Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

GRENAA og OMEGN FØR og NU

1980

GRENAA og OMEGN FØR og NU

1980

ISBN 87-87629-17-8
1. oplag 1980
©P. S. Johnsen
Redaktion: P. S. Johnsen
Tryk og grafisk tilrettelægning:
JOHNSEN bogtryk/offset, Grenaa

Tidligere udgivet i denne serie:
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1976 - udsolgt
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1977
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1978
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1979
Nørre Djurs - Før og Nu 1977
Nørre Djurs - Før og Nu 1978

Forsiden af omslaget: Det nye Rådhus 1980
Bagsiden af omslaget: Mogensgade 1930

Forord

I rækken af årbøgerne Grenaa og Omegn Før og Nu udgives hermed den femte i rækken.

I 1980-udgaven har vi fulgt linien fra de foregående med en blanding af nyt og gammelt, såvel i tekst som billeder.

Grenaa Egnsarkiv med dets leder, J. A. Nielsen, er som sædvanlig årets hovedforfatter. Hans meget store viden og interesse for lokale forhold gør, at årbogen bliver spændende læsning, og vi takker ham, for det store arbejde han hvert år udfører til glæde både for nuværende og efterfølgende generationer.

Også til årets øvrige skribenter, der ligesom J. A. Nielsen, har brugt megen tid på fremskaffelse af oplysninger, så de behandlede emner kan blive så korrekte som muligt.

Private har i stor udstrækning været behjælpelig med udlån af billeder og tekster, hvorfor vi også til disse bringer en tak for den interesse, man igen har vist den nye årbog.

P. S. Johnsen

Indholdsfortegnelse

Set og sket 1979/80, af Rud. Christiansen ... side 5
Døde i Grenaa kommune ... side 25
Det var nyheder dengang, af J. A. Nielsen ... side 27
Sommerrevyerne i Grenaa, af J. A. Nielsen ... side 32
Grenaa får elektrisk gadebelysning, af J. A. Nielsen ... side 33
Alsangen i de første besættelsesår, af J. A. Nielsen ... side 33
Da »Anø« forliste, af J. A. Nielsen ... side 34
Begravelsesselskabet Foreningen, af J. A. Nielsen ... side 35
Elektricitetsværket på Anholt, af J. A. Nielsen ... side 37
Elektrisk lys over Anholt, af J. A. Nielsen ... side 37
Anholt får el og vand, af J. A. Nielsen ... side 38
Renovationsvognene, af J. A. Nielsen ... side 38
Danske Kvinders Beredskab, af Anni Bostrup ... side 41
Fra 1888 til det nye rådhus, af J. A. Nielsen ... side 45
Interiør fra Grenaa nye rådhus ... side 48
Mogensgades sydside, af J. A. Nielsen ... side 50
Kapellet i Grenaa, af J. A. Nielsen ... side 52
Grenaa Apotek gennem tiderne, af Ingrid Marie Madsen ... side 54
Arbejde adler i Grenaa, af J. A. Nielsen ... side 62
Hvad mangler Grenaa, af J. A. Nielsen ... side 63
Bombenatten, af Rud. Christiansen ... side 64
»Venezuela«, af J. A. Nielsen ... side 70
Den gamle smedie på Nytorv, af J. A. Nielsen ... side 71
Fra private album ... side 72
Om plantninger på Djursland, af J. A. Nielsen ... side 81
Atletik i Grenaa i gamle dage, af J. A. Nielsen ... side 82
Om havn ved Rugaard eller Glatved, af J. A. Nielsen ... side 83
Omkring Lyngby og Albøge kirker, af Niels Førgaard ... side 84
Grenaa-personer fra gamle dage, af J. A. Nielsen ... side 90
Kantonnementsøvelser på Djursland år 1900, af J. A. Nielsen ... side 92
Faawal, Hammeløw, af St. St. Blicher ... side 94
Stenbrud ved Hammelev Strand - og ny havn, af J. A. Nielsen ... side 99
Fornæs Fyr - det østligste punkt i Jylland, af J. A. Nielsen ... side 101
Fornæs Fyr anno 1980, af H. E. Rasmussen ... side 107
En havn ved Fornæs, af J. A. Nielsen ... side 109
4 billeder fra »Den danske Uge« i Grenaa 1913, af J. A. Nielsen ... side 110
Småbidder fra »Grenaa Folketidende«, af J. A. Nielsen ... side 112
Historien bag Grenaa Dampvæveri, af Ingrid Marie Madsen ... side 114
Hammelev præstegård under krigen, af Vilhelm Krarup ... side 118
C.J. Momme & Secher's Eftf. og A/S Otto Secher, af Ove Secher ... side 122
Achton Friis, af Bodil Rasmussen ... side 128
Barndomserindringer fra Lillegade, af Ingeborg Lønskov ... side 132
Et kul- og koksopmålingsapparat, af J. A. Nielsen ... side 134
Før og nu, af J. A. Nielsen ... side 135
Fra Grenaa Egnsarkiv, af J. A. Nielsen ... side 136

Set og sket 1979/80

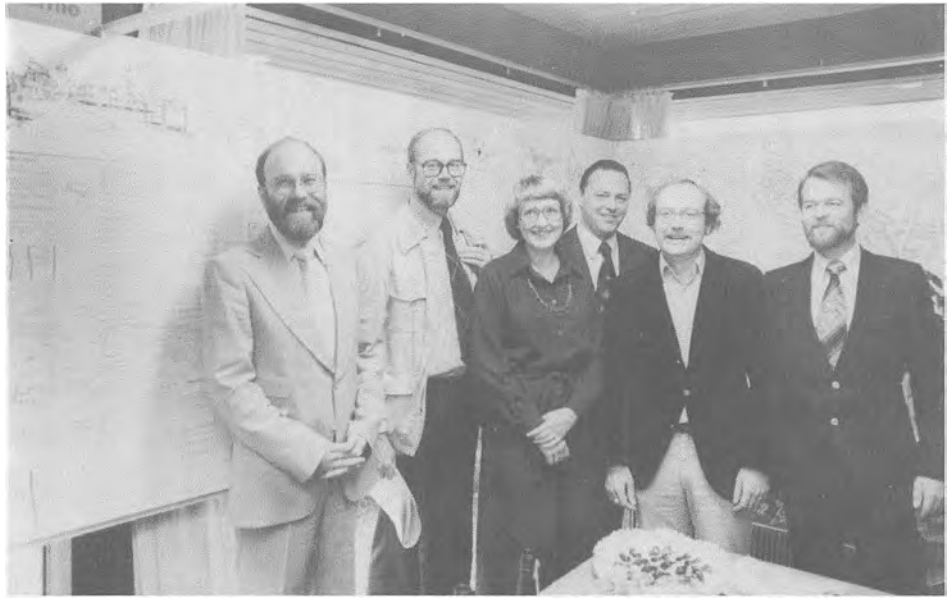
Tekst: Rud. Christiansen
Foto: Kurt L. Jakobsen og Niels Mogensen.

Oktober 1979:

4.
Efter åbning af licitationstilbud offentliggøres det, at en planlagt udvidelse af Østre skole i Grenaa vil koste 5,6 millioner kroner, heraf 3,7 millioner i rene håndværksudgifter, bl.a. til en helt ny fløj på 1250 kvadratmeter ekstra undervisningslokaler.

10.
Fremskridtspartiet taber terræn i Grenaa. Godsejer Mogens Blach meddeler, at han har udmeldt sig, og som byrådsmedlem vil han fortsætte som løsgænger.

23.
Et folketingsvalg giver Grenaa en stemmeprocent på 85,6, medens man på afstemningsstedet for Trustrup-området er helt oppe på 90,0 pct. og på Anholt nede på 72,5. Lokalt vækker det størst opmærksomhed, at fhv. finansminister, venstremanden, gårdejer Anders Andersen, Voldby, ikke opnår genvalg og nu altså også som folketingsmand er forhenværende.

13. oktober
Djursland Arkitekterne ApS, Birgit Kårøe og Lars Sommer i samarbejde med Jan Ove Petersen og ingeniørerne Niels Buur og Gunnar Iversen bliver vinder af den af Grenaa Byråd udskrevne idé-konkurrence om en centerplan for Grenaa by. Førsteprisen er 80.000 kroner.

13. oktober
Meiers Maskinfabrik i Grenaa fejrer 75 års jubilæum med - for beskæftigelsen - to betydningsfulde eksportordrer på slagterimaskiner til Zambia og Filippinerne.

25.
DB Kvickly, Grenaa, præsenterer sig for medlemmer og gæster efter en ombygning og udvidelse til ca. 2200 kvadratmeter butiksareal efter 9 måneders byggetid. Projektet har kostet en halv snes millioner.

19. november
Fem generationer er samlet til familiefest i Hammelev forsamlingshus efter dåb og bryllup. Billedet viser den nydøbte Tina Binder Rasmussen på armen af sin mor, Else Marie Binder Rasmussen, viet til Harry Rasmussen. Midt i billedet brudens mor, barnets bedstemor, Ketty Binder, til højre oldemor Rie Sørensen og foran siddende tipoldemor Bine Jørgensen.

November 1979

1.
Vilhelm Hansens Boghandel, Torvet 8, Grenaa, fylder 100 år.

6.
Jyske Bank, der har domicil i Silkeborg, køber ejendommen Søndergade 8, Grenaa, for at etablere en bankfilial. Det bliver byens 7. pengeinstitut.

15. november
Trustrup har fået en børnehave. Den er indrettet i den tidligere realskoles pavillon med plads til 30 og opfylder et udtalt behov.

December 1979

5.
Det sociale udvalg for Grenaa byråd markerer en foretaget udvidelse af alderdomshjemmet »Violskrænten«. En ny fløj og anden ombygning har kostet 3 millioner kroner, og hjemmet rummer nu plads til 58 beboere - som med personalet og byrådsudvalg var samlet til fest.

3. december
Julearrangementer er indledt. 550 motionsglade grenaaensere har været på tur arrangeret af »Postens Marchforening«, og tilmeldingsgebyret gav ca. 5.000 kroner til julemærkehjemmene rundt i landet.

Billedet viser overpostassistent R. Samsøe-Jensen og postmester H. V. Nygaard-Hansen, som giver startsignal.

24. december
Juleforventningerne får en ekstra tand på dette billede fra Torvet i Grenaa, hvor børn og barnlige sjæle er optaget af komediespil og konkurrencer.

14.
Viceskoleinspektør Ib Klausen, Glæsborg, har søgt og fået stillingen som direktør for det kommunale biografteater »Kino«, Grenaa, efter Birgitte Even, der har sagt op for at forestå ledelsen af et familiefirma i Århus.

27.
Blandt folk, der aktionerer, er nu også en snes brandmænd i Grenaa, der vil deponere deres alarmradioer, hvis nogle lønforhandlinger ikke snarest afklares.

17. december
Vejr med snestorm skaber store vanskeligheder for trafikken. Falck må således bruge kranbil for at køre en patient på sygehus, da ambulancen ikke kan passere snedriverne. 31 elever fra det sydlige Djursland og Ebeltoft-egnen må overnatte på Grenaa Handelsskole efter en festlig aften.

Januar 1980

31.
På tærsklen til det nye år har man opgjort omsætningen på fiskeauktionen i Grenaa i 1979 til 44 millioner kroner. Det er en stigning på 10 millioner kroner i forhold til 1978. Fiskemængden har ikke samlet været så afvigende. I 1979 7,9 millioner kg. - og i 1978 7,2 millioner kg. Der er altså opnået betydeligt større priser på visse fiskearter.

9.
Den fem mands besætning på Thyborøn-fiskekutteren 720 »Søren Sandholm« bliver om natten reddet i land i Grenaa efter påsejling i farvandet ud for Djurslands kyst. Kutteren synker, men forinden er besætningen reddet ombord i lodsbåden fra Grenaa.

14.
Over 300 børn fra byens ungdomskorps følger indbydelsen til nytårsparade. Efter march gennem byen er de uniformerede korps til gudstjeneste i Grenaa kirke ved pastor Arne Jakobsen.

15.
Trustrup-Ålsrode Idrætsforening, der har generalforsamling, gør nu sin medlemsskare op til ca. 1000.

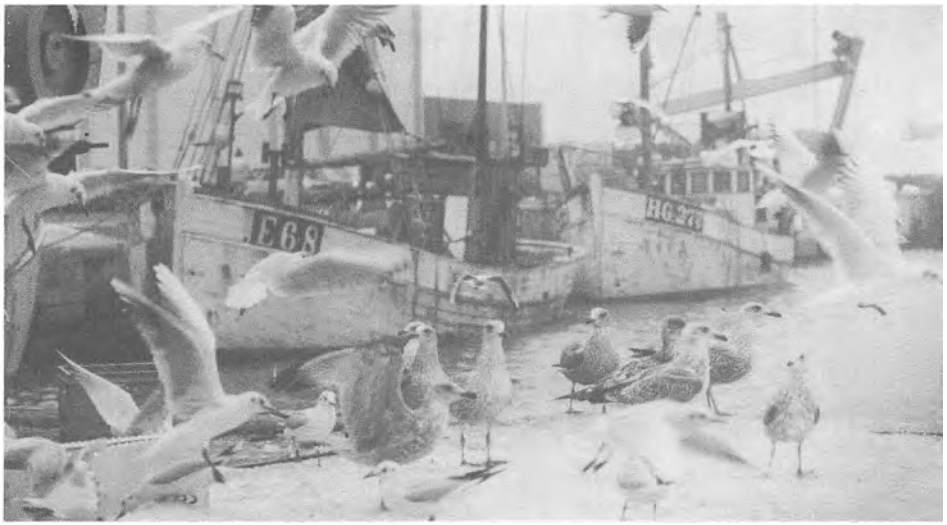

Dette er vel også en nyhed: Nytårsaften i Grenaa betegnes som den roligste i mange år. Få dage efter viser det sig, at årsskiftet ikke har været så ganske problemfri hvad angår unoder!

Men tilsyneladende har kraftigt snefald lagt en dæmper på gemytterne. Lidt skyderi bemærkes dog, mest omkring midnat, med raketter. I hjemmene har der været fest, mange steder i den store stil. Der er købt ind til aftenen som aldrig før. Hidtil værste trafikkaos i midtbyen, som billedet giver et indtryk af, er beviset på, at folk var på mærkerne og forsynede sig, medens butikkerne var åbne.

26. januar
Som skiltet siger, er det forbudt at køre på knallert i Grenaas lystanlæg, men der står ikke noget om biler. Det er måske forklaringen på bilsporet i sneen, selvom man næppe med almene retsbegreber vil tage troskyldighed for gode varer!

22. januar
Selvom der er indført stop for sildefiskeri i Kattegat, er der stadig noget at gøre for mågerne. De er ikke kostforagtere og er opmærksomme på ethvert tilgængeligt spisested. Her flokkes de på fiskerihavnen i Grenaa for at hente sig en godbid fra lossende kuttere.

27.
I Trustrup tages nyt postkontor i brug. Trustrup som selvstændigt poststed var udsat, men befolkningen gjorde vrøvl, og det nyttede. Det nye poststed er indrettet i den gamle DSB-station, som statsbanerne ikke længere har noget særligt at anvende til.

30.
En intern konflikt strejkerammer Falck i Grenaa, hvor 24 reddere har nedlagt arbejdet. Påtrængende og livsvigtige opgaver løses fortsat - om ikke andet så fra nabostationer.

Februar 1980

19.
Arbejdet med at opklare forbrydelser er med den nye retsplejelov af 1978 blevet sværere for politiet. Sigtede bliver for ofte løsladt efter fremstilling, hvilket kriminalpolitiet er utilfreds med over det ganske land. Grenaa-politiet påpeger således også en markant stigning i løsladelser efter grundlovsforhør til skade for opklaringsprocessen.

24.
En 5-årig dreng fra Grenaa, der er blevet 50 pct. invalid ved en trafikulykke, tilkendes af retten en erstatning på 136.000 kroner.

9. februar
Rutebilen Kolind-Grenaa har sat sig fast i sneen i jernbaneoverskæringen i Hessellager få kilometer fra Grenaa og bliver påkørt af toget. Der er ringe oversigt på stedet. Ingen mennesker kommer noget til, men påkørslen var også dramatisk nok i sig selv, viser billedet.

16.
Grenaa Varmeværk skal ikke regne med, at De Danske Spritfabrikker om 5-10 år kan sælge spildvarme til varmeværket. Der er så mange penge i spildvarme, at spritfabrikken selv agter at udnytte den. Grenaa Varmeværk interesserer sig nu for affald og halm som opfyringsmateriale til begrænsning af olieforbrug.

18. februar
Elever i Grenaa Gymnasiums 3.g af matematiklinien har konstrueret en særegen vindmølle, der egentlig er tænkt som vandmølle! Af gamle olietønder har eleverne - med lærerbistand - lavet vindmølleudgaven med henblik på at interessere underudviklede dele af kloden for den. »Møllen« kan faktisk trække et vandpumpeanlæg. Inden de forevigede møllebyggere tog fat på opgaven, gjorde de forstudier på specialarbejderskolen i Kolind.

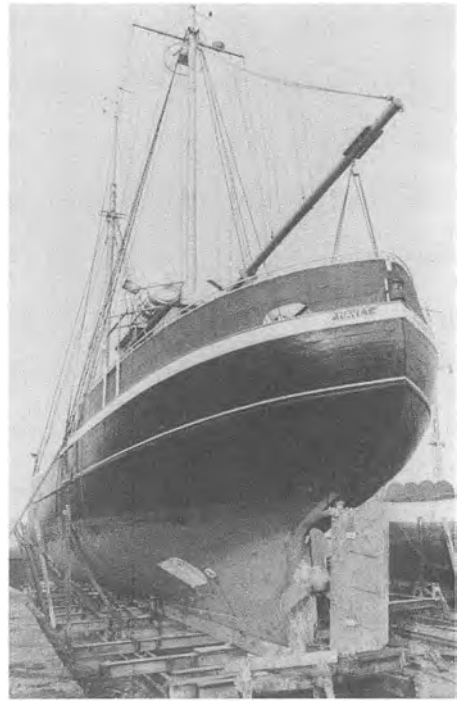

27. februar
Et sildeeventyr i Kattegat har nået sin foreløbige kulmination. På fiskeauktionen i Grenaa er således en enkelt dag indleveret ikke mindre end 58 tons sild. Her er det kutteren »Nonka«, der er parat til at losse sin last.

19.
Der er megen kritik efter visse udslip fra Grindstedværket i Grenaa. Beboere i nabokvarterer er særlig udsat og klager over lugt som »kattepis« samt truer med anmeldelse. Fabrikken søger at undgå gentagelser, der i værste fald vil kunne ske endnu et års tid.

25.
Der står 21 organisationer og foreninger bag ønsket om et medborgerhus i Grenaa. Til Grenaa byråd er netop sket henvendelse herom, og man vil også gerne holde møde, hvor tingene drøftes med kommunalpolitikere, der sidder på nogle emner til et sådant samlingssted.

Marts 1980

7. marts
Det tidligere Grenaa-fartøj, galeasen »Håbet« er på bedding i Grenaa for eftersyn. Skibet er erhvervet af Socialt Boligbyggeris ungdomsklubber i København, der anvender det til togter med fritidsfiskere på Øresund og togter i andre danske farvande. Her drejer det sig om sejladser på en halv snes dage ad gangen og med 20-25 unge, der på den måde får en forsmag på livet til søs.

7. marts
En række interesserede organisationer har været repræsenteret på et møde, hvor hensigten var at få stillet et såkaldt medborgerhus til rådighed. Der stilles forslag til byrådet om at få rådhuset på Nytorv overladt, når det nye rådhus er taget i brug. Dommerkontoret på Østergade er alternativt på ønskesedlen, ligesom også tinghuset er nævnt i den forbindelse.

4.
Den dyre olie giver ubehagelige ekstraregninger til alle brugere af denne vædske til opfyring. Grenaa Varmeværk bebuder således opkrævning af 13. rate i fyringsperioden. Det normale antal rater igennem et år er ellers 10.

12.
Driftsregnskabet for Grenaa kommune, der offentliggøres, viser en forbedret financiel status på 19 millioner kroner. Til gengæld gøres der så et særligt indhug i den opsparede kapital i indeværende år, specielt til det nye rådhusbyggeri til ca. 25 millioner kroner.

13.
Licitation over 1. etape af nyt idrætscenter i Grenaa, en dobbelthal plus andre faciliteter, viser, at dette vil koste 17 millioner kroner. Der er afsat 20,5 millioner til projektet. I sidste ende budgetteres 1. etape til 23,2 millioner kroner.

25.
Et par tons fyringsolie løber via kloaknet ud i Grenaaen, da en afløbsslange springer på varmeværket i Fuglevænget. Brandvæsenet sættes ind på rensningsopgaven med spærreflod og slamsuger.

26.
Et svensk firma, SAPA, vil bygge fabrik for fremstilling af aluminiumsprofiler i Grenaa. Der er tale om et fabriksanlæg til 25 millioner kroner og beskæftigelse af ca. 50 medarbejdere.

15. marts
Forretningsmanden Lars Bang, Grenaa, har specialiseret sig i import af biler i den særdeles dyre klasse. Han har således en »flåde« af Rolls Royce, og en vogn af dette fornemme engelske mærke er hyret til transport, når Kong Juan og gemalinde af Spanien kommer på statsligt besøg i Danmark om få dage.

17. marts
Grenaa Marineforening har indviet en ny fane. Cermoniellet foregik ved en festlighed på hotel »du Nord«. De afbildede herrer med den nye fane er fra venstre Knud Hansen, der blæser reveille, sammen med Grenaa-foreningens bestyrelsesmedlemmer Gert Dethlefsen, Alfred Lauritzen og Niels Jespersen. Sidstnævnte er formand.

April 1980

9.
Ingen spiritus- eller øl-udskænkning på Grenaa kommunes skoler. Det er byrådets fortsatte standpunkt, som netop er blevet præciseret, og det gælder ikke alene - som noget selvfølgeligt - ved fester for elever, men også hvor voksne får tilladelse til at benytte skolerne til festligheder.

10.
I disse sparetider påvises statistisk, at SID's ca. 1800 medlemmer i Grenaa-afdelingen har haft en nedgang i reallønnen på 5,6 pct. i 1979.

16.
Købmand Hother Krag afløser konsul Aage Jakobsen på formandsposten i Grenaa Handelsstandsforening.

19.
Stærkt stigende priser på ædle metaller har også hævet sølvpriserne betydeligt. Det, der omsættes, er ikke altid folks private ejendele, og Grenaa-politiet er således bekymret over tyvetogter, der er gået til en række af egnens kirker, hvor altersølvet har været udset som bytte. Politiet råder til at holde ekstra øje med det!

30.
Grenaa Varmeværk er anmeldt for sod-forurening. Skaden er sket fra varmeværkets central i Bredstrup og er navnlig gået ud over folk i nærliggende beboelser. Sodudslip har en tid givet varmeværket problemer, og der skal nu sættes stærkere ind for at hindre gentagelser.

12. april
Skuespiller Jens Okking er på lynvisit i Grenaa, idet han er udset til at stable årets Grenaa-revy på benene - hvilket også lykkes.

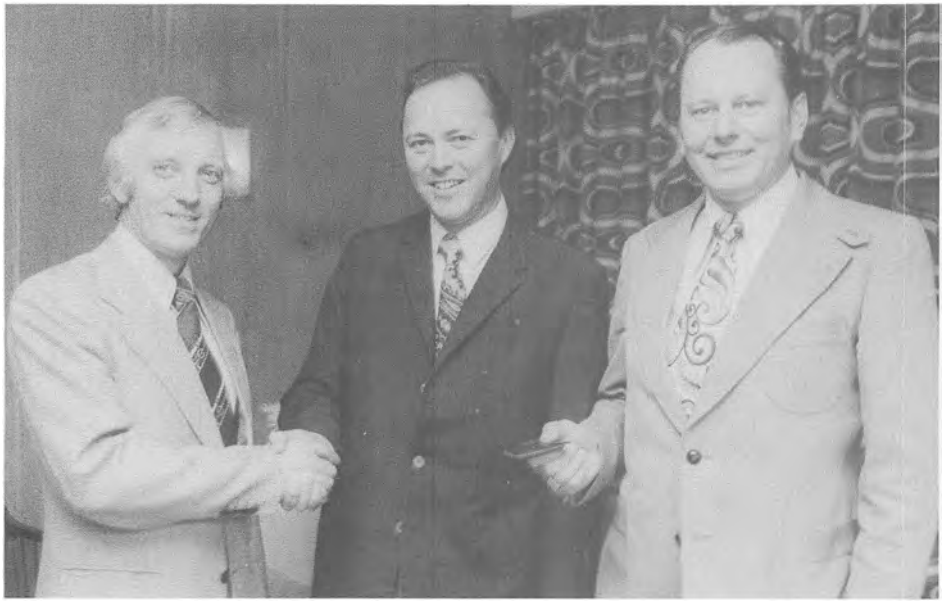

19. april
Bestyrelsen for Turistforeningen for Grenaa og Omegn ansætter den 28-årige handelslærer Susanne Krarup Møller, Skive, i stillingen som turistchef i Grenaa efter Vivien Andersen, der har ønsket at fratræde.

24. april
En kraftig forårsstorm skaber alvorlig sandflugt i en tørkeperiode, og Grenaaegnen går ikke ram forbi. Såvel for landbrugere som havebrugere - og husmødre - er det en slem misere. Billedet er et luftfoto taget over Dolmer med Grenaa i baggrunden. Marker ses tildækket med fygende sand, ligesom det ligger i revler omkring havehegn.

Maj 1980

22.
Strejker er der mange af rundt i landet i dette forår. Nu rammes også »Thorfisk« i Grenaa af arbejdsnedlæggelse nogle dage, idet 250 medarbejdere forlader arbejdspladsen som følge af uenighed om nogle akkordsatser på filetfabrikken.

På Per Udsens Maskinfabrik går 100 mand hjem i protest mod afskedigelsen af en medarbejder.

1. maj
Det er skiftedag for erhvervschefer. Erik Holme Pedersen takker af fra dette job for at gå tilbage til en stilling i bank, og Jens Bach, der er civilingeniør, vil herefter forsøge sig i opgaven at »sælge Grenaaegnen«. På billedet er det Jens Bach til venstre og Erik Holme Pedersen til højre, der hilser på formanden for Djurslands Erhvervsråd, ingeniør Niels Buur.

8.
Det betegnes som et »magisk tal« - medført af den fortsatte inflation - når kommunale grunde i Grenaa efter byggemodning nu er oppe i 100 kroner pr. kvadratmeter.

7. maj
I Aastrup Idrætsforening glæder man sig til sommeren 1981, hvor nye baneanlæg kan tages i brug. Grenaa kommune har stillet areal til rådighed nord for nyt boligområde Baunhøj øst og sørget for det grovere planeringsarbejde, medens klubmedlemmer selv foretager finpudsning og tilsåning.

14. maj
Dette kan man også slippe fra med livet i behold. Den forulykkede bil her tilhører den 77-årige disponent Frederik N. Wyke, Randers, der med stor fart kørte ind mod vognstammen i et persontog, der netop passerede overskæringen på Ringvejen i udkanten af Grenaa. F. N. Wyke har ellers kørt på denne strækning mange gange, og jernbanebomme var nede, men den menneskelige agtpågivenhed kan svigte. Bilen »fløj« en snes meter hen ad banestrækningen, og Wyke fik hudafskrabninger og hjernerystelse - men ellers gik det godt!

22. maj
Idyl i Grenaas plantager. Den kunstige skovsø, der tjener som reservoir i tilfælde af skovbrand, tager sig allerbedst ud i denne tid. Arealet var i sin tid gold hede.

24. maj
Ikke just en skønhedsåbenbaring med det lille klokketårn, der netop er rejst på Grenaa kirkegård. Men funktionen må man acceptere. Ringningen er beregnet at foregå ved de begravelser, der i stigende antal vil foregå fra det nyrestaurerede kapel.

31.
Retten i Grenaa varetægtsfængsler to 15-16 årige drenge, der har specialiseret sig i tasketyverier. 10 timer efter, at de i retten var blevet idømt en betinget straf for tyverier, gik de til sagen igen. Denne gang, mens det endnu var lys aften, mod en ældre dame, der gik på Lillegade. Damen råbte selvsagt gevalt, og en ung mand indfangede begge tasketyve.

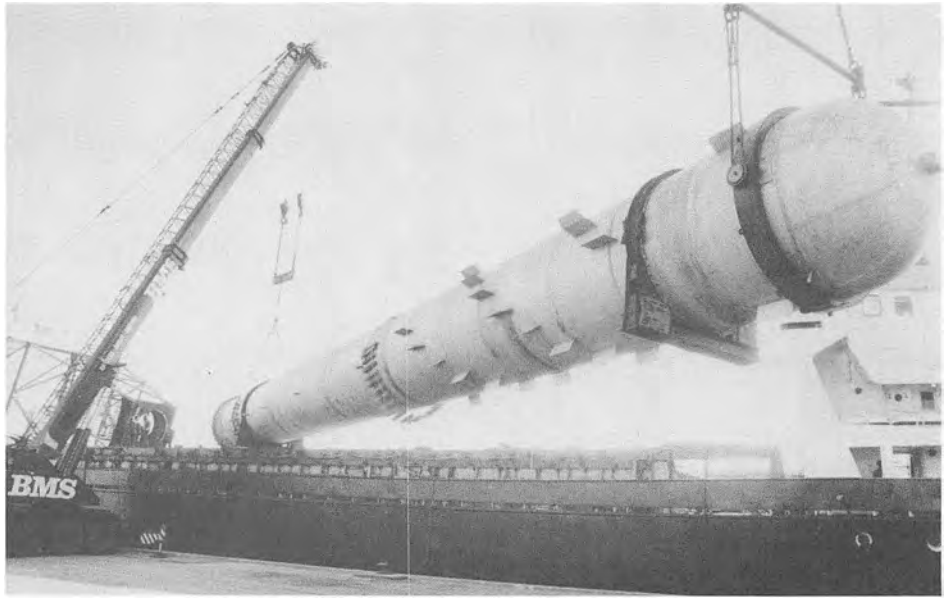
Der var vidner til overfaldet, der lod som ingenting!

Juni 1980

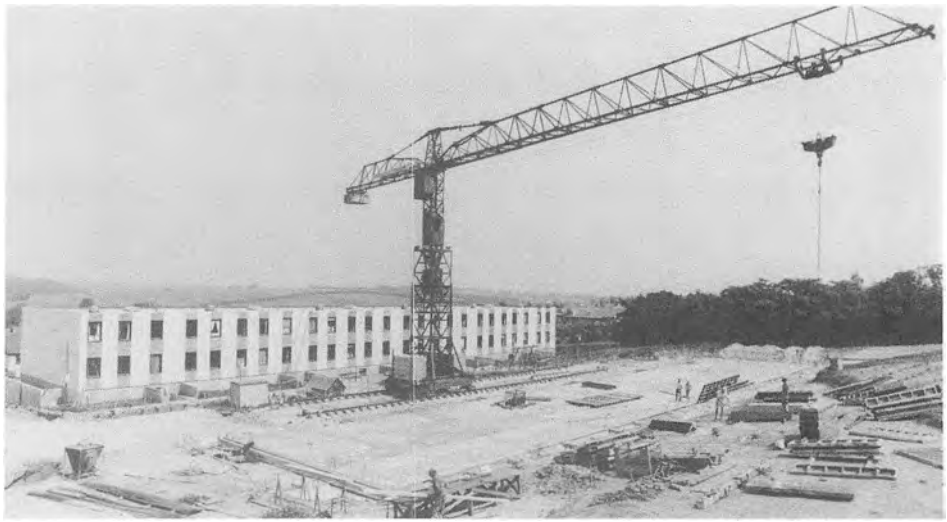

5. juni
Kommunale dagplejemødre i Grenaa har haft udflugt med 120 poder til »Saxogården« ved Grenaa strand. Det blev en stor dag i herlig sol. Børnene legede »sørøvere og skiv«, og der var rig anledning til at lade fantasien spille.

13.
Et anlæg i Grenaa til forbrænding af halm - for at spare på den dyre brændselsolie - skal bruge mindst 12.000 tons pr. år. Det oplyses af byrådets halmudvalg, der arbejder med projektet. Der er foreløbig tilmeldt 4.000 tons halm fra 30 landbrug.

6. juni
Der er handling bag planen om at komme luftforureningen fra Dansk-Norsk Kvælstoffabrik - »den gule fane« - til livs. Denne skorsten - den kaldes et absorbitionstårn - er 42 meter høj og vejer 58 tons. Tårnet er bygget på en finsk fabrik, og transporten til Grenaa har været en omstændelig affære.

11. juni
Det har været sløjt med boligbyggeriet i Grenaa gennem længere tid, men et og andet sker dog. Billedet er fra Baunhøjs nordside, hvor eksisterende 20 ejer-lejligheder får en pendant, som det fremgår af støbearbejdet.

16.
Det 125 år gamle kolonial en grosfirma, C. J. Momme & Secher, Grenaa, er med virkning fra 1. september solgt til HOKI-koncernen, der har hjemsted i Horsens.

17.
Per Udsens fly-fabrik i Grenaa har sikret sig andel i kompensationsordrer i forbindelse med det danske flyvevåbens køb af helikoptere af typen Westland Lynx. Det første hold komponenter fra Grenaa-fabrikken til fabrikken i England afsendes.

19.
Boligselskabet »Grenaa af 1945« vil bygge 72 boliger i karré på Lupinskrænten. Afholdt licitation med håndværkertilbud viser en anlægsudgift på 16 millioner kroner.

27.
Der skal udarbejdes en lokalplan for et areal ved Ålsrode, og det kan blive til et boligområde med 20 byggegrunde. Det er Grenaa kommune, der som køber af arealet og som byggemodner, skaber denne boligmæssige udvikling for dette landsbysamfund.

17. juni
Studenterne »springer ud«. Her er fire efter eksamenspresset i færd med at hejse flaget på Grenaa Gymnasium.

18. juni
Ikke mere spildevand i Grenaaen - tilnærmelsesvis. Formanden for byrådets tekniske udvalg, lærer Kirsten Ulbrandt Hansen, trykker på knappen, der starter det store kloak-vandrensningsanlæg, som har været under bygning i flere år og har kostet to-cifret millionbeløb.

28. juni
Svenskerne er endnu mere opsatte på folkedans end vi herhjemme, hvor denne folklore ellers har opblomstring. I de forløbne dage har der været nordisk venskabsby-uge i Grenaa, og billedet viser to svenske par folde sig ud som islæt i de fælles programmer.

1.
Grenaa Handelsskoles udvidelse sikres med en bevilling på 1,8 millioner kroner ud af et samlet beløb på 5,7 millioner kroner, som er anslået til byggeriet. Der skal bygges en fløj til skolen for at give plads til elever, der er kommet til med øget antal EFG-hold samt stigende antal til højere handelseksamen. Med licitation i eftersommeren regner man med at have den nye skolefløj klar til brug i august næste år. Indtil da klarer man sig med en ekstra »skolebygning«, en af de såkaldte pavilloner, der har tjent en årrække som tilknytning -en del af administrationen - til rådhuset på Nytorv og nu placeres ved Handelsskolen.

Juli 1980

4.
Dette billede af Grenaa byråd kan man godt kalde historisk, da det er taget i anledning af, at det er sidste gang, rådet er samlet i byrådssalen i rådhuset på Nytorv. Flytning til det nyopførte rådhus er indledt.

Personerne på billedet: Siddende fra venstre: Kommunaldirektør Per Gudme, borgmester Arne Jessen (s), husmoder Karen Kaarsbo (v), stående fra venstre: Fiskeskipper Ole Hansen (frp.), kontorchef Jørgen Mortensen (v), farvehandler Knud Møller (k), godsejer Mogens Blach (løsgænger), proprietær Jørgen Eriksen (k), gårdejer Carl Katholm (v), ejendomshandler Chr. Husum (r), slagter Viggo Steffensen (s), arbejdsleder Morten B. Kristiansen (s), pens. kriminalass. Jens Chr. Jochumsen (s), fagforeningsformand Gudrun Pedersen (s), husmand Svend Aage Mikkelsen (s), hjemmehjælper Inga Kold Nielsen (s), lærer Kirsten Ulbrandt Hansen (s), stadioninspektør Niels Bay Lund (s), trafikekspedient Gunnar Sørensen (s). Der mangler et byrådsmedlem på billedet, gårdejer Børge Kildahl (v), der ikke ville fotograferes.

10. juli
Disse to piger tilbringer deres ferie på hesteryg. Det er foreløbig blevet til et par hundrede kilometer i løbet af 6 dage. Pigerne, Lene Pedersen på »Mickey« tv og Kirsten Christensen på »Feronia«, er nået til Trustrup, der er Kirsten Christensens hjemby. Hun arbejder på en rideskole i Haderslev.

29.
Transaktionerne omkring B&W optager sindene i Grenaa, ikke mindst på Grenaa Dampvæveri, da GD som »Gredana« er en vigtig brik i det økonomiske spil omkring Jan Bonde Nielsens smuldrende finans-imperium. »Gredana« opgives som påført et kurstab på 57 millioner kroner. Det menes dog ikke, at fabrikkens drift og dermed ca. 200 arbejdspladser er i fare.

23.
Det betegnes som et kapløb med tiden at få den gamle smedie på Nytorv overtaget og indlemmet som en del af Djurslands Museum. Det afhænger af Nationalmuseets sagkyndige og bevilgende myndigheder, om en sådan overdragelse kan ske. Arvinger efter afdøde smedemester J. M. Jensen, smediens mangeårige ejer, har sat en tidsfrist, inden der eventuelt sker salg til anden side.

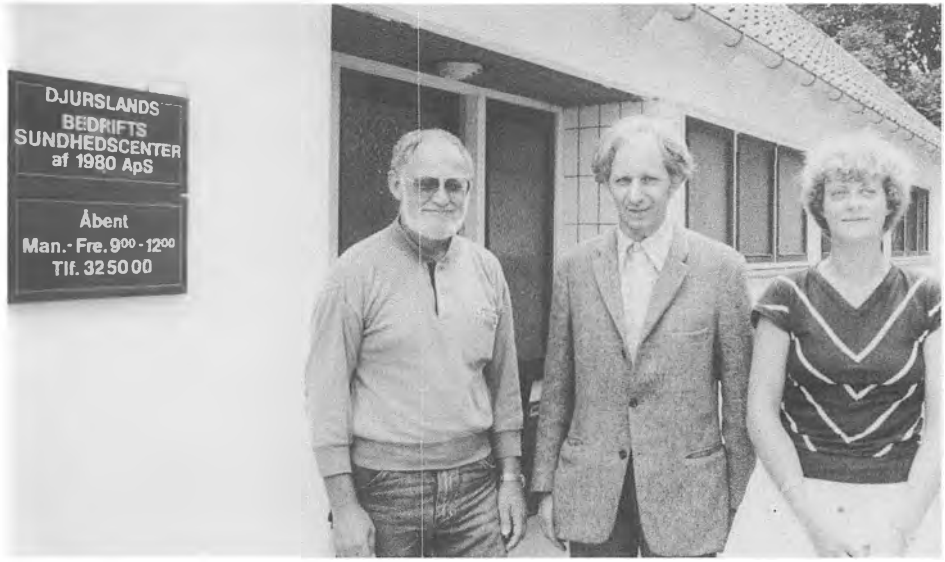
21. juli
Brudepar på cykel - og dansk-afrikansk alliance. Bruden er Kirsten Madsen, Grenaa, og gommen Kwame Owusu-Danquah, København. De blev borgerlig viet på Grenaa rådhus.

August 1980

1.
De ekstraordinære udgifter til brændselsolie og vedligeholdelse angives som årsag til et driftsunderskud på 1,6 millioner kroner i I/S Grenaa-Anholt Færgeselskab i 1979.

Dette beløb dækkes af staten, Århus amt og Grenaa kommune med en trediedel fra hver, hvilket er 548.125 kroner.

18.
»Postens Marchforening«, Grenaa, gennemfører årets march for motionister i egnen omkring Gjerrild med 800 deltagere. Det er ny deltagerrekord. Næste års march er allerede planlagt til at finde sted med »Rugård« som centrum.

5. august
En nyskabelse - et bedriftssundhedscenter - er som det første i sin art i Århus amt åbnet i Grenaa. Sundhedstjenesten har fra første færd til huse i tidligere kliniklokaler hos læge N. V. Quist, Søndervang. Centerleder er Hanne Rasmussen, ligesom fysioterapeut Leif Ryttertoft og miljøtekniker Ole Juel Larsen er tilknyttet. En læge skal ligeledes assistere. Her er de tre forannævnte foreviget.

23.
Der meldes om gode udsigter til, at yderligere en øjenlæge etablerer sig i Grenaa. Denne speciallæge kan vente sig et stort klientel, da mange mennesker i Grenaa og på det østlige Djursland i det hele taget har været nødsaget til at søge øjenlæge i Århus eller Randers - hvor de praktiserende øjenlæger har lange ventelister.

9. august
Det nye rådhus er officielt åbnet. En indbudt kreds bestående af repræsentanter fra amt og nabokommuner samt fremtrædende organisationer i Grenaa fik først rådhuset forevist - og senere på dagen var der »åbent hus«, hvor henved et par tusinde af kommunens indbyggere benyttede lejligheden til en gennemgang af bygningskomplekset. Byggeriet står i ca. 25 millioner kroner.

21. august
På grund af fordyrede energipriser er der mange der lader bilen stå til fordel for »rugbrødsmotoren«. De cykler eller går.

Det medfører ønsker eller krav om flere stier, hvor de såkaldte bløde trafikanter kan føle sig sikrere end i færdselen med motorkøretøjer. Grenaa kommune stiller sig konkret imødekommende hvad angår stiforbindelser. Billedet er fra en nyanlagt sti, der forbinder boligområder i nordbyen med Violskrænten - og dermed bycentret. Færdselsårer er dyre - også selvom det »kun« er stier. Det afbildede stianlæg under asfaltering koster således 350.000 kroner.

26.
Økonomisk afmatning spores nu også hos skattevæsenet i Grenaa kommune. Flere og flere ønsker deres overskydende skat udbetalt før tiden. Ialt 723 skatteydere i Grenaa har søgt om at få overskudsskatten udbetalt i 1979, og det er 50 pct. flere end året før. Kommunen får iøvrigt et underskud på »skattebalancen«, idet der skal udbetales 1.230.000 kr. mere, end man får ind i restskat. Kommunen har 12,8 millioner kroner til gode, men skal ud med 14 millioner som for meget forudberegnet.

27.
Rengøring af skoler ved kommunens egen foranstaltning eller som entreprise overdraget et rengøringsselskab er fortsat noget af en varm kartoffel i Grenaa byråd. Hvad angår rengøring af det nye rådhus er der ingen tvivl. Rådet beslutter i fuld enighed selv at klare opgaven, da det ikke er dyrere i egen regi, og man tilmed sparer 80.000 kroner i moms.

28.
Udvidelsesplaner for hotel »du Nord« i Grenaa føres ud i livet. Man indleder opførelsen af en ny hotelfløj, der skal rumme 30 smålejligheder, alt efter behov. Byggeriet er anslået til at koste 10 millioner kr. og klares helt og fuldt af lokale teknikere og håndværksfirmaer.

31. august
På Grenaa søndre skole er man på 10 års fødselsdagen klar til afsløring af skolens noget særprægede skulptur, en kæmpetudse i granit. Skulpturen er erhvervet ved støtte fra kommunen og fondsgave fra Sparekassen »Bikuben«, og kunstværkets tilblivelse skyldes billedhuggeren Aage Bruun Jespersen. Man kan diskutere skulpturens skønhed - eller det modsatte. Kunstværket har dog een væsentlig fordel. Det må være uforgængeligt trods skolebørnenes »slid«.

September 1980

1. september
Grenaa Idrætsforening fejrer 75 års jubilæum under stor festivitas. Foreningen udgiver en jubilæumsavis, og ved receptionen på selve fødselsdagen modtager GIF med dens 1600 medlemmer milde gaver fra bystyre, erhvervsliv og private borgere, der slutter op om foreningens aktiviteter i vid udstrækning. Dagen giver sig i høj grad kontant udslag, fordi et pengebehov altid er udtalt i sådant arbejde. Det bliver til noget med 30-40.000 kroner til hovedkassen. Et omfattende idrætsarrangement afvikles i forbindelse med jubilæet. På billedet hædres en af GIF's støtter, Edmund »Tykke« Nielsen med et æresmedlems-

10.
Grenaa byråd forudsætter uændret beskatningsprocent for det kommende år ved budgettets 1. behandling. Det vil sige 17,9 pct. kommunal beskatning og uændret grundskyld på 6,9 promille. Kirkeskatteprocenten øges med 0,2 til 0,8 pct. Det budget, byrådet har opstillet, balancerer med 474,3 millioner kroner, og det er en stigning på 69 millioner kroner i forhold til budgettet for indeværende år. Samtlige politiske partiers ordførere medgiver budgettet bekymrede bemærkninger af forskellig art, som det er »skik og brug«, men der spores enighed om fastholden af den nuværende beskatning.

19.
Et Grenaa-fabrikat, den såkaldte stuntmachine - apparatur, der anvendes ved snurrevodsfiskeri - er bevisligt kendt i udlandet. En delegation på 33 hollandske fiskere som repræsentanter for hollandske fiskerierhverv gæstede Grenaa for at se stuntmachinen i brug i 3 kuttere på havfiskeri.

3. september
Et blikfang ved Grenaa Dampvæveri er forsvundet. Portbygningen, der spærrede adgangen til selve fabrikskomplekset, brydes ned, som det ses, og fabrikken lægges altså »fri«. Samtidig er nedbrudt et par ældre beboelsesejendomme i forbindelse med fabrikkens facade, ejendommene Østerbrogade 53 og 55, der var udslidte, og grunden er frilagt, i første omgang til parkering

17. september

Renlighed er en god ting. Det er en nødvendighed - men det er også dyrt. Både når det gælder den helt private hygiejne i hjemmene og ikke mindst i offentlig regis. Det oplyses, at renholdelsen af Grenaa kommune i det kommende finansår koster i størrelsesordenen 38 millioner kroner, fordelt med 16 millioner til spildevandsrensning og 22 millioner til renovation.

Det storstilede rensningsanlæg, der har været under opførelse i en årrække, og som borgere i endnu længere tid har financieret, nærmer sig sin endelige fuldførelse. Billedet viser renseanlægget i Bredstrup i en af entreprisens sidste faser. I det kommende regnskabsår ofres endnu 7-8 millioner kroner til anlæggets opbygning.

13. september

Det er denne bygning, en fløj mod nord, der er sidste »skud på stammen« af Østre skole i Grenaa. Den passer fint ind i skolens øvrige arkitektoniske mønster som en ajourføring. Der er bygget 2300 kvadratmeter samt foretaget visse ændringer i det bestående kompleks, og det har kostet Grenaa kommune 5,6 millioner kroner.

6. september

En ny udskibningshavn - eller rettere pier - ved Glatved strand er ved at tage form. Der bygges for at sikre fragtskibe, bedst mulige anløbsforhold og for besparelse af energi ved søværts transport - i stedet for den dyre benzin til lastbilkørsel på landeveje over lange strækninger. I baggrunden ses et stenfiskerfartøj i brug ved byggeriet. Det er entreprenørfirmaet Melchior & Voltelen A/S, der laver arbejdet og dette firma har bl.a. tidligere udført store havnebygningsarbejder for Grenaa kommune.

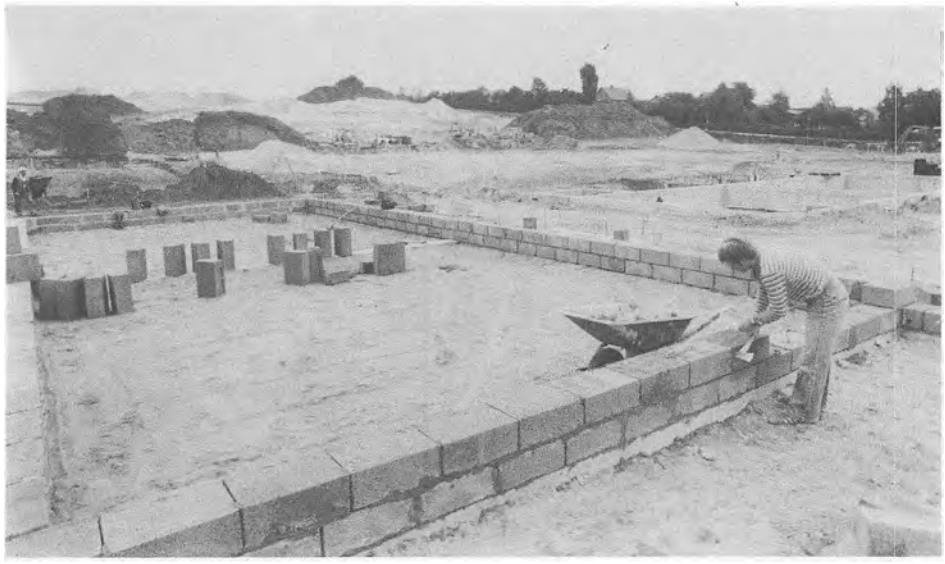

24. september

Grenaa har fået et nyt kunstværk. Det drejer sig om de tre søheste, der som tidligere bebudet nu er »sø-sat« i et vandbassin som blikfang ved facaden og indgangen til Djurslands Bank i Nørregade og bekostet af banken.

Disse »heste« i varieret størrelse er hugget i blå bornholmsk granit af kunstneren Erik Heide, Mors, og symbolikken er forståelig nok - den nære forbindelse mellem byens erhvervsliv og havet. Billedet er fra opstillingsprocessen - uden vand i bassinet. Hestene skal »pruste« vand, når billedhuggeren aflever-er.

27.

Rejsegilde er holdt på den nye idrætshal ved Grenaa stadionanlæg. Den såkaldte dobbelthal med forskellig faciliteter vil være klar til brug næste år og ventes at komme til at stå Grenaa kommune i rundt regnet 23 millioner kroner og er at betragte som første etape i et samlet idrætscenter.

29.

Feriesæsonen skulle ikke gå til ende uden en særdeles tragisk ulykke. Tre tyske turister - tre fra samme familie, en dreng og to voksne - drukner i Kattegat, da deres båd af glasfiber kæntrer i farvandet sydøst for Grenaa.

30. september

Der er lejlighedsmangel i Grenaa, og det bødes der nu på ved iværksættelse af byggeriet med 72 nye beboelser på Lupinskrænten. Det er boligselskabet »Grenaa af 1945«, der er bygherre på disse boliger anbragt i tæt, lav bebyggelse i et nyt kvarter.

Døde i Grenaa kommune

01.10.1979 til 30.09.1980

Husmoder	Karen Marie Adamsen	85 år 11.05.80
Smedemester	Anders Peter Ammitsbøl Andersen	69 år 12.01.80
Husmoder	Ane Sofie Karoline Andersen	82 år 25.03.80
Fhv. gdr.	Anker Marinus Andersen	67 år 05.05.80
Husmoder	Anna Nielsine Andersen	86 år 05.12.79
Husmoder	Frans. Kris. Mart. Anna Andersen	93 år 07.03.80
Husmoder	Jenny Karoline Andersen	68 år 06.09.80
Husbestyrerinde	Johanne Andersen	52 år 23.04.80
Overpostbud	Kurt Christian Andersen	38 år 14.10.79
Fhv. bager	Peter Lud. Art. William Andersen	82 år 02.06.80
Fhv. savskærer	Svend Aage Andersen	70 år 09.05.80
Fhv. gdr.	Søren Kristian Olaf Andersen	80 år 22.03.80
Tjener	Viggo Bech Andersen	30 år 04.03.80
Lærer	Hans Bach Andreassen	39 år 07.09.80
Fhv. havnefoged	Hans Albert Emil Arvid	83 år 26.09.80
Husmoder	Anna Bolette Bager	69 år 13.11.79
Fhv. gdr.	Jens Christian Sørensen Bager	80 år 12.10.79
Husmoder	Petra Nielsine Bech	72 år 12.10.79
Fhv. gdr.	Frode Bille	77 år 24.08.80
Husmoder	Olga Hansine Bilde	87 år 09.12.79
Husmoder	Ellen Bothilde Baunmøller	60 år 12.08.80
Gdr.	Viktor Laurentius Blok	86 år 07.09.80
Fhv. arbejdsmand	Rasmus Søren Rasmussen Bonde	73 år 19.07.80
Fhv. gdr.	Svend Brøgger	61 år 15.08.80
Husmoder	Birtha Kirstine Buhl	64 år 1.03.80
Fhv. vognmand	Else Benny Busk	67 år 16.03.80
Arbm.	Peter Vestergaard Busk	65 år 18.10.79
Fhv. lokomotivf.	Holger Nygren Carlsen	88 år 10.08.80
Chauffør	Svend Aage Carlsen	54 år 26.02.80
Fhv. arb. v. DSB	Aksel Henry Kristensen	78 år 05.09.80
Fhv. gdr.	Alfred Christensen	71 år 16.08.80
Husmoder	Anna Christensen	78 år 19.02.80
Fhv. fisker	Hjalmar Henry Oluf Christensen	88 år 08.11.79
Fhv. gdr.	Niels Kristian Kristensen	91 år 28.04.80
Fhv. husmoder	Anna Kirstine Christiansen	84 13.09.80
Fhv. husmoder	Mary Lydia Lise Christiansen	84 år 14.10.79
Tandlæge	Mogens Christiansen	69 år 07.06.80
	Peder Steffen Dahlgren	79 år 09.07.80
Husmoder	Elise Margrethe Djernis	71 år 11.11.79
Fhv. skomager	Johannes Dragsbæk	70 år 16.03.80
Fhv. husbestyr.	Ane Cathrine Jensen Duun	86 år 09.03.80
Fhv. fisker	Andreas Ostenfeldt Gissel	68 år 03.06.80
Gdr.	Rasmus Ostenfeld Gissel	74 år 07.09.80
Husmoder	Agnes Thofa Gregersen	75 år 24.10.79
Fhv. husmoder	Andrea Kristine Hansen	88 år 28.04.80
Fhv. slagtermester	Arne Valdemar Hansen	79 år 10.04.80
Arbm.	Axel Christian Hansen	70 år 29.02.80
Barn	Hans Koust Hansen	6 dg. 08.09.80
Slagteriarb.	Jørn Walther Hansen	45 år 15.06.80
Fhv. graver	Knud Josef Ragnar Hansen	74 år 03.04.80
Husmoder	Jacobine Nielsine Hansen	78 år 16.09.79
Pens. stationsforst.	Otto Emil Harnæs	75 år 29.12.79
Fhv. traktorf.	Ejnar Hartmann	74 år 30.06.80
Fhv. gdr.	Jens Peter Rasmussen Helbo	87 år 14.02.80
Fhv. arbm.	Oluf Peter Henriksen	76 år 28.01.80
Fhv. slagteriarb.	Kristian Johannes Holst	74 år 30.04.80
Husmoder	Ragnhild Elisabeth Hornsyld	77 år 12.04.80
Husmoder	Agnes Hougaard	70 år 26.04.80
Gravemester	Svend Johannes Nielsen Hougaard	58 år 31.05.80
Fhv. husmoder	Alma Johanne Lauritsa Iversen	86 år 19.10.79
Pens. sygeplejerske	Sigrid Karla Iversen	78 år 17.07.80
Fhv. forretter	Arndi Jakobsen	66 år 27.07.80
Husmoder	Dagmar Fanny Jakobsen	74 år 14.09.80
Skoleelev	Kirsten Jakobsen	22 år 25.09.80
Fhv. varmemester	Marius Christian Jakobsen	75 år 19.12.79
Husmoder	Agnes Sigrid Petrea Jensen	82 år 02.04.80
Fhv. forpagter	Alfred Christian Jensen	68 år 20.02.80
Fhv. afd.sygeplej.	Alma Karoline Jensen	81 år 11.09.80
Fhv. kartonn.arb.	Anker Jensen	76 år 21.03.80
Fhv. husmoder	Anna Johanne Jensen	79 år 30.01.80
Fhv. husmoder	Ellen Marie Sørensen Jensen	77 år 27.03.80
Fhv. graver	Frederik Kristian Jensen	83 år 04.09.80
Fhv. forvalter	Hans Einar Jensen	69 år 18.08.80
Fhv. husmoder	Helene Marie Jensen	93 år 23.09.80
Fhv. husmoder	Helga Christine Jensen	78 år 30.06.80
Fhv. husmoder	Inga Juncher Jensen	64 år 09.02.80
Fhv. husmoder	Ingrid Jensen	36 år 05.05.80
Fhb. emballagearb.	Jens Anker Jensen	58 år 09.10.80
Fhv. smedemester	Jens Marinus Jensen	81 år 25.12.79
Fhv. husmoder	Katrine Jensen	88 år 27.09.80
Fhv. husmoder	Kirstine Petrea Jensen	76 år 26.08.80
Fhv. kassererske	Martha Kirstine Nielsen Jensen	96 år 30.12.79
Fhv. husmoder	Rita Gurli Høj Jensen	59 år 04.09.80
	Jacob Hvillum Jeppesen	1 dg. 05.04.80
Fhv. køletekniker	Karl Vilhelm Johansen	67 år 25.10.79
Fhv. boghandler	Helge Emil Juncker	77 år 30.12.79
Fhv. husmoder	Agnes Margrethe Christine Jørgensen	86 år 29.03.80
Fhv. repræsentant	Carsten Jørgensen	35 år 31.08.80
Fhv. husmoder	Dagmar Rasmine Rasmussen Jørgensen	80 år 18.07.80
Fhv. murer	Hans Jørgensen	88 år 02.02.80
Fhv. husmoder	Anna Marie Keiser	72 år 18.08.80
Fhv. husmoder	Anna Kirstine Kaysen	79 år 22.01.80
Læge	Anders Magnus Petersen Kehlet	78 år 01.11.79
Husmoder	Asta Maria Kehlet	75 år 01.11.79
Husmoder	Ane Kirstine Hansine Kjeldsen	89 år 18.07.80
Husmoder	Ebba Louise Jenny Kjeldvig	79 år 12.02.80
Børstenbinder	Jens Elers Kjær	71 år 11.11.79
Grosserer	Gerda Marie Kjølhede	75 år 23.09.80
Lærerinde	Ellen Knudsen	80 år 29.03.80
Husmoder	Signe Margrete Koustrup	70 år 11.02.80
Arbm.	Gunnar Pedersen Krogh	50 år 17.08.80
Husmoder	Olga Amalie Astrid Krogh	67 år 29.12.79
Gårdejer	Knud Erik Nielsen Kvist	53 år 10.08.80
Husmoder	Ellen Margrete Lassen	73 år 01.01.80

Gårdejer	Jens Marinus Rasmus Petersen	92 år 11.02.80
Gårdejer	Jens Peder Pedersen	74 år 21.11.80
Husmoder	Laura Bertha Pedersen	86 år 16.02.80
Husmoder	Martha Pedersen	83 år 22.02.80
Textilarbejder	Rasmus Pedersen	77 år 30.05.80
Bankdirektør	Tage Pedersen	75 år 04.12.79
Husmoder	Valborg Viola Pedersen	61 år 18.07.80
Fiskeexportør	Juul Pinnerup	66 år 17.01.80
Skomager	Georg Verner Plesner	76 år 23.08.80
Husmoder	Alvilda Hansine Poulsen	88 år 03.11.79
	Camilla Risager	5 mdr. 30.1.80
Pensionist	Anna Ingalill Agnete Seeberg	33 år 15.10.80
Typograf	Leif Selmer Sinding	29 år 12.11.79
Pensionist	Anna Kathrine Houman Skjødt	83 år 05.04.80
Forretter	Kristian Pedersen Skjødt	80 år 24.02.80
Taxavognmand	Peder Christian Skødt	68 år 07.07.80
Maskinmester	Elvira Andrea Elise Schmidt	79 år 05.10.80
Husmoder	Olea Slemming	87 år 18.01.80
Fiskeskipper	Kristian Emil Steffensen	68 år 17.07.80
Ingeniør	Erik Nørgaard Stigård	71 år 09.09.80
Gårdejer	Viggo Søndergaard	65 år 29.06.80
Mekaniker	Bent Blenstrup Sørensen	37 år 29.01.80
Fiskeskipper	Karl Sørensen	88 år 11.09.80
Gårdejer	Karl Marius Sørensen	79 år 24.02.80
Fisker	Ejnar Sofus Christiani Sørensen	75 år 05.08.80
Gårdejer	Johannes Sørensen	78 år 06.09.80
Husmoder	Laurine Rasmine Sørensen	73 år 09.09.80
Husmoder	Mariane Kristense Sørensen	83 år 23.10.80
Husmoder	Martha Sørensen	73 år 17.10.79
Husmoder	Martha Agnete Sørensen	66 år 30.03.80
Arbejdsmand	Søren Sørensen	78 år 21.01.80
Landbrugsmedhj.	Søren Sørensen	81 år 17.08.80
Landmand	Søren Balle Kildahl Sørensen	71 år 19.11.79
Fisker	Søren Rasmus Carl Palle Sørensen	88 år 18.11.79
Maskinarbejder	Otto Therkildsen	81 år 20.02.80
Arrestforvarer	Karl Ejnar Elkjær Thomasen	70 år 16.11.79
Overlærer	Kirsten Marie Thomsen	74 år 03.08.80
Fyrbøder	Thomas Thomsen	72 år 24.04.80
Adjunkt	Gunnar Lyndgaard Thulesen	43 år 03.12.79
Husmoder	Else Germaine Thygesen	60 år 02.01.80
Husmoder	Dagmar Margrethe Thøgersen	74 år 30.03.80
Husmoder	Elna Kirstine Vester	71 år 22.06.80
Husmoder	Hilma Sofie Marie Vester	83 år 17.03.80
Husmoder	Hedwig Emilie Merthilde Wiedstruck	93 år 12.08.80
Husmoder	Anna Elise Laursen	55 år 23.10.80
Husmoder	Hanne Grønnebæk Laursen	22 år 20.04.80
Arbejdsmand	Otto Laursen	83 år 30.07.80
Husmoder	Petrea Helene Løkke	95 år 23.07.80
Husmoder	Signe Kirstine Marie Madsen	76 år 28.09.80
Gårdejer	Søren Peter Marinus Madsen	77 år 03.12.79
Laborant	Aase Madsen	49 år 05.09.80
Arbejdsmand	Poul Homburg Mathiassen	65 år 30.04.80
Husmoder	Helga Agate Mattson	78 år 28.07.80
Rengøringsass.	Caroline Marie Mikkelsen	94 år 19.05.80
Husholdningslærer	Inger Mortensen	66 år 13.02.80
Husmoder	Kamma Mortensen	88 år 13.05.80
Grønthandler	Meta Maria Kathrine Mortensen	79 år 16.11.79
Husmoder	Nielsine Sofie Marie Mortensen	72 år 23.11.79
Biografejer	Otto Møller	78 år 16.09.80
Husmoder	Gerda Nikolajsen	93 år 12.03.80
Maskinarbejder	Svend Oluf Neiman	67 år 12.10.79
Husmoder	Agnes Johanne Nielsen	85 år 16.04.80
Mejerist	Aksel Alfred Nielsen	64 år 02.11.79
Arbejdsmand	Anders Johannes Nielsen	82 år 27.01.80
Fisker	Karl Kristian Rasmus Nielsen	64 år 25.04.80
Væver	Christian Møller Nielsen	58 år 24.05.80
Manufakturhdl.	Christian Tycho Nielsen	83 år 06.03.80
Husmoder	Dagmar Margrethe Mariane Nielsen	83 år 03.09.80
Husmoder	Ellen Jakobsen Nielsen	89 år 20.07.80
Damefrisør	Emmy Nielsen	81 år 26.12.79
Gårdejer	Johannes Herman Nielsen	78 år 22.04.80
Husmoder	Julie Jensine Nielsen	70 år 16.10.80
Husmoder	Karen Friis Nielsen	62 år 22.12.79
Slagteriarb.	Marius Emil Hoppe Nielsen	61 år 01.07.80
Vejmand	Peter Christian Nielsen	92 år 29.09.80
Væver	Svend Egon Johnsen Nielsen	61 år 23.02.80
Fiskeskipper	Jens Peter Pedersen Noer	81 år 01.11.79
Fiskeskipper	Johannes Steffen Nordby	55 år 12.01.80
Husmoder	Ellen Johanne Kjærgaard Olrik	64 år 20.07.80
Skoleelev	Henriette Olrik	13 år 14.05.80
Husmoder	Charlotte Sofie Olsen	87 år 29.06.80
Arbejdsmand	Ejnar Marinus Olesen	80 år 17.10.79
Arbejdsmand	Niels Peter Olesen	68 år 28.11.79
Arbejdsmand	Hans Peter Overgaard	73 år 13.06.80
Husmoder	Bodil Ellen Sophie Pedersen	63 år 31.05.80
Slagter	Kristian Petersen	82 år 21.01.80
Textilarbejder	Kristian Richardt Petersen	81 år 13.10.80
Entreprenør	Ejnar Aage Pedersen	72 år 03.08.80
Husmoder	Helga Kirstine Pedersen	84 år 05.08.80

Det var nyheder dengang

(Grenaa Folketidende)

Af J. A. Nielsen

1920

Januar
Politiet stopper slædekørsel på Baunehøj.
Telefonstrejke i Grenaa.
Stabelafløbning hos Brdr. Rodhe ved Grenaa Havn.

August
Kapervognen Grenaa-Grenaa Havn forsvinder. Nu rutebil ved Brdr. Sørensen. 1 kr. tur-retur.

September
»Grenaa, gamle stad« af Niels Udengaard udkommer. (Se særlig omtale).

December
Grenaa får sygebil. Sygevogn på museum.

1930

Januar
Baunehøj Mølle bør bevares. Folkeadresse

Februar
»Apollo«: Karneval: »Med raket til Månen«

April
Vandledninger ved stranden. 880 meter.

Maj
Børneudveksling Grenaa-Langeweisen
Radiokoncert hos Brdr. Lassen.
Ringridning med 120 ryttere.

Juli
Elektrisk gadebelysning indføres i Grenaa (Se særlig omtale).

August
August Nielsens værft søsætter fiskekutter.
H. K. Hein beskikkes til kapellan i Grenaa.

September
Glasmalerier i Grenaa Kirke indvies.

Oktober
Pastor H. K. Hein indsættes i Grenaa-Gammelsogn.
Pastor Frantzen rejser fra Grenaa.

November
Grenaa Sætte- og Fiskeskipperskole 25 år.
Indlemmelse af Gammelsogn i Grenaa: Beboermøde.

December
Havnevejen skal nu hedde Østerbrogade fra Bredstrupvej til Kejserbækken.
8. årgang af »Haandbog for Grenaa« - udkommer.
Jacob Lerche køber Trustrup Afholdshotel.
Baunehøjbakken skal sænkes og reguleres.

1940

April
9. april - en trist dag...

Maj
Eventuelt heste for havnebilerne!

Juni
Færgen »Marsk Stig« ankommer til Grenaa Havn - men oplægges.
Donorkorps oprettes i Grenaa.
Bertram Svendsen får bevilling til stærke drikke på »Havlund«.

Juli
1100 cyklister med Hundested-færgen.

August
Grenaa Haandværkerforening: Cykeludflugt til »Havlund«.
Tyske tropper takker for venlig modtagelse i Grenaa.
Alsangstævner i Grenaa. (Se særlig omtale)
Teknisk skole flytter til kommuneskolen - beslaglagt til »andet formål«.
Anholtbåden »Anø« minesprængt - 4 omkommer. (Se særlig omtale)

September
Begravelsesselskabet »Foreningen« ophæves. (Se særlig omtale)

Oktober
Byrådet vil lave sti gennem »Ræveskoven« - den senere »Skovstien«.
Hundestedfærgen standser - men sejler måske til jul.

1950

Februar

Anholt får elektrisk lys, dog ikke på havnen. (Se særlig omtale).

April

Ikke mere fast nattevagt på apoteket - men tilkaldelsesvagt.
Gjerrildbanen sikres for seks år.
Diakonisse Søster Oda forlader Grenaa efter 34 år.
50 års jubilæum i Grenaa Havns Syge- og Begravelseskasse.

Maj

Murermester Marius Petersen bygger 12 lejligheder på hjørnet af Aarhusvej og Fasanvej.

Juni

Snedkermester Rasmus Hansen vil bygge 20 enfamiliehuse på Engdraget.
Der indføres boligtarif i Grenaa.
Færgeforbindelse til Arendal - igen.

Juli

A. Petersen (Damgaard) tilbyder mælk fra stalddør til 40 øre pr. liter.
Jernbanestationen får gennemgang fra gaden til perronen.

August

H. P. Rosenvinges plads får sit navn.

September

Østergade får asfalt.
24 lejligheder bygges af andelsboligforeningen (»Lynggården«)

1960

Januar

KDAK (Kongelig Dansk Automobil Klub) vil leje 5500 Kvadratmeter areal på Polderev for 20 år.
Fjernvarmeprojektet »Søndenå« er sikret: 130-140 vil være med.
Ophævelse af landbrugspligten på vognmand Niels Jacobsens marker ved Havnevej.
Byrådet vil ikke have basarbygning på hjørnet af Torvet og Østergade.
Lossepladsen ved Grønnegade skal sløjfes.
Storindustri i Grenaa til 60-80 mill. kr.
Dansk Svovlsyre- og Superfosfatfabrik skaber beskæftigelse til et par hundrede mand.
»Højgaard« mellem Ålsø og Balle brænder.
Forsvarsbrødrene vil ikke lave ringriderfest.
Slagteriet har udsalg: Halve grise 3 kr. pr. kg. - dog kun til medlemmer.
Den store, nye fabrik køber arealer for 1 mill. kr.

Februar

Ny automatisk renovationsvogn tages i brug.
De gamle heste-skraldevogne forsvinder. (Se særlig omtale).
Frode Møllers gård i Enslev brænder.
Hotel »Søren Kanne« til 1-1½ mill. ved Kystvejen.
»Europafergen« søsat i Horten.
Ny turistbrochure i Grenaa: 14.000 kr.
Papirmaskine prøvekøres på emballagefabrikken.
Ebeltoftbanen indstiller regelmæssig drift (sne).
Kastanieallé og tjørnehæk i kirkegårdens sydside fældes - Mur opføres.

Marts

Første fjernvarmeselskab i Grenaa: Søndenå.
Ny toiletbygning i nærheden af »Havlund«.
Kommunen køber »Valhalla« på Torvet.
Ringgadens 4. etape er indledt.

April

FDF i Grenaa 40 år.
Grenaa Tennisklub 50 år - en af de ældste i landet.
Grenaa Journalistklub startet.
Anholt får vand og tillige el på havnen.
Holms bogtrykkeri 75 år.

Maj

»Europafergen« går ind i Grenaa havn. 5000 tog imod.
Skolepatruljer i Grenaa føres ud i livet.
Kødhandel med vogn forbydes.

Juni

5000 har været i Djurslands Teaterkreds.
KDAK åbner camping ved Polderev.
Fa. Folmer Mors 50 år.

Juli

P. S. Johnsen udgiver lokal håndbog.
Telefon-drejeskive i gang fra 27. august.
Anholt Brugsforening får forbud mod at sælge postkort med radarstationen i baggrunden.

August
Ny kredslæge: Hempel-Jørgensen, efter Henning Fricke.
Parkeringsplads ved havnefogedboligen: 150 vogne.
Vand til industribrug fra Gammelå.
Grenaaenserne overrender ikke museet, siger kustode fru Jensen.
Fuldautomatisk telefonsystem, damerne forsvinder.
Grenaa Badmintonklub 25 år.

September
To karreer med 40 lejligheder ved Aug. Kroghsvej.
Kvælstoffabrikken vil koste 100 mill. kr.
Østkystvej til 15 mill. kr.?
Grenaa Elektricitetsværk 40 år.
»Europafergen« går nu syd om Anholt.
Kogekoner en mangelvare - til konfirmationerne.

Oktober
Mølleskolen i Ålsø taget i brug.
Nyt kalkværk ved Nordstranden skal knuse kalken.
Kvælstoffabrikken skal bygge 50 parcelhuse til funktionærer.
HK i Grenaa 50 år.
Direktør Henrik Rosenvinge forlader GD og Grenaa.
»1945« vil bygge 200 lejligheder i Søndenå.
Sammenslutning af De danske Bomuldsspinderier i Vejle og Grenaa Dampvæveri.
Fem nye lokaler i brug på Vestre - Skole.

November
Ikke noget med rygefrikvarter i Grenaas skoler.
Sygekassesammenslutning i Hammelev og Enslev godkendt.
Grenaa Husmoderforening 25 års jubilæum.
Færgen »Kattegat« søsat i Horten.
Nyt færgeleje er færdigbygget.'
Landets ældste hest »Tulle« død i Grenaa, 47 år.
HK vil have eget kontor i Grenaa.
Plan om 144 lejligheder og 100 garager øst for »Lynggaarden«
Mageskifte til rensningsanlæg: Areal syd for »Epidemihuset« (Axel Nielsen) med fem gange så stort areal ved Kragsø.
Fyld til Ringvejen: Der graves to branddamme i plantagen (Skovsøen bl.a.)
Zone-redningskorpset køber »Vesterport«
Gymnasiebyggeriet er begyndt.
Trafikken over Grenaa slår alle rekorder.
Sælhunde i Grenaaen.

1970

Januar
Søren Møller Petersen forlader fiskeauktionen ved Grenaa Havn. F. Gottscalck afløser.
Byudviklingsplan i Grenaa ligger klar.
Spritfabrik-arealer ved Glatved besigtiges.
Dyrskuepladsen udvides med 25%.
Rektor Hoffmeyer: gymnasiet må udvides.
Grenaa Dampvæveri skal levere 110.000 meter satin til militæruniformer.
Kommunesammenlægningens vilkår godkendt af byrådet.
Grenaa kommune ønsker flere kommuner med i forbrændingsanstalten.
Lys på skøjtebanen på stadion to gange om ugen.

Februar
Arbejdernes Fællesbageri har indstillet driften på Lillegade. Fortsætter bagning på Søndenå.
Blå Kors fylder 75 år.
Internationalt kunstnerhjem udvider.
Andr. Jakobsens hus i Søndergade rives ned.
Sommerhusområdet skal kloakeres: 1,6 mill. kr.
Flyveklubben opgiver håbet om at få Hessel-pladsen godkendt til offentlig benyttelse.
Grenaa-roere ved DM for første gang.
Kommunen overtager Lyngbys kloaknet.
Ebeltoft-banens areal ved Trustrup Station bliver parkeringsplads.
Anholt får fælles TV-antenne.
Andelsmejeriets skorsten ved Nytorv brydes ned.
Cleo opstilles i Norddjursland - og vælges til medlem af kommunalbestyrelsen i Nørre Djurs.
Grenaa Sygekasse udsender indbetalingskort.
Arkitektkonkurrence til »Kongrescentret«

Marts
Byrådsvalg: 11 socialdemokrater, 8 borgerlige.
Djurslands Museum køber købmandsgården Søndergade 1.
Ålsø-Vejlby Sygekasse ophæves. Sammen med Lyngby-Albøge i Grenaa vest.
Ålsø-Vejlby kommune: Sidste ordinære møde
Grenaa Handelsskole selvejende institution.
Kæmner Henry Eldrup nu kommunaldirektør.
Overskibsinspektør Leo Retvig frikendt for grov skødesløshed i forbindelse med forliste fiskeriundersøgelsesskib »Biologen«.
Tuberkulosestationen hedder nu: Lungeklinikken.
Aksel H. Hansen borgmester igen.
»Gredana« (Pavillonen) kostede mere end 1 mill. kr.
Renovationsordning for Dolmer og Enslev.

April
Grenaa Storkommune en realitet fra 1. april.
Den gamle Sønderbro brydes op.
Grenaa Sygekasse: Nu 11.671 medlemmer.
110 arkitekter har rekvireret materiale angående kongrescentret.
Rederi-fusion: Grenaa-Hundested og Juulsminde-Kalundborg. Aktiver: 100 mill. kr.
A/S Otto Secher åbner værktøjsmagasin efter at have nedlagt kolonialforretning.
FDF i Grenaa 50 år.
Ny gangbro ved Badehotellet bygges.
Åstrup Forskole skal nedlægges.
Tysk EDB: Grenaa er det ideelle feriested!
Grenaa Storkommune: 17.701 indbyggere
De jydske Kalkværker prøvegraver på den grund, Spritfabrikkerne vil bygge på - det er ulovligt.
P. K. Poulsen, Vejlby-Homå nu også præst for Ålsø-Hoed.
A. Vestergaard Larsen skal være storkommunens talsmand på Anholt.
Anholt Flyveplads anerkendt som grænselufthavn.

Maj
Bibliotekerne i Ålsø-Vejlby og Lyngby-Albøge nu underlagt Grenaa Folkebibliotek.
»Europafergen« har 10 års jubilæum.
Grenaa samvirkende Idrætsforeninger stiftet.
Statshusmands-huse på Tjørnebakken nedrives.
En ny Sønderbro åbnet - efter store besværligheder.
Motorbådsklub startet i Grenaa.
Sommerhusejerforeningen ønsker klosetter i husene.
Grenaa Hede, 27 ha., kloakeres. Søndenå Gymnasiet.
Bygninger på GD kan lejes.
Kunstnerhjemmet ved Grenaa Strand færdigt.
Djurslands Museum foreslår et egnsarkiv i Grenaa.

Juni
Skolebakken 3-9 nedrives: Nødboliger.
Grenaa Varmeværks kapacitet fordobles.
70.000 kr. henlagt til nyt kapel på kirkegården.
Boligforeningen Grenaa af 1945 25 års jubilæum. Har opført 482 lejligheder.
166 forberedes ved Søndre Skole.
Skal Ebeltoft og Grenaa slås om Hoed og Balle?
Arkitekterne Tarquini Mårtensson og Mikael Tarp Jensen, Fredensborg, vandt arkitektkonkurrencen ved »Europa-Centret«
»Biologen« solgt til lystsejlads: 7 liebhavere.
Forretningerne ved Grenaa Strand og på Anholt må holde åbent til kl. 22 i turistsæsonen.
Skoleinspektør Agner Jensen, Grenaa vestre Skole, tager afsked.
EDB-undervisning på Grenaa Handelsskole.
Ny industri-eksport fra Grenaa? Ny fabrik med 300-500 ansatte?

Juli
Skitseprojekt til »Hedeparken« godkendes.
Vejlby Præstegård nedlægges.
Forsøg med gågader: Lillegade og Østergade.
Falck får frømandsvogn.
Forbrændingsanstalt-planerne i Grenaa tager form.
Stor udvidelse på Grenaa Motorfabrik.
Arrestforvarer Ejler Hjort tager afsked.

August
Brandsirenen tier - nu radioalarm.
Blå Kors' Ungdom køber aktiemajoritet i Missionshotellet (ikke bygningen).
Borgmester Aksel H. Hansen skal males til jubilæum.
Grenaa Motorfabrik fylder 50 år.
Grenaas folketal falder: Nu 17.674.

Grenaa har fået ny redningsbåd: Tidl. i Hanstholm.
Vejle Dampvæveri flyttes til Grenaa.

September
Kirkebil indføres i Hammelev-Enslev.
Bageriet »Fornæs« i Hammelev nedlægges.
Lillegade siger nej til gågadeordning. Østergade er mere positiv.
Grenaa skal have børnekirkekor, og kirken forsøger med hverdagsgudstjenester.
»Nysser«: Alfred Wichmann opgiver »kamp« med myndighederne: Flytter fra Østergade 13.
Kannikegade har fået helt ny skikkelse.
Skatterne i Grenaa stiger med 31%.
Mikkelsmarked på »den nye rådhusplads«

Oktober
Det blev ikke Glatved! Gærfabrikken ventes opført nord for Grenaa.
Fællesbageriet udlejer bageribygningen til autoforretning.
»Europafergen II« indsat i drift.
Alle Grenaa storkommunes vælgere skal nu stemme til valg i Grenaa.
Nyt kolonihaveområde syd og vest for Gammelå.
»Texaco« nedriver Havnevej 185: Granly og Havblink.
Der var 81.422 mønter i Kirial-fundet.
Halvtimes-parkering ved Grisetorvet ved Storegade.
»Grenaa-Bladet« ophører at udkomme - for en tid.

November
Prøveboringer ved Vester Hesseldal: Vand til den planlagte gærfabrik.
Dansk Kvindesamfund åbner legestue nr. 2 i stadionbygningens cafeteria.
Grindstedværkets skorsten - af stål - ankommer.
Grenaa Sygehus får aften-besøgstid: 18,30-19,30.
Bredstrup Markvej udvidet til 8 meters bredde.

December
Gågade i Østergade - til julehandlen er overstået.
Campingplads på Anholt i 1971 - måske hotel.
Kunstforeningen foreslår udstillingshal på Torvet.
Grenaa får ny rute: Grenaa-Halmstad fra nytår.
Viceskoleinspektør K. H. Haarbøl skoleinspektør ved Vestre Skole fra nytår.
Den nye strandvej ved Polderrev en parkeringsplads! Udvides med 3 meter i siden til bilerne.
Arbejdernes Fællesorganisations Syge- og Hjælpekasse ophæves.
Randers Dagblad (og Grenaa Folketidende) overgår til De bergske Blade.
Parkeringsplads indrettes ved Kannikegade.
Grenaa Idrætsforening vil lave skøjtebane ved Stadions parkeringsplads.
Byrådet vil ikke gå med til kunstudstillingsbygning ved Torvet.
Per Udsen tilbydes grund på 10.000 kvm. ved Fuglsang Skole.
To nye færger bestilt til Grenaa-Hundested.
Meiers Maskinfabrik vil flytte til Fuglsang.
Gartnernes Salgsforening i Grenaa ophører virksomheden på årets sidste dag.

Det var nyheder dengang

Af J. A. Nielsen

1920: Sommerrevyerne i Grenaa

I 1920 skrev lærer R. J. Højfeldt til sommerrevyen »Grenaa, gamle stad, hvor jeg bli'r i sindet glad«. Musikdirektør Niels Udengaard komponerede en melodi - og denne sang blev Grenaas »nationalsang«! (Se 1977, side 91). Teksten indeholder en vending: »Glasers lund«, der ofte har givet anledning til spekulationer. For gamle grenaaensere var det klart, at denne lund var kirkegården, der lå rundt om kirken. På højeste sted er dette bekræftet for Grenaa Egnsarkiv. Ordet »Glaser« er udenlandsk, men Højfeldt har kendt det og har skullet bruge et rim.

Sommerrevyerne havde altid en sang til Grenaas pris - det slog aldrig fejl. Grenaa Egnsarkiv har samlet et halvt hundrede sange om Grenaa og Grenaa Havn og Strand, men ingen af dem har opnået samme popularitet som »Grenaa, gamle Stad«, selvom nogle tekster nok må betragtes som betydeligt bedre end Højfeldts. Sangen med »Glasers lund« synges ved et utal af festligheder i og ved Grenaa.

I 1920 havde sommerrevyen mærkværdigt nok - en anden lille »Grenaa Pris«. Det huskes ikke, hvem der sang den, men teksten er åbenbart en af dem, der kan bruges hvor som helst med lidt tillempning. Revyselskaberne spillede ofte på flere steder i hver sæson. Med lidt god vilje kan sangen synges på melodien »Gamle Vold«:

Når jeg ser min gamle by
med de røde tage,
som et barn jeg bli'r påny
og ønsker mig tilbage.
Her vi mødtes, han og jeg,
talte ord så ømme.
Her i åens blanke vand
sig spejled' lyse drømme.
(De to sidste liner gentages!)

Byen voksed' stor og stærk,
men jeg kan ej glemme
gamle huses bindingsværk,
hvor jeg hørte hjemme.
Der stod lind, og der stod tjørn
rundt til alle sider,
men de faldt for vore børn
af de nye tider.

Jeg er i mit hjerte glad
for de gamle minder,
som jeg i min fødestad
hist og her dog finder.
Ej jeg glemmer byen her,
hvor kirkens spir mod skyen
hævet sig så prægtigt dér,
mens evig ung er byen.

(Forfatterens navn kendes ikke).

Niels Udengaard og lærer Højfeldt skrev også en »Grenaa Pris« i 1919. Den blev sunget af Olympe Renard, der senere blev gift med teaterdirektør Hjalmar Madsen og flere gange var skønsangeren i sommerrevyerne. Denne sang blev ikke populær som den førstnævnte, selvom den i adskillige år var på manges læber. Teksten følger her. Som det var tilfældet med »Grenaa, gamle Stad« udkom der et nodeblad. Flere gange har egnsarkivet været anmodet om lån af disse nodeblade. Der henvises her til Niels Udengaards søn: Svend Udengaard:

Herlige by ved den blinkende å,
prise jeg vil dig blandt byerne små.
Her kan vel stundom lidt kiv og
og lidt strid
blande sig ind i det daglige liv.
Men her er venligt og mageløst kønt
hist i plantagen, hvor alt nu er grønt.
Droslen sin trille i skumringen slår,
dansen i tågerne går.
Du kære Grenaa by,
jeg juble må i sky
ved tanken om, hvor højt du står
for gæstfrihed i ry.

Byens kastanier kender enhver,
hvor er de smukke, de løvrige træer.
Mellem St. Petri og Jødernes gård
stod de i mere end hundrede år,
kasted' sin skygge på borgernes grav,
enten han døde på land eller hav,
vidne de kan jo om fædrenes færd,
å, lad dem stå, disse træer!
Du kære Grenaa by,
jeg juble må i sky
ved tanken om, hvor højt du står
for gæstfrihed i ry.

R. J. Højfeldt

St. Petri er kirken og Jødernes gård er den nuværende museumsgård, der en tid ejedes af en jødisk familie. - Kastanietræerne mindes af alle ældre grenaa-ensere, men for mange tilflyttere kan fortælles, at to meget store kastanietræer stod ved indgangen til kirkegården på Torvet. Træerne var meget smukke, og de er tegnet, malet og fotograferet et utal af gange og altid fremhævet i turistbrochurer. Det er naturligt, at de også var med i sangen til »Grenaa Pris«. De døde af ælde - blev mere og mere afribbede for grene og var ikke nogen pryd længere i 1949, da Søren Kannes statue rejstes. Den ene måtte fjernes, før statuen kom, og den anden faldt straks efter. Inden det kom så langt, havde borgerskabet protesteret voldsomt mod at fjerne de to træer, men tilsidst var der ikke andet at gøre: En af byens største seværdigheder var ikke mere - men billeder i massevis fortæller om deres skønhed.

1930: Grenaa får elektrisk gadebelysning 1930-40 - over det hele

I juli 1930 vedtog Grenaa Byråd »at gå over til elektrisk gadebelysning over hele byen«. Hidtil var der kun elektrisk gadebelysning visse steder. De gamle gaslamper gjorde stadig nytte, og de blev tændt og slukket af en »lygtetænder«, der gik rundt (eller rettere: løb) med en stang med en krog, hvormed han kunne tænde og slukke uden at skulle klatre op i lygtepælene. Eksemplarer af sådanne gamle lygtepæle kan ses i museumsgården og i Nederstræde.

Gasværket havde givet overskud, 1121 kr., og elektricitetsværket et overskud på 22.797 kr., og man mente nu at have råd til at gå over til elektrisk lys i alle gaderne. Et tilbud på arbejdet fra installatørerne Axel Meier og Søren Jensen lød på 14.333 kr. og med 2500 kr. »i byens egne udgifter« var det jo - set med nutids øjne - til at overse. Der løb lidt mere på, idet det vedtoges, at også Havnen og Randers Landevej gennem Anlægget skulle elektrificeres.

Med indførelsen af elektrisk gadebelysning overalt blev lygtetænder Anders Christensen overflødig, idet de nye lamper tændtes automatisk fra de tekniske værker. Anders Christensen var oprindelig snedker og havde en tid været medlem af Grenaa Byråd. Han blev nu ansat som maskinpasser på vandværket. Kort efter blev også snedker P. Brandi ansat på vandværket - og som en lille pudsighed kan anføres, at med disse to snedkere var det en tradition, at vandværket skulle passes af en snedker! Der havde nemlig været en i forvejen! En af ansættelserne medførte et læserbrev fra en mekaniker, der også havde søgt stillingen. Han spurgte byrådet, om en snedker var bedre egnet som vandværkspasser end en maskinmand...

Sådan er der så meget!

1940: Alsangen i de første besættelsesår

I oversigten for 1940 nævnes: Alsangen. Om dette helt specielle fænomen fra besættelsestiden kan fortælles følgende:

»Kristeligt Dagblad« skriver 6-6-1980 i dødsfaldlisten:

»Alsangens fader, den forhåndværende konditor og konfekturehandler Anker Møller, Aalborg, er død, 78 år. Han var initiativtager til de store sangstævner under besættelsen. Det første stævne holdtes på Rebilddagen den 4. juli 1940 i grusgraven i Aalborg. Trods regnvejret mødte 1500 frem og sang danske nationale sange. Det blev til en sanglig demonstration mod besættelsesmagten. Hurtigt efter fulgte tre nye sangstævner i Aalborg med 6000, 8000, og 12000 deltagere. Det sidste stævne blev transmitteret i radioen, og pludselig var der alsang over hele Danmark.

Alsangen kulminerede i 1941, da der til alsangstævner over hele landet var samlet over 725.000. Denne form for national demonstration blev dog tyskerne for meget, og der blev tilsidst nedlagt forbud mod stævnerne. Da Anker Møller arrangerede det første stævne i Aalborg, var han formand for Arbejderpartiets Sangkor, og han bevarede hele livet intetessen for sangen«.

17. august 1940 meddeler »Grenaa Folketidende«, at ungdomskorpsene i Grenaa har taget initiativet til afholdelsen af en alsangsaften i Grenaa. Man tænkte først på at afholde det på Stadion, men stævnet blev arrangeret på den åbne plads i det gamle anlæg, et

ganske fortræffeligt sted. Uden rekame af noget art samlede henved 3000 mennesker her. Der var trykt 2000 sange, og der blev ikke nogen til børnene og til adskillige voksne, står der i avisen. »Det var efterårskoldt, og nordenvinden jog regntunge skyer henover den aftenlige augusthimmel«. Ungdomsorganisationerne tog opstilling i uniformer og med faner, og orkestret spillede nationale melodier før stævnets begyndelse. Fra avisen anføres ordret:

»På arrangørernes vegne bød urmager Buus Petersen velkommen. Det er dejligt at se, at der også i Grenaa kan samles en tusindtallig skare om den skat, vi har i den danske folkesang. Det er vort ønske, at unge og ældre må synge sig sammen i et stærkt og levende fællesskab, som bunder i det, at vi er danske, og at vi i højere grad må få øjnene op for de fælles værdier, vi ejer, så vi i fremtiden kan stå sammen om stort og småt, et enigt og stærkt danske folk«.

Derefter talte borgmester N. S. Pallesen, og efter dette beretter avisen:

»Og så tog sangen under lærer Øbergs ledelse sin begyndelse, først spædt og svagt, men siden stærkere og mere fuldttonende. »Du danske mand« og »Jeg elsker de grønne lunde« blev sunget som fællessang, mens »Den danske sang er en ung blond pige« blev sunget først med et vers af damerne, derefter et af herrerne og endelig som fællessang. I alt blev der sunget 10 sange, heriblandt Carl Svenstrups sang til Grenaa: »Som Jyllands forpost«, der hilstes med stærkt bifald.

Efter »Der er et yndigt land« takkede Buus Petersen for aftenen og udtrykte håbet om, at det ikke var sidste gang, man i Grenaa samledes på denne måde.

Der sluttedes af med »Kongernes konge«, og mens fanerne blev rullet sammen, stod den store forsamling stille, for, som Buus Petersen sagde, »at tænke over, at du er dansk og hvad det forpligte til«.

Dagen derpå havde »Grenaa Folketidende« en elskværdig kritik af arrangementet, bl.a. fandt man det uheldigt at lade damer og herrer synge »Den danske sang er en ung blond pige« som ikke tilnærmelsesvis alle i forsamligen kendte. Højttalerne måtte gerne have været kraftigere, så det kunne høres, hvad der blev sagt. Højttalerne fik dog ikke hele skylden, thi »adskillige børneklynger« havde ondt ved standse snakkesagligheden, både mens der blev talt og sunget. Indlederen rettede et par gange henstillinger til børnene om at være stille, men de voksne deltagere bør her være lederne behjælpelige med at skaffe den fornødne ro og stilhed.

Nå, det er kun småting, der er skrevet af interesse for en god sag. Den første folkesangs-aften var en smuk oplevelse, som arrangørerne kun fortjener tak for, og de vil have mange med sig i bestræbelserne for at gøre disse aftener så smukke og stemningsfulde som muligt«.

1. september var der alsangstævner over hele landet. I det gamle anlæg i Grenaa var der atter tusinder af mennesker samlet. Fru cykelhandler Jacobsen bød velkommen, FDF spillede, og lærer Øberg ledede sangen. Der læstes en prolog til Danmarks pris, og overlærer Johansen talte. Tilsidst lød rådhusklokkerne, og forsamlingen sang - sammen med hele det øvrige land - »Moders navn er en himmelsk lyd«.

I øvrigt arrangeredes alsangsstævner mange steder. I Ebeltoft var der en forsamling på 1500 mennesker den 12. august. - I Stenvad festede man på Stationspladsen med 350 deltagere - I Kolind var der 500 deltagere i Drasbeks Anlæg - I Vejlby måtte man droppe præstegårdshaven og holde stævne i gymnastiksalen. Vejret var uvenligt - I Nimtofte sang man i forsamlingshuset - I Ørum præstegård samledes 3-400 mennesker - I Tirstrup samledes 3-400 mennesker »under de gamle lindetræer« - I Ålsrode sang man i forsamlingshuset - I Rimsø og Rosmus festede man på Kong Christian den Tiendes 70 års fødselsdag den 26. september.

Ordet Alsang havde ikke god klang hos alle, og der søgtes efter et bedre ord. Mange brugte benævelsen »Folkesang« og fra Sverige, hvorfra ordet»Alsang« stammede, gav man beredvilligt tilsagn om, at Danmark såmænd godt måtte låne ordet! Og det kan vel siges, at ordet »Alsang« er blevet stående...

1940: Da »Anø« forliste

Motorskibet »Anø« fra Rederiet »Anholt« gik i fast fart mellem København-Anholt-Grenaa-Aalborg og førtes 1940 af kaptajn K. Albertsen. Skibet gik fra Grenaa tirsdag den 20. august kl. godt 20 og kastede anker ved Hals Barre onsdag morgen.

Medens »Anø« lå og svajede i søen, sket en katastrofe. Skibet ramtes af en voldsom eksplosion, rimeligvis fremkaldt af en drivende engelsk magnetisk mine. Eksplosionen ramte skibet i agterstavnen lige foran maskinen og gennemrystede det fra ende til anden. Skibet begyndte hurtigt at krænge over og synke.

Der var 12 mand ombord. Kaptajnen og tre andre kom op på kølen af en redningsbåd, og styrmanden der var såret, reddede sig op på en luge. Tre andre hagede sig fast på en flåde. 400 meter borte lå et fyrinspektionsskib, der sende to både til assistance, og derved bjergedes de nævnte otte mænd. Hovmesteren, maskinmesteren og to passagerer var og blev borte.

Fyrinspektionsskibet kom ved middagstid til Grenaa med de reddede, og en stor menneskeskare ventede tavs på skibet. Letmatros Erik Eriksen var blandt de reddede. Han var grenaaenser og oplevede et bevæget gensyn med forældrene, fiskepakker Erik Eriksen og hustru. Flere af de skibbrudne havde fået kvæstelser, og en kom i land på en båre.

Motorsejleren »Anø« var bygget på Svendborg Værft 1934. Det målte 189 t dødvægt og havde 230 hestekræfter. Rederiet »Anholt« ejede tre andre skibe: »Vera«, »Hafnia« og »Ebba«.

1940: Begravelses Selskabet Foreningen

I gamle dage hørtes ofte bemærkningen: »Jeg har sørget for, jeg kan komme i jorden«. - Pengene var meget små for mange mennesker, og dette med at få en hænderlig begravelse var genstand for mange overvejelser. Dette medførte, at der oprettedes begravelsesforeninger, hvor man kunne sikre sig en vis sum til sin begravelse. For nutids-mennesker er de summer, der er tale om, nærmest uforståelige, og i nedenstående er fremdraget visse tal og bestemmelser for en begravelsesforening i Grenaa.

Det drejer sig om Begravelses-Selskabet Foreningen, hvis protokol er overdraget Grenaa Egnsarkiv. I protokollen står (ved foreningens ophævelse), at Carl Svenstrup skal have de arkivalier fra foreningen, der har hans interesse. I Svenstrups arkiv findes intet sådant, men protokollen er dukket op andetsteds fra, og den er meget interessant og såre oplysende om ældre tiders forhold. Stykkerne i anførelsestegn er direkte afskrifter fra denne protokol.

»Ved generalforsamlingen i sygekassen d. 27. januar 1868 blev af murer R. Nielsen et skriftlig forslag leveret formanden med ønske om, at samme måtte blive oplæst for forsamlingen. Dets indhold bestod i, om der ikke ved siden af sygekassen kunne fås en begravelseshjælp foranstaltet. Og da der var stor stemning derfor, blev det vedtaget til drøftelse på næste generalforsamling i april samme år. Ved ovennævnte generalforsamling kunne ingen resultat opnås, da medlemstallet var for lidet, dog blev der på formandens opfordring besluttet, at seilmager Flørness skulle med en skriftlig indbydelse forsøge stemningen iblandt medlemmerne«.

Flørness forelagde 19. oktober 1868 en liste med ca. 120 underskrifter. Der fremkom tre forslag, hvoraf det ene vedtoges, som er sålydende: »Der betales i indskud 1 sk. samt 4 sk. hver qvartal og 8 sk. til hver lig af hver medlem«.

En komite på tre medlemmer omsendte en ny skrivelse for at lodde stemningen til forslaget, og 11. januar 1869 blev selskabet stiftet. Virksomheden begyndte 1. februar 1869. Formand blev rebslager Balle.

1870 foreslås, at landboere kunne indtræde i selskabet. Der udsendtes trykte indbydelser i det nærmeste opland. Det oplyses her, at man nu har 144 medlemmer.

I protokollen indføres nu »Love for Begravelsesselskabet Foreningen«. Formålet er gensidig at støtte hinanden under indtrædende dødsfald. Enhver kunne blive medlem, når vedkommende ikke var over 50 år, og hvad enten de var gifte eller ugifte. Mand og kone tæller som een person. Kontingentet opkræves. Der nævnes nu et indskud på 16 sk., et årligt kontingent på 16 sk. - Ved hvert indtrædende dødsfald opkræves 8 sk. - De medlemmer, som var med fra starten, erholder ved indtrædende dødsfald 8 rg. - Når kassebeholdningen er steget til 200 rd., forhøjes det til 10 rd.

Protokollen indeholder medlemslister og regskaber, og i 1874 er der således betalt begravelseshjælp til 8 lig: 78 rd. - Regnskabsbalancen er 377 rd. - Her en en post: Udlån til Jørgen Holger 110 rd., så det kunne jo tyde på, at selskabet har drevet »bankvirksomhed«. Senere er der udlån på 1400 kroner til »skomager Jakobsen. Rente 28 kroner halvårligt«. Der lånes også 1500 kroner til en ny mand, og der er åbentbart pant i fast ejendom.

Fra 1875 regnes der med kroner og øre, og nu er balancen på regnskabet 819 kroner. - I 1876 må der afholdes

Begravelse i 1930 med »granvogn«, afløseren af den tidligere ligvogn. Det er læge Ilsøe, der begraves, en af byens mest populære læger. Læg mærke til Mogensgade! Alt er borte.

ekstra generalforsamling, da der kommer for få til den ordinære! Kontingentet er nu 35 øre. I 1880 er der 126 medlemmer, men i 1881 er der 56 nye indmeldelser, så man kommer op på 175 medlemmer. har der været en medlemskampagne? Det fremgår ikke af protokoller.

I 1882 noteres en lille pudsighed: Et medlem får godkendt en ny hustru i stedet for sin første, som er bortrejst. Dette »som er bortrejst« er tilføjet med en anden skrift end det øvrige!

I 1893 oplyses, at begravelseshjælpen nu ydes i forskellige skalaer, alt efter hvor længe man har været medlem. Mindste sats er 20 kroner, højeste 50 kroner, det sidste efter 26 års medlemsskab.

I 1893: »Buddet« får 2 kroner og 50 øre for at opkræve kontingentet hos 167 medlemmer! Senere ses, at man indfører »trykte sedler« ved opkrævningen.

1903: Kassererens årsløn forhøjes til 20 kroner.

I 1906 meddeler Ligsocietetet (en anden begravelsesforening), at »Foreningen« kan leje Societetes ligvogn for 8 kroner pr. gang. I almindelighed blev kister båret til graven, oftest af ligbærere, folk, der kunne forlade deres arbejde, når der kaldets på dem. Der var en slagt formand, der sørgede for at få de seks mænd frem. - I 1907 lejer man ligsocietets ligvogn for 30 kr. årligt, »men man skal selv sørge for forspænd«.

I 1908 er skalataksterne 30-75 kroner, det sidste efter 41 års medlemsskab.

I 1908 aftaltes nye love, og det meddeles, at »Foreningen har et ligklæde og to ligskamler til fri afbenyttelse ved medlemmers og deres børns begravelse. Ligeledes haves Ligsocietetes ligvogn med tæpper til to heste til fri afbenyttelse ved medlemmers begravelse. Til ligvognen leveres forspænd frit, dog skulle de, som ikke bor i selve byen, betale det, som hestene muligvis koste mere. De, der ikke benytter ligvognen, får det, som forspændet til enhver tid koster, for tiden er det 4 kroner«.

Fra 1912 indføres der ikke mere regnskaber i protokollen. Det må antages, at der er indført en speciel regnskabsbog, der ikke findes i Grenaa Egnsarkiv. Regnskaberne indeholder mange pudsige småbemærkninger, set med nutidsøjne.

I 1911 er der 189 medlemmer, og i 1912 nævnes en formuetilbagegang på grund af, at de fleste medlemmer var ældre. Dette resulterede i flere dødsfald. - I 1928 er der 271 medlemmer, i 1930 300 medlemmer. I 1934 er der 251 medlemmer, og nu foreslås det, at »Foreningen« sammensluttes med Grenaa Sygekasses Begravelseskasse. For de af »Foreningen«s medlemmer, der ikke er med i sygekassen, overtager sygekassen samtlige forpligtelser. - Forslaget forkastedes.

I 1936 opsiges overenskomsten med Ligsocietetet om ligvognen. Årsagen hertil menes at være, at ligvognen ikke mere var populær. Mange mennesker fandt den for dyster, og der indførtes en »granvogn«, en stor fladvogn, beklædt med gran. Der findes desværre ikke i arkivet noget billede af den gamle ligvogn med heste i sort skaberak og med de sorte gardiner osv. Selve ligvognen er desværre hugget op, men der findes da et billede fra den dag, den rejste fra Grenaa.

1940 holdes ekstra generalforsamling med forslag fra bestyrelsen om foreningens ophævelse. Efter forslaget fordeles selskabets midler i forhold til anciennitet. Der er 175 medlemmer

med en anciennitet på 4625 kroner. Formuen er 9000 kroner, og der vil kunne udloddes 1 krone og 95 øre for hvert års medlemsskab. Forslaget vedtoges enstemmigt: Begravelses-Selskabet Foreningen ophæves.

De syv ældste medlemmer med medlemstid på 49 år og derover modtog 95 kr. hver. Et ganske lille »overskud« gik til børnehjælpsmidlerne.

Bestyrelsen ved ophævelsen udgjordes af blikkenslagermester J. Johansen, kontrollør A. Iversen, gasværksarbejder Rasmus Jensen, faktor Hagen Christensen, inkassator Chr. Therkildsen. Disse og alle tilstedeværende ved generalforsamlingen satte deres navne i protokollen.

Og så var det sket med den gamle, hæderkronede begravelseskasse. Årsagen til ophævelsen må søges i dette, at der var obligatorisk begravelseskasse i sygekassen, og at der var en hel del begravelseskasser i f.eks. fagforeninger, hvor det obligatoriske medlemsskab sikrede billig kontingent og langt større ydelser. Tilgangen til »Foreningen« blev for lille. Samme skæbne delte flere lignende kasser. Undertegnedes mor var det sidste medlem i Arbejdsmændenes begravelseskasse i Grenaa. Den overtoges af Århus Sygekasse, og der udstedes fripolicer efter en bestemt medlemstid. Ydelsen var 150 kr.

NB. Ovennævnte ligskamler benyttedes af ligbærerne, idet graveren gik foran ligtogene med skamlerne. Med bestemte mellemrum satte han skamlerne ned på brostenene, bærerne skiftede side og fortsatte. De to skamler findes på kapellet ved Grenaa Kirkegård. De var aldeles uundværlige ved begravelser uden ligvogn i gamle dage.

Mærkværdigt nok var der i sin tid to sammenslutninger med navnet »Foreningen« i Grenaa. Foruden forannævnte begravelseskasse fortæller Carl Svenstrup i »Grenaa Bys Historie«, bind B, side 362, i en meget oplysende opsats om underholdning m.v. i Grenaa: »Til borgernes adspredelser var stiftet en klub »Foreningen« som i januar 1860 åbnede sine lokaler på »Gården« (Gl. Gæstgivergård Storegade 34-36, præstegården nu. (JAN). »Dér tilbragte så mangen familiefader som klubmedlem sin aften med kortspil og de fyldte punchglas. Gik det end i reglen sømmeligt til, var det dog ikke heldigt for familielivets trivsel, når hjemmene på slige aftener forsømtes«. -»Foreningen« vedblev i en meget lang årrække at være byens selskabelige klub. Den flyttedes ned på Hotel »Dagmar« i 1867, straks da dette hotel åbnedes«.

»Foreningen« her stagnerede, da Grenaa Handels- og Kontoristforening stiftedes i 1891. Denne nye forening var et selskabeligt sidestykke til den rent faglige »Grenaa Handelsforening«. I 1902 meddeler »Grenaa Folketidende«: Selskabet »Foreningen« i Grenaa, der har ligget stille i den sidste halve snes år, besluttede i aftes at opløse sig. Kassebeholdningen fordeltes mellem Handelsstandens Understøttelsesfond og Handels- og Kontoristforeningen.

Grenaa Egnsarkiv er meget interesseret i protokoller og scrapbøger fra disse foreninger, ganske som fra alle andre »opløste« foreninger i by og egn. Arkivet har allerede en pæn samling, og ønskes det ikke, at der, f.eks. som her om begravelseskassen, skrives noget offentligt om det, der står i bøgerne, kan disse belægges med klausul for et fastsat åremål.

1950: Elektricitetsværket på Anholt

Gennem lange tider har der været talt og skrevet mangt og meget om elværket på Anholt. Gemytterne har været i kog mange gange, og det er tydeligt, at det ikke er så lige en sag at klare problemerne på øen.

Det nuværende elektricitetsværk er 30 år gammelt, og ved at kikke i de gamle aviser (her Demokraten) giver årbogen et indtryk af begivenhederne i 1950 og 1960.

Demokraten 16. februar 1950.

Elektrisk lys over Anholt

Hele vinteren har installatør Axel Meier, Grenaa, haft mandskab i sving på den lille Kattegat-ø Anholt med opsætning af elektriske ledninger fra det ny-

Anholt Vandværk.

byggede elektricitetsværk. Værket, der er projekteret af belysningsdirektør A. Damgaard, Grenaa tekniske Værker, er nu blevet indviet ved en festlighed. Der deltog 125 personer. Formanden for elektricitets-udvalget, uddeler Albertsen, installatør Axel Meier, sognerådsformand Carlsen, montør Axel Madsen, Grenaa, havnefoged Riishøj og pastor Krusen holdt taler.

Havnen og kirken har endnu ikke fået elektrisk installation, men ellers er alle øens husstande på ganske få nær forsynet med elektrisk belysning.

Anholt Elektricitetsværk.

Demokraten 21. april 1960.

Anholt får el og vand

På øen Anholt har vandforsyningen fra øens brønde i længere tid været dårlig. Flere steder har vandet været sundhedsfarligt, men nu får man det længe ventede vandværk. Værket er projekteret til 100.000 kr., og opførelsen ventes iværksat i løbet af de nærmeste uger. Projektet skal blot godkendes indenfor det nye interessentskab, og langt den overvejende del af øens befolkning har tilsluttet sig planen.

Man har længe haft el-belysning på øen. Men ikke på selve havnen. Siden havnen blev bygget i 1902 har man klaret sig med petroleumsbelysning. Det er en statshavn, og staten har ikke villet betale den strømpris, der blev forlangt af øens private el-værk. Nu har forsvarstjenesten imidlertid ladet bygge et el-værk, som leverer strøm til den nye radarstation, og herfra skal nu selve havneområdet forsynes med elektrisk lys. Man regner med, at montagen vil koste 30.000 kroner.

1960: Renovationsvognene

Indtil 1960 fandt dagrenovationen i Grenaa sted med de store, hestetrukne vogne. Arbejdet var snavset og lidet attraktivt, men det fungerede perfekt under entreprenør Ejner Petersens ledelse. Mændene hentede skraldet i gårdene, hældte det fra de firkantede zinkbeholdere over i store zinkbaljer, der netop rummede en skraldespands indhold. Arbejdet var ikke miljøvenligt! Renovationsmændene kom på nært hold af mange ulækre sager, medens borgerskabet mest hæftede sig ved støvet, der ofte hvirvledes op ved tømningen fra balje til vogn. I 1960 indførtes så en forbedring af de helt store:. Der anskaffedes en såkaldt Haller-vogn til omtrent 100.000 kr. og 2500 stk. 110 liters spande til afløsning af de gamle kasser. De nye spande - eller rettere høje, runde beholdere - hentedes af mændene på en slags sækkevogn og tømtes automatisk i vognen. En snegl i vognen sørgede for findeling af affaldet, og spanden desinficeredes efter tømningen. Låget lukkedes straks, og så skulle det helst ikke åbnes den første times tid: Den »tåge«, der sørgede for desinficeringen, skulle virke en tid for at få resultatet så godt som muligt.

Den nye renovationsvogn betød en kolossal forbedring for alle. Det var en

Gammel skraldevogn ved kirken.

meget beskidt affære for renovationsfolkene, der bar de store baljer på nakken ud til vognen og dèr tømte dem ud ved et ordentligt »tjup«. Ofte røg der lidt ved siden af, og så måtte der bruges kost og skovl. »Nu kan vi færdes i hvide kitler - omtrent da« sagde en af mændene med et glimt i øjet. Det er nok lidt meget sagt, men det er en kendsgerning, at de nye metoder gjorde det uhyre vigtige arbejde mere rart at have med at gøre. Nu er der ikke noget, der støver.

Udviklingen skrider hurtigt... I 1980 har vi papirsposer til vort affald i en del af området, og dette har medført nye metoder igen.

Lignende ved Strandgade.

Den nye Haller-vogn.

Danske Kvinders Beredskab 1940-1980

Af fru Anni Bostrup

I anledning af D.K.B.s 40-års jubilæum går tankerne tilbage til arbejdet igennem de mange år. Sidst i marts 1940 blev jeg som formand for Grenaa Husmoderforening ringet op af fru amtslæge Juul, Århus, om jeg ikke kunne tænke mig at arbejde for at få stiftet D.K.B. i Grenaa. Så indkaldte jeg min bestyrelse til møde 8. april til drøftelse af sagen. Vi ringede til fru Thyra Dyekjær, formand for Dansk Kvindesamfund, til fru postmester Lillienskjold, formand for Røde Kors og til fru Anna Rasmussen, Tekstilarbejdernes Forbund, og bad dem tage deres bestyrelser med til stiftelse af D.K.B. i Grenaa den 12. april 1940. Lidet anede vi da, at vort land næste morgen skulle være besat af tyskerne.

11. april blev jeg ringet op af overlæge Axel Klindt, som havde fået meddelelse om at holde sygehuset i beredskab, da der var kamp mellem tyske og engelske skibe herude i Kattegat, og derfor bad han, om vi kunne skaffe hjælpere til sygepleje, nattevagt og køkken. Da vi den 12. april havde stiftet D.K.B., hvor jeg var blevet formand, ringede jeg til fru Juul i Århus og bad om retningslinier. Hun spurgte da, om jeg ville komme til instruktørkursus, som de netop havde tilrettelagt i Århus til ugen efter. Det blev et slid, for alt stof var jo nyt. Bagefter gik vi så i gang herhjemme med grundkurser for alle, som meldte sig. Hver forening arbejdede blandt sine medlemmer for tilgang, og pressen støttede os, det gjaldt jo os alle. Kurser i brandslukning, ledet af brandinspektøren, skulle alle deltage i.

Røde Kors stod for nødhjælpskurser og samarittergerning. Forstanderinden på sygehuset påtog sig kurser i hjemmesygepleje. - Kurser i forplejningstjeneste blev ledet af husholdningslærerinder.

Indregistreringstjenesten blev en af de vigtige opgaver, som var nødvendig, hvis der skulle blive tale om evakuering. Giftgasser skulle alle vide besked med, og øvelser med gasmasker skulle også prøves.

Kurser i spædbørnspleje blev gennemført og også nogle i barnepleje 2-7 år.

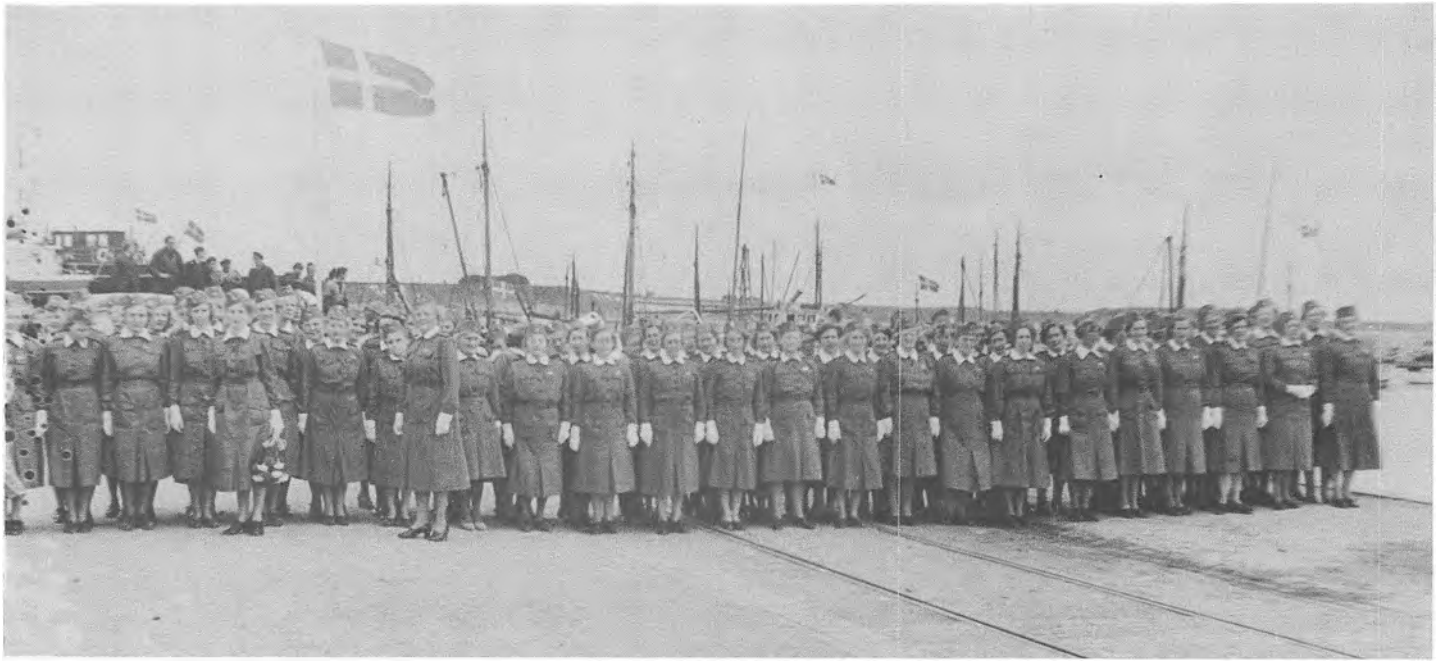
Meldetjenesten blev livsnerven i hele arbejdet og sorterede under politimester Andersen til 1944, hvor politiet måtte gå under jorden, og stadsingeniør Helmuth Madsen ledede derefter denne gren. - Da alt var kommet i gang herhjemme, begyndte jeg instruktionen på landet, først i Fannerup, Tåstrup, Nimtofte og Ørum, som var de steder, hvortil vi skulle evakuere ældre og mødre med små børn, hvis det blev nødvendigt. Vi måtte ikke komme for nær kysterne, hvis der skulle blive tale om landgang. - Da Grenaa Luftværnsforening blev stiftet den 16. februar 1941, hvor direktør Henrik Rosenvinge blev formand, fik vi et nært samarbejde, og prokurist Carlo Munk blev os en god hjælper ved tilrettelæggelse

Anni Bostrup.

af mange øvelser. Store øvelser holdt vi sammen, bl.a. en i Glæsborg, hvor tåregas første gang blev prøvet. Og en gammel længe blev brudt ned og »sårede« reddet ud. Og mange opgaver løst. - En anden stor øvelse blev holdt i Voldby, hvor der i planen var faldet to »Forsagere«, som gjorde det nødvendigt at evakuere de nærmeste beboere. Og mange andre opgaver var der, som involverede det meste af byen og gav arbejde til alle grupper. Den største øvelse holdt vi i Grenaa, hvor ca. 500 deltog, og alle grupper havde deres opgaver en hel lang søndag, som endte med, at forplejningstjenesten serverede gule ærter med flæsk til alle i Pavillonen.

Alt arbejde var frivilligt og uden betaling, da der ikke var nogle offentlige bevillinger til sådanne opgaver.

Klar til modtagelse af kongefamilien på Grenaa Havn 1951.

Derfor blev D.K.B.erne hurtigt enige om at lave en del håndarbejder og fik givet ting til lotterier, og senere kom mærkesalg. Af pengene derfra fik vi efterhånden oprettet depoter af spædbørnsudstyr m.m., det gav tillige et godt sammenhold mellem grupperne.

I de seneste krigsår blev der oprettet en vagtordning, hvor frk. Louise Udsen og jeg skiftedes til at have vagt hvert andet døgn og skulle møde i kommandocentralen under luftalarm for straks at kunne sætte grupper af D.K.B. ind, hvis der skulle ske noget. Den sidste vinter var der luftalarm mange gange om natten. I marts 1945 måtte jeg af sted 3 gange på en nat, og jeg var bange hver gang. Selvom tyskerne respekterede vores uniform og vor tilladelse til at bryde spærretiden, var det uhyggeligt, når den tyske vagtpost med sit maskingevær fulgte hvert skridt, jeg tog over Torvet. Mere end een gang havde jeg mest lyst til at løbe, men så tog jeg mig selv i nakken og tænkte: »Hvis du gør det, skyder han dig.«

24. februar 1945 var en rædselsnat i Grenaa, hvor 3 af byens manufakturforretninger blev bombet ved schalburtage. Det har to andre skrevet om, men når jeg alligevel nævner det, er det for at gøre opmærksom på, at den følgende trykluftbølge sprængte mange vinduer i den indre by. Jeg boede selv på Torvet 15 og havde 6 fag vinduer ud mod Torvet, og de blev alle sprængt med det resultat, at da Brændstrups forretning på hjørnet af Storegade og Ågade brændte, blev mange glødende tøjstykker af den stærke blæst ført over Torvet, og vi måtte have baljer med vand stående, så vi kunne slukke de brændende tøjflager, før der gik ild i vore stuer. - Senere gav D.K.B. tæpper og tøj fra vort depot til de familier med børn, som havde mistet alt under branden.

Efterhånden fik vi 2 instruktører mere uddannet og havde 192 medlemmer her i byen. Og i landdistrikterne havde vi 16 afdelinger med 466 medlemmer. Da krigen sluttede 4. maj 1945 om aftenen, kendte jubelen ingen grænser, der blev tændt levende lys i alle vinduer, og folk myldrede ud på Torvet og vi var som een stor familie. En lastbil blev kørt op, og her stod borgmester Pallesen op og holdt en

Kongefamilien på Grenaa Havn 1951.

festtale, og alle sang med på vore kønne fædrelandssange og sluttede med »Altid frejdig, når du går«.

Derefter indkaldte borgmesteren forskellige ledere, som var forberedt på at møde, når denne stund kom, og fra kl. 22 til midnat drøftede vi på rådhuset vore opgaver. Jeg ringede straks til et hold af forplejningstjenesten og bad dem komme næste morgen til rådhuset for at smøre mad og lave kaffe til alle hjælpere med flere. Om eftermiddagen skulle et andet hold gå i gang med at lave middagsmad i kantinen på Grenaa Dampvæveri samt til de internerede i Missionshuset, hvor vi også havde vagtopgaver. I de 10 dage, det hele varede, fungerede alt upåklageligt, og husholdningslærerinde fru Friis-Andersen var en dygtig leder af forplejningstjenesten.

Midt i denne periode ringede borgmesteren en dag og bad mig om aftenen tage med ham, politimester Andersen, kredslæge Fricke og Jens Wulff ud og overtage den russiske fangelejr ved Århusvej. Det var umenneskelige forhold, de havde levet under, og de ville gerne have været med os straks, men vi havde ingen steder at bringe dem hen, så de måtte blive til næste dag, og borgmesteren modtog nøglen fra de to tyske officerer.

Så kørte vi tilbage til videre drøftelse på rådhuset. Politimesteren lovede at sende politiets højttalervogn ud fra tidlig morgen, og da lød politiassistent Barrets kraftige røst i alle boligkvarterer med en indtrængende opfordring til befolkningen om at give tøj og sko til russerne. Fra kl. 6 blev russerne hentet til Grenaa Dampvæveris badeanstalt og var lykkelige over at komme af med deres lasede tøj og blive skrubbet rene. Og byens frisørmestre barberede dem og klippede hår og negle. En af byens forretningsfolk gav alle et nyt sæt undertøj, andre et par sokker, og så strømmede tøjet fra befolkningen ind, så ingen behøvede at gå tilbage til de forhadte grønne, slidte uniformer.

Efter »renselsesfesten« kom alle 55 ind i kantinen til os og fik havregrød, mælk, rundstykker og kaffe.

Mange af dem havde gode sangstemmer og udtrykte deres glæde ved at synge mange af deres kønne sange for os. Senere på dagen fik de middagsmad, og en del af dem fik et plejehjem hos nogle af væverne. Til de andre sørgede modstandsbevægelsen for plejehjem. Men de holdt til hos os de dage, vi var på Grenaa Dampvæveri.

I 5 uger var de her i byen, før de skulle møde i en opsamlingslejr i Oxbøl, hvorfra de skulle sendes tilbage til Rusland.

Blandt andre opgaver vi fik, var også at rydde op efter tyskerne i den store sal i Pavillonen, hvor de havde et stort depot af fødemidler, bl.a. store sække med forskellige suppepulvere m.m. og desuden vaske- og rengøringsmidler. Det blev registreret og sendt ud til flygtningelejren i Tirstrup. Det var mennesker fra Østpreusen, som tyskerne havde evakueret herop under krigen og anbragt over hele landsdelen, og nu efter krigen, da de tyske soldater var rejst, blev deres barakker flyttet til Tirstrup og flygtningene samlet der, til der blev mulighed for at sende dem tilbage.

For første gang kom der lidt penge ind i billedet efter krigen, idet der blev tildelt alle, som havde hjulpet i de 10 dage, 10 kroner pr. dag, som D.K.B. blev enige om at bruge til uniformer. Stof købte vi på Grenaa Dampvæveri,

Dampvæveri,og Jepsens Konfektionsfabrik på Torvet syede dem.

I 1950 oprettede vi en afdeling for unge piger, og 12 meldte sig under fru Irma Meldgaard Nielsens ledelse.

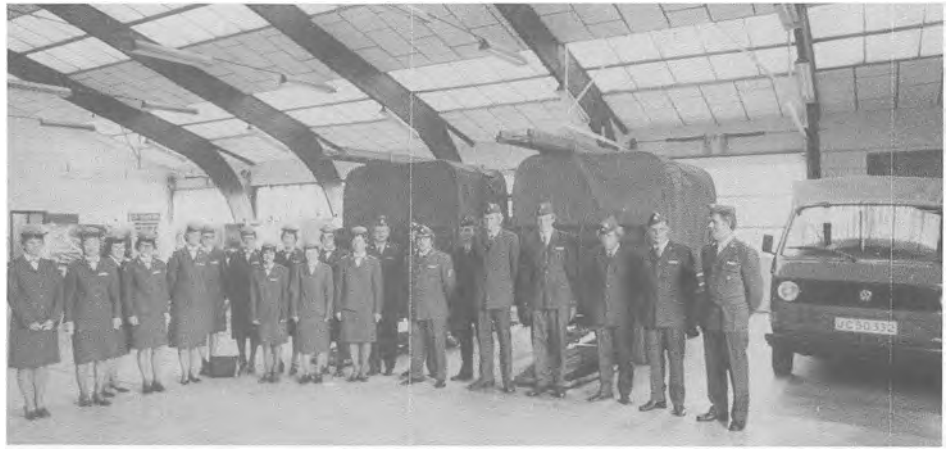
I juli 1951 havde Grenaa kongebesøg, og en stor flok af D.K.B.ere i uniform var med ved modtagelsen på Havnen.

I en årrække efter krigen arbejdede vi støt og trofast, men efterhånden gik mange fra, og vi måtte være glade for at have en lille kreds, hvoraf særlig signalpigerne var trofaste, og så gjaldt det for os at holde rammerne om de andre grene. Jeg gik af i 1970.

Og jeg har glædet mig over det trofaste arbejde, den nye formand, Ebba Nielsen, og hendes bestyrelse gør, og jeg ønsker, mange vil slutte op om dem, de har fået opgaver også til gavn i fredstid. Og det er rart at se deres gode lokaler og nye materiel. Vi var 5 herfra, som var i København på Frederiksberg Rådhus til D.K.B.s 40 års jubilæum den 7. marts i år, og det var et meget festligt arrangement, som vi aldrig glemmer. Og vi glædede os over, hvor nydeligt D.K.B.s nye landsformand, Inga Christensen, gennemførte den store fest og hendes smukke tale, da hun bladede i »Mindernes Bog«.

Af landsformand Inga Christensen:

Som supplement til fru Bostrups D.K.B.-minder vil jeg gerne sige lidt om Danske Kvinders Beredskab i 70erne. Der er nemlig stadig D.K.B.ere i Grenaa. I dag arbejder de blot under helt andre forhold end i 40erne og 50erne. Der er stadig kvinder i forplejning-, signal- og indkvarteringstjenesten, men til forskel fra tidligere arbejder de nu side om side med mandlige

Nogle af de frivillige fra Grenaa Civilforsvar ved indvielsen af Civilforsvarsgården 1980. På højre fløj: leder Orla Bisgård. Nr. 5 fra venstre landsformand Inga Christensen. 1. kvinde fra højre, D.K.B.s kredsleder i Grenaa, Ebba Nielsen.

frivillige i det lokale civilforsvar. Man melder sig stadig som frivillig, får en uddannelse og står så som et beredskab, klar til at rykke ud, hvis en fredskatastrofe eller krigssituation skulle ramme os. Det er disse frivillige, der skal danne kernen i hjælpearbejdet, hvor 1000 af nye enten vil melde sig selv eller blive udskrevet til civilforsvarstjeneste, hvilket der er lovhjemmel for her i landet.

Danske Kvinders Beredskab fik nye retningslinier at arbejde efter i 1971. Disse retningslinier er udsendt af Civilforsvarsstyrelsen, som er underlagt Indenrigsministeriet - her blev der givet D.K.B. et selvstændigt opgavesæt, som går ud på, at organisation Danske Kvinders Beredskab skal være i stand til at stille D.K.B.ere til rådighed, hvor det lokale samfund i en spidsbelastning vil have brug for det. D.K.B. skal uddanne egne ledere og køre en grundskole som er obligatorisk for alle kvinder, der melder sig til civilforsvaret. Når D.K.B.erne har gennemgået grundskolen, kan de frit vælge, om de vil blive stående i Beredskabssektionen og gøre tjeneste der, d.v.s. rykke ud efter behov til forskellige former for hjælpetjeneste, eller de vil gå ind i det faglige tjenestegrensarbejde (indkvartering, signal, forplejning o.s.v.) D.K.B. er bygget op, så alle kvinder - med lidt eller megen tid tilovers - kan gøre nytte. Der er brug for begge kategorier. Ingen kender en katastrofes omfang, derfor er der brug for folk med og uden erhvervsmæssig uddannelse.

Vi står i 80ernes civilforsvar overfor en stor økonomisk krise. - Nedskæringer har bevirket, at det er uhyre vanskeligt at opretholde det effektive civilforsvar, 60erne lagde op til, men som situationen er rundt omkring os, er det desværre stadig nødvendigt at bibeholde civilforsvaret som den humanitære hjælpeorganisation, det er.

Fra 1888 til det nye rådhus

Af J. A. Nielsen

Den kommunale administration har udviklet sig ganske kolosalt siden 1888, da købmand Kruse ansattes som kæmner i Grenaa. I de dage var der ikke noget med, at kæmneren sad på rådhuset, næ, han sad hjemme hos sig selv i en af husets stuer! Om dette og meget andet henvises til »Grenaa Bys Historie«, bind A, fra side 762. Her omtales kun de kæmnerkontorer, undertegnede har besøgt, enten som bydreng eller for at betale skat. Rådhuset på Torvet har aldrig rummet byens administration, men byrådet har benyttet salen til sine møder indtil 1936, da Rådhuset på Nytorv byggedes.

I 1888 ansattes købmand R. B. Kruse som kæmner i Grenaa. Han ejede og drev købmandsgården Lillegade 30 (nu Margarinefabrikken m.m.). Han havde to søstre, der hjalp ham med købmandsgårdens drift. I 1898 solgte han imidlertid gården og forretningen og flyttede ind i naboejendommen, nr. 28, nu el-firmaet Søren Jensen. I dette hus havde hans fætter, manufakturhandler og brandkaptajn Starck, været kæmner. I Grenaa Bys Historie kan man læse, at Starck, der var kæmner fra 1880 til 1888, brød sit bindingsværkshus ned og byggede et nyt med grundmur. Den nedbrudte bygnings materialer anvendtes ved bygningen af det hus, der i dag er H. P. Rosenvinges

R. B. Kruses hus i Lillegade 28. Købmandsgården til venstre. Nedbrudt 1917.

Opført 1883 som skole af daværende skolebestyrer I. Berthelsen. Sidebygningen, som senere er nedrevet, var oprindelig gymnastiksal. Omrkring 1908 købt af Grenaa Kommune. I august 1912 indrettedes kæmnerkontor i en del af stueetagen, medens 1. salen udlejedes til privatbolig. 1916 indrettedes gymnastiksalen til midlertidigt museum, da købmand Chr. Vogel skænkede sin righoldighe samling til Djurslands Museumsforening. Nogle år senere besluttedes at indrette bygningen til alderdomshjem, og 12. marts 1925 blev »De gamles Hjem« taget i brug, efter at kæmnerkontoret var flyttet til Mogensgade 2. Gymnastiksalen blev nedrevet 1938 og erstattet af en stor nybygning, der ikke ses på billedet.

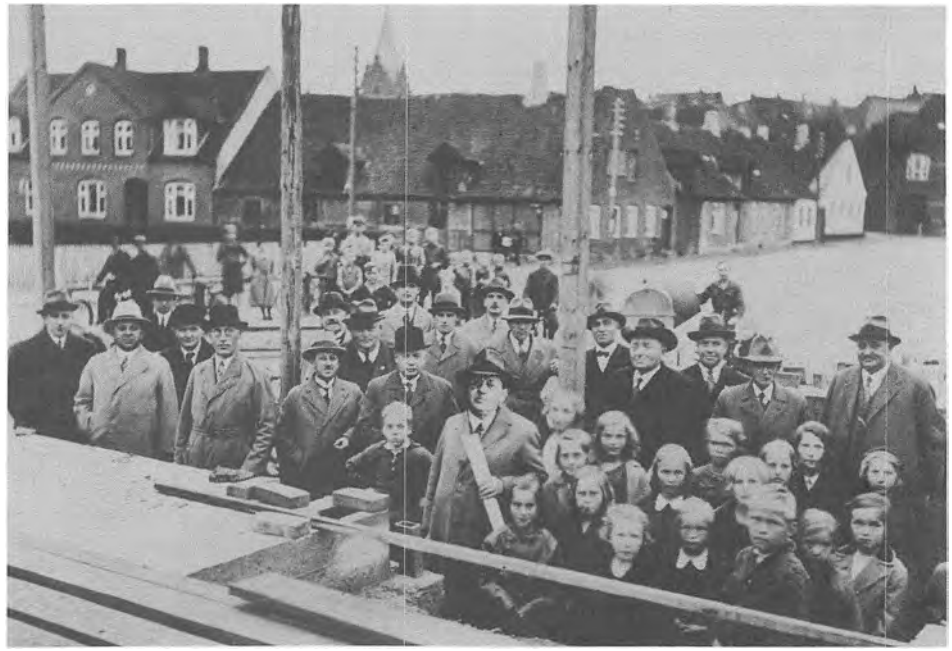
Plads nr. 2. Gamle folk har fortalt Carl Svenstrup, at »det var den gamle kæmnerbolig fra Lillegade, som blev flyttet hertil«.

Det lille hus har i en meget lang årrække været et af byens kønneste og mest velholdte. Indtil 1980 ejedes det af fru Eva Rasmussen.

Købmand Kruse trådte ud af byrådet og overtog kæmnerhvervet formedelst 1000 kroner om året! Lønnen steg dog senere til 1400 kroner. - I nr. 28 sad nu kæmner Kruse med sin halvlange pibe og ordnede paragrafferne - helt alene! Sligt er næsten ikke til at fatte i 1980.

Kruse trådte fra i 1915 og fik sit otium hos en niece på Kejsegården ved Ålsrode. Han blev 94 år gammel og døde 1928.

Grundstensnedlæggelse ved administrationsbygningen på Nytorv, 1936.
Forrest fra venstre: redaktør Gustav S. Andersen, grosserer Kjølhede, blikkenslager Oscar Bjerre, blikkenslagermester Johansen, bankdirektør Bisgaard, forretter Jens Alby, redaktør Josiassen, arkitekt Thoft.
Bagved fra »pæl« nr. 2: redaktør J.E. Jørgensen, slagtermester Marinus Nielsen, byrådssekretær Harry Bahnsen , journalist Aksel H. Hansen, forretter Zacho Børgesen, redaktør Kjeldvig Reimann, murermester Rasmus Henriksen, farvehandler Jens Udsen, der ved at stemme sammen med socialdemokraterne »vedtog« at bygge her, arbejdsmand Chr. Kjærgaard, overpostbud Carl Jensen, tømrermester Niels Bilde. Til venstre ses en af de bomme, hvormed Nytorv var udstyret. De var beregnet til at binde kreaturer ved til markederne.

Som det ses på billedet fra Lillegade, var nr. 28 oprindelig i een etage. I Kruses tid var der sat en etage på, og da Søren Jensen kom til, ændredes facaden totalt. Huset nr. 26 solgtes fra, men senere er det forøvrigt købt tilbage af fa. Søren Jensen.

Købmandsgården til venstre blev nedbrudt 1917.

Kruse trådte fra i 1915, og efterfølgeren blev Chr. Karmark, der havde været bogholder hos firmaet Momme & Secher i Søndergade. Der indrettedes nu et officielt kæmnerkontor i den tidligere realskole i Lillegade. Indgangen var fra Markstræde i den store gavl mod øst. Da byrådet i 1920erne vedtog at indrette et »De gamles Hjem« i bygningen, flyttedes kæmnerkontoret til Mogensgade 2. Her havde der været restauration og derefter politistation. Denne sidste blev erklæret sundhedsfarlig - og så blev der kæmnerkontor, forøvrigt efter hidsige debatter i byrådet. Nu var der ved at komme mere personale på de kommunale kontorer, og i Mogensgade 2 var der kæmnerkontor til venstre og borgmesterkontor til højre. Husets grund er nu en lille del af pladsen ved den nye rådhus.

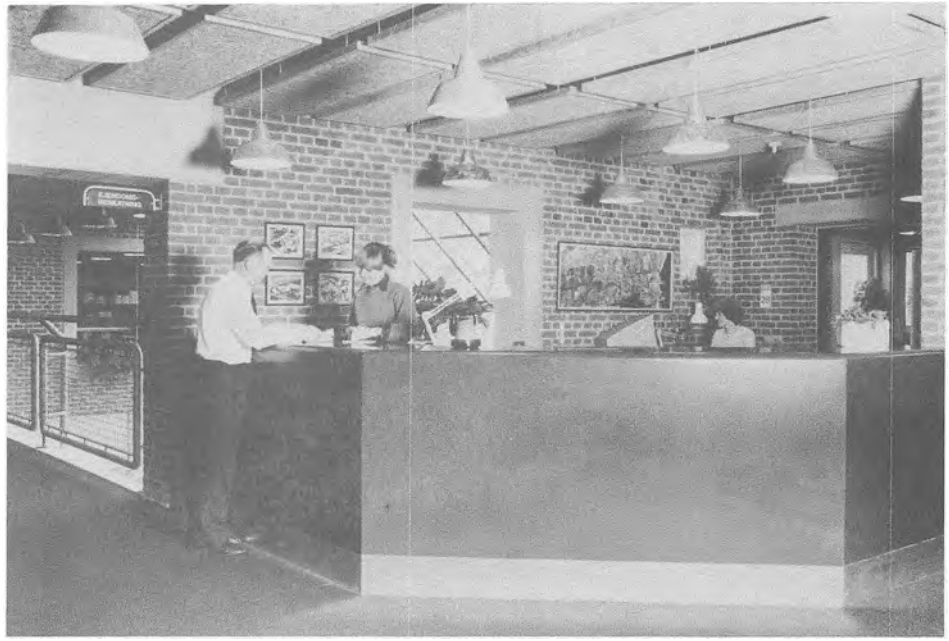
Der var snart for lidt plads her, og i 1936 indviedes en ny administrationsbygning på Nytorv, også efter mægtige og varmblodige diskussioner i byrådet. Den borgerlige byrådsgruppe ville kun bygge rådhus på »byens gamle torv«, medens socialdemokraterne foreslog Nytorv. Dette Nytorv og Markedsgade var dengang endnu »Bag byen« og mindre agtet. Med hjælp af farvehandler Jens Udsens borgerlige stemme vedtoges det dog at bygge på Nytorv. Bygningen kom til at hedde »Administrationsbygningen«, og først langt senere blev det »Rådhuset«. På billedes fra grundstensnedlæggelsen vil det ses, at byrådsmedlemmerne Fru Thyra Dyekjær og lærer N. S. Pallesen, der var imod byggeriet, ikke er til stede. Dette havde byen stor fornøjelse af at konstatere. Den nye bygning var dyr: Den kostede 275.000 kr., og bødker Madsen, der boede i Lillegade 23 og havde ord for at være velhavende, sagde glad, at »nu havde han fået udsigt til en kvart million!« Han havde udsigt gennem Smedestræde, og det var ganske andre tider dengang. Huset fungerede udmærket gennem 44 år, selvom der måtte bygges pavilloner ved to sider.

På billedet fra grundstensnedlæggelsen ses noget af det, der måtte falde på Markedsgade og Nytorv, for at give plads for det nye rådhus 1980.

Rejsegilde på administrationsbygningen på Nytorv. I forgrunden grosserer Kjølhede. I døren byrådssekretær Harry Høeg Bahnsen. Foto: Felix Sørensen, Grenaa Politikontor.

Interiør fra Grenaa ny rådhus

INFORMATION

Mogensgades sydside

Af J. A. Nielsen

I en halv snes år har Mogensgades sydside været »fremme i lyset«, efter at alle husene på den anden side af gaden blev revet ned for - eventuelt - at give plads for et nyt rådhus. Nu er rådhuset der - og nu går der rygter om, at nabohusene skal fredes ... Årbogen fortæller lidt om husene, der ved rådhusbyggeriet har fået nye, fine fortove i stedet for de gamle og smalle.

Starter vi ved Torvet, er det første hus arrestbygningen med den høje mur. Efter dette kommer - to købmandsgårde, der er omtrent intakte fra gårdenes store tid: Først Chr. Ehrenreichs og derefter familien Bagers, begge med forretninger til Lillegade og med porte ud til Mogensgade. Husene her anvendtes oprindelig som pakhuse og er efterhånden anvendt til meget andet. De to komplekser byggedes 1880.

Alle grundene til Mogensgade hørte oprindelig til husene ved Lillegades nordside, og det gør de fleste af dem forøvrigt stadigvæk.

I huset nr. 5 indrettedes i 1865 et fotografatelier, idet der sattes en etage på det lave hus. På den tid var der jo ikke elektrisk lys, og det var nødvendigt med store vinduer. Fra 1880 var familien Jørgensen her, først Axel Jørgensen til 1923 og derefter datteren Thyra Jørgensen. Denne sidste flyttede atelieret til Storegade 2 (Vogel). Det store vindue i Mogensgade blev skiftet ud med mindre vinduer. Bemærk frisen i eta-

Arrestbygningen med offentlige toiletter (toiletterne er fjernet).

Mogensgade i fuld udstrækning 1936, et politifoto af Felix Sørensen. Sandsynligvis er der løbet en lille fyr ud foran margarinebilen. Plankeværket skærmer for en grund til Lillegade 16 (AJ-Huset). Grunden er stadig ubebygget i 1980. Alt til venstre er borte.

Mogensgades sydside, set mod Nytorv. Bemærk hejseapparatet, fotoatelier og fotokasser!

geadskillelsen og fotografikasserne!

Fotograf fru Dorte Pedersen, født Hein, der lærte hos frk. Thyra Jørgensen, har tilstillet Grenaa Egnsarkiv et herligt billede fra atelieret i Mogensgade. De to damer er søstrene Misse og Thyra Jørgensen. Thyra døde i København 1966. Billedet viser tillige mange interessante ting, bl.a. hvorledes fotografen anvendte gardiner til lysregulering både i loftet og ved vinduerne.

Da frk. Jørgensen lukkede atelieret midt i 50erne, var der ikke noget egnsarkiv i Grenaa, og selvom der blev

Fotograf Jørgensens atelier i Mogensgade, sandsynligvis midt i 1890erne.

Et hold piger fra Frk. Poulsens Skole i Mogensgade 8, st. t.v.
De tre bagerst: Petrea Jensen, Elna Iversen, Anna Holch.
De fem i midten: Elna Willesen, Signe Mors, Elisabeth Thrane Larsen, Valborg Mors, Kathe Herlitscheck.
Foran: Karen Andersen, Ingrid Jensen, Margrethe Møller.
Til højre: Frk. Marie Poulsen.

averteret om eventuel afhentning af plader og film, var ingen opmærksomme på at bjerge noget fra det gamle atelier - og det var skade! Billedet fra atelieret er fundet i Den Gamle By i Aarhus, hvor der åbenbart ligger ting og sager fra atelieret. Det er ikke lykkedes at få at vide, hvad og hvormeget der ligger derude.

Mogensgade 9 hører til Lillegade 14 og var i sin tid pakhus til en købmandsgård. Lemme til dette ses i overetagen. Her i huset havde den senere brandinspektør Ferdinand Rasmussen en mineralvandsfabrik, senere N. Jørgensen (Tuborg-Jørgensen), der flyttede til Lillegade 27.

I denne ejendom, stuen til venstre, var i mange år »Frk. Poulsens Skole«, en meget anerkendt skole for mindre børn. Mærkværdigt nok er denne skole ikke omtalt i byhistorien. Måske skulle årbogen råde bod på dette engang.

Kapellet i Grenaa

Af J. A. Nielsen

I løbet af 1980 er kapellet på Grenaa Kirkegård blevet gjort i stand til atter at kunne være til rådighed ved begravelser.

I gamle dage foregik de allerfleste begravelser fra kapellet. Der fandtes flere små rum, hvor man hensatte kisterne, indtil begravelsen skulle foregå. Kun ganske få havde hjemme plads til at have en kiste stående i flere dage, og dengang var der ikke noget kapel ved sygehuset. I dødsannoncerne var det meget almindeligt med denne bemærkning: »Føres til kapellet i aften kl. 7«. Sligt foregik altid om aftenen. Selve begravelseshøjtideligheden fandt sted i kapellets sal. Der var bænke langs siderne og et stueorgel i en niche. De fleste i følget stod op, og ofte var der slet ikke plads nok, så mange måtte blive udenfor. Lokalet bar selvfølgelig præg af et kirkerum. Der var ingen varme i det, og om vinteren var det naturligvis mindre heldigt.

Et af Carl Svenstrups billeder fra kirkegården. Over kapellets dør ses tydeligt omtalte inskription: »Herren kiender Sine*. I forgrunden ses eksemplarer på de i gamle dage meget benyttede smedejernsgelændere, hvoraf der nu kun findes ganske enkelte på kirkegården.

Da pastor Hein kom til byen i 1930, fik han gennemført, at alle begravelseshøjttideligheder kunne finde sted i kirken, ikke blot de bedre stilledes. Det var en såre demokratisk foranstaltning, men det medførte, at kapellet ikke blev brugt mere. Kun ganske enkelte ønskede, at deres begravelser skulle foregå i det stille fra kapellet, og disse begravelser faldt efterhånden ganske bort. Både graver og organist rystede på hovedet, hvis nogen fremsatte ønske om begravelse fra kapellet! Der kan naturligvis siges både for og imod. Mange mennesker kommer jo kun i kirken til barnedåb, bryllupper og begravelser, og for adskillige var en begravelse i det stille fra kapellet ønskelig. Den nyere skik med først at avertere dødsfald, når begravelsen har fundet sted, gør dette åbenbart. Den stigende trafik i gaderne fra kirken til kirkegården kunne gøre det ønskeligt at fjerne ligtogene fra gade og torv.

Som noget ganske naturligt puslede menighedsrådet med dette at gøre kapellet anvendeligt igen. Det havde altfor længe været ude af brug til det oprindelige formål, og i 1972 vedtog man i princippet at bygge et nyt kapel med forberedelse til et krematorium, når dette blev ønskeligt. Der blev udarbejdet tegninger til en sådan bygning på det gamle kapels plads, men den kongelige bygningsinspektør, Leopold Teschl underkendte projektet. Han ville slet ikke være med til at bygge på det gamle kapels plads, men anviste en plads mod øst - ved Korsgade. Menighedsrådet var meget fortørnet over afslaget, og efter en mængde debatter opgav man i 1975 at bygge nyt kapel - indtil videre.

I 1977 kom sagen til ny overvejelse, og i 1978 nedsattes et udvalg for modernisering og udvidelse af det gamle kapel. Samme år vedtoges kapel-forandringen - sammen med andre millionforetagender ved kirkegården.

I 1979 gik arbejdet i gang ved kapellet, samtidig med nybygning af mandskabs- og maskinhus og modernisering af det gamle. Det var en større historie! Sidstnævnte blev først færdigt. Det tog ellers lang tid, og mange korsede sig over, at det kunne tage så lang tid at bygge sådan et bitte hus!

I september meddelte bladene, at »nu er kapellet snart færdigt«. Et klokketårn eller hvad man nu vil kalde det, er rejst vest for kapellet, og her har miljøfolkene i hvert fald ikke generet bygherrerne! Carl Svenstrup taler et sted om »den ikke særlig kønne kapelbygning«. Her kan jeg ikke følge ham, men klokkestablen har ikke gjort den kønnere! Hvorledes det til sin tid vil falde ud, når klokken lyder, vil vise sig: Midt i oktober, da dette skrives, har klokken kun bimlet lidt på prøve. Den lyder ganske udmærket, men tårnet pynter ikke.

En lille, pudsig ting: Over indgangsdøren ved kapellet stod med smukke, gotiske bogstaver: »Herren kiender Sine«. Ordene var ganske forsvundne, og det afgåede menighedsråd kunne ikke gå med til, at de blev malet op, og nu står der: »1881 - Kapellet - 1980«, forøvrigt med nogle smukke, men helt anderledes bogstaver. Skulle det være bedre?

I øvrigt er der blevet nydeligt i kapellet - ingen diskussion om det! Alle må ønske, at dets funktion bliver tilfredsstillende, og provst Hein og mange andre kan konstatere, at tiderne ændres: Fra omkring 1940 gik kapellet ganske af mode - og i 1980 tages det til nåde igen. Det må nok bemærkes, at det er ganske efter behag, om man vil have begravelse fra kirken eller fra kapellet.

J. A. Nielsen
Genbo til kapellet

Ikke just en skønhedsåbenbaring med det lille klokketårn, der netop er rejst på Grenaa kirkegård. Men funktionen må man acceptere. Ringningen er beregnet at foregå ved de begravelser, der i stigende antal vil foregå fra det nyrestaurerede kapel.

Grenaa Apotek gennem tiderne

Af Ingrid Marie Madsen

Hvor fattige var vi ikke i Grenaa, hvis ikke vi havde haft Carl Svenstrups viden at høste af. Sådan må man sige til sig selv i talrige situationer, også når det drejer sig om apoteksvæsenet. Apotekets 200-årige historie fra 1744 til 1944 er også hans værk, som apoteker H. H. Hansen kunne udgive ved apotekets 200 års jubilæum den 18. december 1944.

På en kortfattet og alligevel fyldestgørende måde fortæller han heri om det primitive sundhedsvæsen omkring den tid, da byen var på 700 indbyggere. Omkring begyndelsen af det attende århundrede fandtes der slet intet apotek - og heller ingen virkelige læger. Kun det, som i forordningen af 4. december 1672 kaldes »Bartskærere, Oculister, Broksnidere og Kvaksalvere.« De kunne enten være fastboende eller tilrejsende. Den ældste badskær (sådan udtaltes og skrev man navnet, og man kender det så langt, man kan gå tilbage i tingbøgerne) som man har navn på her i Grenaa, er mester Søffren Skøtt, som har virket i tiden omkring 1550. Han nævnes død i 1588. Hans efterfølger har været Mester Jacob. I 1636 og senere blev det Morten Bendixen Badskjær.

Ved pestens tid i begyndelsen af det 18. århundrede, da der var rent forfærdelige forhold i København, sendte man bud efter barberer og badskærere fra det ganske land, til store lønninger. Men Grenaa kunne ikke medvirke med sådanne, da der kun var en gammel, fattig mand, som var over 80 år. Men i 1709 kunne Mester Christian Pedersen tage folk under behandling; det fremgår af en retssag om en regning på 10 rdl.

I 1744 bestod hele byens »Medicinalvæsen« af en skrædderssvend, Gregers Hansen, som var indvandret hertil fra Århus, hvor hans far var broksnider, og broderen Hans Hansen Geisler Chirurgis Operateur. Gregers Hansen opgav sin skrædderprofession og begyndte at »tage folk i kur og kurere syge folk«, så vidt som han forstod. Han kom nu fra Grenaa på en lidt kedelig måde, idet han besvangrede en pige, som han havde taget i kur og behandlet med strygninger. Sagen kom for retten, og Gregers Hansen måtte stille sin kaution for sin tilstedeværelse, men foretrak at rejse fra byen og lade kautionen i stikken. Hans efterfølger i Grenaa blev Joh. Friderich Wulf, som kom fra Randers, hvor han i 23 år havde betjent byen som Stadschirurg.

Det ser ud til, der var en del retssager om forskellige kure. Således var forholdene på det medicinske område, da Grenaa i 1744 fik sit første apotek. Disse badskærere, operatører, broksnidere o.s.v. tog sig af sårede folk, forbandt dem og gav dem »Vundedrik«. De årelod, satte kopper og opererede for brok. På trods af forordninger indlod disse folk sig vel også på at tilberede visse medikamenter, og hvad de ikke selv lavede, købte de eller befolkningen selv enten på markederne eller hjemme af omrejsende kvaksalvere.

Den første apoteker

I oktober 1744 indsendte August Ludvig Steube, der boede i Fredericia,

Gammel tegning af Grenaa Apotek fra 1923.

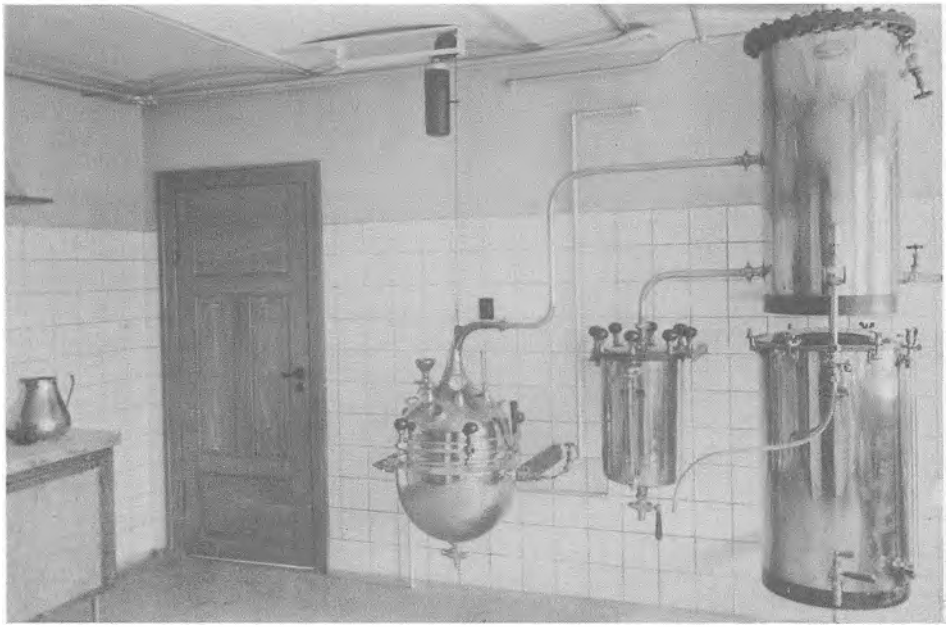
Grenaa Apoteks have, moderniseret af H. H. Hansen - hvor nu medicinfabrikken ligger.

ansøgning til stiftamtmanden over Århus Stift og udbad sig skriftligt tilladelse til at nedsætte sig i Grenaa som apoteker, hvilket han var blevet opmuntret til af forskellige mennesker. Ansøgningen har formentlig fået den bedste anbefaling, i alt fald fik Steube den 18. december 1744 sin bevilling som apoteker i Grenaa.

Steube havde store vanskeligheder ved at klare sig i Grenaa, og efter 6 års forløb ansøgte han kongen om at måtte flytte fra byen og nedsætte sig i Århus. I sin ansøgning derom fortæller han, at han, efter at have fået sin bevilling i 1744, anskaffede sig alt til apotekets fuldkomne istandsættelse, men derved kom i så stor gæld og vidtløftighed, som han aldrig kunne redde sig ud af i Grenaa. Tværtimod sank han dybere ned i den, så at han inden få år ville opleve sin yderste ruin og fattigdom. Et mere reelt billede giver byens justitsprotokol af hans dårlige økonomiske forhold om alt det, han måtte pantsætte og om hans ansøgning om hjælp af »kongens kasse« og årlige tillæg. Han opnåede dog intet herved, men hans ansøgning om at nedsætte sig som apoteker i Århus blev ham dog bevilget den 8. april 1749.

Ved Steubes bortrejse fra Grenaa solgtes gården på Torvet (apoteket). Efter et par mellemled solgtes denne gård nu til Grenaa Kommune i 1804 for 350 rdl., og på grunden opførtes det gamle rådhus på Torvet, som bærer årstallet 1805.

Selv om folks trang til apotek ikke havde været så stor, at den var tilstrækkelig til at bringe Steubes apotek over begyndervanskelighederne, så var det dog et savn for byen, at der ikke var et apotek. Dette bragte en af byens

Grenaa Apoteks damplaboratorium med vacuumdestillationsapparatet - indrettet ca. 1933 af apoteker J. L. Hansen.

egne sønner til at forsøge, om det ikke kunne lykkes for ham at få indrettet et apotek og få det til at gå. Det viste sig, at han var den rette mand. Denne gang blev Grenaa Apotek indrettet - ikke på Torvet - men på Søndergade. Den nye apoteker hed Herman Ponich Alberg. Faderen var farver Svend Pedersen Alberg, der arbejdede sig op til at blive en velsitueret mand, sådan at enken og den ældste søn kunne føre farveriet videre, ligeså at han kunne hjælpe den næste søn, Herman Ponich til at oprette et apotek.

Om den nye apotekers uddannelse, medhjælper-tjeneste, eksamen o.s.v. vides intet. I 1755 ansøgte han kongen om bevilling til at oprette et apotek i Grenaa, da medikamenterne efter Steubes bortrejse måtte hentes 6 mil borte, hvorfor det ville være til »stort soulagement for publico« om et apotek igen blev oprettet. Ansøgningen var vedlagt hans eksamensbevis (findes ikke mere) og bevilgedes den 5. december 1755. Han drev apoteket til sin død. I 1796, da Alberg fyldte 70 år, ansøgte han om, at hans søn, Svend Henrik Alberg, der var købmand i Grenaa og ikke farmaceut, måtte beholde apoteket efter hans død, hvilket blev bevilget den 29. april 1796.

Apoteket var i slægten Albergs tid beliggende i Søndergade, nuværende nr. 5-7 (efter Svenstrup). Det var dengang således, at apotekeren såvel som præsten, byfogeden og enkelte andre »priviligerede« var fritaget for at svare skat af »brug og næring«, men derimod selvfølgelig ikke for grundskat, vægterskat og sprøjteskat. Som følge deraf er det ikke muligt i skattelisterne at få et skøn over, hvorledes apoteket svarede sig i Albergs tid. Men ad andre kilder lader det sig formode, at han har klaret sig i hvert fald som de »bedste« købmænd og skippere.

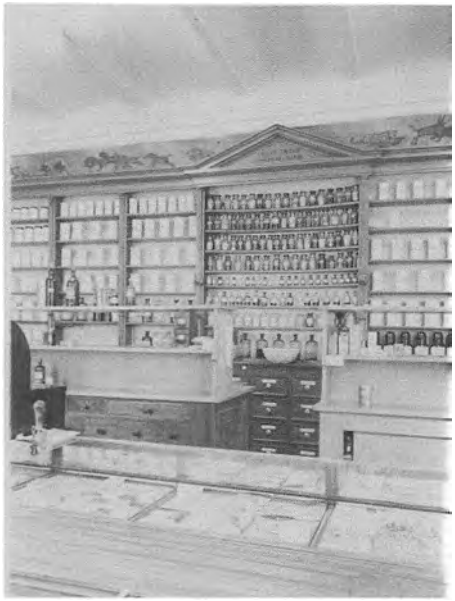

Tabletfabrikation på Grenaa Apotek ca. 1944.

Svend Henrik Alberg blev imidlertid faktisk aldrig selvstændig apoteker. Straks efter faderens død oprettede han kontrakt med en ung mand, A. C. Dahl, fra Århus om overtagelse af apoteket, og allerede året efter døde han selv. Svend Henrik Alberg efterlod sig ved sin død et ikke ubetydeligt bo. Takken tilkommer selvfølgelig ikke ham, men faderen, hvis eneste arving han var.

A. C. Dahl flyttede få år efter apoteket til den gård på Torvet, som lå, hvor nu købmand Vogels ejendom ligger. Dér blev det omtrent et århundrede. Nu var der visitats en gang om året. Grenaa Apotek har endnu en visitatsprotokol fra dengang, Dahl overtog apoteket. Der var naturligvis sket en enorm omvæltning inden for sundhedsvæsenet, idet man nu træffer på lægenavne som medunderskrivere i protokollen, ikke bare distriktslægens navn, men også de praktiserende lægers navne i Grenaa, navne som Hansen, Richter, Steenberg, Arendrup (der iøvrigt afløste Wellerup som distriktslæge).

Da apotekeren solgte gården på Søndergade i 1807 købte han et stort jordstykke af sin svigerfar, generalkrigskommissær Fichers. Grunden lå på hjørnet af Nørregade og Østergade, haven gik helt ned til det nuværende apotek. På denne store grund lå der kun et ganske lille hus. Det var bygget få år i forvejen og lå på hjørnet. Grunden havde i umindelige tider ligget hen

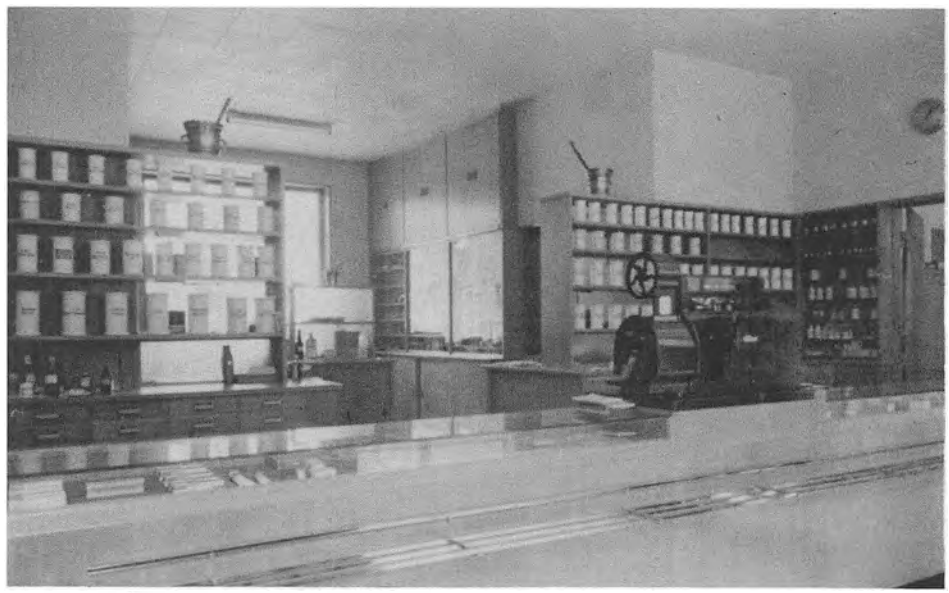
Grenaa Apoteks Officin før gennembrud af bagvæg i 1944.

som øde plads, som ingen vedkendte sig, men var i 1799 ved offentlig auktion solgt af kirken for et bud på 25 rdl. 1. sk., og »hovedconditionen« var, at herpå skulle opføres forsvarlig kjøbstadsbygning inden årets udgang. På dette sted havde i sin tid byens gamle præstegård ligget. (Nedbrændte i 1649). Der var vistnok allerede anlagt have, da Dahl købte ejendommen, men han forbedrede den, og han og hans efterfølgere hægede om den, og de holdt den i så smuk stand, at den var almindelig kendt som byens smukkeste. Det siger måske ikke så meget. Enten må jo så apoteker Hoffmeyer fra København, hvor han hidtil havde boet, have været vant til at se smukke haver, så at det,han fandt her, syntes ham intet værd. Eller også må beboerne i Grenaa have været meget beskedne i deres bedømmelser. I hvert fald har Hoffmeyer i en indberetning, som er aftrykt i Randers Amts historiske Aarbog udtalt, at da han kom hertil som apoteker i 1867, fandtes der ikke i Grenaa nogen have, som fortjente navn af sådan, og han beskrev havens mangler. Denne have eller rettere sagt dens østre halvdel vedblev at følge apoteket og dets ejere århundredet ud. I 1854 solgte apoteker Dahl den vestlige halvdel til tømrer Rodkjær, som opførte en enetages ejendom. Den delte han kort tid efter i to parceller, men den østlige, mindre halvdel af grunden blev liggende som have og var kendt af hvert barn i byen som »Apotekerens have«. Det var navnlig i Hoffmeyers tid, at den havde sin glansperiode. En gang om året, en søndag eftermiddag, gav Hoffmeyer fri adgang for byens folk til at bese haven. Hoffmeyers søn, Aage Hoffmeyer, der døde i 1924 og ligger begravet i familiegravstedet på Grenaa kirkegård, har tegnet et billede af denne gamle have i sin digtsamling »Under regnbuen«. Første vers lyder:

Havens solglade blomster
dufter i middagsro,
frem af de svindende skygger
plænernes lysvæld gro,
buksbomhækkens massive,
slyngede ornament,
klippet i stiv guirlande
ligger om bedene spændt.

Digtet slutter:

Her har i sorg og glæde
gæstfrit fra morgen til kvæld,
linden om skiftende slægter
kuplet sit bladevæld,
her blev der hvisket og sunget,
sværmet og sørget og drømt,
aldrig får bedstemors tanke
mindernes rosenkurv tømt.

Grenaa Apoteks Officin efter gennembrud af bagvæg i 1944.

Inden apoteker Hoffmeyer kom til Grenaa som apoteker, havde A. C. Dahls søn, C. F. Dahl, drevet apoteket fra den 9. marts 1839. Da A. C. Dahl døde i 1834 drev hans enke apoteket med provisor de første 5 år.

C. F. Dahl drev apoteket til 1867, (han var iøvrigt sammen med distriktslæge Arendrup og navnlig toldkasserer, ritmester Gether med til at få tilvejebragt byens første anlæg, det fra 1842).

Apoteker Hoffmeyer købte nu i 1867 Grenaa Apotek for 46.000 Rdl., det var med tilhørende bygning, have og jordlod. I de 35 år, i hvilke han boede i Grenaa, blev han på næsten alle områder byens ledende personlighed. At komme ind på apoteker Hoffmeyers utallige tillidshverv ville her være at gå for vidt. Men i mange menneskers bevidsthed var navnene Hoffmeyer og Grenaa intimt sammenknyttede.

Hoffmeyer blev boende i det gamle apotek på Torvet, hvor en meget stor børneflok voksede op indtil 1899. Året før havde købmand Christopher Vogel købt det gamle apoteks bygning. Hoffmeyer havde kort forinden solgt sin tidligere omtalte 3700 km² store have på Østergade til fabrikant A. Bilde. Han købte i stedet naboejendommen, som forhen havde tilhørt kancelliråd Lütken, og til hvilken, der også hørte en stor have. Dér opførte han en ny bygning i 1899. Men allerede i 1902 afhændede han det hele til apoteker Th. Thomsen.

Grenaa Apotek ca. 1950.

Det nye apotek på Østergade

Ved en rundgang på Grenaa Apotek i dag sammen med apoteker H. H. Hansen må man sande beskrivelsen af Grenaa Apotek kort efter opførelsen: »En høj, elegant og smuk bygning, som er indrettet med alle fordringer for øje, og som er stærkt iøjnefaldende ved sine polerede granitsøjler og altan samt ved en seks-kantet tilbygning. »Officinet er stort og meget lyst, monteret i en simpel, men smuk stil. Selve officinet er et stort arbejdsrum, og der er foran skranken rigelig plads for publikum. Medicinen tilberedes i et stort sideværelse«.

Forinden apotekets nuværende ejer overtog Grenaa Apotek, havde apoteker Thomsen solgt apoteket til apoteker H. H. Hansens far i 1917 med overtagelse 1. januar 1918. Apoteker J. L. Hansen afhændede imidlertid apoteket igen allerede i 1920 og rejste til Ålborg som apoteker, men vendte tilbage og købte Grenaa Apotek igen i 1931. I den mellemliggende periode ejedes Grenaa Apotek af apoteker G. Rasmussen, der iøvrigt købte apoteket

Grenaa Apotek 1980.

for den svimlende sum af 536.000 kroner. Når købesummen var vokset så stærkt i årenes løb og især siden sidste salg, må man tage i betragtning, at prisniveauet var vokset betydeligt i efterkrigstiden og ligeledes, at der var foretaget adskillige forbedringer i de forløbne år.

Da apoteker J. L. Hansen vendte tilbage til Grenaa Apotek i 1931 var det med den hensigt at gøre Grenaa Apotek til et moderne apotek, han var stærkt interesseret i sit fag og var den fødte leder. Selv tog han livlig del i arbejdet og færdedes på apoteket dagen lang. Der skete store forandringer og moderniseringer, bl.a. blev der indrettet et fuldt moderne laboratorium, elektrisk dreven tabletmaskine, skranken blev atter udvidet, idet recepturen blev inddraget og flyttet til et andet lokale.

Som følge af apotekerloven af 1932 blev privilegiet 1. februar 1936 overtaget af staten, som derfor ydede en afløsningssum. Endvidere havde apoteker J. L. Hansen ret til at vælge successor. Som sådan blev apotekerens søn, den nuværende apoteker, H. H. Hansen, indsat, og da var han kun 27 år. Når han kunne blive apoteker i så ung en alder, skyldes det en særbestemmelse i apotekerloven af 1932.

Denne lov afskaffede hidtil gældende praksis med salgbare apoteksprivilegier. For fremtiden skulle privilegierne tildeles efter ansøgernes anciennitet og bedømmelse af faglige kvalifikationer. Den nævnte bestemmelse gik ud på, at de apoteksindehavere, der fungerede efter hidtil gældende lov, ved afløsningen fik ret til at vælge deres efterfølger efter nærmere bestemte regler, og cand. pharm. Hugo Hjelm Hansen, der opfyldte de krav, der kvalificerede til at fungere som apoteker, blev indsat som successor og fulgte dermed familietraditioner op, idet såvel hans far som hans farfar var apotekere. Selv vidste han, at han kom på den rette hylde. »Det er min hobby« siger han.

Indtil de nærmeste år efter 1. verdenskrig foregik al medicinfremstilling på apotekerne, hovedsagelig baseret på plantedroger og et beskedent udvalg af kemikalier. Apoteksarbejdet var dengang en blanding af håndværk-handel og videnskab. I dag er rækkefølgen på det nærmeste omvendt. Mellem krigene og især i årene omkring 2. verdenskrig fik lægemiddelkemien en næsten eksplosiv udvikling, og der udvikledes en hidtil ukendt mængde af hovedsagelig syntetiske lægemidler, og den industrielle medicinproduktion blev helt dominerende. Danmarks Apotekerforening var tidligt opmærksom på udviklingen og en kommende ny lægemiddellovs indflydelse på muligheden for at bevare en ønskelig andel af fremstillingen af brugsfærdig medicin på apotekerne.

Apotekerforeningens planlægning går i store træk ud på at samle flest muligt af de præparater, der egner sig til storproduktion, på så få apoteker som muligt og fordele produktionen til landets øvrige apoteker gennem en fordelingscentral. Denne arbejdsdeling indebærer såvel økonomiske som sikkerhedsmæssige fordele.

Den nye lægemiddellov, der blev vedtaget af Folketinget den 20. juni 1975,har hidtil kunnet forhindre, at Danmark blev oversvømmet af et uønsket antal overflødige udenlandske medicinske specialiteter til skade for

landets økonomi og et uoverskueligt besvær for landets læger.

En veludviklet, dygtigt arbejdende dansk medicinalindustri og et velordnet sikkert fungerende apoteksvæsen har med støtte af en passende restriktiv lovgivning forhindret en sådan udvikling.

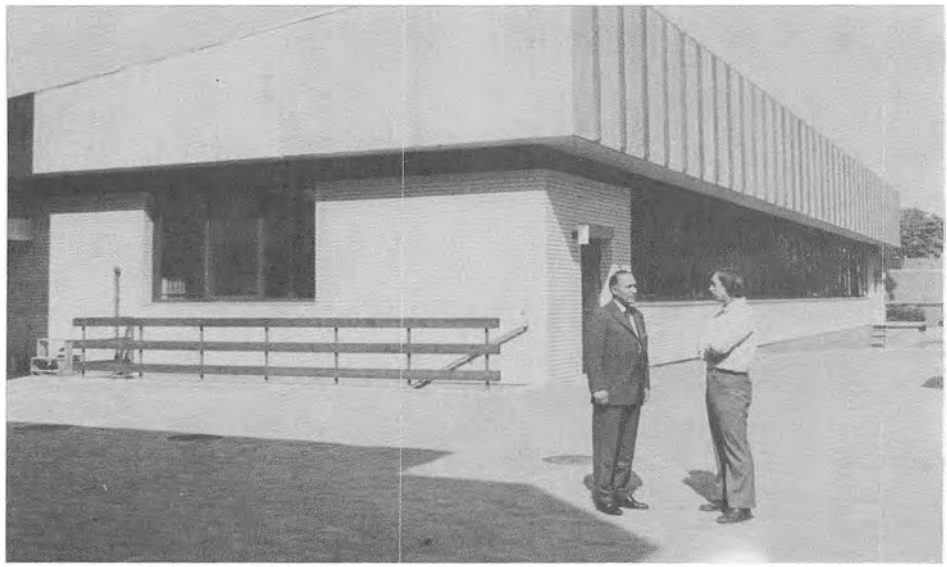
I denne forbindelse bør det nævnes, at der alene i Tyskland er indregistreret ca. 40.000 medicinske specialiteter, medens man i Danmark har begrænset antallet til ca. 2000, hvilket anses for mere end tilstrækkeligt.

Grenaa Apoteks andel i den produktionskoncentrering, der har fundet sted på danske apoteker, er bemærkelsesværdig.

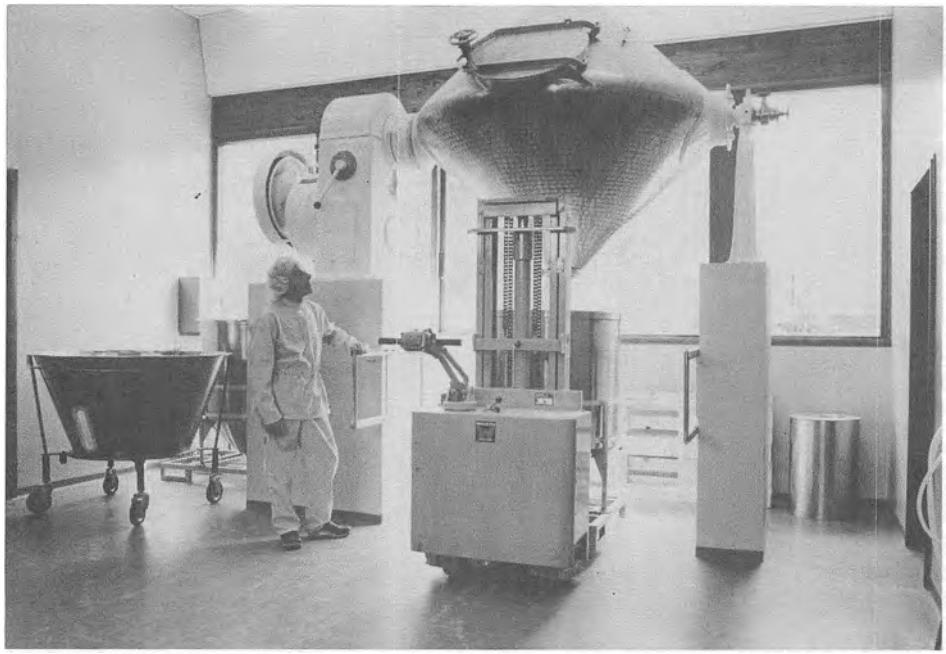
Apoteker H. Hansen var mellem de ca. 10 apotekere, der fra starten både kunne og ville og også blev betroet at deltage.

Grenaa Apoteks opgave blev at fremstille tabletter i stor målestok, og i juli 1974 stod det nye, moderne tabletlaboratorium med tilhørende analyseafdeling færdigt til indkøring med apoteker H. H. Hansen som bygherre, opført af lokale håndværkere, og med Per Udsen A/S Grenaa, som rådgivende og projekterende ingeniørfirma. Laboratoriets daglige leder er provisor John Løvbo Jensen. Afdelingens produktion er betydelig, ca. 400 millioner tabletter årlig til fordeling blandt et stort antal danske apoteker.

Det er en betydelig indsats, der er ydet af apoteker H. H. Hansen, og det vidner om den interesse, han har for sit fag. Hvis man spørger ham, om det aldrig har strejfet hans tanker, at den indsats, han har gjort, kunne være forbundet med en eller anden form for risiko, trods det sikkerhedsnet, som samarbejdet med Danmarks Apoteker-

Apoteker Hugo H. Hansen og provisor John Løvbo Jensen. Fra apotekets gårdsplads.

Kegleblanderen - en 2000 liter smørkærne - med el-truck og silo til granulat. Ved keglen: Frederik Tausø Wurtz.

Pakkeriet med de 4 pakkedamer. Her pakkes tabletter i bulkpakninger à 5.000 stk.

forening betyder, så lyder svaret: »Jo, men jeg har jo sagt, at det er min hobby«.

Apoteker H. H. Hansen er ikke bange for at indrømme, mens vi går rundt og ser på de fuldt moderniserede forhold på apoteket, at lidt af charmen er gået fløjten, siden han overtog Grenaa Apotek i 1939. Apoteker H. H. Hansen kan berette om den tid, da man vejede pulvere af og hældte ned i et lille metalrør og stampede det ned, så der kom en tablet ud. Han lægger ikke skjul på, det er selve apoteket, der har hans største interesse.

Bygningen bærer præg af, at Hoffmeyer havde 12 børn, idet der ikke er færre end 26 værelser med fadebur. Da apoteker H. H. Hansen overtog Grenaa Apotek lavede man selv 60% af al medicinen, i dag er det kun ca. 40% af præparaterne. Apoteker Hansen kan også berette om fyrrerne og problemerne med at anskaffe forskellige materialer, men tilføjer, at Grenaa Apotek, i modsætning til mange andre apoteker, var velforsynet under krigen. I 1944 blev der foretaget en omfattende restaurering, hvorunder en dyrefrise af Knud Kyhn blev muret inde. Denne modernisering stod på til 1948, og siden da har udviklingen med de umådeligt store hygiejnekrav været meget stor. Der er megen kontrol på alle mulige områder, og sådan må det naturligvis være, tilføjer apoteker Hansen.

I 1974 blev der bygget nye laboratorier, og i 1977 er recepturen lavet om. Hverken apoteker Hansen eller fru Hansen synes, det ser pænere ud, men det er nok mere praktisk, indrømmer de. Nu er alt så specialiseret, siger apoteker Hansen. »Jeg var tablettar, skrankør, laborant og receptér. Nu er jeg nærmest regnskabsfører. For 40 år siden var det selve arbejdet, der tog tiden, nu er det hele færdigpakket, charmen er gået fløjten. Selvom arbejdstiden dengang var på 52 timer om ugen, så var det hele mere tilfredsstillende«. Apoteker Hansen har ikke, som sin far, indflydelse på, hvem der skal være hans efterfølger. Privilegiet er statens, det er sundhedsstyrelsen, der skal ansætte den næste apoteker, men bygningerne, forretningen og lageret er apotekerens. En mærkelig form for stats- og privatsammenblandet firma, tilføjer apoteker H. H. Hansen.

Grenaa Apotek hører til en af byens større arbejdspladser med 48 beskæftigede, 26 på selve apoteket og 22 på fabrikken.

Arbejde adler i Grenaa

Af J. A. Nielsen

En henvendelse fra Solrød strand ang. data for Arbejde adler i Grenaa giver anledning til at fortælle lidt om en institution i Grenaa, som ikke er mere.
I Gyldendals Opslagsbog står der: Arbejde adler, landsforening til hjælp for arbejdsløse, stiftet 1911. Formålet at hjælpe arbejdsløse mænd materielt og åndeligt, det første ikke ved almisse, men ved arbejde.
Grenaa Egnsarkiv har ikke protokoller eller andet fra Arbejde adler i Grenaa, og det efterfølgende er efter hukommelsen og efter samtale med fru Anna Jacob Jensen, Fasanvej, der adskillige gange har vikarieret for sin svigermoder, bestyrerinde på Arbejde adler-herberget.
Arbejde adler-bevægelsen var en landsforening, og der var ca. 80 afdelinger landet over, oplyser ovennævnte forespørger. Afdelingen i Grenaa, som der i skrivende stund ikke foreligger oplysninger om, lejede i 1916 en ejendom på Bredstrupvej til et herberg for arbejdsløse og »farende folk«.
Det havde generet nogle, at betleri ved dørene var blevet temmelig udbredt, og man fandt ud af, at alle disse »arbejdsløse« ikke havde godt af at leve af almisser for tid og evighed. Man ville give dem arbejde i stedet for! Der blev oprettet herberger landet over, og det var så meningen, at man skulle henvise betlere hertil, når de stod ved dørene og bad om »en skilling til natlogi«. Betleri var strengt taget forbudt, men det tog man ikke særlig højtideligt.

I Grenaa startede man, som nævnt, et herberge eller »svendehjem«, som det hyppigst kaldtes, i 1916. Til bestyrere antoges Stine og Jørgen Jensen. Jørgen Jensen benævnes i aviserne som arbejdsmand, og han var beskæftiget i købmand Hermansens gård på Søndergade (den nuværende museumsgård). Han fortsatte arbejdet i købmandsgården, efter at herberget var oprettet. Hans kone, Mette Kirstine Jensen, altid kaldet Stine, var den daglige leder af svendehjemmet. Hun passede hjemmet og var en bestemt dame, der havde et udmærket tag på at omgås gæsterne i hjemmet. Der var 10-12 sengepladser, og det er klart, at det ofte var et stort arbejde at holde styr på tingene.
Arbejde adler-foreningen havde åbenbart stort besvær med at holde hjemmet gående. I 1926 spørger »Grenaa Folketidende«: Skal arbejde adler hjemmet lukke? og i februar 1926 kan bladet meddele: Arbejde adler hjemmet ophører! Det havde altså virket i 11 år.
Straks efter meddeltes det, at Stine og Jørgen Jensen ville fortsætte hjemmet på privat basis. Grenaa kommune yder 200 kr. i årligt tilskud. I 1938 får bestyrerparret bevilling til at drive hjemmet i 8 år »uden ret til at servere stærke drikke«, står der i byrådets »Vedtægter og forhandlinger«. I 1939 meddeler Jørgen Jensens imidlertid, at de nedlægger hjemmet fra 15. marts. Jørgen Jensen er blevet syg, og han afgår ved døden i december 1939. Stine Jensen døde 1943.

De svende, der ønskede logi m.m. på hjemmet, kunne betale det med arbejde: Ved at save og hugge brænde. På den tid var træbrænde en stor artikel, og adskillige personer havde i købmandsgårdene beskæftigelse med at save og hugge kakkelovnstræ. Det, man fremstillede på Arbejde adler-hjemmet, aftoges af en brændselshandler, der havde forretning på hjørnet af Bredstrupvej og Korsgade, omtrent lige over for hjemmet.
En mindre, men alligevel betydningsfuld social institution var forsvundet med lukningen af Arbejde adler-hjemmet. Adskillige »farende svende« fandt for en stund et godt hjem hos Stine Jensen, og Stine havde blandt gutterne det omdømme, at hun lavede »det bedste franskbrød i landet« - det vidner om taknemlighed og glæde over for værtinden. Stine og Jørgen Jensens børn bar navnet Holst Jensen. De er alle døde på nær den yngste datter.
I Arbejde adler-hjemmet kunne alle komme. Det krævedes ikke, at man skulle være medlem eller have betalt kontingent til en forening. I gamle dage eksisterede der en »Håndværkssvendenes Syge- og Rejseforening«, også en landsomfattende forening, der havde herberger i adskillige byer. I Grenaa havde foreningen rådighed over et lokale i Menighedshjemmet på Vestervej (»Logen«). Her var der tre sengepladser, og her kunne medlemmer overnatte billigt, når de kunne fremvise deres medlemsbog. Foreningen var fra en tid, hvor de sociale foranstaltninger var yderst beskedne, og derfor var det navnlig ældre folk, der kom på hjemmet på Vestervej. De omfattede deres - ofte meget slidte -

rejsebog med stor omhu. Med den i hånden var de sikker på et godt natlogi - uden den var de dårligt stillet. »Rejsende svende« havde iøvrigt mange måder at overnatte på. Høstakken er den klassiske måde, men på f.eks. Grenaa Gasværk var det brugt af mange at bede om lov til at ligge et lunt sted. Der var ikke tale om senge, men et par sække eller lignende kunne altid skaffes frem.

Da Djurslands Kalkværk i sin tid var i sving ved siden af gasværket, dér, hvor nu landinspektørerne har deres kompleks, var det også brugt at overnatte dér, hvor der på ovnen var dejlig lunt og tørt. Engang, da der var vagtskifte, hørte den nye mand nogle mærkelige lyde. Ved en undersøgelse fandt han en rejsende svend liggende i en af værkets store trillebører - inde i ovnen! Denne var en ringovn, og når der var travlt, kom man gerne »tæt på ilden«, som folkene sagde. Ellers ventedes der, til de brændte kalksten var kølet af, så det var til at være i nærheden. Kalkbrænderen, der var ene på arbejde om natten, havde placeret en forfrossen svend på trillebøren inde i ovnen, og hvis ikke afløseren havde hørt ham stønne derinde, havde han sikkert mistet livet. Kalkbrænderen ville gøre det så godt, men dette her var lige lovligt meget - og efter den tid blev der kun sovet oven på ovnen...

Også på private steder kunne farende svende finde natlogi. Undertegnede kendte en typograf, der gennem et langt liv trofast kom hvert kvartal og hilste på og fik en skilling. Han sov og spiste hver eneste gang på en gård i Dolmer, og når dette diskuteredes, påstod han, at han var velkommen hver gang.

Hvad mangler Grenaa?

I 1930 havde »Grenaa Folketidende« en lille opgave til læserne: »Hvad mangler Grenaa?« Der indkom en hel række muntre besvarelser, og her bringes et uddrag af de sjoveste:

Bevidsthed om by og egns værd som turistby.

Færdselsbetjent på Torvet i forretningstiden.

Tilfredse borgere.

Byen mangler penge.

Mere offervilje og sans for byens forskønnelse.

Byen skal have indført, at der anskaffes fritstående skraldespande af galvaniseret blik over hele Grenaa by i stedet for trækasser uden bund, hvorved bunker af affald ligger i krogene til rotter og andre dyr.

Hvad byen trænger til, er en »underjordisk« for damer.

Et politiforbud mod gadespejle eller - som de rettelig bør kaldes - nysgerrighedsspejle.

En anden parkeringsplads for biler. I stedet for bør Torvet omkring de smukke kastanietræer udsmykkes med et springvand, et par blomsterrabatter og eventuelt et par bænke.

Først og fremmest en ny bedding, da den nuværende er meget forældet og af fremmede skibsførere gjort berygtet langt ud over byens og landets grænser.

Et nyt, flot biografteater med tonefilm og talefilm.

Nyt teater, større scene, større sal og rundtløbende balkon. God kunst og af og til billige folkepriser.

Restaurant på Torvet med fortovsservering.

Sensationsstof til aviserne.

Administrationsbygning med balkon og nytårstale af borgmesteren.

En flyveplads.

Hvilebænke for besøgende på kirkegården.

Et tidssvarende lukketøj på kirkegårdslågen.

Udvidelse af kapellet og anbringelse af flere siddepladser.

En skøjtebane - med is på!

En keglebane ved Pavillonen.

Grenaa by mangler førende mænd med ånd og initiativ.

Lysende skive på kirkeuret.

Nogle millionærer - til at betale skatten.

Et kommunalt badehus på nordre mole med 3 meter vand.

Noget har byen fået, men andre ting har man stadig tilgode.

J. A. Nielsen

Bombenatten

Kendsgerninger og betragtninger over tilværelsen i Grenaa i besættelsestiden 1940-45 - minus Frihedsbevægelsens interne anliggender og opgaver.

Af Rud. Christiansen.

Besættelsestiden har allerede nu 35-40 år senere noget af glemselens slør over sig. Mange episoder står nok med tågede erindringer, men der er een, de bosatte i Grenaa på dette tidspunkt ikke glemmer - bombenatten.

Den indtraf natten til den 24. februar 1945, altså den sidste, grimme vinter, inden Nazi-Tyskland endelig måtte kapitulere om foråret, og den var det, man kaldte »Schalburgtage« - gengældelse mod byen for herværende modstandsbevægelsers idelige provokationer mod besættelsesmagten. Betegnelsen Schalburgtage var efter navnet på den danske officer, der hvervede til tysk krigstjeneste og selv deltog aktivt med sit Frikorps »Danmark«.

Grenaa blev bombet tre steder: ved købmand Ove Vogels ejendom Torvet 2, ved købmand Otto Brændstrups forretning Storegade 7, og ved købmand Anders Dyhr-Nielsens forretning »Messen«, ejendommen Storegade 19-21. Flere mennesker var i alvorlig livsfare, og det var et utroligt held, at alle slap uden særlige mén. Af såkaldt timeligt gods blev bygninger og varer og ejendele i store mængder ødelagt ved de kraftige eksplosioner.

Flere familier reddede sig fra de bombehærgede bygninger kun i det tøj, de sov i, da de så at sige alle var gået til ro inden aktionen, der indtraf ved et-tiden. Ved bombningen udbrød der brand i ejendommen Storegade 7, der var »betænkt« med en fosforsprængbombe, og ejendommen blev fuldstændigt raseret. Brandtomten her mindede i adskillige år om de »fem forbandede«, indtil installatør Axel Meier købte grunden med ruinen og opførte den nuværende moderne forretningsejendom.

De stadige »nålestik«

Optakten til bombningen i Grenaa var her som andre steder modstandsbevægelsens aktioner, der jo gik ud på at genere besættelsestropperne mest muligt. Modstandskampen på det lokale plan må være en historie for sig, og den burde gengives af folk, der kender til enkelthederne indefra, altså frihedskæmpere, fra den spæde start. Den, hvis væsentligste »indsats« bestod i at sidde med hovedet tæt på radioapparatet, når den frie stemme fra London gik igennem, føler sig ikke kompetent. Men det er et stykke by- eller egnshistorie, som bør beskrives i sammenhæng, medens der endnu er levende, der sandfærdigt kan skildre disse tildragelser.

Enhver ved, at modstandsbevægelsen byggedes op på tilfældigheder, hvor mindre, isolerede grupper af mennesker illegalt tog sig opgaven på at bekrige de tyske besættelsestropper og i lige så høj grad danske håndlangere, der var nazister. Sidstnævnte del var en ringe del af befolkningen som helhed, men de skadede nationen på mange måder som medløbere af Hitlers undertrykkelse og var fuldt så forhadte som tyskerne selv.

Nazi-rusen greb om sig også her hjemme, efterhånden som Adolf Hitler fik fodfæste og magt og sluttelig indledte sine erobringskrige mod andre nationer for større »lebensraum« i henseende til hans visioner om det stortyske tredie rige og tyskerne som et herrefolk.

National-socialismen - det tyske prædikat på dette politiske ståsted - var i sit væsen facisme, og den var som en rød klud for øjnene af den brede befolkning ude omkring i Europa som her hjemme, og provokationerne voksede derfor fra begge sider efterhånden, som situationen tilspidsedes.

De tyske troppers besættelse af Danmark den 9. april 1940 var et chok for alle, og efterhånden skærpedes så den modstandskamp, der blev en realitet og hvis største fortjeneste var den, at den viste den brede, danske befolk-

Storegade 7, hvor bl.a. Otto Brændstrups forretning udbrændte totalt.

nings sande holdning til Hitlers indledte verdenskrig, selvom kun et fåtal var direkte aktive, og de fleste mennesker apatisk gjorde gode miner til slet spil, som den officielle - regeringens - politik jo også gik ud på for at undgå størst mulig antal ulykker og menneskeofre.

En hårdere kurs

Da tyske tropper begyndte at mærke »Kulden fra øst« - Stalingrad-katastrofen for flere hundrede tusinde tyske soldater betød i historisk sammenhæng vendepunktet i Hitler-epoken - strammedes grebet om besatte områder, herunder Danmark, og i efteråret 1943 kom så de direkte opstande, der gjorde skellene skarpere. Det satte yderligere gang i modstandskampen, og de små, separate, illegale grupper organiseredes indbyrdes med hjælp fra den frie verden i første række England. Nedkastningstiden begyndte for alvor, de danske frihedskæmpere modtog mængder af våben, og der dannedes efterhånden den partisanhær, som også skulle sættes ind, når frihedsrådet, det overordnede organ for de illegale styrker, mente det belejligt.

I eftersommeren 1944 - efter en heldig gennemført D-dag - de allieredes styrkers landgang i Frankrig - kunne nok de allerfleste se, hvor det bar hen med Hitlers »tredie rige«. Udover de mest halstarrige - de overbeviste nazister - fandt flere det nu klogt at »holde på den rette hest«, og frihedskæmperne begyndte at få den helteglorie, som ellers ikke havde været dem beskåret fra den første begyndelse.

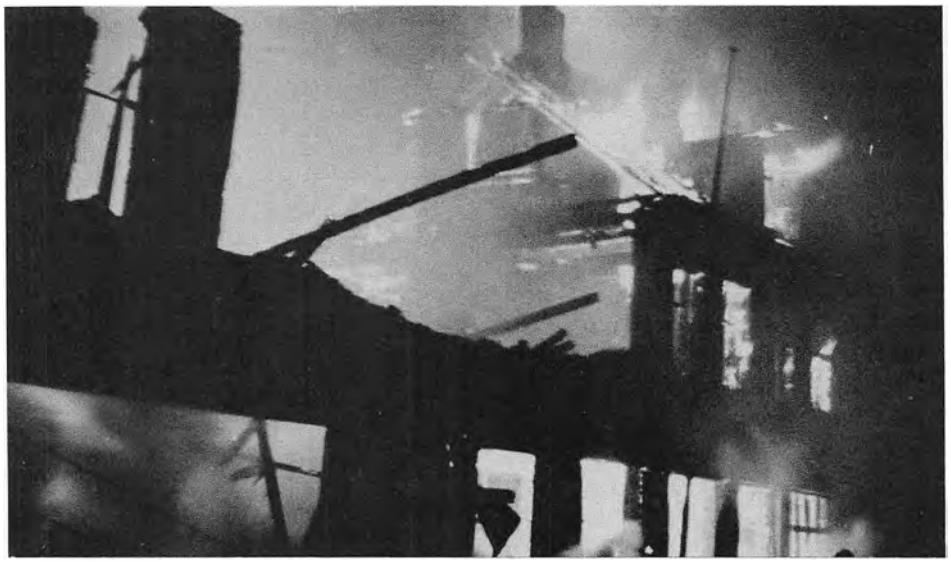
Alt imedens fór de tyske besættelsesstyrker hårdere frem. Man var godt irriteret over den danske befolkning, som ellers havde været så føjelig, men nu syntes at provokere og skade tyskerne, hvor de kunne komme til det. Som oftest i slige situationer blev ordenens håndhævere prygelknabe. Når politiet ikke kunne holde orden, kunne man fjerne det! Det skabte selvsagt øget spænding, da tysk efterretningsvæsen med bistand af danske håndlangere gav sig til at arrestere politifolk over hele landet. En stor part nåede at redde sig. De »gik under jorden«, som det hed. Forlod tjenesten og skjulte sig civilt i befolkningen eller flygtede med transporter til Sverige. Deres arresterede kolleger blev ført til tyske koncentrationslejre, og det betød i besættelsestidens sammenhæng i sig selv en alvorlig tragedie. Som en hel del andre befriede koncentrationslejrfanger ved krigens afslutning forvandt mange aldrig de skader, der blev forvoldt ved et sådant ophold.

Spænding udløses

Frihedskæmpernes tiltagende aktioner nu, hvor Hitler-regimet for alvor var i klemme, resulterede i stigende vold og tvang, og den sidste krigsvinter oplevede flere byer det, der betegnedes som Schalburgtage, altså repressalier, hvilket selvsagt afstedkom ulykker også for helt sagesløse mennesker.

Det var faktisk til at ane, at Grenaa nok heller ikke kunne gå ram forbi, og det var endda at spore, at nazisterne havde sådanne »aktionskorps« stationeret så tæt på som Århus og Randers, hvorfra man så opererede med bombninger eller nedskydninger af mennesker, der besværede deres situation.

Der lå en fortættet spænding over lan-

Storegade 7 i brand.

det de sidste måneder, og det var derfor ikke den helt store overraskelse for byens indvånere, da det første drøn lød natten til lørdag den 24. februar. Klokken var 0,54. Man kunne instinktivt også føle, at det ikke var slut med blot den ene eksplosion. Der kom også to mere og lige så kraftige. Hvor mange sekunder, eller om det kunne tælles i minutter, er svært at erindre. Man holdt ligesom vejret og var afventende. Efter det tredie drøn blev så langt ophold, at man skønnede, det måtte være den sidste.

Og så var det ellers med at komme afsted til en åbenlys hjælpeaktion. Her var vagtværnet først på pletten, og straks efter var hylende sirener vidnesbyrd om, at brandvæsenet også var under udrykning.

Ved lyden af drønene var det helt klart, at bombningerne var sket i midtbyen. På Torvets vestside og i Storegade tog skaderne sig ud som fra et luftbombeangreb. Nedfaldne luftledninger, sprængte bygningsdele og knust glas i dynger var det første indtryk af skaderne. Det blev også straks klart, hvor de tre sprængninger var foretaget - som nævnt i indledningen ved Torvet 2, Storegade 7 og Storegade 19-21. Men ellers var det ejendommen Storegade 7, opmærksomheden i første række samlede sig om, da en kraftig ild umiddelbar efter sprængningen blussede op her.

Gerningsmændene var allerede et godt stykke væk. Det var i sig selv klogt at komme på afstand, når detonationerne indtraf. Men der var dog enkelte, der fik et glimt af dem. Længere mod vest i Storegade blev iagttaget en bil i stærk fart i retning mod Randersvej. Bilen standsede op et øjeblik ud for Mellemstrædes udmunding i Storegade. Her var et renovationskøretøj - det var dengang vogne med hesteforspand - ved at svinge ind i gaden.

En mand sprang ud af den omtalte bil og henvendt til renovationsarbejderne bemærkede han noget som: Vent her, der kommer straks nogle eksplosioner. Hvorefter bilen gearede kraftigt op og forsvandt. Det første skrald kom umiddelbart efter, og lufttrykket var så kraftigt, at hestene satte sig på haserne.

I fare for at brænde inde

På brandstedet, hvor vagtværnsfolkene som de første standsede op for ligesom at vurdere, hvorledes man bedst greb tingene an, var der akut fare for menneskeliv. Det første indtryk var synet af familien Engelsted - installatør Kaj Engelsted, hans hustru og to børn - i vinduer ud mod gaden og med blussende ild som baggrund. Det brændte allerede så kraftigt på trappen til lejligheden, at familien var spærret inde. Ingen var i tvivl om - heller ikke den nødstedte familie - at redningen måtte være ud fra vinduerne. Men der var 4-5 m ned fra denne førstesalslejlighed, i sig selv et alvorligt faremoment, og på selve fortov og gade rodet af bygningsrester og knust glas.

Straks efter vagtværnets ankomst dukkede en ny trop op. Det var nogle tyske soldater fra deres »garnison« på hotel »Dagmar«, der kom løbende med geværerne i angrebsstilling. De råbte op indbyrdes som også vagtværnsfolkene, da de blev opmærksomme på de nødstedte mennesker oppe i vinduerne.

En af tyskerne pegede på en vagtværnsmand og nærmest prikkede ham med sit gevær, og manden tænkte i første øjeblik mere forbløffet end just bange. Det gale menneske. Han kan da ikke finde på at skyde! Men så faldt 10-øren. Tyskernes idé var glimrende. Måske havde de været med til noget tilsvarende før? De var i deres våbenfrakker, mens vagtværnsfolkene havde kapper på. Hurtigt flåede vagtværnsmanden sin kappe af, og den blev så brugt som en art springlagen for familien Engelsted, der havde set denne situation udvikle sig og straks var klar over hensigten.

De kom alle fire velbeholdne ned, først børnene i nattøj, dernæst fru Engelsted, der havde nået at trække en kjole over sig, og sidst Kaj Engelsted i nattøj. De blev alle fire båret væk over glas og skrammel af andre mennesker, der efterhånden var strømmet til i skarer. Tyskerne forsvandt igen straks efter deres bistand til de brandtruede. De har uden tvivl været helt klar over situationen som sådan, selvom de måske ikke var underrettet om bombningen forud. Og det afstedkomne rod kunne danskerne selv om!

Kaj Engelsted er senere død, men fru Hilda Engelsted siger om den skæbnesvangre februarnat i 1945, at de naturligvis var rystede og fortumlede ved den første eksplosion, og straks efter den anden, i ejendommen hvor de boede, var der brand i opgangen, så de tyede til vinduerne i håb om hurtig hjælp.

Efter redningen kom de ind hos familie og senere i husvildebeboelse i Vestre skole, til de selv fik skaffet sig noget. Men det var en svær tid. Vi blev jo ribbet for alt ved branden, siger fruen. Blot dette at skaffe sig nødvendig på-

klædning var et problem i sig selv. Jo, det var vanskeligt at bygge et hjem op pånyt efter denne omgang.

I seng slynget ned gennem huset

Så meget om familien Engelsted, men der var andre mennesker i den brændende ejendom - dog ikke i en lejlighed på 2. sal over familien Engelsted. Her boede modehandlerinde Helga Christensen, og hun var til alt held bortrejst på det tidspunkt.

I førstesalslejligheden på hjørnet af Storegade og Ågade boede autoforhandler Robert Jakobsen og hustru, og de oplevede dramatikken særligt brutalt. Ved sprængningen på trappen ved forretningens indgang i hjørnet blev gulve og loft slået i stykker, og ægtefællerne Jakobsen vidste ikke af noget, før de i deres senge var faldet gennem huset og ned i kælderetagen. De reddede sig gennem et gabende hul i muren og med lettere kvæstelser, Jakobsen med en flænge i ansigtet, men fruen var stærkt chokeret og måtte indlægges på sygehuset.

Over denne familie boede snedker Alfred Jensen og hustru og lille datter. De kom ikke noget til selv, men af ejendele nåede de kun at redde det, de nåede at snuppe i farten.

Der var to beboede lejligheder i fløjen ned i Ågade. I den ene boede forvalter Halvor Hansen og hustru og tre børn. De var ligeledes uskadte, og Halvor Hansen ydede straks efter bistand til to søstre, ejendommens ejere, Ane og Rigmor Bilde. De var ældre damer og Ane Bilde invalid. Halvor Hansen fik dem bragt i sikkerhed udenfor ejendommen.

På hjørnet af ejendommen var en høj

Vogels ejendom. Eksplosionen var så kraftig, at postkassen, der var placeret på den ene midtersøjle blev slynget helt over på kirkens tag. Nogle metalskinner over vinduerne blev fundet i Bredgade.

Storegade 19-21, hvor Anders Dyhr Nielsens forretning havde til huse.

og svær frontspids mærkeligt nok ikke styrtet ned straks ved detonationen. Den stod flere minutter, oplyst af flammer, og faldt så ned med et brag, medens redningsmandskab passede på at holde folk på afstand.
Mandskabet fra kommunens tekniske værker var nu kommet til for at afbryde strøm i ødelagt ledningsnet samt afspærre ved en gasledning i gaden, der var revet op, og hvor der var gået ild i udstrømmende gas.
Brandvæsenet var alt imedens i aktivitet med alt disponibelt mandskab. Den danske Bank - dengang Landmandsbanken - sammenbygget med den brændende ejendom var stærkt truet af ilden, og slukningsarbejdet måtte navnlig koncentreres om den, da Storegade 7 i sig selv ikke stod til at redde og udbrændte totalt. Brandvæsenet havde en fire timers tørn.
Skaderne syntes i første omgang helt uoverskuelige. På Torvet ved Vogels ejendom var der et rod omkring, og selve ejendommens frontparti og indgang var aldeles sønderslået. Kirkeuret i tårnet på Torvets midtpunkt var gået i stå! Inde i beboelser i Storegade helt forbi Grisetorvet var ruderne knuste, og i beboelser og forretninger umiddelbart op ad eller over for de bomberamte ejendomme var møbler og inventar og ting og sager smidt rundt, og meget af det totalskadet. Folk var bogstaveligt taget flere steder blevet slynget ud af deres senge
Ved sprængningen ved »Messen« var en granittrappesten, hvorpå sprængladningen var anbragt, blevet slynget tværs over gaden og lå på nordsiden ved købmand Schiøtler Nielsens butik. Jo, der har været tryk på! Men også i beboelserne omkring »Messen« slap man for direkte personskader.
Ved detonationerne var der i den parallel-liggende Lillegade sket betydelige skader i form af knuste ruder i gadens nordside. I langt videre omkreds var der her og der en knust rude forårsaget af sprængningerne.

Sporene slettes.

Der var vældig aktivitet omkring i det bomberamte kvarter hele natten. Redningsmandskaberne arbejdede på højtryk, og beboerne havde travlt med at bjerge, hvad der var mest udsat af ejendele. Vagtværnet fik sammenkaldt ekstra mandskab til at holde øje med sprængte butiksfacader. Forretningsindehaverne henvendte sig over en lav sko om tilsyn med deres sønderslåede udstillinger af frygt for tyverier, til de selv kunne få ryddet ekstra op og mere overblik over skaderne dagen derpå.
Det var en drøj omgang for mange, og dagen efter kom så bortkørselen af glas i læssevis og alt muligt andet, der var blevet til ragelse.
Udover at fjerne de værste spor af ødelæggelserne kom så reparation af skaderne. Dette arbejde indledtes også dagen derpå.
Glas til nye ruder var der ikke meget af på dette tidspunkt, og ydermere var karme og andet træværk og murværk også beskadiget mange steder, så det var ikke nok blot at sætte ruder i. I første omgang blev en del forretningsvinduer afblændet med brædder - men træ var også en mangelvare i en skrap rationeringstid. Træ var klausuleret, men det lykkedes borgmester N. S. Pallesen gennem ministerialkontorer at få udvirket en ekstra tildeling. Den var på 1000 kubikfod, og i løbet af nogle dage fik det bombede kvarter et mere normalt udseende med de foretagne afskærmninger, medens byens glarmestre i lang tid havde ekspetancelister.
Bombningen er uden sidestykke i byens historie, skrev en af de lokale aviser. Ja, det tør siges! I byrådsmødet tirsdag den 27. februar umiddelbart efter bombenatten, udtalte borgmesteren en varm tak til brandvæsenet, til vagtværnet, til teknisk tjeneste - til alle, der havde bidraget med godt og målbevidst arbejde for at hjælpe og afværge endnu alvorligere ulykker ved katastrofen.
Borgmester Pallesen sluttede denne tale: »Vi håber alle, at vi aldrig mere skal opleve en sådan nat. Galskaben må dog engang høre op«.
Det gjorde den som bekendt også et par måneder senere. Og jubelen derved er vist alle bekendt, uanset om de selv oplevede den eller som yngre har fået den berettet.
Tiden fra bombenatten til tyskernes endelige nederlag og kapitulation føltes ekstra lang. Der var til stadighed episoder, men befolkningens spekulationer gik nu på, hvordan det endelige opgør ville forme sig først og fremmest i krigsmæssig sammenhæng på slagmarkerne nu, da enhver kunne se, at Hitlertidens rædsler nærmere sig afslutningen, men også i de hjemlige omgivelser. Folk var rystede, da tyskerne ved Grenaa tilfangetog en trup lokale frihedskæmpere, og døden truede dem. Denne tildragelse udløste sig også i en lykkelig udgang med befrielsesbudskabet - men det er som bemærket tidligere en historie for sig.

Efterfølgende er nedskrevet kort efter den 24. februar 1945 af fru Alice Vogel og giver et godt billede af stemningen mod slutningen af besættelsen: -

Fredag Aften var vi gaaet i Seng ved 11-Tiden, og min Mands sidste Ord var noget i Retning af, at selv om der skulle ske det værste, troede han nok at kunne love mig, at Huset vilde holde, vi havde nemlig indgaaende drøftet Muligheden for Schalburgtage, da der jo var sket saa meget af den Slags rundt i Jylland, og i alle Tilfælde været urolig derfor i et Par Uger mindst. Vi drøftede at flytte Soveværelset, men hvor skulde vi flytte det hen, vi har jo kun Værelser til Gaden, og hvor vilde de lægge Bomben, til Storegade - Lillegade eller Torvet.

Naa, vi sov ind og vækkedes af en voldsom Eksplosion, min Mand med et Dobbeltvindue og et Fag Gardiner med 16 3 Tommer Søm over Hovedet og Sengen fuld af Glasskaar, jeg med et Rullegardin i Hovedet - selvfølgelig har Sengene hoppet, men vi sansede kun at krybe ud af dem, og jeg sagde - Saa kom det alligevel - min Mand sagde »Gert« (han sover i Soveværelset, men i en god Krog) men jeg sagde »vent« og i samme Øjeblik lød næste Eksplosion - det var paa Hjørnet af Aagade og Storegade (paa Vej ned til Haven) og saa sprang vi ind og fik fat paa Gert, som først vaagnede, da vi raabte. Mine Ben var selvfølgelig som Gele, da vi styrtede ud gennem Døren til Gangen - den hang og dinglede i 1 Hængsel - og raabte paa Ebba og Bubbi, som sov 2 Værelser fra Soveværelset - alt imens sprang den 3. Bombe, og jeg kunde intet høre fra Børnene, før jeg raabte 3de Gang, og da vistnok temmelig hysterisk, vi anede jo ikke,hvor Bomberne var sprunget, saa kom Bubbi ud og faldt over Bagdøren som var suget ind nede fra.

Saa kom vi lige i det nødvendigste Tøj, og Ebba, som forøvrigt tog Situationen storartet, løb over Gaden til Mor og Far med Gert og Bubbi. Mor og jeg forsøgte at se ind i Stuerne, men vi kunde kun faa Døren halvt op, og det var et ubeskriveligt Syn, der mødte os. Gardinerne var slynget fra den ene Ende af Værelserne til den anden, forrevne, mere eller mindre ødelagte. Døre suget ind og havnet flere Meter derfra - knust Porcelain, vore dejlige Ting -Malerier flænget og et enkelt faldet helt ud af Rammen - overalt Glasskaar, Murbrokker. Mor løb straks ned, og jeg havde et Par Øjeblikke med mig selv, hvor jeg ikke var stor Karl - men saa kom Ebba og Mor, og imidlertid havde Bombe Nr. 2 antændt Brændstrups Butik - paa Hjørnet af Aagade - og i Løbet af 2-3 Minutter var Storegade et Ildhav - Kvinder og Børn skreg og intet Under, for der var 2 Mennesker styrtet ned i deres Senge og kun ved et Mirakel reddet. En Familie maatte reddes ved at springe ud i udbredte Kapper, og alle Mennesker, 6 Familier, reddede kun Livet. Ilden brølede op gennem Gaden, og da her jo ikke var Ruder i, var vi meget bange for Gnister, store Ildflager fløj rundt i Luften, Vagtværnsmænd rev Gardinerne ned (det var Ebba, der sørgede for det) for at de ikke skulde fænge, og saa holdt vi Vagt med Vand og Klud, hvis en Gnist skulde forvilde sig ind, men heldigvis skete det ikke.

Det var godt, der var saa meget at foretage sig, det er vist det sundeste for Nerverne under saadanne Forhold. Senere kom Ove og hentede mig, og vi gik ned og saa Huset udefra, det kneb lidt for mig, først *da* var jeg klar over, at jeg altid inderst inde har været lidt stolt af det - det var et ynkeligt Syn - men Ove havde haft Ret, det var rokket, men det holdt. Der siges, at det var det eneste Hus i Grenaa, der kunde have holdt til den Bombe, alt andet vilde være styrtet i Grus.

Jeg har ofte bandet Bedstefar Vogel, naar jeg skulde slaa et Søm i de solide Vægge, nu takker jeg ham af hele mit Hjerte. Det viste sig, at Bomben var lagt ved Pille Nr. 2 ved Vinduet ud mod Torvet, og tænk, den Jernpille paa 30 cm. Bredde og 50 cm. Tykkelse var slaaet over som en Tændstik.

Vinduer og Butik var forfærdelig tilredt, og værst var det gaaet ud over Kælderen. Der var ødelagt for store Værdier Varer, alt var flaaet i Stumper og Stykker. Den Del af Forretningen og Kælderen under kan ikke gøres i Stand foreløbig, da der mangler Materialer, men efter 3 Ugers Forløb er den Del, der vender ud mod Lillegade og lidt af Torvet midlertidig istandsat, vi har igen kunnet lukke op. Dagen derpaa var værre end Natten, men vi gik straks i Gang med at fjerne Glasskaar (det haaber jeg aldrig mere, jeg skal være med til). Lyden af Glasskaar kan jeg daarligt taale at tænke paa, langt mindre høre.

Nu er Stuerne ryddet og Murerne gaaet i Gang med at hugge Lofterne ned - kun Spisestuen staar - der var blot alle Ruderne gaaet, Døren splintret og Glassene laa hulter til bulter i Skabet. Alle andre Værelser skal sættes i Stand fra Bunden, saa der vil gaa lang Tid,før vores rare Hjem kommer til at ligne sig selv. Næsten hele Byen har været evakueret om Natten, siden det skete, men vi har boet hjemme - jeg vil ikke sige, vi *sov* i de første 8 Dage,

men nu gaar det igen - vi har flyttet Soveværelset ind i Paaklædningsværelset, det ligger jo ikke saa frit, skulde der blive noget Skyderi nu til sidst, er vi lidt mere dækkede der. Ejendommen Storegade 4, som ogsaa er vores, og som ligger lige overfor, hvor Bombe Nr. 2 sprang, blev ogsaa slemt medtaget.

Det der har gjort det største Indtryk paa mig af hele Katastrofen, var Synet af Byen i sin Helhed, da jeg Dagen efter gik en Tur gennem Storegade, det var med virkelig Sorg, jeg saa min kære lille By saa grusomt og ubarmhjertigt ødelagt. Der var gaaet i Tusindvis af Ruder, for vort eget Vedkommende har vi faaet ca. 4-500 store og smaa - der gik 27 store Spejlglasruder hos os - vi er taknemmelige over, at vi har mange Ting tilbage (ja, da det meste) at Ejendommen trods alt staar endnu og først og fremmest over, at vi alle er sluppet fra det med Livet, men i Hjertet raser vi over, at noget saa meningsløst og raat skal overgaa sagesløse Mennesker.

»Venezuela« -
Oplysninger udbedes!

Af J. A. Nielsen

Et sted skriver undertegnede om kvarteret »Venezuela« syd for Grenaa:

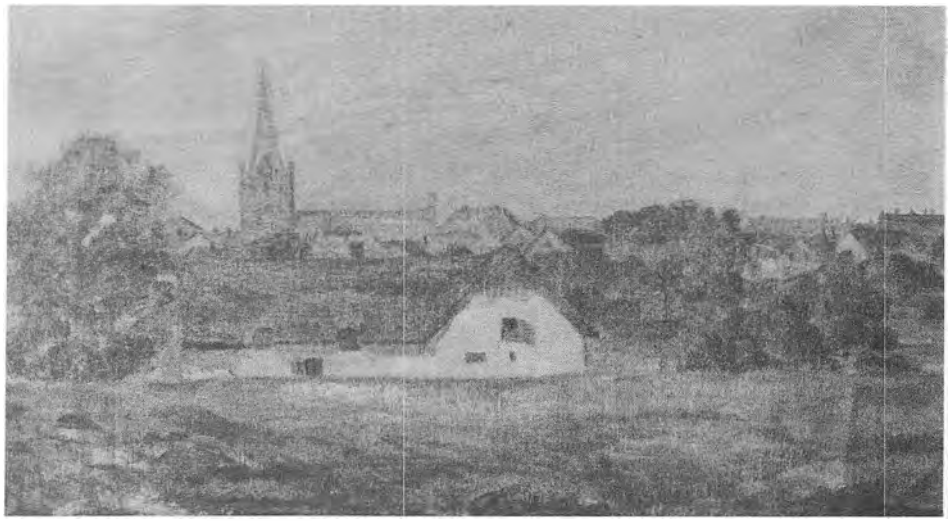
»Dette besynderlige navn fik kvarteret, fordi man syntes, at det var et trist sted at oprette beboelsesområde - lige så trist som det, der mødte en stor skare udvandrere til Venezuela, en sag, der var uhyre meget omtalt på den tid. Folkeviddet spiller altid, men det kan heldigvis siges, at det blev et ganske udmærket sted at være derude i Venezuela«.

Påstanden om oprindelsen til navnet »Venezuela« på Grenaa Hede står for min egen regning. Jeg mener, at det altid har været udvandringen, der var årsag til navnet. Den mening fik jeg nu ikke medhold i alle steder! Det menes således, at kvarteret har heddet »Venezuela« før udvandringen, der fandt sted 1938, medens de første huse på Heden blev bygget 1936. Den lille sag har givet anledning til megen snak og en hel del efterforskning, men opklaring er der ikke opnået.

Jeg har talt med to beboere af de første to huse i kvarteret. Den ene husker ikke noget, den anden siger, at det »vel altid har heddet Venezuela!« En tredie, der fik hus i kvarteret i 1940, siger, at navnet vistnok stammede »fra noget med Amerika«, og andre siger, at »det sgu altid har heddet sådan«.

Hvis nogen kan fortælle, hvorfor »Venezuela« hedder sådan, vil jeg gerne snakke med dem. Ring venligst på telefon 32 18 42 eller kom ud at snakke om det på Åstrupvej 5.

Forøvrigt: Grenaa Egnsarkiv har ingen billeder fra »Venezuela« af nogen betydning. Der appelleres til ejere af sådanne om at overlade arkivet nogle, eventuelt til affotografering.

Fhv. gårdejer Chr. Jensen har netop 1980 foræret Grenaa Egnsarkiv dette fotografi af et billede fra »Venezuela«. I forgrunden ses Friis' gård, hvorfra kvarteret er udstykket. Kirken og byen i baggrunden. Billedet er malet af Emma Kongsbøl, der omkring 1930 opholdt sig i Grenaa og malede et stort antal billeder. Havde bl.a. udstilling af 60 malerier her. Grenaa Idrætsforening bortloddede ved et svømmestævne to af fruens billeder. Det ene er det, der her ses. Chr. Jensen har solgt maleriet til Grenaa Kommune, og det hænger nu med flere af Emma Kongsbøls billeder på det nye rådhus.

Den gamle smedie på Nytorv

- har ikke mere ild i essen. Den sidste smed på stedet, Jens Jensen, lagde forhammeren omkring jul 1979, og alle, der interesserer sig for det gamle Grenaa, var spændt på, hvad der nu ville ske med smedien. Smed Jens Jensen var stærkt konservativt indstillet, men på forslag om, at han måtte sørge for, at smedien blev bevaret for eftertiden, svarede han nærmest undvigende. Henvendelser desangående havde han dog haft flere af. Smeden var meget kritisk indstillet overfor næsten alt, og han betegnede bl.a. det store rådhusbyggeri som »komplet misforstået«. Det faldt i hvert fald lidt uden for stilen i hans to små nabohuse! Smeden fik ikke lov til at se, hvordan gaden uden for hans port kom til at se ud, men han ville ganske afgjort ikke have været tilfreds med det.

Af J. A. Nielsen

Billedet viser S. Jensens skilt. Denne Jensen var fader til Jens Jensen. Han ejede senere »Aadal« ved Havnevej, den nuværende »Grenaa ny Tømmerhandel«. Vognen er fra Grenaa Rugbrødsfabrik, ca. 1910.

Smedemester S. Jensen med sit personale og med datteren Johanne, senere fru snedkermester Einar Andreassen, og sønnen Jens M. Jensen, der overtog forretningen som eksamineret beslagsmed. Skoning af heste var en stor sag for smedene i gamle dage. - Nr. 1 fra venstre er altså mester S. Jensen. Nr. 2 er den senere gas- og vandmester Georg Lindgren. De øvrige er ukendte for arkivet. Billedet er fra ca. 1910.

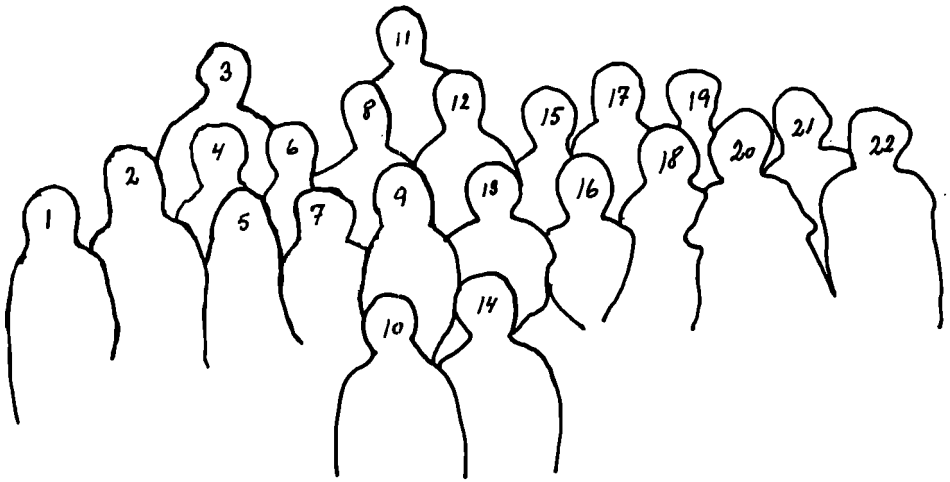
Smedien og smedens hus 1935, da der sidste gang var cirkus på Nytorv: Cirkus Belli, hvis direktør var fra Grenaa.

Fra private album

Ålsø 1924
Ålsø Forskole opstillet til fotografering. Damerne er t.v. lærerinde frk. Antje Poulsen, der var respekteret og vellidt og virkede gennem en meget lang årrække i Ålsø. Den anden dame er Edith Petersen, søster til frk. Poulsen.

De fleste af navnene kendes på børnene, enkelte dog med spørgsmålstegn.
1. Ingrid Ladefoged, 2. Marie Precht, 3. frk. Antje Poulsen, 4. Nina Jakobsen, 5. Ellen Rasmussen, 6. Ejnar Binder?, 7. Elna Jensen, 8. Svend Møller, 9. Lilly Jensen, 10. Børge ??, 11. Edith Petersen, 12. Arne Hansen, 13. Anna Mathiasen, 14. Valdemar Flizak, 15. Niels Tinnesen, 16. Karen Rasmussen, 17. Marius Thinnesen, 18. Karla Holm, 19. ukendt, 20. Ellen Margrethe Andersen, 21. Karen Møller, 22. Anna Christensen.

(Udl. og tekst: Elna Jensen, Ålsø)

Grenaa ca. 1935
Personale udenfor Andelsmejeriet på Nytorv i Grenaa.
Fra v.: Førstemejerist Petersen, mejerist Laursen, Grethe Houen, der passede udsalget og var fra Nordjylland. Og til sidst Anders Hviid, der var medhjælper på mejeriet og mangeårig kontrollør i Biografen.
(Udl. og tekst: Børge Mostgaard, Dronninglund)

Grenaa Lystanlæg, som det så ud i tyverne og trediverne, og som nu i dag kun er en skygge af sig selv, var under opsynsmand Jens Lystrup, og ikke mindst da gade og vejinspektør Rathje overtog ledelsen, betegnet som et af Jyllands smukkeste og mest velholdte anlæg, en pryd for byen, samt et kendt udflugtssted for udenbys foreninger.

Ikke uden grund, kunne man da også først i trediverne, i Sommerteateret i Pavillonen, høre følgende vers:

Rathje, ham vi kender
han har mange venner,
og vort anlæg har især
gjort ham populær,
hvis man brækker af en gren
eller tar' en blomst, blot een
eller rundt i græsset går
Rathje er ej sen,
så er han ikke til at styre på
halvanden tønde land,
så blir' han både skæv og vind,
og så ved han hverken ud eller ind,
og hvis man cykler rundt i gangene,
er Rathje bussemand,
så er han ikke til at styre på
halvanden tønde land.

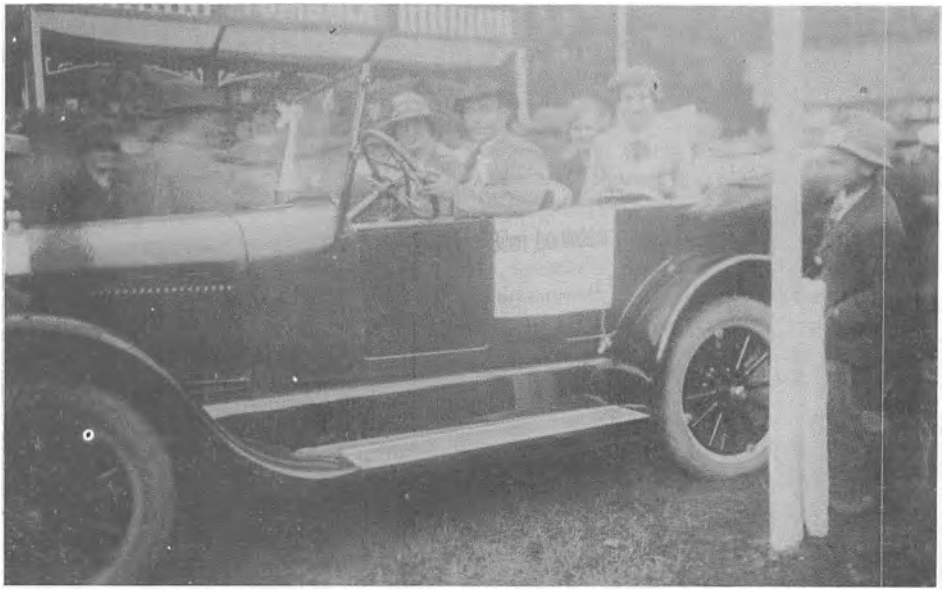
Mindestenen for den gode borger, konsul C.J. Momme, der stod bag oprettelsen af Lystanlægget i 1878, står dog stadig endnu, med konsulens buste, der skuer over de tilbage-blevne træer.

(Udl. og tekst: Robert Nielsen, Ringkøbing)

Hammelev ca. 1915
Jens Nielsens gård i Hammelev. Personerne er fra v. Aksel Fogh, Anna Nielsen, Niels Nielsen, pigen ukendt, Helmer Nielsen og Johannes Nielsen, der døde for kort tid siden. Helmer Nielsen, blev den sidste sognerådsformand i Hammelev-Enslev kommune inden sammenlægningen med Grenaa.
(Udl.: Ove Fogh, Hammelev,
tekst: P. S. Johnsen)

Grenaa 1920
Dyrskuebillede fra omkring 1920. Af skiltet på den flotte bil fremgår, at den bortloddes og lodsedlerne koster 1 kr. Herren ved rattet er redaktør Andersen, Grenaa Folketidende, damen ved siden af er ukendt. Damen bag redaktøren er Oda Olsen, datter af snedker Olsen, ved siden af Inger Andreasen, datter af musikdirektør Andreasen, siden gift Gentsch.
(Udl. og tekst: Inger Gentsch, Grenaa)

Disse tre forsamlingshusmusikere har spillet til utallige fester og baller i Sønder Herred. Trekløveret er Richardt Lillemøller med harmonikaen, violinisten Oluf Møller Nielsen, Ålsrode, og trommeslageren Harald Hentz Sørensen, senere vand- og gasmester i Grenaa. Billedet, der er fra 1921, er ualmindelig, idet indendørs fotograferinger på den tid var meget usædvanligt, men mange vil nikke genkendende til dette snapshot.
(Udl. og tekst: Frantz Mygind, Grenaa)

Ålsrode ca. 1903
Huset til venstre er Ålsrodes første brugsforening, bemærk vareudstillingen i gavlvinduet. På samme side forsamlingshuset før ombygningen. Huset på den anden side af gaden er den første telefoncentral.
(Udl. og tekst: Frantz Mygind, Grenaa)

Ålsrode 1909.
Gymnastikholdet samlet til mønstring. Desværre kendes kun en enkelt person, Emilie Jørgensen, Ålsrode, der står yderst til højre i den midterste række.
Emilie Jørgensen, der bor i Ålsrode, og i dag er 88 år, holder stadig sit hjem i mønsterværdig orden.
(Udl.: Valborg Mortensen, Homå, tekst: Frantz Mygind, Grenaa)

Homå ca. 1910.
Til venstre ses den gamle brugsforening, til højre skrædderens hus, skiltet kan lige skimtes. Kampestenshuset længere henne i gaden er forlængst revet ned og et nyt bygget. Dette bebos i dag af gårdejer Knud Kristensen.
(Udl.: Valborg Mortensen, Homå, tekst: Frantz Mygind, Grenaa)

Homå ca. 1910
Kirken, som jeg synes er en af Djurslands smukkeste, ikke alene udvendig, men også det indvendige. Den rå stenmur inde i kirken kan godt sætte tankerne i sving, man må beundre de gamle kampestensmurere.
(Udl.: Valborg Mortensen, Homå, tekst: Frantz Mygind, Grenaa)

Homå ca. 1910
Billedet viser skomager Tylstrups hus, som forlængst er nedrevet.
(Udl.: Valborg Mortensen, Homå, tekst: Frantz Mygind, Grenaa)

Grenaa ca. 1931
Grenaa Borger og Realskole, i dag Grenaa vestre Skole.
Navnene kendes på de fleste af de tilsyneladende meget artige og flittige elever.
Damen er lærerinde fru Mors og drengene er fra v. på 1. bord Axel Brøgger og Carl Friis, 2. bord Leo Rasmussen og Knud Ove Rasmussen, 3. bord Viggo Jensen og Erik Secher, 4. bord Svend Gissel og Erik Carstensen, 5. bord ??, 6. bord Jørgen Jørgensen. Pigerækken fra v. 1. bord Else Jensen og Else Schmidt, 2. bord Dagmar Balle og Kathrine Mogensen, 3. bord Erna Jørgensen, 4. bord Lise Hansen og Irma Jensen.
(Udl. og tekst: Svend Gissel, København)

Disse fem flotte fyre har spillet til mange fester i Srd. Homå, Homå, Vejlby og sikkert mange andre steder. Bag på billedet er skrevet 1916, så det skal nok passe. Navnene kendes på alle og er fra v.: Kristian Mortensen, Srd. Homå, Å. Møller, Hesselager, hans broder P. Møller, som rejste til Amerika, Gerhard Mortensen, Srd. Homå og sidst Georg Mortensen, Homå.
(Udl. og tekst: Valborg Mortensen, Homå)

Vejlby ca. 1920.
Indkørslen til Vejlby med kirken i baggrunden. Gården t.v. var Birchs gård.
(Udl. og tekst: Frantz Mygind, Grenaa)

Vejlby ca. 1900.
Den første brugsforeningsbygning i Vejlby med Basballes gård længere tilbage. Bynavnet Vejlby betyder vadested = vejlerne.
(Udl. og tekst: Frantz Mygind, Grenaa)

Vejlby ca. 1900.
Bemærk de store kampesten, der ofte i tidligere tid, blev brugt til markering af vejene i landsbyen.
(Udl. og tekst: Frantz Mygind, Grenaa)

Om plantninger på Djursland

Af J. A. Nielsen

Det er en kendt sag, at Djursland har et meget stort antal plantager, men hvem tænker vel på, at der er så mange, som der vitterligt er. Inden århundredskiftet har der åbenbart været meget stor interesse for at plante træer på de mindre gode jordbrugsarealer. »Grenaa Folketidende« bringer en hel række beretninger om, hvad der er plantet ind imellem med bistand af Hedeselskabet. Det må nok siges, at det er store arealer, der på denne måde er blevet beklædt med trævækst, og at dette siden har præget landskabet på Djursland.

Vi lader avisen fortælle med egne ord.

Grenaa Folketidende

Grenaa, den 14. august 1899 - På Djursland synes befolkningen at omfatte plantningssagen med megen interesse, og flere forhen golde hedestrækninger samt nøgne bevægelige sandmarker, der fandtes her, og som skræmmende og skjæmmende bredte sig for beskueren, er indtagne til plantager, hvis endnu ungdommelige, sarte nåletræsplantninger virker oplivende på egnen. Allerede tidligere har Hedeselskabet støttet enkelte herværende plantageanlæg, men det er dog fornemmelig først i årene 1895-1897, at dets bistand har været påkaldt efter en større udstrækning. Her skal anføres nogle af de største under Hedeselskabet indtagne plantager: I Glæsborg sogn er anlagt plantager i »Bjergbakkerne« (200 tdr. land) og under Mejlgaard tre sammenstødende plantager (tilsammen 63 tdr. land), endvidere Thingshøj Plantage (23 tdr. land) og Dybdal Plantage (22 tdr. land), begge på Stenvad Mark. I Ørum sogn er anlagt Justminde Plantage (40 tdr. land) på Ramten Mark, og Ginnerup sogn har Neergaardsminde Plantage (84 tdr. land) under Skærvad samt Fannerupgaards vestlige Plantage (32 tdr. land). På det tørlagte Kolindsunds areal er optaget Rørholm Plantage (56 tdr. land). I Aalsø sogn er anlagt Fuglsang Plantage (94 tdr. land) og i Ebdrup sogn Kolind Landboforenings Plantage (41 tdr. land).

Nye plantager

Grenaa, 12. oktober 1898. - Blandt nye plantager under Hedeselskabet må nævnes: Ørbækgaard Plantage, ca. 356 tdr. land i Ørum Sogn, Nørre Herred. Plantagen ejes af Sparekassen for København og Omegn. Arealet består af bakket sandagermark og lynghede. - Skærvad søndre Plantage, 65 tdr. land i Ginnerup Sogn, Nørre Herred. Plantagen ejes af etatsråd Carøes arvinger. Arealet består af bakket sandagermark og lyngbevoxede skrænter med gode læforhold. Fuglsang Strandplantage, ca. 24 tdr. land i Aalsø Sogn, Sønder Herred. Plantagen ejes af gdr. N. Olsen, Fuglsang. Arealet består af gammel ager, hede og klit. - Marielund Plantage, ca. 33 tdr. land i Lyngby Sogn, Sønder Herred. Plantagen ejes af gdr. P. Skaarup i Lyngby. Arealet består af flad, sandet agermark.

Nye plantninger

Grenaa, 29. juli 1899 - Af hovedgården Skærvads jorder er et areal på 77 tdr. land, beliggende nord for Randers-Grenaa chausseen, bleven indtaget til plantning under det danske hedeselskab og danner nu i forening med de ældre plantager ved »Skiftenhøje« og et tidligere beplantet areal syd for chausseen »Skærvad nordre Plantage«, hvis samlede areal udgør 133 tdr. land.

Grenaa, 9. april 1900 - Sidst i afvigte år er igen 4 plantager bleven indmeldte under Hedeselskabet, nemlig Mastrupgaards Plantage med areal 40 tdr. land, tilhørende gdr. Th. Skovsen, Storehøj Plantage med areal 11 tdr. land, tilhørende gdr. And. Sørensen af Mastrup, Kaagholm Plantage med areal 10 tdr. land, tilhørende gdr. A. P. Kande af Mastrup. Den fjerde plantage, som er beliggende i Gammel Sogn, har et fladeindhold af ca. 6 tdr. land og tilhører grosserer N. C. Kastrup, Randers.

Grenaa, 28. august 1900 - Af nye plantager er tilkommen Enslev Plantage, ca. 22 tdr. land, i Enslev Sogn, Nørre Herred. Plantagen ejes af 4 gårdmænd i Enslev. Arealet er en del af det tørlagte Kolindsund med sandet bund. - Hegedal Plantage, 41 tdr. land i Fjellerup Sogn, Nørre Herred. Plantagen ejes af gdr. R. S. Bjerregaard, Hegedal. Arealet består af gyvelbevokset hede og sandflugtsarealer.

Grenaa, 3. oktober 1900 - Nye plantager under Hedeselskabet: Fuglsang Pollerev Plantage, ca. 9 tdr. land, i Aalsø Sogn. Plantagen ejes af gdr. A. Jensen, Fuglsang. Arealet består af lyngklædt flyvesand. Arbejdet ledes af skovrider Svendsen. - Emmelev vestre Plantage i Rimsø Sogn. Plantagen ejes af gdr. Simon Nielsen, Emmelev. Arealet består af gammel sandet agermark.

Atletik i Grenaa i gamle dage

Af J. A. Nielsen

Grenaa Idrætsforening har i 1980 fejret sit 75-års jubilæum med store arrangementer og med udsendelse af en stor, interessant, festlig og fornøjelig jubilæumsavis, redigeret af redaktør Rudolf Christiansen og skrevet af samme med assistance af en række GIFere, der har været med i arbejdet. Ingen har været med i alle de 75 år, men en række scrapbøger fortæller om det liv og det kolossale arbejde, der har været udført. Disse scrapbøger er guld værd, når der skal skrives jubilæumsartikler, og flere af de gutter, der har udført dem, har virkelig gjort noget ud af det, og det kan ikke noksom anbefales alle foreninger at animere medlemmer til at lave scrapbøger, gerne udførlige, selvom de ikke får timeløn for det.

Undertegnede har ikke været med til sport af nogen betydning. Var dog målmand engang i skolen, fordi jeg ikke havde fodboldstøvler, men spillede i træsko. Da den ene røg af i et spark og en arg fyr lavede mål, da jeg løb ud efter den, var jeg først til grin og blev siden degraderet til linievogter, tror jeg.

I jubilæumsavisen fortæller Hardy Andersen om starten af en atletikafdeling i 1941. Det kan måske interessere at høre om en fri-idræts-periode omkring 1920, skrevet sammen med en hel del andet omkring 1966-67, alt efter hukommelsen.

Charles Andersen var en lærekammerat på Grenaa Folketidende.

»-Charles blev arbejdsløs. Han rejste siden til Helsingør og arbejdede på en galochefabrik og på værftet. Han var en vældig sportsmand. Det var i finnen Nurmis storhedstid, og Charles ville gerne leve op til hans ry! Sammen med snedker Frede Hansen drev han fri idræt - det var noget helt nyt. De løb og sprang stangspring og meget andet og lokkede nye folk til. Jeg kan huske, at Charles og Frede holdt kolossalt på »stilen«. Det var ikke nok at kunne løbe, det var også måden, man løb på, det gjaldt.

Til at begynde med lavede vi en typograf-lærlinge-idrætsklub. Vi løb mest ud ad »Kærlighedsstien« langs åen. Stien var delt op og mærket af med de forskellige løbe-mål: 100 og 800 m osv. På pladsen i det gamle anlæg lavede vi hække til hækkeløb af de »rammer«, der beskyttede avispapiret under transport. Efterhånden flyttede Charles og Frede ned på sportspladsen i »Kæret«, og de var ivrige: De lavede springbaner til stangspring og trespring og meget andet, og deres initiativ var medvirkende til, at der blev lavet løbebaner omkring fodboldbanen. Det var primitivt altsammen, men der er ikke tvivl om, at sportsmændene fandt det herligt. Charles blev senere idrætsleder i Helsingør og løb forøvrigt i mange år derovre.«

I sommeren 1980 fyldte Charles 75 år. I Kristeligt Dagblad så jeg en fin omtale af ham. Han var nu gået over til motionsidrætten og berømmedes for hans evne til at få folk ud at røre sig. - Frede Hansen flyttede til København. Han var gift med Ellen Greve fra Grenaa, og de to er forældre til harmonikavirtuosen Mogens Ellegaard. Fredes kælenavn på sportspladsen var »Kylling«. Der fortsættes med et nyt afsnit af erindringerne:

»-En anden fast forlystelse var at gå til fodbold i »Kæret«: Således kaldtes den store plads, der senere blev Vestre Skoles sportsplads. Pladsen så helt anderledes ud end nu. Langs med skolegården var der en tre-fire meter høj skråning, og her var der den herligste tilskuerplads for publikum. Engang blev der endog lavet terrasser på skråningen, hvor man kunne stå eller sidde eftersom der var folk til. Det var yderst festligt at være til fodbold her.

Forholdene var primitive. Omklædningen foregik i lang tid i fri luft, i læ af et stort skur, hvor landboforeningen opbevarede griseskure og meget andet til dyrskuerne. Gæstehold klædte gerne om i Pavillonen, og da der ikke var så mange hold dengang, kendte publikum de forskellige spillere ud og ind. Holdene fra Randers var »ærkefjender«, og der blev sat en hel del ind på at få dem ned med nakken. Det må håbes, at kyndige folk har beskrevet disse fodboldslag i »Kæret« - de var virkelig strålende oplevelser.«

Det vil føre for vidt at citere, hvad jeg har skrevet om redaktør Andersen og »sportscentralen« på Grenaa Folketidende, hvor der ofte var 3-4-5 mand på fodboldholdene, og hvor en lang række af GIFs holdledere havde deres gang. Fodbold-diskussionerne i sætteriet om mandagen kunne godt gå en ikke-interesseret lidt på, men man var slet ikke i tvivl om, at det med fodbolden var en uhyre vigtig sag.

Tilbage til atletikken: I 1920 lavede man for første gang et terrænløb, og ved afslutningen udtaltes der gode ønsker for idrættens fremme i Grenaa. I 1921 arrangeredes for første gang et idrætsstævne i Grenaa. Der konkurreredes i 100 meter løb, længdespring,

kuglestød, 400 meter løb, spydkast, stangspring, højdespring, 300 meter løb og stafetløb på 4x100 meter. Redaktør Andersen opnåede 21 points og var dermed »stævnets bedste mand«. Derefter havde typograf Borg 20 points og kommis Bøgh 11½ point. Adskillige af deltagerne havde aldrig før deltaget i fri idræt, og mange var nærmest old-boys'er og gik med for at støtte alt dette nye.

Idrætsforeningen havde nu anskaffet rekvisitter til fri idræt og havde lavet springgrave osv. Hardy Andersen spørger, hvad stangspringerne faldt i i gamle dage, og det var ganske simpelt grus eller sand! Der var gravet store huller, og de blev fyldt op med grus eller sand. Højderne var jo ikke olympiske dengang, og jeg mindes ikke, at nogen kom til skade. Trespring var meget yndet, og her måtte der jo en lang grav til. Stedet for atletikken var lige neden for den villa, der stadigvæk ligger ved sportspladsen.

Jeg mindes flere atletikdage, hvor der konkurreredes af et ungdoms- og et oldboys-hold. I 1921 sejrede de unge med 547 points mod de gamles 536½. Det vil ses, at de gamle kæmper klarede sig stolt.

Ved et stævne var blikkenslagermester Olesen overdommer. Han havde ikke spor begreb om fri idræt, men han var formand for skyttekredsen og vant til at træde frem. Han indlagde sig berømmelse, da han råbte følgende ud over pladsen: »Så stiller vi op til diskospring og højdekast!« Alle andre end han selv morede sig kosteligt, og de to discipliner benævntes længe derefter med »Bliktudens« ord.

Det vil bemærkes, at old boys var meget aktive omkring 1920. De var med i fodbold og kricket og gik med i fri idræt for at fylde op i rækkerne og eventuelt animere flere unge til at gå med. De unge var ofte utilfredse med, at de gamle fyre tilsyneladende regerede det hele, men det er ganske afgjort, at taktikken var god. Idrætsforeningen var »godt hørt« i store kredse, og de gamles indsats medførte, at de passive medlemmers antal blev ganske pænt. De lidt ældres ildhu vakte stor respekt, og henvendelser til byrådet f.eks. vejede mere, når kendte navne stod under skrivelser!

I 1923 fik idrætsforeningen et hårdt tiltrængt rekvisit- og omklædningsrum på sportspladsen. Det kan ses på et af billederne - og man må nok forundres i en tid, hvor der anlægges idrætscenter til millioner.

Om havn ved Rugaard eller Glatved

Af J. A. Nielsen

I 1980 tales der meget om en havn ved Glatved. Sligt er ikke noget nyt! I 1879 kan man læse følgende i »Grenaa Folketidende«:

»Grenaa, 8. marts - I disse dage foretages nivellement på den projekterede jernbanelinie. Efter hvad der er kommet til vor kundskab, synes der at være al anledning, ikke blot for vor by, men også for omegnen og navnlig hele Nørre Herred, til her at tale et ord med. Det er nemlig så langt fra, at man ved den projekterede jernbanelinie har taget hensyn til Grenaa, at det skal være hensigten, at gjøre Rugaard eller Glatved Strand - hvor der da skulle anlægges en havn - til endepunkt. Men er der ikke taget noget hensyn til Grenaa, er sådant i så meget større grad taget til de større landejendomsbesiddere, idet ikke mindre end 5 herresæder - der iblandt snildelig Skaføgaard - er medoptagne i linjen. Det glæder os at erfare, at det omhandlede projekt allerede har givet stødet til at der her ad privat vei vil blive gjort skridt for at fåe undersøgt, hvorvidt den herværende havn vil kunne forbedres, eller hvorvidt forholdene her egne sig for anlæg af en ny havn.«

I 1860erne var der voldsomme kræfter i gang for at få anlagt jernbaner. Dette gjaldt for hele landet. På Djursland var man i gang med en bane Aarhus-Ryom, og nu gjaldt det om at få en bane til Randers. De lokale interesser plejedes omhyggeligt, og anlæg af havn drøftedes altså også her. Carl Svenstrup skriver udførligt om projekterne i »Grenaa Bys Historie«, bind AII, side 179 m.fl. Banen Randers-Grenaa indviedes 1874.

Omkring Lyngby og Albøge kirker

Indtil midten af forrige århundrede var Lyngby og Albøge Kirker velkendte for enhver, som havde foretaget en rejse mellem Grenaa og Århus. Det, som i dag er en smal bivej over Vejlby, Fladstrup, Lyngby og Albøge til Kolind, var nemlig tidligere hovedlandevejen mellem de to købsteder. Ad denne vej kommer man fra Grenaa ind i Lyngby Sogn kort efter at have passeret den landskendte Vejlby Kirke og præstegård, og man forlader Albøge Sogn kort efter at have passeret Albøge Tinghøj, hvor præsten i Vejlby, Søren Jensen Quist, i 1626 blev henrettet for mord på sin tjenestekarl. Men det er nok værd at gøre holdt imellem disse historiske steder.

Lyngby Kirke ligger umiddelbart syd for den gamle hovedlandevej. Kommende fra Vejlby lægger man først mærke til den tresidede korafslutning med den højtsiddende buefrise, udhugget i kridtsten, kirkens oprindelige byggemateriale. Men først, når man er helt udfor kirken, bliver man klar over dens store dimensioner. Dette indtryk understreges af det høje, smukke tårn, som er bygget i kirkens fulde bredde. Såvel tårn som våbenhus har kamtakkede gavle, og da koret er af samme højde og bredde som skibet, bliver helhedsindtrykket af Lyngby Kirke, at den er fra gotisk tid. Men bl.a. den rundbuede søjlefrise, som vi genfinder på kirkens sidemure, og et lille afblændet romansk vindue vidner om, at de oprindelige dele af kirken er langt ældre. De skriver sig helt tilbage til 1100-tallet.

Lyngby Kirke

Sagnet om Lyngby Kirke beretter, at det var en adelsfrøken, som lod kirken opføre. Hun havde imidlertid en søster, som i jalousi over denne ærefulde opgave svor, at hun ville omgive kirken med en mur, som skulle blive dyrere end selve kirken. Som sagt, så gjort: Hun byggede en mur omkring kirkegården af så vældige dimensioner, at den blev netop 2 skilling dyrere end kirken.

Sandhed eller ej, så ligger kirken der, og stadig er der mod syd og vest bevaret det gamle kirkedige. Skulle man betvivle, at det har været dyrere end kirken, må man betænke, dels at denne oprindelig var mindre, uden tårn, våbenhus og sakristi, den var lavere end nu, ligesom koret har været lavere og smallere end skibet - dels har kirkegårdsmuren indtil 1854 været dobbelt så høj som nu, sine steder 3,8 m høj og 1,7 m bred. Endnu i 1862 ved man at fortælle, at de to søste skulle være begravet udenfor våbenhuset.

Om kirkens ydre kan iøvrigt nævnes, at indtil 1790-erne har der været en udbygning mod syd, som den daværende kirkeejer, generalinde Pauline Sehested, Høgholm, lod nedrive samtidig med at hun lod tårnet skalmure - deraf initialerne og årstallet »P S 1796« på tårnets sydmur.

Kirkens indre

Allerede våbenhuset er interessant. En gesims på øst- og vestvæggene antyder, at det har indeholdt en ekstra etage, muligvis til tiendekornet. I våbenhuset står en ligsten af granit, som er groft udhugget med en ridder på et kors som

Kirkegårdsdige, Lyngby.

hovedmotiv. Til højre et aflangt skjold. Nederst en drage, hvis hoved er gennemstunget af en lanse. Denne sten lå førhen øst for våbenhuset. Både denne sten og den udenfor våbenhuset opstillede, med korset på et trappeformet Golgatha, stammer fra 1100-tallet.

Langs øst- og sydvæggen er der en muret bænk, hvorpå ligger et gammelt gravtræ, hvis indskrift ikke længere kan tydes. Våbenhuset har en åben kamin, som man gætter på har været i anvendelse ved støbningen af kirkens blytag.

I våbenhusets yder- og indermure findes rester af en tidligere indgangsportal.

Straks, man træder ind i selve kirken, får man tydeligt indtryk af et stort, lyst, venligt og meget smukt rum. Dette understreges af de store hvidkalkede væg- og hvælvingsflader. Kun ganske lidt af de gamle kalkmalerier er draget frem, men gjord- og ribbebuer er dekorerede. Den eneste egentlige billedlige fremstilling forestiller de fromme duer, som hænger den lumske ræv. På en af hvælvingskapperne finder vi biskop Jens Iversen Langes våbenskjold. Han var biskop i Århus 1449-82. Sandsynligvis har vi derved en datering af de store udvidelser, kirken har undergået, hvorunder også træloftet blev erstattet af hvælvinger. Disse såvelsom kalkmalerierne kan i hvert fald senest være tilkommet i denne periode. Derimod er tårnet bygget til omkring år 1500.

På nordvæggen er frilagt en af de gamle romanske vinduesåbninger. I tårnrummet er indbygget et rundt trappetårn, der som noget unikt er afrundet i kubeform foroven.

Af inventaret i Lyngby kirke bør særligt fremhæves det ældste, nemlig døbefonten. Den er meget smukt udhugget med dyremotiver på soklen og bladranker på fontens sider - og så i øvrigt med de karakteristiske dobbelte tovsnoninger, som afslører, at det er et værk af den kendte stenmester Horder, som i sidste halvdel af 12. århundrede har udført en række arbejder på egnen. Altertavlen er i bruskbarok, skænket i 1666 af Math. Reinfranch til Fævejle, hvis datter og svigersøn, Elisabeth Margrethe Reinfranch og sognepræst, mag. Fr. Thomsen, Lyngby, lod den staffere i 1696. De nuværende farver fik den ved kirkens restaurering i 1965-67. De fire evangelister flankerer midterfeltet med korsfæstelsen. Nederst et nadverbillede. Over midterfeltet et relief af Jesu dåb. Tavlen krones af Kristus med sejrsfa-

Altertavle og døbefont, Lyngby Kirke.

nen. På forsiden af alterbordet findes naturmalerier fra 1700-tallet. De to alterstager i messingblik er i barokstil. Alterkalk og -disk er i forgyldt sølv. Kalken er gjort hos guldsmed Clemens Sørensen i Århus i tiden 1661-87. Oblatæsken med Krag-Høgvåbnet er fra år 1700. Til alteret hører en messehagel, hvis sølvtrådsbroderi er fra 1725. I en niche ved siden af alteret står en skibsklokke fra 1682. Den har tidligere tjent som kirkeklokke, ophængt i øverste tårnåbning mod syd. Den blev afløst af klokken i den vestlige tårnåbning, som var i brug til 1975, da Lyngby Kirke ved en testamentarisk gave fra frk. Hansigne Hansen, Vorup, tidligere Lyngby, fik skænket to meget velklingende og smukt afstemte klokker.

Prædikestolen er i renaissancestil fra omkring år 1600. De fire af dens felter har haft malerier af evangelisterne, men intet af de oprindelige farver er bevaret. Stolestaderne, med herskabsbænke øverst, er skænket af sognepræst Niels Sørensen Nykirk, farfader til førnævnte Fr. Thomsen, Lyngby. De førhen meget umagelige bænke blev ved restaureringen ombyggede, så de beholdt deres oprindelige præg, men samtidig blev antagelige at sidde på. I kirken er ophængt epitafium og maleri over Niels Sørensen Nykirk og hans eftermand i såvel embede som ægteskab, Svend Sørensen Leth. Ved dette århundredes begyndelse havde maleriet været gemt bort i 50 år, da det var i en meget slet forfatning. En restaurering synes at have været umulig. Man valgte så som alternativ til opmagasinering i Nationalmuseet at delvis omdanne det til præstetavle, en løsning, man fandt i god harmoni med maleriet, som netop viste to af kirkens præster.

I korvæggen er indmuret en gravsten over Tyge Sandberg til Isgård, død 1587 og dennes hustru, som vistnok blev gravlagte i sakristiet, der nu desværre er materialrum. I midtergangens gulv en ligsten over Niels Terchelsen og hustru, Karen Nielsdatter, død 1702, som har skænket de store lysekroner.

Af ligstenene i tårnrummet er især den ene interessant. Den er brudt i to stykker. Tidligere lå den på kirkegården ved siden af den i våbenhuset opstillede sten. Den er fra omkring år 1400, over Andreas Eysen, ejer af Fævejle.

Kirken og Fævejle

Indtil nyeste tid har Lyngby Kirke tilhørt de skiftende ejere af Fævejle, som ligger nord for byen ved bredden af det nu udtørrede Kolindsund. Første gang, Fævejle nævnes i skriftlige kilder, er i 1428, da to væbnere sælger Fævejle. De var gift med to søstre - er det disse søstre, som sagnet om Lyngby Kirke er tillagt? - som havde arvet det efter Andreas Eysen. I tiden op til reformationen tilhørte Fævejle Århus bispestol. Her findes forklaringen på Jens Iversen Langes våbenskjold i kirken. Senere blev Fævejle krongods. En overgang var det præstegård, idet den sidste abbed i Øm Kloster, Jens Simensen, i 1579 fik Rosmus Sognekald. Da Rugård bortskiftedes, lod man ham, for at holde ham skadesløs, bytte kald med sognepræsten i Lyngby-Albøge, dog således at denne beholdt Albøge Sogn og Lyngby præstegård, mens Jens Simensen fik Fævejle. Hans tid her blev imidlertid kort, idet han vistnok samme år blev dræbt i våbenhuset under en bondetumult på kirkegården.

1664 købte Matheus Reinfranch Fævejle. Han var gift med enken efter Mikkel Nansen, den berømte borgmester Hans Nansens søn. Hun havde to døtre, Karen, der blev gift med selveste Griffenfeld, og Elisabeth Margrethe, som 12 år gammel blev trolovet ved en overdådig fest i Griffenfelds hus til en søn af Frederik d. III's kansler, Theodor Lente. Efter Griffenfelds fald slog den unge Lente imidlertid op. Og Elisabeth blev så i 1685 gift med sognepræsten i Lyngby, Frederik Thomsen Lyngby. I 1681 oprettedes baroniet Høgholm, omfattende bl.a. Fævejle og Lykkesholm i Lyngby Sogn. Om samhørigheden med baroniet vidner bl.a. alterskrankerne i Lyngby og Albøge Kirker. 1766 ejer generalløjtnant Johan Fr. Sehested baroniet. Efter hans død førte hans enke, Pauline Sehested, baroniet videre til dets ophævelse i 1802. Siden 1833 har Fævejle været i slægten Mønsteds eje. Ejerskiftet da markeres i kirken af den gamle klokke, som blev omstøbt 1834 og bærer den første Mønsteds navn.

- Det er næppe sandsynligt, at Tyge Sandberg, hvis ligsten befinder sig i kirkens kor, har ejet Fævejle. Det har derimod datteren, fru Kirsten Sandberg, der er nævnt som ejer i 1621.

Lyngby Seminarium skal kort nævnes, idet dets historie hører sammen med kirkens. Det blev oprettet i 1812 af sognepræst H. P. Barfoed, fader til medlem af den grundlovgivende forsamling, Frederik Barfoed. Indtil dets nedlæggelse i 1874 var de skiftende sognepræster forstandere for seminariet. Eleverne havde som led i deres uddannelse pligt til deltagelse og medvirken i gudstjenesterne. Den tidligere seminariebygning fra 1842 ligger ved siden af præstegården.

Lyngby Seminarium fik stor betydning for egnen og for landet. Til trods for, at det var et bondeseminarium, som skulle uddanne landsbylærere, blev det et af landets betydeligste seminarier. Mange kendte personer er udgået herfra. Enkelte nåede dog ikke så vidt. I kirken findes en mindetavle over elever, som faldt i krigen 1848. På kirkegården ligger to seminarister begravede. De druknede på Kolindsund, da de ville sejle på pigebesøg i Nørre Herred. 1839 indsatte seminariet et orgel i kirken. Det stod der til 1945, da det blev erstattet af et nyt 10-stemmers Marcussen-orgel.

Trustrup Kirkegård blev anlagt 1947 på jord, skænket af dyrlæge Madsen, Trustrup. Det var tanken også at opføre en kirke på stedet, og en større pengesum blev indsamlet blandt beboerne. Planerne blev dog aldrig ført ud i livet, men kapitalen henstår stadig til formålet.

Albøge kirke

er højtbeliggende, nord for den gamle hovedlandevej. Fra kirken er der en meget smuk udsigt over en dalsænkning, en tidligere udløber af Kolindsund. Med sit lille, fine styltetårn giver Albøge Kirke indtryk af at være en ret beskeden bygning. Sammenlignet med Lyngby Kirke er dimensionerne da også mindre, men Albøge Kirke er dog ikke nogen lille kirke, ikke længere, men den har været det.

Meget af det, som er sagt om Lyngby Kirke, kunne gentages om Albøge. Som to kirker i samme pastorat har de i vid udstrækning fælles historie. Dette gælder også bygningshistorien. Albøge Kirke har været en lille romansk kirke fra omkring 1100-tallet, med et i forhold til skibet smalt og lavt kor. Men som så mange andre kirker er den blevet ombygget til et gotisk langhus, hvor skib og kor går i ét. Hvor kategorisk man har gået til værks ved ombygningen, får vi et indtryk af ved at betragte ydermurene. Vi kan se, at kirken oprindelig er bygget af tilhugne granitsten. Disse er ikke hvidkalkede, som den øvrige del af kirken. I kirkens vestlige ende, hvor man skulle vente at finde hovedsagelig granitkvadre, udgør den gamle mur imidlertid kun de nederste rækker sten, mens den østlige for en stor del er af granit. Dette fortæller os, at Albøge Kirke ved ombygningen i senmiddelalderen på det nærmeste blev nedbrudt. Men de gamle kvadersten blev genanvendt ved opførelsen af det nye kor, og her genfinder vi hovedparten af dem. På kirkens nordside finder vi endog rester af den gamle korbue, anvendt som sokkelsten. Ligeledes på nordsiden ses, at man har tænkt at bygge et sakristi i den østlige ende. Den gamle tilmurede kvindedør ses med en smuk gotisk spidsbue, mens den tilmurede præstedør i det planlagte sakristi afsluttes med en fladbue.

Albøge Kirke.

Tårnet, formentlig fra omkring år 1500, er et af de på egnen så velkendte styltetårne, lille og smalt, med åbning mod vest, hvor klokkeren kunne stå i læ. Den gamle klokke, omstøbt år 1900, drives dog nu automatisk.

På sydsiden findes våbenhuset, som er af nyere dato, uden kamtakker som på tårnet.

Initialerne »P S Ao 1793« hentyder dog ikke til dets opførelse, men til en istandsættelse foretaget af Pauline Se-

Altertavle og døbefont, Albøge Kirke.

hested. Mod syd endvidere en åbning til et gravhvælv under kirken.

Kirkens indre. Hvad Lyngby Kirke har i storhed og pragt, har Albøge Kirke i hygge. Trods de smukke, høje hvælv giver rummet indtryk af intimitet. Skønt Albøge Kirke ikke er så rigt udstyret som Lyngby, har den dog klenodier, som er værd at lægge mærke til.

Døbefonten fra omkring år 1200 er romansk, udhugget med løvefigurer. Den har indtil 1883 været bemalet med murfarve.

Altertavlen er i højrenaissance, med årstallet 1698, og bærer - ligesom altertavlen i Lyngby Kirke - Severinus Petris navnetræk. Midterfeltets maleri af C. Tilly, 1855, viser hyrdernes tilbedelse. Tavlens topstykke er af nyere dato.

Alterbordet er muret, men med træpanel, omgivet af fløjl. Alterstagerne er i gotisk stil, hver med to sidepiber. Alterkalk og -disk er fra 1880-erne. Ved hver gudstjeneste fremlægges på alteret *Christian d. III's bibel* fra 1550, den første samlede bibeloversættelse på dansk. Da Frederik d. II i 1569 fra Varbergs belejring autoriserede Den danske Salmebog, omtalte han også de mange Bibler, som var forsvundne fra kirkerne. Han fandt anledning til at forordne, at såvel salmebog som Bibel og gudstjenesteordning skulle lænkes fast i kirkerne. Det drastiske skridt finder forklaring i, at alene Bibelen havde værdi som en okse. Samtidig skulle præsten indestå med sit embede for bøgernes sikkerhed i kirken. Bibelen i Albøge Kirke er i dag en stor sjældenhed, som til daglig opbevares, om ikke lænket, så dog under betryggende former - ikke så meget af hensyn til præstens embede som af hensyn til dens værdifuldhed, denne til trods for en nyere indbinding.

Alterdugen er skænket 1979 af Karen Jensen, Kærby.

Alterskranken er fra omkring år 1700 og bærer ligesom alterskranken i Lyngby Krag-Høgvåbnet. Samme våben findes på himlen over prædikestolen, med årstallet 1740. Selve prædikestolen er fra begyndelsen af 1600-tallet. Den har skabsagtig opgang med paneler som prædikestolens. Denne har tidligere siddet højere, ligesom den ikke har gået så langt ud fra væggen som nu. Man kan stadig ane, at det inderste panel mod sydvæggen er til-

Chr. d. III's Bibel fra 1550 i Albøge Kirke.

føjet, og også trappepanelet røber en ombygning. Under bemalingen på prædikestolens felter skjuler sig den gamle udsmykning med evangelistbilleder. Stolestaderne er fra 1887. Dog er under orgelpulpituret opstilet fire udskårne paneler fra de gamle stole med initialer, hvoraf nogle kan tydes som årstallet 1499. Men dette er ikke sikkert.

På væggene findes syv viekors, de eneste fremdragne kalkmalerier i kirken. På nordvæggen er anbragt et epitafium over Lauritz Jensen, som døde i Albøge 1620.

Kirken fik sit første orgel opsat på et pulpitur ved vestgavlen i 1908.

Af lysekronerne bærer den øverste Rasmus Jørgensøn og Gjertrud Jørgensdatters navne.

Når Albøge Kirke ikke er så rigt udstyret som Lyngby, skyldes det dels naturligvis, at Lyngby Kirke har været pastoratets hovedkirke, men dels måske også, at ejerforholdet har været anderledes. Vi har set, at baroniet Høgholm har sat sit præg på kirken. Men tilknytningen til Fævejle synes iøvrigt ikke at have gjort sig gældende. I mange år har sognebevidstheden i Albøge bl.a. givet sig udslag i, at kirken var ejet af en række af sognets gårdejere. Først i 1951 blev Albøge Kirke selvejende.

Nye tider oprandt, ikke alene for Albøge Kirke, men også for Lyngby og landets øvrige kirker. Tider, som ikke vil give dem de mindesmærker, som herregårdene gav. Tider til at skabe nye kirker, omend af en anden art og uden præget af menighedens gang i århundreder. Men også tider til at værne om og bevare den arv, vi har fået fra tidligere generationer. Og der er meget at værne om, også i Lyngby og Albøge kirker!

Tekst: Niels Førgaard.
Foto: Harry Jensen.

Grenaa-personer fra gamle dage:

Af J. A. Nielsen

I sin tid et fast billede i Grenaas dagligliv: Konrad Sørensen med Thykiers befordring til de mange mindre ærinder rundt i byen. Konrad var en overmåde kendt og populær person i byen, altid med en munter bemærkning til dem, han mødte. Thykiers Tømmerhandel havde nogle flotte heste, og Konrad og denne her vil alle ældre grenaaensere smile genkendende til. Bemærk sækken på Konrads højre skulder. En sådan bar alle mændene i tømmergården, ellers sled de bluserne op for hurtigt, når de bar tømmer. - Konrad Sørensen var tillige lejetjener ved de større fester i byen: dyrskuer, kommunale koncerter osv. - Han boede på Nytorv og døde 1964, 81 år gammel. (Optagelsen rystet).

Murer Baltser boede i et af de små huse på Grønland overfor Dampvaskeriet. Han var en kendt mand i byen og blev over 95 år gammel. - Bemærk vaskebrættet, bræddeovergangen ved køkkendøren, arrangementet med udløbet fra køkkenvasken, tagrenden over døren og ikke andre steder, den enkle udhusdør med reparation forneden. Baltser har åbenbart ikke haft tid til at pudse lidt op på gårdsiden af sit eget hus!

Der står på billedet: »3 træmænd holder møde i gården til Storegade 14, Grenaa: Snedkermester Søren Bilde, snedkermester A. M. Sørensen og tømrermester Peter Jensen«. Foto 1924.

Manufakturhandler Andreas Bruun og hustru, Storegade 9 (overtog andetsteds omtalte Holstvigs forretning). Bruun døde 1914. Fru Bruun var senere mangeårig pensionatsværtinde for kontorfolk - i Lillegade 34.

Slagtermester Axel Hansen, fru redaktør Andersen, redaktør Gustav S. Andersen, fru slagtermester Axel Hansen ved Grenaa Folketidendes hjørne, Lillegade 50.

Vistnok fra en udflugt til Norge i august 1914, arrangeret af Grenaa Haandværkerforening, mærket: »Hilsen fra Holmenkollen«.
Personerne er bagerst fra venstre: Fru Søren Bilde, snedkermester Søren Bilde, fru bødkermester Madsen, fru fabrikant W. Meier.
Foran fra venstre: Fabrikant W. Meier og bødkermester Emil Madsen.

Maler Hartmann var ikke nogen helt almindelig maler. Han malede bl.a. kirker og, som det ses her, også malerier. Læs om ham i »Grenaa Bys Historie«, hvor han var Carl Svenstrups fortællende medarbejder. Svenstrups pudsige notater fra deres samtaler opbevares i arkivet. De er ikke lette at hitte ud af for udenforstående. Hartmann boede i det hus, der nu er læge Løws på Søndergade, det tidligere Djurslands Museum. Hans beretninger fra det gamle Grenaa er nok værd at stifte bekendtskab med.

Kantonnementsøvelser på Djursland år 1900

Af J. A. Nielsen

1976 indleveredes til Grenaa Egnsarkiv et billede fra Grenaa Torv, hvor en afdeling soldater marcherede forbi kirken mod vest. Billedet kom til at danne forside for bogen »Grenaa i gamle dage«, men det var ikke ledsaget af tekst som de øvrige billeder i bogen. Forskellige reaktioner fremkom imidlertid med det samme, og bl.a. fortalte fru Jacobine Frølund Hansen, der boede på De gamles hjem i Lillegade, at hun udmærket huskede de soldater. Hun boede med sine forældre i »Logen« ved Grenaa Havn, hvor de var værtsfolk. Allerede inden ankomsten havde en soldat, skomager Anton Jensen, en senere såre kendt mand i Grenaa af slagter Jensen-slægten, på et postkort meddelt værtsfolkene, som han kendte godt, at han ville ankomme til Grenaa med skib og udbad sig et par kopper kaffe. Anton Jensen kom ganske rigtigt med et par kammerater - og gik ind ad bagdøren, »for så fik de jo kaffen i en fart, mens de andre måtte vente lidt!« smiler Bine. Hun fortæller morsomt om, hvordan hendes brødre skulkede fra skolen for at kunne være med i soldaternes færden, og om, hvordan hun selv fik lov af læreren til at gå til vinduerne for at se på det usædvanlige skue.

I »Grenaa Folketidende« findes en lang række beretninger om kantonnementsøvelserne, lige fra de første officerer kom til Djursland for at træffe de forberedende foranstaltninger.

Det har været en mægtig begivenhed for Grenaa og for hele Djursland med alle de soldater, der prægede alt med deres store opbud. Vi lader »Grenaa Folketidende« fortælle 22-9-1900:

Indtoget

Vel aldrig nogen sinde før har der været et liv i Grenaas gader som i dag. Byen er på få timer bleven forvandlet til en militærby. Regiment efter regiment marcherer gennem byen. Musik, trommers og fløjters klang fylder luften. Enkeltvis sprænger den ene stafet gjennem gaderne efter den anden, og hen på eftermiddagen var hvert hus belagt med millitær.

Allerede kl. 8 ankom en pionerafdeling fra Grenaa Havn, hvortil den var ført af »Stærkodder« Efter en kort hvil begyndte de strax at bygge en telegraflinie herfra til Skjærvad, hvorfra tråden skal føres videre vest på.

Kl. ca. 10 ankom 2. dragonregiment, der havde overnattet i Aalsrode og de omliggende byer. Regimentet drog med musik gjennem Lillegade ad Gjerrild til.

Kl. 1,40 ankom med extratog fra Horsens 10. bataillon og 2. og 4. kompagni af 12. bataillon - ialt ca. 800 mand.

Omtrent samtidig ankom 24. og 4. bataillon marcherende ind ad Søndre Port med musik i spidsen. Disse såvel som de foregående afdelinger drog strax videre til Nørre Herred, hvor de går i kvarter.

Endelig kl. 4 ankom 17. bataillon med musik og klingende spil. Der gjordes holdt på Torvet, hvorefter der udleveredes kvartersedler, og såvel mandskab som officerer var i løbet af kort tid fordelt over byen.

Samtidig kom det 2. extratog, medførende 27. bataillon, der strax marcherede videre til Gjerrild, hvor bataillonen går i kvarter.

Allerede dagen før var til Grenaa ankommet ekstratog med traindepotets heste og vogne. Alt blev ført dels til den gamle dyrskueplads og dels til den nye do., står der i avisen.

Til Trustrup kom med to ekstratog 2. dragonregiment, hvis styrke var 22 officerer, 52 underofficerer, 295 underkorporaler og menige, 369 heste, 6 karrer og 3 vogne.

Soldaterne var ventet med stor spænding af alle, og soldaterne selv var åbenbart også glade ved at være i kantonnement. I »Silkeborg Avis« skriver Johan Krumsabel« således:

»...så skal der drikkes kaffe eller spises til aften, hvorefter vi med blankt skinnende knapper og lakeret livrem går på gaden ud og knuser kvindehjerter.

Ja, det er et herligt liv at være soldat: Bare spise og drikke, sove, ryge tobak, exercere og så gå i byen.

Men hvem der er mest glad ved septemberkrigen er gæstgiverne, thi i deres kasser ruller en ustandselig strøm af 10-, 25- og andre øre, som i dagens løb har trykket »Jens« i den grad, at han om aftenen sørger for at omsætte dem hurtigst muligt«.

Det der med kvindehjerterne behandles i en morsom opsats i »Folketidende«, der til at begynde med konstanterer, at navnlig kvinderne er angrebet af en frygtelig smitsom sygdom, specielt de unge og ugifte. Avisen skriver således:

»I lørdags var feberen på sit højeste,

og med stille vemod bleve de Grenaa ungersvende vidne til, at den skæbnesvangre krise indtrådte, da »hun« ikke mere kendte ham. Glansløst og tilsløret hvilte blikket på ham, for i næste øjeblik med febersyg ild at fæste sig til sabelraslende, blankknappede, snurbartbærende væsener, hvis strålende ydre med magisk kraft tildrog sig hendes opmærksomhed. Endnu er krisen langtfra overstået! Der er af den grund grebet til extraordinære forholdsregler til dens bekæmpelse. En komité er sammentrådt og har efter længere indgående forhandling vedtaget - i følge Homøopatiens gyldne grundsætning: med ondt skal man ondt fordrive - at samle alle de angrebne og foretage en indpodning af selve smitstoffet; på mere forståeligt dansk: Handels- og Kontoristforeningen lader i morgen aften afholde »officersbal« på hotel Skandinavien«.

Det, det drejede sig om, øvelserne, følges selvfølgelig også med opmærksomhed, og tilskuere i store mængder er ude at se på. En dag står der i reportagen:

»Partiernes rytteri stødte sammen på bakkerne nordøst for Skærvad, hvor østpartiets rytteri blev kastet tilbage. Imidlertid var partiets fodfolk kommen frem i nærheden af Holmegaard; men da det fik melding om, at det fjendtlige fodfolk var overlegent og allerede var ved at rykke frem fra bakkerne, standsede det sin fremrykning og gik kort efter langsomt tilbage, idet det hele tiden tvang modpartens fodfolk til at udvikle sig på begge sider af Randers-Grenaa landevej. Artilleriet kom ikke rigtig i fægtning«.

General Lorenzen gav middag på Hotel Dagmar for de højere officer, ialt 53 kouverter. Der var indbudt enkelte lokale notabiliteter.

Senere meddelte avisen, at »generalens middag i går kastede 550 blanke kroner ned i hotelejer Knudsens lommer«.

Fire af byens foreninger arrangerede en fest for underofficererne ved 17. bataillon. Det foregik på Hotel Skandinavien, hvis sal nærmest var overfyldt. Regimentsmusikken spillede, »og den gamle, 70-årige general var kommet tilstede«.

Ende på legen (26. september)

I morgen tidlig afmarscherer 17. batl. fra Grenaa og går vest på. Ligeså gør de øvrige afdelinger, som ligger indkvarterede i Nørre Herred. I dag har der været almindelig hvil over hele linien.

Det var nu ikke helt forbi med »legen«. I avisen var der i mange dage udførlige beretninger om øvelserne omkring Randers og Århus. En dame skrev en længere vise om indkvarteringen, og det fremgår af denne, at borgerne helst ville have officerer indkvarteret, og at man gjorde en hel del for at formå de indflydelsesrige til at sørge for det!

En indsender er meget fortørnet over den måde, underofficererne og demenige er blevet behandlet på. Medens man diskede op med alskens gode sager til de øverste officerer, endog med vin til maden, siger fire sergenter, der var indkvarteret på en større gård, at maden til dem var under al kritik, og ville de læske deres gane, stod brønden til rådighed! Fra Randers skrives, at »kampen om officererne i Randers er endnu værre end i Grenaa«.

»Men mange steder (både større og måske særlig mindre) har mandskabet rigtig gode minder fra, og de vil sent glemmes«.

Faawal, Hammeløw

Af St. St. Blicher

Det var i den strenge Vinter 1814 (har en nu afdød Ven fortalt mig), at jeg paa Sidstningen af samme befandt mig paa en Gaard i Nærheden af Grenaa og af Havet.

Naar Vejret tillod, var der selskabeligt Samkvem saa hos en, saa hos en anden. Skønt vor Syvaarskrig, saadan som den var, nu havde Ende, som *den* var, saa satte Bevidstheden om Fred alligevel nyt Liv i Folk; og under lang Forventning af oplivende Foraar søgte man i muntert Lag inden Døre at holde sig skadesløs for den stive Kulde udenfor.

Et saadant Liv fremmer Elskov og Ægteskaber. De sidste er ikke altid nødvendige Følger af hin, som ogsaa denne Novelleanekdote kan udvise.

I en efter Egnens Vis gæstfri Præstegaard var Aftenspise og Dans. Var end Musikken tarvelig, da var Beværtningen ikke, og Stemningen saa munter, at alle de yngre gerne havde danset endog efter en Fiolin med tre Strenge.

Da jeg ikke med Benene tog Del i denne sidste Forlystelse, kunde jeg bekvemmere bruge Øjnene. Disse havde mest at bestille hos tvende smukke og tillige smuktdansende Ungersvende, den ene Officer, den anden Student, saa og hos en Danserinde, der fremfor alle udmærkede sig ved Legemets Skønhed og ved Ynde i alle dets Bevægelser. Den anden, med hvem jeg efterhaands gjorde nærmere Bekendtskab, skal have en nærmere Beskrivelse.

Kandidat - for sine Aarsagers Skyld maa han hedde Jørgensen - var en modificeret Stoiker; det mente han selv, og andre troede det. »Intet at beundre eller forundre sig over, intet at frygte, hverken at hade eller elske«, se her hans Livsfilosofi! Den holdt Stik hos ham - i Teorien, men ej i Praksis, som snart vil godtgøre sig. Han havde Grundsætninger, ret gode; men han beholdt dem mesten hos sig selv. Han havde, i et og andet Punkt, sine egne Meninger, men var langt fra at paatrænge andre dem. Han var i Væsen, Adfærd og Tale lige fjern fra Fripostighed og fra Blyhed, højlig uden at være smigrende, bestemt uden Anmasselse. Han var aldrig enten kold eller varm, men stedse hvad jeg vil kalde ly. Han deltog i tilladelige Fornøjelser, men aldrig indtil Overdrivelse.

»En agtværdig Karakter!« mener man. Aa ja! men en saadan, som saare sjælden gør Lykke hos Stormænd eller Damer: med mindre Selvstændighed og mere Bøjelighed er man ogsaa mere velkommen i Kabinetterne - baade hos hine og hos disse.

Intet af alt dette passer i Løjtnantens Karakteristik - godt og vel om han egentlig havde Karakter. Han hører under den Rubrik i den moralske Folketælling, som har til Overskrift: »Godt Menneske«, hvilket jeg vilde foreslaa omskrevet til »svagt Menneske«. I denne Svaghed - det er: Letsind, Vægelsind, Uselvstændighed - ligger Spirer saavel til temmelig ondt som til temmelig godt; og det kommer an paa flere Omstændigheder, hvad for en af disse to Spirer der skal faa Vækst og kvæle den anden. Han gjorde, som Studenten, alting med, men ikke paa dennes Maade; Maadehold var ikke hans Sag. Han var for Resten i Omgang stedse munter og behagelig og i alle Krese meget vel antagen. At han var en net Karl, at Uniformen, som alt hvad han foretog sig, klædte ham godt, antyder jeg for Fuldstændighedens Skyld.

Hvad angaar den nydelige Danserindes Karakter, da vil den først udvikle sig under de følgende Begivenheders Gang.

Forholdet mellem alle tre i denne Balnat falder det mig ind at ligne ved en Terzet, hvor hun spillede *Primo*, Løjtnanten *Secundo* og Studenten *Bas*. Det var en livlig *Allegro*. Den ender maaske med en *Largo*.

Godtvejrsdagene gik mange af Strandbyens mandlige Beboere ud paa Havisen for at jage efter Søfugle og Sælhunde. Dagen efter Ballet blev en Del af os enige om at gøre en Kanefart did ud og fra Landingen se lidt paa den Jagt. I tvende Slæder gled vi af Sted. Og da vi var kommet til Stranden og saa den Vrimmel, der nærmere og fjernere færdedes paa det Loft, som ikke bæres af Bjælker, fik man Lyst til at gøre en Vending derud.

Vel gjorde jeg Selskabet opmærksomt paa, at Vinden under vor Hidkørsel var gaaet vestlig, at det allerede tog til at lufte stærkere, at paa Nordsøen vistnok var Blæst, som vilde drive Bølgerne ind her i Kattegat og i en Hast bryde Isen op: man grinte ad Vejrprofeten og lod glide videre ud.

En halv Fjerdingsvej eller saa fra Land besluttedes dog at vende indad; men under den korte Standsning hørte vi allerede Isen synge, sikkert Forbud paa Spaadommens snare Opfyldelse. De fleste af Jægerne, bekendte med dette Varsel - Vinterens Svanesang -var allerede paa Hjemvejen, og ikkun nogle faa befandt sig endnu uden for os.

Jeg sad baglæns paa den bagerste Kane og bemærkede, at alleryderst stod en, som pludselig tog Rend indefter, derpaa standsede og udstrakte begge Arme. En anden rakte sin Bøssepibe hen imod ham, den, han forgæves rakte og strakte sig efter. Nu slog han Armene sammen, og gik udad - han med Bøssen af alle Kræfter indad. Jeg saa, hvorledes den ulykkelige var faren, og skydte paa Kusken. Vi havde ikke haft Bjælder nødig: Ismusikken tiltog i Kraft og Livlighed.

Som vi havde naaet Land, var Isen fejet ren for Mennesker. Kun den uheldige Redningsmand havde nogle Favne tilbage, men naaede os, just som vi var langsomt humpet over Tangdigerne, og som den mørke Plet langt ude i Østen forsvandt for mit Blik - saa var han vel allerede nedsænket i det graadige Dyb.

Karlen bad om at maatte staa bagpaa op til Byen, da han var træt og forpustet - ikke sært, da han havde i egentlig Forstand løbet paa Livet. Jeg spurgte ham straks, hvorledes det var gaaet til derude. »Skidt nok!« sagde han, »for Jens er gaaet nedenom og hjem ligesom Molboen. Jeg havde gerne taget ham med hjem til Hammelev; men Revnen var allerede blevet for bred, saa han ikke kunde skræve over den. Saa maa han da drive af Sted paa Skodden, saa længe det varer. De sidste Ord, han sagde, da vi skiltes, var saamænd: *»Faawal, Hammeløw! No sier a dæ aalle mier.«*

Over denne ulykkelige Begivenhed ytrede alle deres Beklagelse, undtagen en, og denne ene var den dejlige Jomfru Sørensen, Hammelevs Jomfru Grahn. Jeg saa til hende, hun sad lige imod mig - se! der trillede et Par Taarer ned fra hendes dejlige Øjne. »De fryser dog ikke?« spurgte jeg. »Nej - jo lidt - Vinden er saa kold« - hun trak Floret tættere sammen om det varme Ansigt.

»Her bor Jens' Forældre,« sagde vor Bagmand, som vi agede om ved en Gaard i Byen, sprang af og gik ind.

»Jeg gad ikke følge med ham for meget,« sukkede Jomfruen, »de arme Folk! hvorledes vil de modtage denne Tidende!«

»Det skal jeg sige Dem,« svarede jeg, »først bliver de forskrækkede, saa bedrøvede, og saa finder de sig kønt deri, trøstende sig med Almuens stedse ved Haanden værende: »Det skulde nu saadan være - det var ham beskikket - det var hans Held - han er vel faren.« Ved de hvad, Jomfru! hans egne vil ikke tage sig det saa nært som vi uvedkommende, og det er godt.«

»Unej! er *det* godt at være følesløs?«

»Somme Tider.«

Præsten var ikke følesløs; dog kunde han, efter at Begivenheden var fortalt og gennemgaaet med mange baade følelsesfulde og forstandige Bemærkninger, letsmilende sige: »Jeg bliver fri for at holde Ligpræken over ham, men ikke for at indskrive ham i Kirkebogen blandt de døde, med Anmærkning.«

Nogle smaalo, og snart kom man i Snak om alskens andre Ting: Munterheden blev genindsat i sine Rettigheder; ogsaa hos det nylig saa dybtfølende Pigebarn. Hun blev Munterheden selv, da Løjtnanten belevent underholdt hende med - ja, hvormed var det nu? der har jeg glemt - lige saa hastigt

som han og hun.

Kandidaten tog sparsomt Del i Underholdningen, men det kom mig for, han var tilovers: unge Piger har ingen Smag for stoisk Filosofi. Hverken *Cicero de officiis* eller den pukkelryggede Epiktet gør nogen Lykke hos dem.

Ved Selskabets Adskillelse indbød Officeren alle os Mandfolk til en Gaffelaftensmad hos sig tredie Dagen paa Vagtstuen i Grenaa.

Aftensmaden var sunket, og Punchen i den anden Bolle nær ved at gaa samme Vej. Man var lystig, stundom lige til Overgivenhed, inklusive trende unge Præster fra Omegnen.

Jeg beder alle Højærværdigheder om Forladelse paa disse tre Velærværdigheders Vegne; men de vil selv behageligt undskylde, at gemene Sognepræster der er saa mange Autoriteter og saa meget andet undergivne, engang imellem bliver overgivne. Disse Herrers Overgivenhed kom slet ikke i Kollision med deres Undergivenhed, som De vil behage at se.

»Hør, du røde Krebs!« siger den ene til Løjtnanten, »lad os tre slaa Trappenstreg i Aften!«

»Er I gale? Ja, paa Bordet eller under Bordet maa I slaa Tappenstreg med Glassene til den klare Dag! Jovist! det kunde blive en pæn Historie for mig som vagthavende Officer - ingen Spøg i Tjenestesager!«

»Du skal ikke vide noget af det,« svaredes straks, »vi skal nok blive enige med dine Spillemænd!«

»Naada! men paa jert eget An- og Tilsvar!«

»Godt!«

De bultrede ud, de fleste andre efter dem; kun Jørgensen og jeg blev tilbage hos vor Løjtnant. Han gned sig over Panden og sagde: »Faar Majoren det

at vide, saa bliver Fanden løs.«

»Nej vist ikke!« svarede jeg; »i saa Fald ved du heller ikke noget! Lad Tambour og Piber selv om det!«

Han smiskede og slog sig til Ro. Straks derpaa hørte vi begge Instrumenter; men det var Spidsrodsstykket, vi hørte, og det udført med Virtuositet. Den ene Præst spillede udmærket baade almindelig Fløjte og Piccolo, og den anden kunde slaa sine Trommehvirvler, saa han kunde være Tambourmajor; den tredie, Pseudogefrejderen, sprang foran efter Takten gennem et Tøndebaand.

Jørgensen og jeg kunde ikke bare os for at løbe ud og følge dem i en Afstand. Vi var ikke de eneste, som fulgte, thi det var klart Maaneskin, og flere sprang ud for at høre den sælsomme Tappenstreg og se til paa denne Galskab.

Naa, den løb godt af, uden Paaanke: baade de sorte og den røde forblev umolestrerede hver i sin Vej; og det er muligt, at en af dem lever endnu; men de andre er nok gaaet i Kvarter til *den*-Tappenstreg, efter hvilken ingen Reveille lyder næste Dag.

Da hele Mandskabet atter var kommet til nogenlunde Rolighed og havde taget fat paa en ny Bolles Behandling, begyndte nogle at behandle, ligeledes mundtlig, en ganske anden Materie. Denne er i Fruentimmerkres meget ofte Mandfolk, hvorom der er skrevet næsten lige saa meget, som der er snakket. Men da det jo mesten er Mandfolk der giver sig af med at skrive, kan man ikke forundre sig over, at de skaaner deres eget Køn. det er ubilligt, og derfor vil jeg, til Trøst for de kære Fruentimmere, her skrifte en mandlig Synd.

Emnet for denne her Konversation var nemlig intet andet end at lade Danserinderne paa Pikkenikket forgangen Aften passere Mønstring: *den* havde saadanne synlige Fejl og *den* saadanne; *den* var køn nok af Ansigt, men alt for før af Krop; en havde for stor en Mund, en anden for store Fødder;

Jomfru A. havde dorske Øjne og Jomfru B. alt for spillende, og saa fort videre.

Alle tog ivrig Del i denne Spidsrodsløben, undtagen jeg selv - som De nok vil tro - og Stoikeren, der smiskende tav rent stille, indtil en raabte med en eftertrykkelig Ed:

»Vi har jo glemt den bedste Pølse i Gryden; Jomfru Sørensen! hos hende kan jeg ikke opdage den mindste Lyde.«

»Derfor har vi ogsaa gemt hende til Himmerigsmundfuld,« gentordnede Løjtnanten.

I at lovprise hende overbød nu den ene den anden; og fandtes ingen anden væsentlig Mangel paa hendes Person, end at hun havde Smilehul kun i den ene Kind. Ogsaa hertil tav Filosoffen; blot mærkede jeg den Forandring hos ham, at han blev lidt alvorlig, dog rolig; men jeg havde mine Formodninger om, at der ikke var ganske roligt inden i ham.

Jeg tænker, at Damerne ikke skøtter om at høre mere af Mandfolkpassiar i en Vagtstue. Jeg bemærker derfor løseligt, at man først gik med Reveillen den følgende Morgen.

Jeg rejste. Et Par Maaneder efter fik jeg atter at bestille i denne Egn, og den første Dag justement der, hvor den smukke Jomfru Sørensen befandt sig. Da randt mig hint førantydede Forhold i Tanker, og forespurgte jeg mig da om, hvad det var blevet til.

»Jah!« hed det, »hun gaar endnu, og der kom ikke mere ud af. Løjtnanten blev ved at gøre stærk Kur til hende;men da han for tre Uger siden marcherede bort, glemte han at sige Farvel baade til Hammelev og til hende.«

»End Jørgensen, Kandidaten!«

»Han har i Gaar faaet Efterretning om, at han er kaldet til Præst.«

»Mon han saa ikke vil se at kalde hende til Præstekone?«

»Det ved jeg ikke; han er af de Folk, man aldrig bliver rigtig klog paa - det vil nu vise sig.«

Dette meddeltes mig paa en Fodvandring med en Ven i Grenaa til merbemeldte Hammelev. Paa Banken derimellem standsede vi og satte os lidt ned for at nyde Omsigten. Som vi lod vort Blik svæve ud i Østen, hører vi bag ved os: »*Godaw, Hammeløw! No sier a dæ igjen.*«

Vi drejer os om og ser en ung Krabat i helt fremmed Dragt. Vi spørger, hvem han var, og hvor han kom fra. Ja, min Tro, der var den selv samme, som man ansaa for død, der var kastet Vand paa af Havet, men ikke Jord af Præsten.

Jeg skal nu, men mine egne Ord og med mindre Vildløftighed, berette hans vidunderlige Redning og Hjemrejse.

Da Knøsen havde Døden for Øjne, fandt han sig snart i Skæbnen, stillede sig midt paa Kaven, der skal have haft et stort Omfang - omtrent som Præstens Toft, sagde han - vendte Ryggen til sit Fødeland og gav sig Gud i Vold. Da han havde »*drøwwen et pa' Staahen wal*«, blev han hungrig og fortærede Halvparten af den ham fra Hjemmet medgivne Melmad. Da begyndte han at faa Øje paa Land (formodentlig Anholt), men det skred han og forbi. Nu hengik flere Timer paa det vildene Hav - da, lidt før Aften, opdagede han nok et Land, der stedse blev højere og bredere. Nu begyndte han at fatte Haab og fortærede trøstig den anden Halvdel af Melmaden. Ikke længe derefter løb hans Fartøj paa Grund ved det fremmede Land. Der stod to Karle - og de havde staaet længe og gloet ud til ham - de hjalp ham rigtig op paa tørt Land og gav ham baade »Edels og Drikkels« og »tumlede« med ham, for at han kunne faa Varme i Kroppen, for

han var saa forfrossen, han »govred«.

De havde naturligvis spurgt ham, hvor han kom fra. Og han havde naturligvis svaret: fra Hammeløw. Det var lige saa naturligt, at de ikke kendte en saadan By. Han skulde da sige dem, hvilken der var nærmeste Købstad ved Hammeløw; og da han nævnede Grenaa, rystede de lidt mistroiske paa Hovederne, thi de tænkte paa det Grenna, som ligger midt inde i Sverrig Østen for Søen Vettern.

Imidlertid bragte de ham til Halmstad; og da han fik denne Bys Navn at høre, rystede også han paa Hovedet; thi Husene var ikke tækkede med Halm, men med Tegl, ligesom i Grenaa. Han blev ført til Øvrigheden dersteds, som efter at have hørt hans og hans Ledsageres Forklaring gav ham Pas og Forklaring over, paa hvad Maade, han var kommet udenlands uden Pas. Der gaves ham nye Klæder efter deromboende Almues Brug, Rejsepenge fik han og ledsagedes til Helsingborg. Han fortsatte Rejsen over Helsingør, København, Kalundborg og Aarhus, nød næsten alle Vegne fri Fortæring, fik sommesteds Skillinger oven i Købet: saa han kom hjem med begge Fikkerne fulde.

Nu igen til Kæresterne.

Skønt Jomfru S. kendeligst havde nærmet sig Officeren, nærede hun dog i Grunden større Godhed for Kandidaten; dog kunde hun ingen Sinde blive enig med sig selv om, hvem af begge hun vilde give Fortrinnet. Da hin var borte, fortrød hun sin koldere Opførsel mod denne og fik til Sinds: gunstigen og rent ud at besvare hans før gjorte forblommende Kærlighedserklæring. Dette gjorde hun skriftligt ved den hjemkomne vidtberejste med det mundtlige Tillæg, at hun udbad sig Svar straks.

Det fik hun; men ikke efter Forventning; det lød, paa en aaben Lap Papir, korteligt og forstaaeligt: »Faawal, Hammeløw!«

Han rejste ogsaa. Denne Afskedshilsen blev, og er endnu maaske, en staaende Talemaade ved mange Lejligheder: i Spil, naar en skal være Bet, ved et enten belejligt eller ligegyldigt Dødsfald og deslige.

Begge de stedse ugifte Kærester har endnu ikke sagt Farvel til Verden, men vel til Kærlighed. Naar man skrider henad den tredie Snes, saa bliver man fornuftig - hvis man *kan* blive det. Jeg tør, for visse Aarsagers Skyld, ikke gratulere, og for andre Aarsager vil jeg heller ikke kondolere. Skulde Isbjørnen - ham, af hvem jeg har laant Titlen - ej heller have sagt Hammelev det sidste Farvel, saa ønskede jeg, at han ved Læsning af denne Historie maa behageligt genmindes sin eventyrlige Ungdomsrejse.

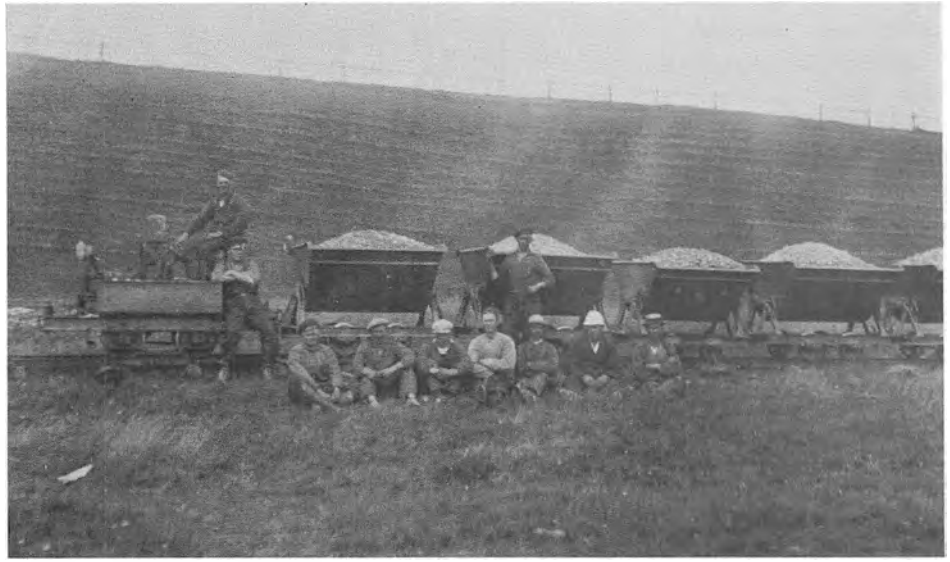
Jeg vil nu ogsaa, for denne Fortællings Vedkommende, sige:

Faawal, Hammeløw!

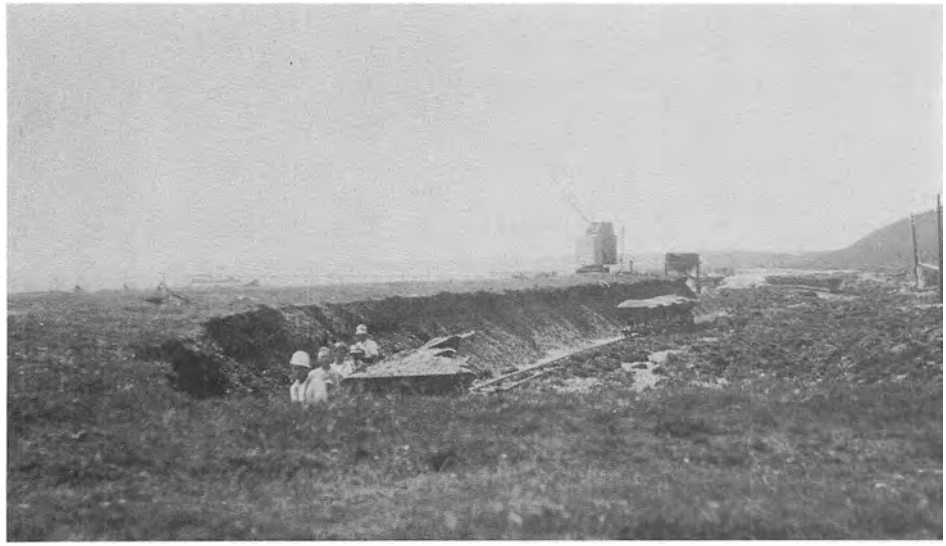
Stenbrud ved Hammelev Strand - og ny havn

Af J. A. Nielsen

I 1980 taler man om at udvide Grenaa Havn mod nord. Dette giver anledning til at genopfriske udvidelsen i 1931-33, da Nordhavnen blev til. Der har været undersøgelser i gang om, hvad det vil koste at flytte nordre mole, og Grenaa Egnsarkiv viser nogle billeder fra netop denne moles tilblivelse. Da man begyndte på arbejdet på Nordhavnen, var der en god, lille tur ud til kalkværket, der lå i enden af kalkbakkerne. Det nordligste af havnen var den kaj, hvor nu Thorbjørn Christensens store kompleks m.m. ligger, og et af billederne viser, hvor langt der i grunden var ud til kalkværket. Kalkbakkerne vidner endnu om, at der har været arbejdet ihærdigt her, men ellers er alle spor af kalkværket og kalkværkshusene (med arbejderhusene »Trekroner«) borte. Arealet langs kysten er fyldt op med affald fra kalkbrydningen, da man i 1947 brød 28.000 tons kalksten til sukkerfabrikkerne. Arealerne var noget vandlidende. De tilhørte De jydske Kalkværker, og Grenaa Kommune havde en mængde besværligheder med at blive ejer af dem: De var altfor dyre! Pudsigt i 1980 at tænke på, at Grenaa By for 53.000 kvadratmeter øst for Kalkværksvej gav 2 kroner pr. kvadratmeter og for 100.000 kvadratmeter vest for Kalkværksvej 1 krone pr. kvadratmeter, ialt 206.000 kroner.

Tipvognstoget ved de mægtige skrænter.

Her ses ind mod Grenaa Havn. Af mændende kendes Rasmus Petersen Busse (der opbevarede billederne til 1975), Richard eller Henry Udsen og Rasmus Gissel. Den sidste har fortalt, at han tjente 700 kroner på en måned. Det var store penge dengang.

Da arbejdet med Nordhavnen begyndte i 1931, købte bygmesteren Christiani & Nielsen et parti ralsten af proprietær Ric-Hansen, Stensmark. Handelen indbragte ham 7000 kroner, siges der. Firmaet byggede en bro til udskibningen, og det var naturligvis en stor fordel at kunne hente materialer så nær byggepladsen. Opsynsmand Harald Bachmann var på den tid stenfisker sammen med sin fader og fortæller, at en halv snes stenfiskerbåde var med ved arbejdet. De fik last fra et tipvognstog ude på broen, og ankomne til byggestedet øste man stenene op med skovle direkte ud i havet. Derved dannedes en ralkerne, der beklædtes først med håndsten (som et barnehoved!) og sidst med de store søsten. Harald Bachmann siger: »Du kan tro, det var en god konstruktion. Molen har ikke flyttet sig en tomme siden!«

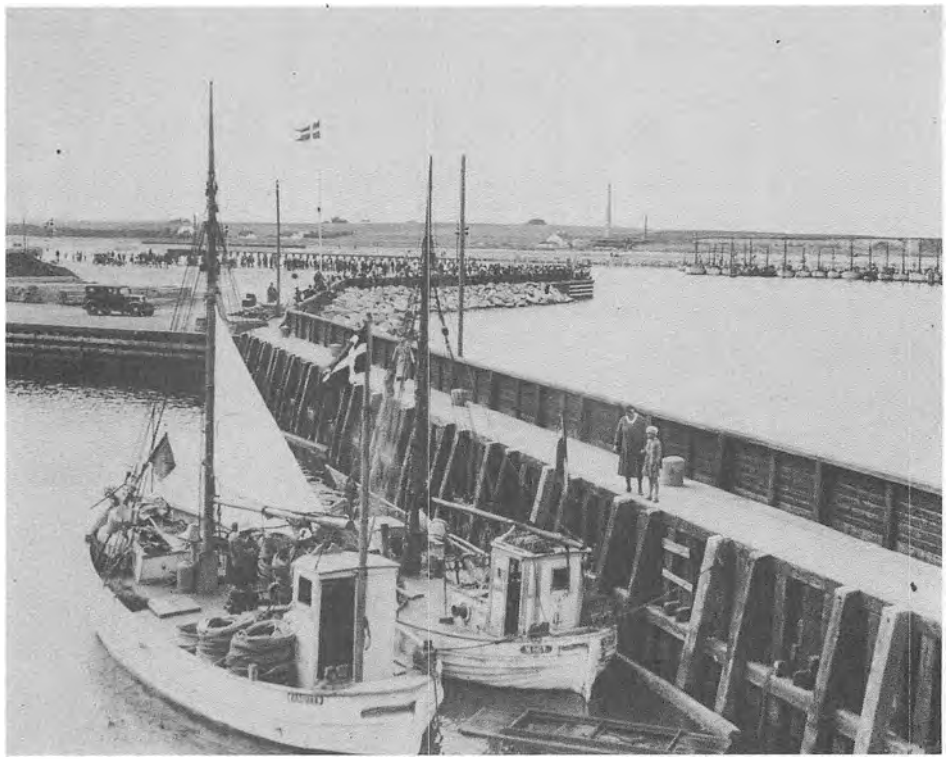
Havnefoged Bilde skriver i »Haandbog for Grenaa« 1933 i en stor artikel om den nye havn: »Mod nord begrænses havnen af en mole, der udgår fra land mod øst. Den er 530 meter lang, i bunden er dens bredde ca. 25 meter, højden over daglig vande 2 meter, og kronen er 2 meter bred. Molen er bygget af ral, håndsten og søsten, dog er de yderste ca. 75 meter bygget op med tømmerkister af samme konstruktion som de, der blev anvendt i østre mole. Nordre mole afsluttes af et molehoved, som er dels en jernkonstruktion, dels en tømmerkonstruktion«. En tværmole var 92 meter lang. 1,75 meter høj og 1 meter bred med et mindre molehoved.

Fotograf Christiansen tog fire billeder fra stenbrudet og broen ved Hammelev Strand.

Fru Jenny Bloch, Stensmarksvej, fortæller iøvrigt, at der omkring 1912-16 blev gravet kugleflint på den strand nær Stensmark, der 1980 ejes af Harry Broge. Stranden er den dag i dag fyldt med »batterier« fra gravningen. For børnene var stedet en herlig legeplads. Den kaldtes »Klondyke«. Da Stensmarkhusenes jorder i sin tid blev udstykket fra Stensmark, forbeholdt gården sig ret til at grave denne kugleflint op. Gravning skete dog kun på nævnte areal.

Hammelev Strand består af sten på sten, og jordlaget er ganske tyndt. Det ses tydeligt, når det er tørt vejr: Så er græsset gult!

Ved bygning af en ny havn vil landskabet mod nord atter ændre sig voldsomt, og Grenaa Havn vil snart strække sig helt ud til kalkbakkerne.

Ved indvielsen af Grenaa Nordhavn 1933. Foto: Aage Fredslund Andersen. Kopi: Thomas Pedersen og Poul Pedersen, Aarhus. Man ser fra »Den grønne Mole« ud over den nye nordhavn, den her omtalte nordre mole til »Trekroner« (og »Stenses Hus«) til venstre, Rolshøj, kalkværket og kalkbakkerne. De mange mennesker venter på fiskeriinspektionsskibet »Argus«, der skal komme med statsminister Stauning til havneindvielsen. Ved bilen var der senere kulplads og i 1980 Farvandsvæsnet. Fiskekutterne er oplagt til parade for gæsterne. Den mindste skorsten i baggrunden er ved »Wichmanns Tranfabrik«.

Fornæs Fyr
- det østligste punkt i Jylland

Ved J. A. Nielsen.

I en artikel i Grenaa Folketidende 1891 ses det, at der har været et Fornæs Fyr i 53 år, altså siden 1838. Så langt tilbage foreligger der ikke for os stof om fyret, men i 1870 ses fyret nævnt, da der skulle oprettes en raketstation på stedet eller ved Treaa Mølle. Det blev Fornæs, der blev stedet, men det er en helt anden historie.

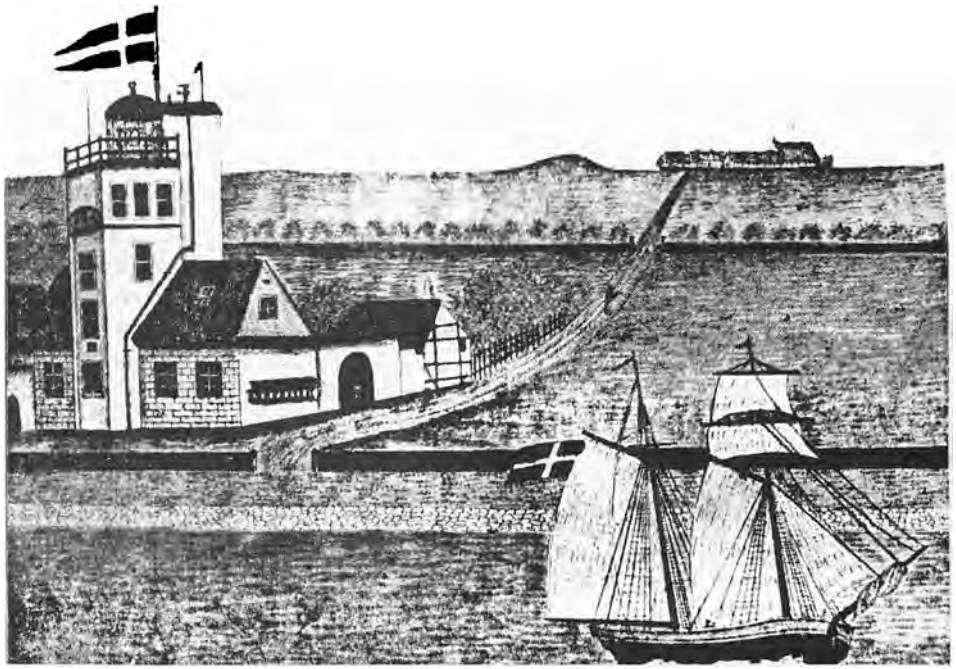
Fornæs har altid været et populært sted. I gamle dage kunne man komme op i fyret, og det var da mægtigt spændende, bl.a. med denne trappe, der er noget helt specielt. Der lukkedes for besøg i tårnet, da der engang fjernedes forskellige ting fra inventaret øverst oppe.

Det var nu et godt sted alligevel derude. Altid skibe at se på, altid sten at finde, altid både og ålegårde og andre spændende ting. I Grenaa Egnsarkiv findes en række billeder, der viser Grenaa-borgere på udflugt med hestevogn og madkurv og alt det der. Sligt har været populært alle dage, og til Fornæs var der jo en nem, lille køretur.

Følgende afskrifter fra Grenaa Folketidende vil på udmærket måde fortælle om en af de mange spændende lokaliteter, der findes på Djursland. Det er fyret, det gælder her, men kender De ikke stedet, skulle De se derud en dag, sidde og se på vandet og på skibene, måske trave en tur nordpå og se klinter, som ellers kun ses fra havet.

I billedteksterne søges fortalt så meget som muligt om Fornæs, det spændende sted tæt ved Grenaa - så specielt og så interessant.

Kjøbenhavn, 8. Marts 1827 -
Længe har det været et Almenønske blandt Søfarende, som beseile Kattegattet til og fra Belterne, at Fornæsset på Jyllands østlige Kyst måtte blive forsynet med et Fyr, hvis Savn høilig savnes, thi ved Fornæssets Forbiseiling, hvad enten man kommer fra Sønder eller Nord, falder en Koursforandring af 3 til 4 Streger efter Vindens Beskaffenhed. Med østlige vinde ere Søfarende, især om Nattetider, udsatte for mange Farer i dette Farvand, der ganske savner Kunstens Hjælp, da det er umuligt at beregne Strømmens Fart. Erfaring har ofte viist, at Skibe sønder fra, som ikke formodede at være passeret Fornæsset, stødte på Anholts Nordvest-Rev. Loddet kan ikke vejlede, da Dybden findes fra 9 til 11 Favne såvej langs med jydske Kysten som lige til Anholts nordvestlige Rev. Man tør

Fornæs Fyr for 100 år siden
Sådan lyder billedunderskriften i bogen »Danske Byer og Sogne« fra 1932. Fornæs Fyr må altså have set sådan ud, da det blev bygget i 1838. Fyr og fyrmesterbolig var i samme bygning. Bagude må det være »Stensmark« og måske den »Rytterhøj«, der findes nær gården.

ej heller styre tæt op mod Landet formedelst den farlige Kalkgrund.

Grenaa, 19. Januar 1870 -
Lovforslaget om Oprettelsen af en Redningsstation ved Fornæs Fyr i Hammelev Sogn var til 1ste Behandling i Folketingsmødet i går. Bønløkke ønskede, at der skulle indhentes Oplysninger om, hvorvidt det ikke var rigtigere at anlægge en Station ved Treaa Mølle med Redningsbaad, da han mente, at et Raketkasteapparat ved Fornæs Fyr ikke ville kunne gjøre tilstrækkelig nytte, fordi Revlerne der gaaer så langt ud i Vandet. Indenrigsministeren skulle med Glæde gaae ind på Bønløkkes Forslag, dersom det eventuelle Udvalg måtte udtale sig derfor.

Afskrift fra Grenaa Folketidende 7. oktober 1890:

Fornæs Fyr
Fornæs Fyr, der er beliggende paa Djurslands østligste Pynt, i nærheden af Hovedgaarden Stensmark og omtrent ¾ Mil nordøst for Grenaa, er maaske mindre kjendt af det store Publikum på Landjorden, men vel af hver Sømand, der har pløjet Kattegattets Vande, og hvem det har ledet på rette Vej.

Der knytter sig imidlertid ogsaa mange sørgelige Minder til den Pynt, hvorpaa Fyret ligger. Talrige Skibe, ude af Kurs, ere i Aarenes Løb i Taage og Snetykning strandede her, idet de have forvexlet Fornæs Fyr med Anholts og andre i Nærheden omliggende Fyr. Her var det saaledes, at den store preussiske Tremaster »Hiram« strandede for ca. 10 Aar siden, og hele den 26 Mand stærke Besætning druknede, skønt Skibet stod nær ved Land, men det var ogsaa et forrygende Vejr med Snestorm, og det synes, at Mandskabet ikke har forstaaet at benytte Raketredningsapparatet, hvoraf der på Fyret ogsaa findes en Station. I Løbet af nogle Dage opskyllede Havet 21 Mand af Besætningen, der alle bleve begravede på den nærliggende Hammelev Kirkegaard. Nogle År tidligere strandede på samme sted Briggen »Fingal« af Kallundborg, og selv det lokaliserede Dampskib »Randers« har engang i Tykning gjort Bekendtskab med dette farlige Punkt.

Staten har fundet det gamle Fyrs Synsvidde for ringe og dømt dette til Nedbrydning, idet et nyt Fyr, der skal staa som et Mønster og indrettet efter alle den nye Fyrtekniks Regler, allerede er paabegyndt og skal være fuldført inden August Maaneds Udgang 1891.

Det hele Arbejde er taget i Entreprise af Murermestrene Magnus Nielsen og Alfred Petersen, Aarhus, samt Tømrermester Galberg, Randers. Arkitekt Mundber, Kjøbenhavn, er Regeringens Kontrollør.

Entreprenørerne har overtaget Arbejdet for 73,600 Kroner, medens Fyrvæsenets Overslag efter Forlydende er 74.200 Kroner. I disse nævnte Summer er dog ikke indbefattet Cement og Kalk samt Støbegods, ligesom ogsaa Maskinerne og alle Lysapparaterne leveres af Staten.

At dømme efter de foreliggende Tegninger vil Fyret blive et Mønster, i det mindste for Fyrene i vore og nærmest liggende Landes Farvande.

Det vil komme til at bestaa af det egentlige Fyrtaarn, der skal have en Højde af 70 Fod, hvilket omtrent er det dobbelte af det gamle Fyrs Højde, 2 Assistentboliger samt en Sirenebygning med Dampskorsten.

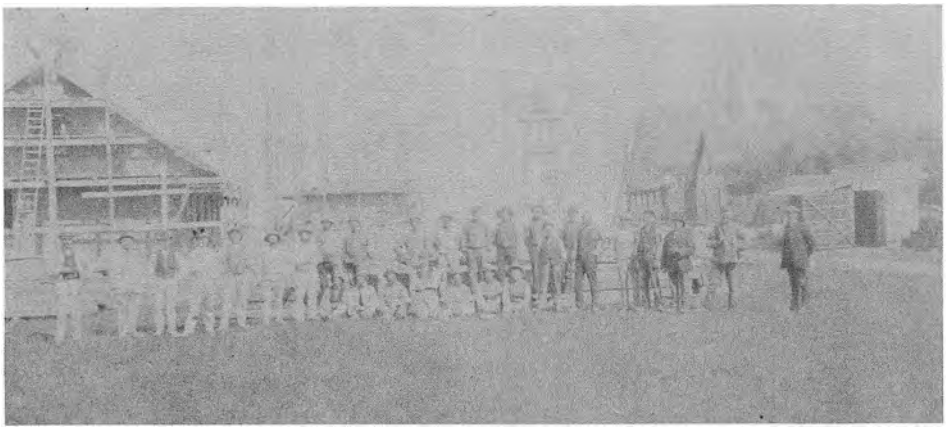
Taarnet opføres af hugne Granitkvadersten, de øvrige Bygninger af røde pressede Facadesten. En fritstaaende Spindeltrappe med 110 Trin, ligeledes af Granit, fører gjennem Taarnet op til Lanternerummet.

Entreprenørerne have ved personlig Nærværelse paa Bornholm sluttet Akkord med Allinge Stenhuggerforbund, der leverer Granitblokkene. Hvad der særlig for Entreprenørerne har sin store Vanskelighed, er Transporten af de svære Granitblokke, idet de ere henviste til ad daarlige og opkjørte Veje at transportere disse fra Grenaa Havn til Fyrtårnet, hvilken Transport vilde have kostet store Summer. De omsigtsfulde Entreprenører have derfor konstrueret en Anlægsbro efter et nyt System. Broen går foreløbig 50 Alen ud fra Bredden, men skal forlænges indtil 100 Alen til Foråret, naar de store Granitlaster ankomme. Man har sænket Kasser af 6 Alens Længde, 2½ Alens Dybde, der ere fyldte med Søsten og indbyrdes forbundne på Bunden. Kasserne ere helt under Vandskorpen, saa at Søen frit kan bryde over disse. Selve Brodækket støttes i f. »Aarh. St.« af tvende gjennem hver af de nedsænkede Kasser gaaende lodrette Pæle.

(Hr. Galberg opførte tillige Epidemihuset ved Havnevejen i Grenaa og mentes ikke at »ville spinde Silke ved Forretningen«.)

Sidst i november 1890 rasede en voldsom storm over landet med en række strandinger og andre ulykker. Grenaa Folketidende melder 26. november følgende kortfattede notits:

Stormvejret
Den her i bladet omtalte Anlægsbro ved Fornæs Fyr er af Stormvejret fuldstændig ødelagt.

Da Fornæs-komplekset byggedes (Forringet billedkvalitet)
Billedet er fra 1891. Fyret toges i brug 4. januar 1892. Boligen til fyrpersonalet er rejst, og selve fyrbygningen er på vej op. Det høje, smalle stillads bærer en sirene og sandsynligvis det »interimsfyr«, der omtales i en af artiklerne. - Manden til højre for dette stillads er Peter Skaaning, der i mange år boede midt i Hammelev by og bl.a. var ægsamler for ægsalgskreds 237. Fra hans væg stammer dette billede. - Manden nr. 2 fra højre er fisker J. P. Bachmann, Hammelev, og en række af personerne er sikkert folk fra egnen.

Afskrift fra Grenaa Folketidende
30. juni 1891:

Fornæs Fyr

Det gamle Fyrtaarn, der snart i 53 Aar har været en Vejleder for Kattegattets Søfarende, er nu fuldstændig nedrevet, og indtil et nyt bliver opført, er der rejst et Interimsfyr pa en Jernbaake i samme Højde som det gamle Taarn.

I flere Aar har det været et levende Ønske hos Søfolkene at faa det gamle Fyr ombyttet med nyt og mere tidssvarende, da det gamle ikke formaaede i tilstrækkelig Grad at oplyse Farvandene, og navnlig ofte, hvad adskillige Strandinger afgive Bevis for, gav Anledning til farlige Forvexlinger med andre Fyr.

Arbejdet paa det nye Fyr samt paa Fyrmester- og Assistentboliger er nu i fuld Gang, og ved et Besøg paa Byggepladsen kan man overbevise sig om, at det bliver et overordentlig betydeligt Foretagende.

Selve Taarnet, der er cirkelrundt, ligger ca. 20 Al. nordøst for det gamle Fyr; det hviler på et i Jorden nedgravet Beton-Fundament på 5 à 6 Alens Højde og meget betydelig Tykkelse.

Det opføres af Bornholmsk Granit, og de mægtige Granitblokke, der føres tilhugne hertil, ere fuldstændig tildannede til at indlægges på deres Plads i Muren; de ere glatte på den indvendige og ru paa den udvendige Side.

Indvendig i Taarnet fører en Snegletrappe på 111 Trin op til Fyret; Trappetrinene, der ligeledes ere hugne i Granit, ere kun indmurede i Taarnets Yderside, hvorfor Trappen næsten synes at svæve frit i Rummet, men de enkelte Trin griber saa nøjagtig ind i hinanden, at al anden Understøttelse er unødvendig. Ydermurens Tykkelse ved Taarnets Fod er noget over 3 Alen, der selvfølgelig aftager jævnt opad. Taarnets Højde vil blive ca. 93 Fod, deraf ca. 76 Fod til Lampens Centrum, hvilken Højde er omtrent dobbelt saa stor som det gamle Fyr. Diameteren ved Taarnets Fod er ca. 6¼ Alen. Det er Meningen, at Taarnet foreløbig skal forsynes med Hanstholms gamle Fyr, der er et Lindsefyr af 2den Klasse, der oplyses med Petroleum, men alt indrettes saaledes, at man - saa snart det maatte vise sig nødvendigt - kan indlægge elektrisk Fyr.

Hvad dette Foretagende vil koste, kan man danne sig et Begreb om, naar man hører, at alene de tilhugne Granitblokke til Taarnet repræsenterer den nette Sum af 40.000 Kroner. De komme med Skib direkte fra Bornholm, og for at kunne udlade disse på Stedet, er der lidt Nord for Fornæs bygget en temmelig kostbar Bro ud i Havet; det er dog langt fra, at Skibe til enhver Tid kunne lægge til ved denne, og dette har undertiden fremkaldt Standsning i Arbejdet; ligeledes fremkaldte det en Standsning paa 14 Dage, at Stenleverandøren på Bornholm i forrige Sending havde forglemt 1 - skriver een - Sten!

Tæt op ad Taarnet opføres en stor Bygning, i hvilken Sirenen skal opstilles; i denne Bygning indrettes de nødvendige Olie- og Vandcisterner, opstilles Dampmaskine, Kjedler m.m. - Denne Bygning er - ligesom Assistentboligerne - opført af smukke, røde Facadesten og hviler på en Granitsokkel.

Til Fyrets og Sirenens Betjening skal ansættes en Fyrmester og 2 Assistenter. Assistentboligerne bliver smukt og komfortabelt indrettede, hvorimod det gamle Taarn med Fyrmesterbolig skal indrettes til Bolig for den nye Fyrmester.

Tegningerne til Taarnet, Sirenebygningen og Assistentboligerne er i f. »Aarh. St.« udført af Arkitekt Mon-

Dette Fornæs-billede er sendt 1906 til senere auktionsmester Søren Petersen fra hans mor. Søren var på Venø. Så vidt vides, var der et landbrug på 28 tønder land til fyret - derfor bygningen til venstre.

berg, men Arbejdet ledes - paa Grund af dennes Sygdom - af Arkitekt Gullev.

ler Sprogø Fyr, hvilke fyr med deres nuværende karakter er meget lidt tidssvarende. Til et nyt fyrapparat ved Fornæs foreslår ministeriet 52.000 kroner.

14. September 1891:

Det nye Fyr ved Fornæs

Paa Fornæs er man stadig i denne Tid travlt beskæftiget med Opførelsen af det nye Fyr, og Stedet er ikke mere til at kjende. Det gamle Fyrtaarn er helt nedrevet, og i dets Sted lyser et Interimsfyr, der et kort Stykke derfra hviler paa et Jernstativ i Højde med det gamle Fyr. Den med det gamle Taarn sammenbyggede Fyrmesterbolig er omdannet til en komfortabel Bolig for den nye Fyrinspektør, der herfra faar en glimrende Udsigt ud over Kattegat. Sirenehuset med de forskjellige Rum til Dampmaskine m.m. er nu saa vidt færdigt, at Opstillingen af Maskinerne snart vil kunne paabegyndes. Fra denne Bygning fører en Dør ind til selve Taarnet, der allerede tager sig meget imponerende ud, skjønt man endnu langtfra er naaet op til den fulde Højde.

Det er opført af store Bornholmske Granitblokke, ru paa den udvendige Side og glatte paa den indvendige Side,

Afskrift fra Grenaa Folketidende 9. oktober 1950:

Om Fornæs Fyr

Da Fornæs Fyr i 1891-92 ombyggedes, blev foreløbig det gamle fyrapparat fra Hanstholm Fyr opstillet på Fornæs Fyr, men lanternen indrettedes til deri at kunne opstille et større og kraftigere fyrapparat, og da det nuværende apparat efter den udvikling, der har været på fyrteknikens område i den senere tid, må siges at være for svagt i et så vigtigt fyr, søger ministeriet nu de nødvendige midler til et nyt og kraftigt apparat til fyret. Med et sådant apparat vil fyrets lysstyrke, uden at det årlige forbrug forøges, blive 12 à 15 gange så stort som nu. Det nuværende linseapparat vil kunne anvendes til Sejrø el-

Billedet sikkert fra før århundredskiftet, Fausbøll, der har udsendt det, døde 1901. »Den lille skorsten« hører til maskinhuset.

tilhugne paa Stedet og førte hertil pr. Skib. Den store graa Kolos hæver sig for Øjeblikket ca. 70 Fod i Vejret, men vil efter Fuldgørelsen naa en Højde af ca. 85 Fod. De mægtige Granitblokke hejses op og mures ind paa deres Plads, men efter sigende maa der kun opmures et Skifte hver Dag for at give den store Masse Tid til at synke sammen.

Den kunstfærdige Granittrappe, der snoer sig op i Taarnets Indre, er stadig Gjenstand for Beundring, og helt mærkværdig forekommer det vist mange, at Trinene, kun fastgjorte til Taarnets Inderside og derfor tilsyneladende halvt svævende i Luften, ere i Stand til at afgive tilstrækkelig Bæreevne.

Den store, rummelige Bygning, der skal indeholde Assistentboligerne, nærmer sig nu ogsaa sin Fuldendelse, en enkelt af Lejlighederne er allerede tagen i Brug, men forøvrigt er Fuldførelsen af det samlede Bygningskompleks, der skulle have været tilendebragt i denne Maaned, på grund af vanskelige Vejrforhold og andre uheldige Omstændigheder sat saa langt tilbage, at en fuldstændig Benyttelse deraf i følge Aarhus Stiftstidende først vil kunne finde Sted om ca. 2 Maaneder.

4. Januar 1892:

Fornæs nye Fyrtaarn

med tilhørende Bygninger, der har været under Opførelse siden i Foraaret, vil være færdig til at tage i Brug i Løbet af 3-4 Dage.

Afskrift fra Grenaa Folketidende 11. januar 1892:

Om Fornæs Fyr

Omsluttet på begge Sider af Kattegattets Indskæringer ligger Jyllands østligste Halvø, Fornæs, paa hvis yderste Spids forhen laa et prunkløst, hvidkalket, firkantet Taarn, fra hvis Top det gamle Fornæs Fyr kastede sine just ikke stærkt lysende Straaler ud over Havet for at advare de Søfarende fra at komme for nær ind til Kysten. Her sad den gamle Sømand, Fyrmester Bøving, Nat efter Nat, Aar efter Aar, og passede trolig den lille Lampe, der, drejet af et Urværk, kastede sine Straaler gennem en Kreds af Prismer Glimt efter Glimt ud i det store Mørke, ud over den larmende, buldrende Sø. - Træt af Sølivets Besværligheder havde den gamle trukket sig tilbage til det stille, ensformige Liv i den forunderlige, ensomme Natur. I den lille, beskedne Bolig, der var bygget sammen med Taarnet og kun med Frederik VIs Navnechiffer på Facaden lod ane, at den var af kongelig Oprindelse, havde den gamle Ungkarl indrettet sig det hyggeligt og godt, ja, endog som en veritabel Landkrabbe lagt sig efter Agerbrug og Kvægavl. Stille og ensformige gled Dagene hen paa dette ensformige Sted, hvor Stormens Tuden og Bølgernes Brydning mod Kysten saa at sige var de eneste Lyde, man hørte.

Saa kom Budskabet om, at det gamle Fornæs Fyr skulle nedrives og et nyt og mere tidssvarende opføres - Talrige Strandinger, foranledigede ved en Forveksling af Fornæs og andre Østjydske Fyr, fremkaldte det. Den gamle Fyrmester, der følte, at han kun hørte sammen med sit Fyr, søgte og fik sin Afsked og et Dannebrogskors som Tak for lang og tro Tjeneste.

Det gamle Fornæs Fyr lyser nu ikke længere ud over Kattegat. For faa Aftener siden tændtes for første Gang det nye, store og smukke 2den Klasse Linsefyr, der fremtidig ved sine kraftige, langtrækkende Blink skal sikre de Søfarende mod skæbnesvangre Fejltagelser.

Vagtmandskab ved Fornæs Fyr under 1. verdenskrig
Fra venstre: Emil Sørensen, Søren Udsen, Rasmus Udsen, Fyrmester Kruse, Lars Rasmussen, Laurids Sommer, Maskinist Slengerik på besøg hos Saxtorp, fyrassistent Saxtorp.
(Navne: tømrermester Peter Udsen.)

Afskrift fra Grenaa Folketidende 23. april 1892:

Fornæs

Ret ud for Greenaa By,
Opbygget nys af Ny,
Et Blinkfyr der brænder,
Naar Sol er borte,
I Nattens Skygger sorte
Det Lys antænder.

Den, som paa Bølgen blaa
Derom færdes maa
I Mørke, Fyret priser.
Naar Storm da brøler
Og Sømand Faren føler,
Det Vei ham viser.

Hvem er Fyrbøder der? -
En, som blandt Rev og Skjær
I mange Aar har sejlet.
Nu sidst iland han gik,
Med godt Bestik
Han Fornæs Fyr har peilet.

Godaften Børn! God Vagt!
En Havn Du haver rakt,
Som bli'r Dig den næstsidste.
Ei den Station ombyt,
Før Du til Chefens Storkahyt
Dig - naar han vil - skal liste.

Ja, ja! du gamle Fyr!
Du seer jo vist et andet Fyr
Paa Livets Strandbred glimte.
Naar dette Blink, Du nærer nu,
Er slukt for Dig, et bedre Du,
Et høiere vil skimte.

St. St. Blicher.

Fornæs - hvor bølgerne går.

Grenaa, 11. Juni 1902:
For nogle Aar siden blev det gamle Fyrtaarn på Fornæs afløst af et smukt og imponerende Fyr, men selve Lysapparatet var af den Slags, som anvendes i 2. Klasses Fyr. Den overordentlig store Betydning, Fyret har, har imidlertid gjort det nødvendigt, at Fyrets Lysstyrke forstærkes, af hvilken Grund Fyret skal omdannes til et 1. Klasses Fyr, der i Stedet for en Lyskegle skal sende stærke Lynglimt ud over Havet.

Grenaa, 26. September 1902:
Efter foretagne Forsøg med Acetylengas, der er faldne heldigt ud, agter Fyrvæsenet til en Begyndelse fra den 24. ds. at anvende nævnte Belysningsmiddel ved Lynfyret på Fornæs for efterhaanden at indføre det ved samtlige Fyr her i Landet.

Fornæs Fyr anno 1980

Af fyrmester H. E. Rasmussen

Jyllands østligste punkt bliver flittigt besøgt, ikke mindst af borgerne i Grenaa. Man kan komme meget tæt på havet og på fyret. Men mange mennesker undrer sig nok over, at alt synes udslukt på fyrets område, da man sjældent ser personalet. Hvad i alverden laver de mærkelige mennesker?

Som mange sikkert har set, er der bygget to nye bygninger på stedet til erstatning for den lille hytte på stranden, der tidligere tjente som vagthytte. De nye bygninger, der hver er i to etager, har et gulvareal på ca. 400 m² i modsætning til hytten, der kun havde ca. 4 m².

Og hvad laver man så på sådan et fyr. Ja, primært gælder det om at få lys i toppen af fyret. Indtil for få måneder siden var der i rummet øverst i tårnet en fyrlinse, hvori der sad en glødelampe på 1000 w, og hvis lys blev forstærket af linsen, der bestod af prismer. Lysstyrken kom op på 400.000 candela, og det hele blev sat i gang via to almindelige afbrydere, en for rotationen og en for lampen. Nu er dette også historie, idet man nu har monteret en meget moderne lyskilde, der består af ialt 8 lamper anbragt parvis over hinanden. De seks nederste lamper (hovedlamperne) har en samlet lysstyrke på ca. 860.000 candela, og de to øverste lamper er nødlamper, der drives via et batteri. Disse nødlamper afgiver ca. 160.000 candela. Driften af disse nye lamper styres af et meget avanceret teknisk udstyr. Og hvorfor nu det? Det gamle fyr, der nu er overladt til Grenaa kommune, virkede da godt nok.

Ja, men det kunne ikke automatiseres. Netop i skrivende stund er man ved at installere et meget avanceret overvågningsanlæg, og meningen med dette er, at man fra Fornæs skal kunne fjernovervåge og styre andre fyr i landet. Dette vil foregå via to dataskær-

Den nye vagtcentral opført 1977.

me. Vort eget fyr skal snarest tilsluttes dette anlæg sammen med fyret på Hals Barre og Læsø Rende fyrbåke. Herefter skal der være en passende indkøringstid, og egentlig drift vil finde sted lige efter nytår. Derefter vil der blive tilsluttet nye stationer efterhånden, som der kan bevilges penge til de nye understationer. På meget lang sigt vil man være istand til at kunne overvåge og styre, teoretisk set, alle danske fyr. For personalet betyder det nye udfordringer, da det er et helt andet job, end da man blot tændte og slukkede fyret. Det skal da nævnes, at al kommunikation fremover vil foregå på engelsk.

Men her er også en del andre funktioner. Vi har eksempelvis et ret kompliceret teknisk anlæg til måling af vandstand. Det er en spæd begyndelse til at lede de store tankskibe og andre helskindet gennem de indre danske farvande. Foreløbig måles vandstanden hver tredie time døgnet rundt ved fire stationer, nemlig ved Hesnæs på Møn, ved Spodsbjerg på Langeland, ved Ballen på Samsø og i Grenaa havn. Proceduren er den, at man via telefonen ringer en station op, og ved forbindelsens etablering høres en elektronisk lyd, hvis tonefrekvens angiver vandstanden. Lyden sendes gennem anlægget, der så angiver vandstanden med digital-tal, samtidig med at man får det hele udprintet på papir med angivelse af station, klokkeslet og vandstand. Som sagt er dette en begyndelse,og efterhånden, som riget kommer økonomisk til hægterne, så udvides teknikken sikkert også på dette felt.

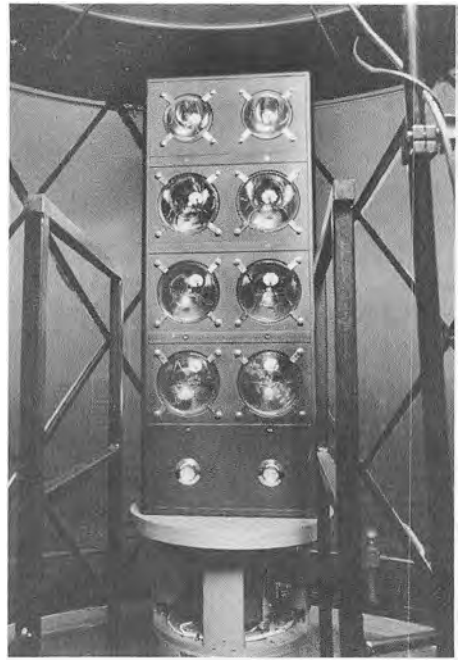
Til fyrets installationer hører også tågesirenen. Ved byggeriets start blev tågesirenen flyttet 125 meter nordpå til glæde for personalet og for gæsterne på stranden. Sirenen består af 4 horn, som lyder samtidigt. Fyret blinker hvert 20. sekund og det kaldes fyrets karakter. Ligeledes har tågesirenen sin bestemte karakter, nemlig et signal af fem sekunders varighed hvert minut. Meningen med disse fastsatte karakterer er den, at man fra søen skal kunne fastslå sin position ved hjælp af enten fyrets eller sirenens karakter.

Sirenen drives ved trykluft, som fremstilles af to kompressorer, som er placeret i maskinrummet sammen med et nødanlæg for el. Her er også anbragt en elektronisk styret el-tavle. Skulle strømtilførslen svigte, startes motoren automatisk, og man vil atter have strøm ca. 20 sekunder efter afbrydelsen.

Til arbejdet hører også meteorologi. Hver tredie time døgnet rundt afsendes en vejrmelding. Som noget meget positivt skal bemærkes, at hele dette meteorologiske meldesystem har man kunnet enes om globalt. Alle nationer sender meldinger ud fra de samme kriterier. Eksempelvis skal man altid måle barometerstanden ved havets overflade ved 0°. Det betyder, at man skal korrigere den aktuelle aflæsning på barometret, inden meldingen afsendes. Ligeledes er man enedes om, at vindstyrken altid skal måles i 10 meters højde over havet.

Udover de »faste« meldinger afsendes også meldinger ved pludselige ændringer af vejret. Specielt er man interesseret i at få besked om dårlig sigtbarhed og f.eks. tordenvejr. Vore meldinger er primært for luftfarten, så det siger sig selv, at specielt ekstrameldingerne skal være korrekte og afsendes hurtigt.

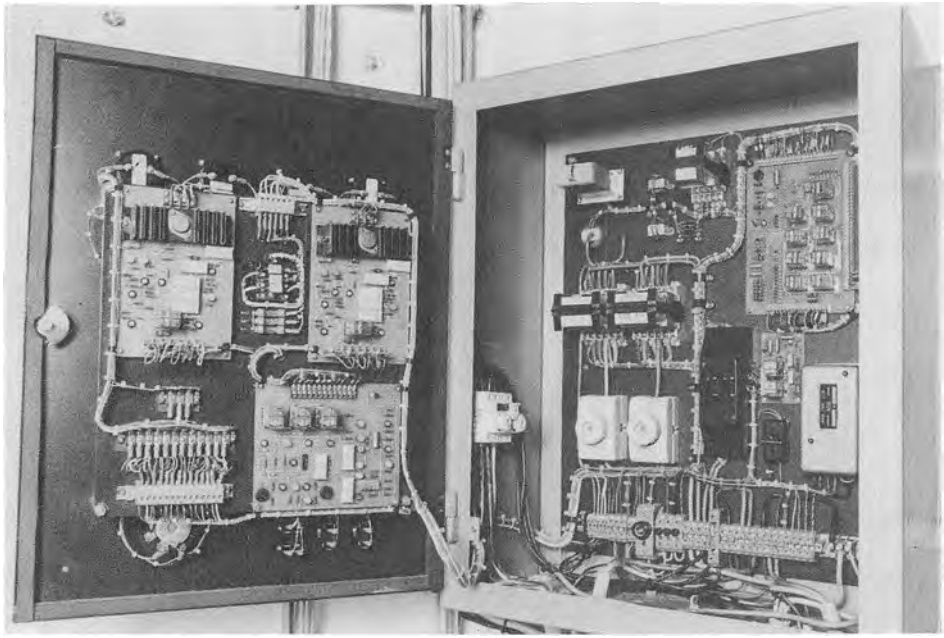
En væsentlig del af tjenesten er også kystudkigstjenesten. Den foregår i et snævert samarbejde med Søværnet. I

Den nye lyskilde, installeret 1980.

forhold til »de gode gamle dage« er der på denne del af tjenesten observeret to væsentlige, positive ting. For det første sker der her på kysten meget få strandinger. For det andet er der ikke nær så mange kludremikler blandt lystsejlerne som tidligere. Man mærker tydeligt, at sejlklubbernes arbejde med at lære folk at tumle sig til søs bærer frugt. I den forbindelse skal det nævnes, at vi også har sejlsportens nødradio her, den såkaldte nødfrekvens 11A.

Desuden har vi forskellige småjob for andre institutioner og myndigheder, der udnytter dette, at vi arbejder i

Ny start- og styreteknik til de nye fyrlamper.

døgndrift. F.eks. passer vi herfra Grenaa Havns tågesirene og radiopejler.

Set i relation til »gamle dages« lidt romantiske opfattelse af fyrtjenesten, så er romantikken i alle tiltælde ved at gå fløjten, og indførelsen af teknologiens velsignelser medfører sandsynligvis nogle fysiske og psykiske konsekvenser, men også mange fordele for de mennesker, der benytter os som serviceorgan, ligesom Grenaa by vil bibeholde en lidt særpræget arbejdsplads i mange år fremover.

En havn ved Fornæs?

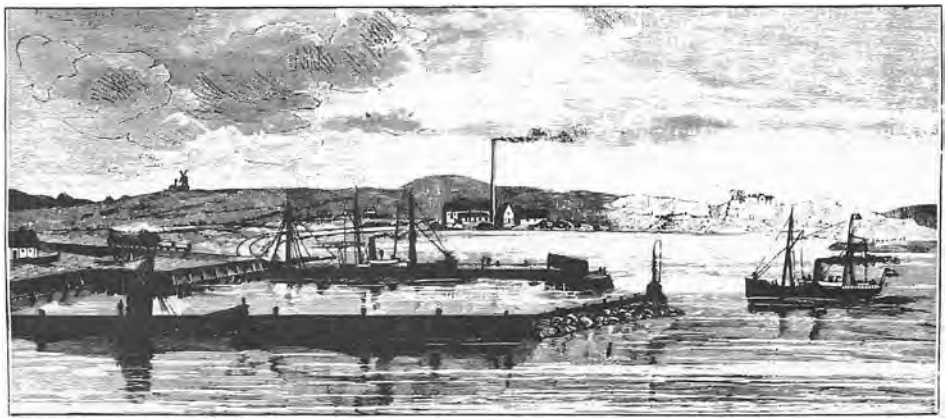
Af J. A. Nielsen

Der har skam også en gang været tale om at bygge en havn ved Fornæs! Om dette fortæller Carl Svenstrup i »Grenaa Bys Historie«, bind AII, side 192.

»I 1858 sendte Randers Amt en skrivelse til kommunalbestyrelsen i Grenaa og udbad sig udtalelse om anlæg af en havn ved Fornæs. Skrivelsen var bilagt med kort og tegninger. »Men byrådet svarede, at skønt man måtte erkende, at et sådant anlæg ville være ønskeligt i flere henseender, bl.a. fordi den nuværende havn kun kunne anløbes af skibe, som ikke stak dybere end 8 fod (ca. 2½ meter), så ville den længere afstand, som man derved ville få fra Grenaa, når man skulle helt til Fornæs, være en betydelig ulempe.« Byrådet reserverer sig! Projektet blev henlagt.

»Også fra privat side var der på de tider planer om anlæg af en havn ved Fornæs. Det var major Dinesen på Katholm, der i 1855 havde købt Stensmark, som stod i spidsen derfor. Det er muligt, at det just er Dinesens planer, som lå bag ved amtets henvendelse. Men under alle omstændigheder blev planerne om en havn ved Fornæs som bekendt aldrig til virkelighed«.

Grenaa fik en ny havn, bygget 1874-79.

Billede af den ny havn findes i tegning fra Illustreret Tidende.

4 billeder fra »Den danske Uge« i Grenaa 1913

Af J. A. Nielsen

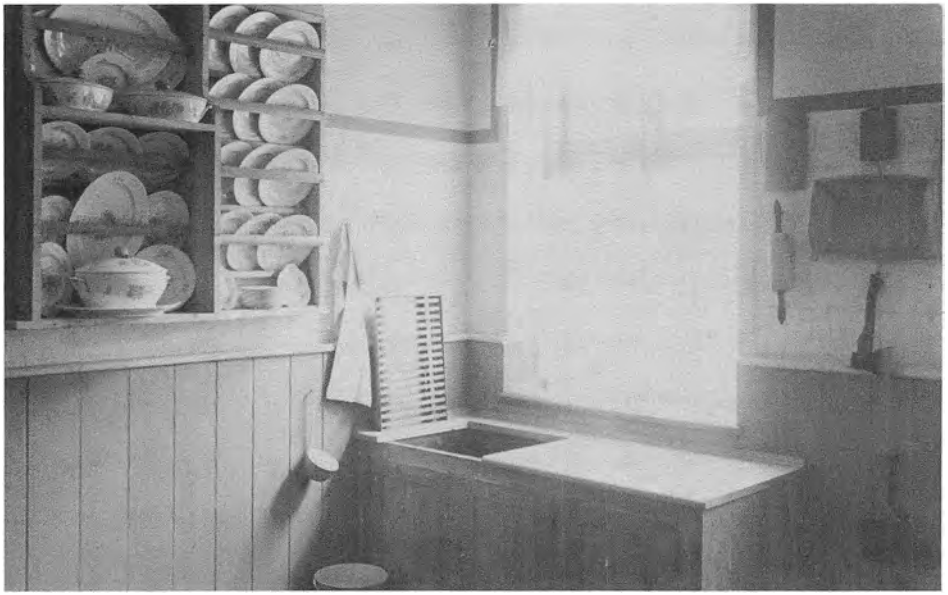
Omkring 1913 reklameredes der stærkt for brugen af danske varer - ganske som i 1980. I Grenaa arrangeredes der en udstilling i »Den private Realskole« i Lillegade 48 (nu »De gamles Hjem«). Det var et meget stort arrangement med et vældigt opbud af medvirkende. Fotograf Christiansen tog en hel serie billeder fra udstillingen, og årbogen viser her fire af dem. Desværre fremgår det ikke, hvem der har udstillet de tre af dem!

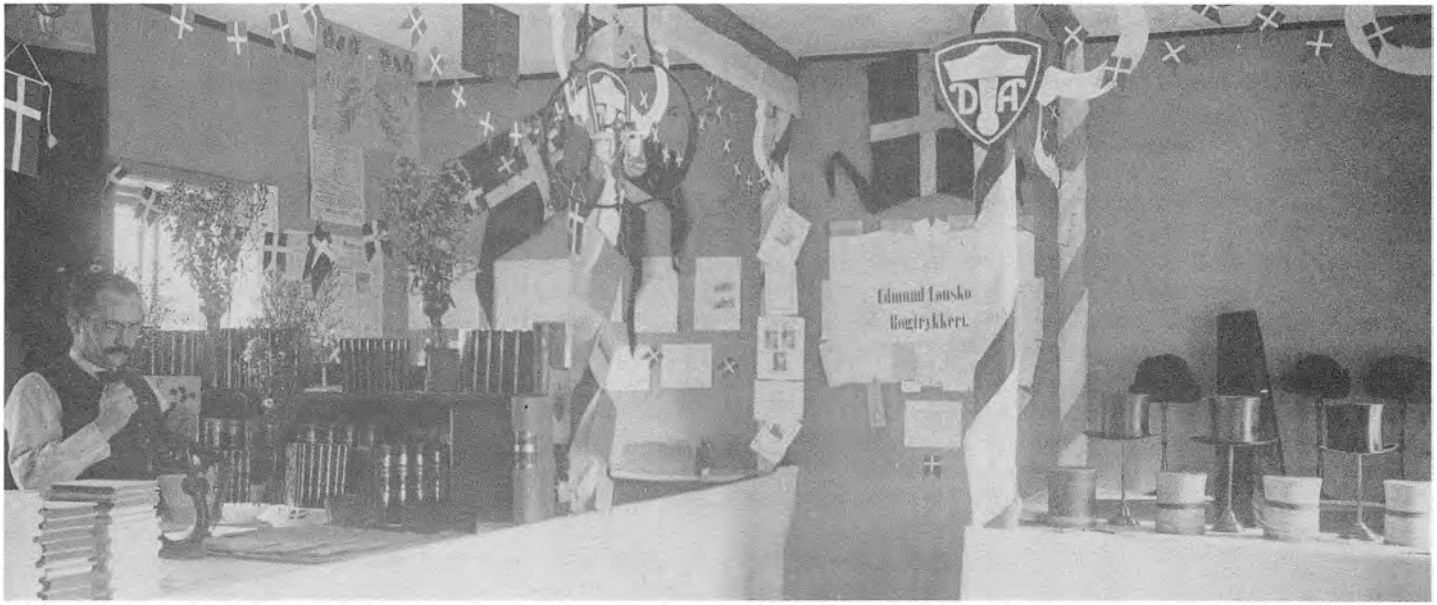
Dagligstue, en såkaldt »pæn stue«, der stod til stads og kun anvendtes til særlige lejligheder. Møblerne er rariteter i dag. Bemærk de obligatoriske effekter: Glasopsatsen på bordet (ofte fyldt med postkort), blomstersøjlen med palmen, der 1980 er på mode igen efter at have været ude af kurs i mange år. Over sofaen det meget populære billede af Pavillon-broen.

Sådanne soveværelses-møblementer kan stadigvæk findes i brug! Natbord, to enkle senge, der var praktiske, hvis gemytterne ikke tålte nært samvær! Servante med flot vandstel, håndklædestativ med broderet forhæng og kommodetoiletmøbel med 3-fløjet spejlarrangement. De to små spejle i siderne var med hængsler, så man kunne spejle sig både for og bag.

Køkkenet så meget ofte ud som her for 65 år siden. Sammenlign med de køkkenarrangementer, der opstilles i 1980! Tallerkenrækken er her af noget speciel konstruktion. Almindeligvis var der lister ud i et hele rækken over. Der er ikke installeret vand her. Bemærk vandspanden på gulvet og vandøsen ovenover. På køkkenbordet opvaskestativ, på væggen spækbrætter, bagerulle, dejtrug, køkkenøkse og fejeblad. - Det må nok siges, at der er sket en udvikling her.

Arbejdende stande var der flere af på udstillingen i 1913. Her ser man til venstre bogbinder Vilhelm Madsen i arbejde med en stabel bøger. Madsen var i øvrigt specialist i kaligraferede adresser til festlige lejligheder. - I hjørnet udstilling fra Grenaa Avis: Bogtrykker Edmund Lønskov. Så vidt det huskes, havde redaktør Lønskov en arbejdende diegel-trykpresse på udstillingen, lignende den, der findes på Djurslands Museum, stammende fra Holms Bogtrykkeri. - Til højre en hattemager-udstilling med høje hatte og forme til sådanne tilligemed nogle pelshuer. I Grenaa var der to buntmagere på udstillingstidspunktet.

Småbidder fra »Grenaa Folketidende« i gamle dage

Af J. A. Nielsen

Navnet Grenaa
I »Aarhuus Stiftstidende« meddeler en indsender under en debat om bynavnet Grenaa: En udtalelse hos Resen i hans »Atlas Danicus« 1685:
»Grinda, som også kaldes Grinna eller Grimstadium, på Dansk Grinde, Grindu eller Grimsted, er en liden kjøbstad beliggende på kysten af det samme østlige hav (som Ebeltoft). Den beskylles af en flod, som flyder fra Koldinge Sund, af hvis flods grønne flade nogle ville, at byen har fået sit navn, omendskjønt andre hellere tro, at den kaldes således efter en eller anden mand, der hed Gram eller Grim«.

Indsenderen mener, at dette må være det ældste forsøg i denne retning, der er ham bekendt.

Annonce fra Voldby Mølle
4. september 1891.
Da det meste af den ny rug er så dårlig til brød som vel muligt, frabeder jeg mig afmaskiningen fra såvel sæde-som salgsrug. Den rug, der leveres for brød, må alle de små indtørrede og spirede kjærner være frablæst på rensemaskinen. Ej heller rug, som er bleven muggen ved i længere tid at have henstået i sække, eller lignende, modtages.

Nb. Får jeg en bagning brød spoleret ved at blive tilputtet sådan simpel rug, vil vedkommende blive hele bagningen leveret imod sammes erstatning, som for tiden er ca. 80 kroner.

Ærbødigst Bager M. Rasmussen.

Frelsens Hær i Grenaa (1891).
Efter bladet »Krigsråbet« ser stillingen således ud i Grenaa:

Djævelen er helt rasende i Grenaa, ja, vi få rigtig erfare, at han lever og regerer i mange mennesker, men vi ere fast besluttede på at kæmpe for at vinde dem for Jesus. Han, vor erklærede fjende, synes heller ikke om, at Jesus blod kan rense hvidere end sne. Thi mandagen den 1ste december mødte hans tjenere med en hel bunke blanksværte, som de oversmurte os med, og i deres raseri slog de vore vinduesruder ud.

Efter en hård kamp kom vi hjem, sorte som skorstensfejere, men Halleluja, vi kunne takke Gud for, at vore sjæle ikke vare sorte. Vi følte, at når stridslarmen lyder vildest, er Jesus os nærmest. Vi sejre eller dø.

Thyra Andersen, kaptajn.

(Frelsens Hær har flere gange haft faste stationer i Grenaa).

Cyklister (14. juni 1893).
Det må meget anbefales cyklister på Havnevejen ikke at ride med viftende badehåndklæder hængte til tørring på cyklen, thi derved generes hestene for forbikjørende vogne, og følgen vil blive, at cyklisten selv vil blive generet, da de kjørende så ville forlange, at cyklisten må holde stille, medens den kjørende kommer forbi.

En badekjørende.

Redningsetuier
til brug ved druknedes og andre skindødes redning henligger fra dato til afbenyttelse på nedenanførte steder i jurisdiktionen, nemlig:
På Birkelund hos forpagter Justesen.
På Gjerrild Strand hos strandfoged Mikkel Axel.
På Fornæs hos fyrmester Cruse.
På Katholm Kalkbrud hos forvalter Crone.

Politikontoret i Grenaa, den 20. maj 1892.

Brendstrup.

Annonce 25. juli 1893:
Træsko er en praktisk ting,
du dem på foden tager,
behændig løber du omkring
i skov, på eng og ager.
Du altid gode træsko får
i Grenaa hos Jens Udengaard.

I Homaa Kirke (28. marts 1882)
holdtes i søndags konfirmation med en dreng, husmand Mikkel Smeds søn i Homaa Hede, på grund af, at drengen agter at udvandre til Amerika sammen med en morbroder. Præsten lagde alvorligt det unge menneske på hjerte, hvad det vil sige i så ung en alder at forlade sit fædreland og det kirkesamfund, hvori han er født og opdragen. Menighedens alvor viste, at der var fle-

Kommuneskolens drenge
(22. juli 1893)
foretog i går under ledelse af skolens inspektør en tur til Havnen for at bade. Efter badet blev alle børnene, ca. 150, beværtet med kaffe af fisker Marentius Sørensen.

re, som følte alvoren og betydningen af et sådant skridt. Et alvorligt spørgsmål er det, om det er rigtigt at lade et så ungt menneske vandre ud så godt som på egen hånd. Vel er det sandt, at »Himlen er alle vegne«, Himlens gud og kristne mennesker også; men der er dog også farer og fristelser, som vi ældre næppe have begreb om, og et så ungt menneske slet ikke. Overhovedet må vel alle alvorlige mennesker nære både sorg og uvilje overfor den tiltagende mængde, som udvandre. Det er ikke vort land, som ikke kan føde dets befolkning; men skylden ligger i den ormstukne, rådne tilstand, som i så mange retninger hersker her, og som ville forandres til folkets lykke og velvære, når kun nogle af vore rige midler bleve brugte på en fornuftig og hensigtssvarende måde.

Annonce 11. december 1880:
Fodtøj leveres billigt og godt,
fint og grovt, som stort og smått.
Filtsåler, filtsko og naturligvis
reparationer til billigste pris.
Alt efter hoved og fødder man får
hos Andersen, som ved banen bor.
(Skomager Andersen, senere »Rosenborg« i Rosengade, boede dér, hvor i 1980 »Søren Kannes Kro« ligger).

Annonce 1878:
De i »Industri-Tidende« så fordelagtigt omtalte mekaniske patent-skurebørster, der ere både tids- og pengebesparende, da de tørre gulvet med det samme uden gulvklude, idet de ere forsynede med et tørre- og vandopsamlingsapparat, og da der heller ikke bruges sæbe til dem, anbefales de til fabrikkens pris fra eneudsalget i Grenaa.
A. W. Jakobsen.

Lidt om handel (5. december 1901)
- Som folk kan finde på at handle. Forleden aften solgte en proprietær på Kolind Gæstgiveri sin tre fjerdingårs orne for ur og kæde, pung med penge, kniv og pibe, altsammen ting, som køberen havde hos sig. Og omtrent på samme tid solgte en mand i Grenaa alle sine 22 høns. Han havde været i byen i forretninger, og efter dem traf han Københavner-Kristjan. Som de nu sad sammen og var glade for øllet og hinanden, købte Kristjan alle hønsene for 35 kroner. Femten kroner straks og resten til nytår. Det værste var, at konen ikke ville sanktionere handelen, da sælgeren kom hjem, og det allerværste var, at køberen fjernede hønsene med magt. Nu skal der føres proces om, hvorvidt det er selvtægt.

Historien bag Grenaa Dampvæveri

Af Ingrid Marie Madsen

Alle grenaaensere kender virksomheden Grenaa Dampvæveri A/S og ved, dette gamle firma har beskæftiget mange mennesker i årenes løb. Man ved også, at fabrikken har medvirket til at byen blomstrede op, men det er ikke alle, der ved, hvordan virksomheden i det hele taget blev en realitet.

Det kan fhv. trafikkontrollør William Mylius Rosenvinge berette om, idet det var hans farbror, H. P. Rosenvinge, der var manden bag den dengang meget omdiskuterede virksomhed.

I dag, hvor forurenende fabrikker ligger side om side i og ved vores by, kan vi nok trække lidt på smilebåndet af det daværende byråds vægring ved at give tilladelse til H. P. Rosenvinges ansøgning om at starte en fabrik.

H. P. Rosenvinge var 26 år, da han sammen med sin hustru, Elna fra Svendborg, startede sin manufakturforretning i 1880 på Storegade 3. Han var også grossist og kørte rundt med hest og vogn. En stor del af hans kunder var fra landet, og Rosenvinge opdagede snart, at mange spurgte efter dynebolster, ramdug og tvistlærred. Disse varer omfattede så stor en del af omsætningen, at det fik ham på den tanke, at han jo kunne fabrikere selv. Men det krævede, at han anskaffede sig nogle væve.

I 1890 ansøgte han derfor det daværende byråd om lov til at anbringe 6 væve i et hus i gården, men det var der ingen interesse i; byrådet ønskede ikke industrivirksomhed med røgforurening med skorsten og kulos. (Det må vel i dag siges at være fremskridtstanker?) Med den motivering fik H. P. Rosenvinge afslag på sin ansøgning.

Et par år senere, da apoteker Hoffmeyer fik sæde i byrådet og havde vist at have mange nye og moderne tanker, forsøgte H. P. Rosenvinge sig igen med en ny ansøgning om tilladelse til at anskaffe de nævnte væve.

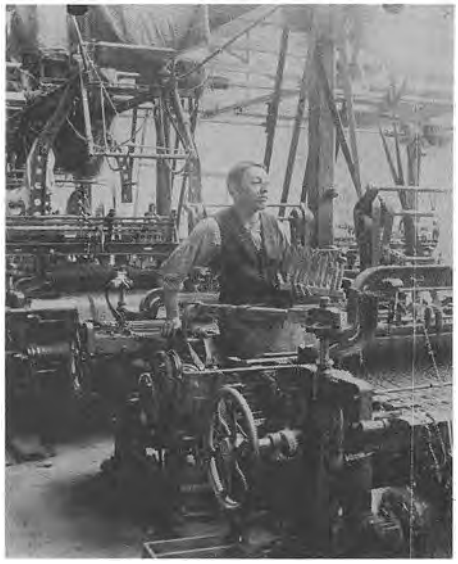
Denne gang var der mere forståelse for hans ønsker. Resultatet blev, at man gik med til en tilladelse på den absolutte betingelse, at vævene blev opstillet helt ude ved bygrænsen (Kejserbækken). Helt derude kunne røgen ikke genere.

Den første bygning og villaen blev bygget, og den 24. juni 1893 på H. P. Rosenvinges 37-års fødselsdag blev Grenaa Dampvæveri indviet. Han var ikke uden grund stolt af dampkraften og den beskedne maskinpark på 16 væve.

De første år var uhyre svære for H. P. Rosenvinge; tit kneb det med udbetalinger til de første lønninger, han glemte derfor heller aldrig senere disse første svære år. Således blev han ved med hele sit liv at stille ubønhørlige krav både til sig selv og sit personale. Kravene var sparsommelighed, nøjsomhed og gennemført solidaritet. Han passede altid på småpengene. Han ville altid helst betale kontant og købte helst gode brugte væve i stedet for nye.

Allerede i 1895 anskaffede han 8 væve mere, og efter den tid fortsatte fremgangen jævnt og roligt. Som chef (han blev altid kaldt »chefen«) rådede han mangen en arbejder og funktionær i vanskelige situationer.

W. M. Rosenvinge fortæller, at hans far, der var udlært i manufakturfaget, blev kommis i manufakturforretningen på Storegade. H. P. Rosenvinge selv var flyttet ned til fabrikken i villaen. Principalpligten så som kost og logi til personalet i Storegade kunne min tante og onkel ikke mere bestride, derfor bad de mine bedsteforældre, der drev købmandsforretning i Thisted, om at flytte til Grenaa. De kom nu til at holde hus for personalet i Storegade. De boede oppe i tagværelserne, hvor min far også boede. Bedstefar var dengang 71 år.

Billede fra en af GDs vævesale. Manden er Herman Jacobsen, der ved siden af væveriet drev pante-, låne- og cykelforretning i Lillegade 32, da Fællesbageriet oprettedes dér.

På fabrikken havde man langt undervurderet vævenes kapacitet. Man kunne fabrikere mange flere varer, end man kunne sælge i manufakturforretningen, og min far, Iens Christian Rosenvinge, kørte derfor i ugens 3 første dage med hest og vogn rundt til butikkerne i bl.a. Ebeltoft, Vistoft, Knebel og Vrinners. Far var dengang 24 år og blev således Grenaa Dampvæveris første repræsentant. I 1899 blev min far gift i Grenaa kirke med en søsterdatter til købmand Edvard Hansen. Efter den tid tog repræsentationen udadtil større omfang. Det blev hele fars arbejdsområde. Der kom flere varesorter, og prøverne var en kvadratmeter store og fyldte 3 små, brunmalede trækufferter med jernbeslag og lås. Nu foregik fars rejser med tog.

Senere anmodede min onkel far om at bosætte sig i København og optage en kundekreds dér. Jeg var dengang 3½ år, fortæller W. M. Rosenvinge og kan godt huske glæden, når far kom hjem hveranden week-end. Da far havde skaffet en kundekreds på Sjælland, blev han anmodet om at rejse til Jylland og varetage Jyllands-området, og vi kom til at bo i Brabrand. Fars afløser på Sjælland blev Ankersen. Poul Baumgarten fik de større købstæder på Fyn, og på den måde blev firmaet med tiden landsomfattende. Min far opgav sit arbejde i 1924. Da havde han slidt sig selv op. I 1902 døde min bedstemor, fortæller W. M. Rosenvinge videre. Da kom der en anden bestyrer i Storegade, det var Janus Lind. Selv husker jeg flere af de ansatte på fabrikken, bl.a. Chr. Præst. Han var på lageret og boede hos isenkræmmer Harald Ehrenreich. Han og min far arbejdede meget godt sammen. Efter Præst kom Markmand på lageret, han var en

Billedet er fotograferet i anledning af fru Elna Rosenvinges begravelse den 23. juni 1934, og personerne er:
Trafikass. W. Mylius Rosenvinge, nevø
Overretssagf. Buhl, Randers - Kulgross. Rasmussen, Randers
Henrik Rosenvinge
Fru overretssagf. Buhl, Randers - Sygeplejerske Frk. Schauman
Læge Vibede, Nykøbing F.
Fru Henrik Rosenvinge, Grenaa - Fru gross. Rasmussen, Randers
H.P. Rosenvinge - Fru H.P. Rosenvinge - Agnete og Svend Munkebo,børnebørn af dir. H. P. Rosenvinge - Alv. Rosenvinge, svigerinde til dir. H.P. Rosenvinge - Chr. W. Rosenvinge
Fru Chr. W. Rosenvinge - Marie Vibede f. Rosenvinge - Dir. H.P. Rosenvinge

Efter storbranden i 1914: En flok alvorlige mænd ser på skaderne. De to øverste: August Seidler og Demant.
Fra venstre: Ukendt, Jacob Nielsen, Viggo Nielsen, Zacho Byrgesen, Jørgen Knudsen, Frederik Byrgesen, vævemester Rasmussen.

spøgefugl og yndede at kalde sig for »Kældermand«. Han blev senere tjener på Afholdshotellet (Missionshotellet).

I 1914 udbrød der en voldsom brand på fabrikken. En arbejderske var kommet til at vælte en petroleumslampe. Det lykkedes at redde noget inventar, men næsten hele bygningen brændte ned til grunden. Min onkel tog branden med den største sindsro og betænkte hver brandmand med en tikroneseddel og holdt oven i købet senere et lille gilde for dem.

Efter branden blev fabrikken bygget dobbelt så stor som den gamle fabrik, og ved aktieselskabets 25-års jubilæum i 1931 kunne H. P. Rosenvinge markere dagen ved at give alle fastansatte funktionærer en måneds gage. Arbejdernes sygekasse og lånekasse fik 10.000 kroner til deling. Af andre store begivenheder i H. P. Rosenvinges sidste år var bl.a., at kong Christian den X i 1933 aflagde besøg på Grenaa Dampværi.

H. P. Rosenvinge fandt en del år tilbage, at det var praktisk med en kontorafdeling i København. Han bosatte sig i en herskabelig lejlighed på Strandboulevarden på Østerbro sammen med sin familie, men opholdt sig altid i Grenaa i sommerhalvåret. Til at forestå husholdningen i Grenaa ansatte min onkel frk. Dyhl, hun blev senere gift med Otto Secher, Grenaa. Jeg husker frk. Dyhl meget tydeligt, for hun holdt min fætter Henrik og mig i ørerne i ferierne. Det var ikke småting, vi kunne finde på.

I 1906 var fabrikken blevet omdannet til et aktieselskab, og selv om bestyrelsen var med i arbejdet, havde H. P. Rosenvinge stadigvæk ubetinget sin autoritet i behold. Han fik altid sin vilje. I 1933 nåede fabrikant H. P. Rosenvinge sin kulmination af sin virkekraft, idet årsproduktionen i penge beløb sig til 5 millioner kroner, og fabrikken rådede over 700 væve. Årsproduktionen det første år havde været på 85.000 kroner.

Størstedelen af sine sidste 10 år af sit liv benyttede H. P. Rosenvinge til at forberede sin afgang. Hans yngste søn, Henrik Rosenvinge, der havde fået en merkantil uddannelse, løftede arven efter sin far, da H. P. Rosenvinge døde i 1935. Henrik Rosenvinge havde været ansat i firmaet siden 1921 og havde set, hvordan mulighederne for at gennemføre en gennemgribende rationalisering var blevet skabt i faderens tid, men det blev ham, der som administrerende direktør kom til at udføre denne rationalisering. Man kom så langt med denne rationalisering og modernisering i 30-erne, at krigen ikke blev en hindring for at gennemføre disse store forandringer.

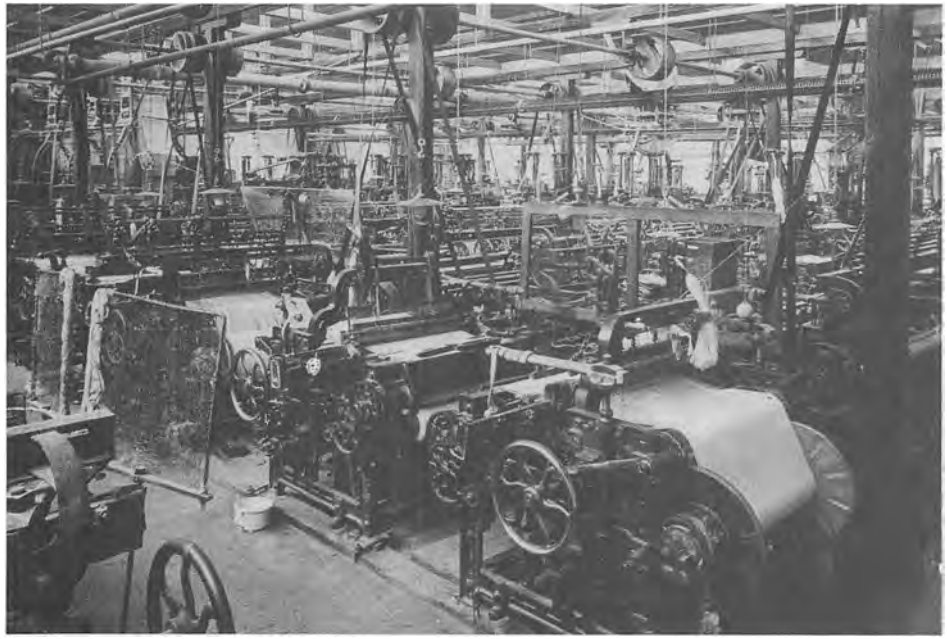
I 1943 holdt Grenaa Dampværi 50 års jubilæum med 800 mennesker til en stor fest i Pavillonen med stor opmærksomhed fra det ganske land. Ved denne lejlighed blev der afsløret en buste af H. P. Rosenvinge.

Selvom Grenaa Dampværi var et bomuldsspinderi, blev der med tiden arbejdet med kunstsilke, celluld, hørgarn og uld. Den største part af bomulden er kommet fra Amerika. Året før krigen udbetalte virksomheden ca. 1½ million kroner i lønninger. Og virk-

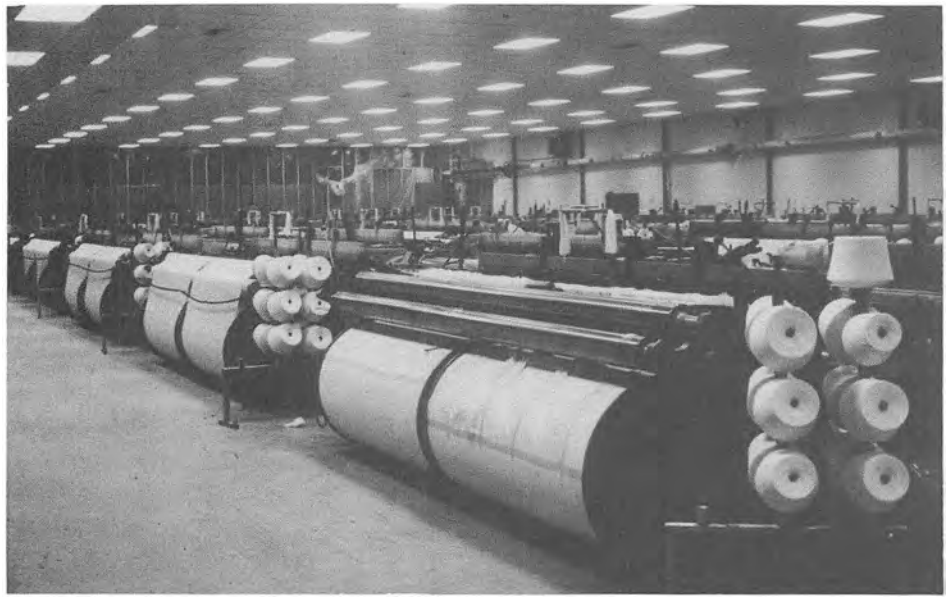
somhedens funktionærer og arbejdere betalte dengang ca. en fjerdedel af samtlige personlige skatter i byen. Det siger lidt om initiativtageren og den fremgang, hans fabrik fik siden starten i 1893, hvor han nærmest blev regnet for en forvoven og overmodig ung forretningsmand.

I 1960 solgte direktør Henrik Rosenvinge sin aktiemajoritet, og da tiltrådte cand. polit. H. K. Sørensen som administrerende direktør. Virksomheden beskæftigede da ca. 700 ansatte. H. K. Sørensen fratrådte som administrerende direktør i 1963 og blev afløst af direktør, civilingeniør J. P. Jensen, som ledede virksomheden fra 1964-1967. I denne periode var der ca. 650 ansatte. Direktør J. P. Jensen afløstes af direktør Erik C. Pedersen, som ledede virksomheden indtil slutningen af 1969. I denne periode var der ca. 400 ansatte. I den periode, direktør Arne Gruhn ledede virksomheden, fra 1970-1973, dalede de ansattes tal igen stærkt, idet der kun var ansat ca. 230 i virksomheden. I 1973 overtog statsautoriseret revisor Werner Pedersen ledelsen og fortsatte til 1977, hvor Erik Jensen indtrådte som direktør. I perioden fra 1973 og op til i dag har der været - og er der - ca. 200 ansatte på Grenaa Dampvæveri, hvilket i tørre tal fortæller noget om, hvad modernisering og rationalisering har udrettet i årene op til i dag, idet produktionen målt i kvadratmeter ikke er mindre i dag, end den var i 1954, da der var 850 ansatte på Grenaa Dampvæveri.

Om fabrikant H. P. Rosenvinge ville have været tilfreds med udviklingen kan man nok betvivle, men værket er hans, han fik sin fabrik og blev en af de helt markante skikkelser i Grenaa by og dens historie.

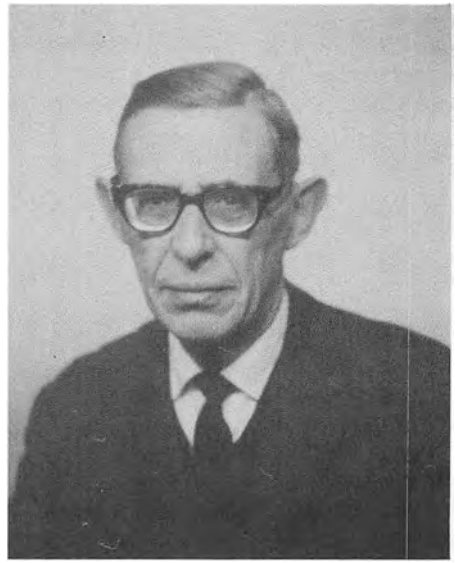
Gammel vævesal.

Ny vævesal.

I Hammelev præstegård under krigen

Af sognepræst i Hammelev (1932-1945)
Vilhelm Krarup, Åstrup ved Fåborg

Vilhelm Krarup

Det var den dejligste forårsmorgen med sol og med varme i luften. Aftenen før, den 8. april, havde vi hørt radio fra Norge. For der syntes at være noget i gære. Radioavisen havde meldt om tyske skibe på vej nord på igennem Kattegat, og englænderne havde bordet et tysk skib i en norsk fjord for at befri tilfangnetagne engelske søfolk. Der var kort sagt spænding i luften ovenpå en mærkelig krigsvinter, i hvilken ingen krig havde kunnet mærkes, men derimod frost og sne i mængder. Den sidste bemærkning, inden vi gik i seng, havde været: I nat må der blive mobiliseret. Men om morgenen skinnede solen. Alt så fredeligt ud. Men ude på gårdspladsen sagde Edvard, præstegårdsforpagteren, nygift med karetmager Kroghs Emma: Nu er vi tyskere. Og i det samme kom 3 tyske krigsmaskiner flyvende henover vore hoveder. Edvard havde sin militæruniform og øvrige udstyr hængende derinde, for han havde været indkaldt, da krigen brød ud i efteråret 1939. Han undrede sig over, at der ikke var kaldt på ham, men var vist ikke ked af det. Ude i haven var Jesper, graver og vejmand, sammen med Johan Pind i færd med at fælde den ene af de to store ege, der var ved at kvæle hinanden. Stammen blev senere hentet af skibsbygger Vester, som gav 80 kroner for den. Det var dengang, man endnu regnede med små tal.

En ganske almindelig forårsmorgen var det, men dog så ualmindelig. Hvad var der i gære, og hvad ville det ende med? Skulle vi i krig som tyskere, skulle vort land være krigsskueplads, hvorfor havde vi ikke forsvaret os, så vi kunne være blevet overvundet på hæderlig vis? Spørgsmålene var utallige og utålelige, og de blev ikke besvaret. Vi fik kun at vide, at vi skulle indordne os under dem, der havde en myndighed at udøve. Om aftenen skulle konfirmanderne fra om søndagen holde fælles fest i forsamlingshuset. Vi sendte afbud, for vi havde ikke lyst under de forhold. Man undrede sig over det. Vel var reaktionerne forskellige. En gårdmandskone sagde: Vor stakkels konge, en anden: Gør det noget, når blot vi tjener penge. Der havde jo været alvorlig krise for landmændene, så vi nænnede ikke at give hende svar på tiltale. Men knugede var vi, både skamfyldte på vort fædrelands vegne og afmagtsfyldte over den mærkelige situation: At være et erobret land uden at være blevet erobret. Erobrerne fik så at sige tilladelse til at erobre os.

Men der var foreløbig kun eet at gøre: At se, hvad der ville komme. Og det gjorde vi så. Men der kom ingenting. Alting gik sin uændrede gang. Godt nok skulle der mørklægges, og godt nok kom der flere og flere rationeringer og indskrænkninger. Men det daglige liv gik sin daglige gang. Tyskerne gik fra sejr til sejr, og de købte vore varer og betalte endda godt for dem. Omkring os syntes stemningen gladere og lysere. Hitler var vist ikke så slem endda. De danske nazister fik medvind blandt folk. Og des mere græmmede vi os, græmmede os også over vor danske regering, der mere gød olie på denne ild: Ikke blot måtte vi ikke genere tyskerne, men de blev endog rost for deres sejre, ja vi skulle helst også omgås dem selskabeligt som gode venner og forbundsfæller. Det var ikke lystelige år.

Men efterhånden dukkede de op, det ene tegn efter det andet på, at der skulle være en kant. Der kom illegale blade, der kom chikaner først mod danske nazister, siden endog mod tyskerne. Og vi begyndte så småt at løfte hovedet.

Hammelev Præstegård i trediverne. Staldbygningen t.h. blev nedbrudt i sommeren 1966.

Og en skønne dag kom Frode Jacobsen til præstegården. Helt fremmed var han ikke. Han og jeg havde truffet hinanden i Paris i sommeren 1926, og jeg havde læst hans bog om Nietzshe, dog uden at være synderlig tilfreds med den. Men det var ikke den, der blev talt om, men om at samle folk, der ikke kunne lide tyskerne, i studiekredse for at give dem sandfærdige oplysninger om, hvad der egentlig skete i landet og ude i verden, for de danske aviser og den danske radio var jo under tysk censur. Det var begyndelsen. Fortsættelsen var, at der kom danske officerer og gav undervisning i våbenbrug, dvs. de røbede ikke, hvad de var, og vi lod, som om vi ikke kunne se det på dem. Dér gik f.eks. den senere general Højland-Christensen ud af præstegården for at gå til toget i Grenaa, og jeg sagde til min kone: Kan du se, hvad han er, og det kunne vi begge, men vi sagde det ikke til nogen.

Efterhånden kom der rigtig gang i sagerne. Jeg skal nøjes med at berette om enkelte episoder, ellers vil det blive alt for meget. For Hammelev præstegård blev et helt lille centrum for mange ting. Nu var det ikke længere blot hundredvis af illegale blade, der blev sendt af sted anonymt med posten, men præstegården blev opsamlingssted for flygtninge af så mange slags, der skulle sendes til Sverige, og i konfirmandstuen var der våbeninstruktion, og der blev lavet grupper til modtagelse af våben fra luften, og der blev udpeget pladser til modtagelse

Præstegårdsforpagter-boligen med præstegården til højre.

af våben, og de blev telegraferet til England for at blive godkendte og få et navn, så vi kunne lytte til udsendelserne fra BBC og høre, om der kom hilsner til Karen eller Mette, eller hvad det nu var, de forskellige pladser hed, og kom de, rykkede vi ud om natten og »tog imod«.

Og alt dette skulle foregå ubemærket, for folkesnak var en farlig fjende. Men før det hele kom der indkvartering af tyske soldater i byen. I konfirmandstuen blev der skrivestue,og der boede to underofficerer. I gæsteværelset ved siden af boede en feldwebel, og hver morgen trådte hele kompagniet an på gårdspladsen. Endnu husker jeg tydeligt den dag, da overbetjent Barrett stillede i præstegården sammen med sognefogden og en tysk officer. Barrett spurgte, om vi kunne have nogle tyske soldater boende, og jeg svarede omgående et klart nej og tilføjede: »De kan jo beordre det«. Jeg fik helt ondt af ham, da jeg så hans forfærdede reaktion. At sige nej til tyskerne var ikke noget, man måtte. Politifolks rolle var ikke let i de dage, men det var just ikke mod, der lyste ud af ham. Vi havde tyskerne boende i et par måneder, og det var helt spændende at sidde og lytte til England på den ene side af væggen, medens de på den anden side lyttede til Tyskland. Vi var ikke kede af det, da de drog af sted mod Rusland, men det var de tyske soldater, ældre og skikkelige folk, der viste os billeder af deres børn. De havde haft gode dage i Hammelev.

Men efter dem rykkede englænderne ind. Lad mig fortælle om det. Som nævnt var vi opsamlingsstation for flygtninge til Sverige. Det var gået sådan til, at direktør Rosenvinge fra Grenaa Dampvæveri betalte, og auktionsmester Møller Petersen fra Fiskeauktionen købte en fiskekutter til transport af folk, der var på flugt for tyskerne. Det blev en blandet skare. Enkelte jøder, men især sabotører og andre aktive modstandsfolk, der var forfulgte, men der var også folk imellem, især unge mennesker, *for* unge mennesker, der var kommet til at vide for meget om modstandsfolk, og som gjorde sig interessante ved at fortælle om alt det, de var med til, og som derfor måtte »eksporteres«. Men så var der altså også englænderne. Med dem gik det sådan til. En eftermiddag kørte der en generator-taxa fra Randers op foran præstegårdens dør, og ud steg en blegt udseende mand, ledsaget af to lidt mærkeligt påklædte personer. Den første kendte vi godt, for han havde flere gange været hos os i forskellige ærinder. Han hed Bloch. Tilfældigvis vidste vi, hvem han i virkeligheden var, at han var en søn af den afdøde Haderslevbisp Valdemar Ammundsen. Nu har han siddet i en årrække som læge i Bangkok. Men den dag var han bleg, og det havde sin rimelige forklaring. De to personer, som ledsagede ham, var nemlig to nedfaldne engelske flyvere. Deres maskine var skudt ned på Randersegnen, og de to var kommet fra nedskydningen med livet i behold, men temmelig forbrændte og medtagne. Ad mærkelige veje var det lykkedes modstandsbevægelsen at samle dem op, og nu skulle de til Sverige. Men tyskerne søgte efter dem, og de havde spærret alle veje omkring Randers, så da Bloch kom kørende med dem på vej til Hammelev, var bilen blevet standset i Løvenholmskoven. Bloch havde vist tyskerne nogle legitimationskort (dengang skulle alle være forsynet med

legitimationskort, det havde tyskerne forlangt). Af kortene fremgik, at Bloch var døvstummelærer og de to englændere på bagsædet var to døvstumme. Den var tyskerne hoppet på, og det skønt det tydeligt kunne ses på billederne, at de to havde uniformer på, og skønt de skjult under tæpper var stærkt forbundne. Men Bloch indrømmede, at situationen havde været meget ubehagelig, og man kunne godt se det på ham. De to englændere, hvoraf den ene viste sig at være canadier, boede i præstegården i godt otte dage, før der var mulighed for at få dem sendt af sted. I den tid havde de det ikke særligtmorsomt. Vi var af hensyn til vore børn, der intet måtte vide, nødt til at holde dem skjult i konfirmandstuen (hvad har den ikke oplevet under krigen!), hvor de fik deres mad stukket op, og hvor de forøvrigt måtte klare sig med en spand. Men de var flinke (det havde også bare manglet), og når børnene var kommet i seng, blev flyverne lukket ind til os i mit studerevælse, hvor vi hyggede os sammen med dem for nedrullede gardiner sammen med vores uforlignelige frk. Schmidt, vores unge pige, der var helt indforstået, og som tog alt ekstra arbejde på sig uden at kny. Dengang var der piger til! Denne episode kan alle drenge og piger forresten læse om i den fortræffelige drengebog om modstandstiden, der hedder »Kamp og Sejr«, forfattet af den jyske modtagerchef Toldstrup. Her fortælles om begivenhederne under krigen, noget, som nutidens børn er temmelig uvidende om, og som de sluger med begærlighed, spændende fortalt som det er. Efter krigen fik vi hilsen fra den ene, englænderen, med hans billede. De var begge kommet godt hjem til England.

Der kom mange fremmede i præstegården dengang, men det mærkeligste selskab, vi havde under krigen, var næsten det, vi havde den 20. septembei 1944. Da var studereværelset fuldt af hele Grenaa's politistyrke, både ordenspoliti og kriminalpoliti. Det havde sin forhistorie. På den tid havde vi imange måneder boende en politimand fra Horsens, der tillige var reserveofficer. Han havde været nødt til at »gå under jorden« og fungerede som underjordisk som militærrådgiver og chef på Djursland. Hans underjordiske navn var Søby, hans virkelige navn var Johannes Jørgensen, og han bor nu i Aalborg efter i mange år at have været oberst i hjemmeværnet og chef for den nordjyske region. Hans indsats på Djursland var fremragende. Den 19. september hørte vi, at politiet i København var taget af tyskerne, og han og jeg blev enige om at se, hvordan det stod til i Grenaa. Vi cyklede til politistationen, der dengang lå på 1. sal i hjørneejendommen for enden af Østergade overfor jernbanen. Det viste sig, at stationen var lukket, meget fornuftigt forladt af politiet. Vi fik imidlertid lyst til at se, om man havde husket at tage forskellige rekvisitter med, f.eks. revolvere. Vi syntes, det var synd for dem, hvis de skulle falde i tyskernes hænder. Vi gik derfor op ad bagtrappen og dirkede den låste dør op (hvad kan en kriminaloverbetjent ikke?) og begyndte at gå på opdagelse inde i kontorerne. Efter nogen tids arbejde forlod vi stationen ad samme vej og låste omhyggeligt efter os, for nu hørte vi tyskerne på vej op ad hovedtrappen. Vi medførte et større bytte: adskillige revolvere, en hel bunke stempler, en stor stak blanketter til legitimationskort og meget andet. Vel kommet ned i gården gemte vi byttet i to af politiets biler og kørte dem med hver af os som chauffører ud af garagen og gemte dem, først midlertidigt i Grenaa Dampvæveris garage, men om natten blev de kørt ud i Søren Hæ's lade på Hammelev Mark. De blev siden benyttet flittigt, dog først efter at de en nat var blevet lakeret om med ny kulør. Samme dag gik Søby på jagt efter politifolkene og fik dem samlet til rådslagning i Rørholm skov og indbød dem alle til at møde næste aften i præstegården medbringende fotografi, så skulle de blive forsynet med falske legitimationskort til brug i påkommende tilfælde. Og det skete. Jeg skal ikke nægte, at det var en ganske ejendommelig fornemmelse at sidde i sin egen stue og udstyre politiet med falske legitimationskort og stemplet med politiets eget stempel. Alle fik de en eksisterende persons navn og fødselsdata, taget lige ud af kirkebogen, så de foruden legitimationskort også kunne få en dåbsattest. Der var i de dage ingen, der kunne vide, om betjentene ville blive forfulgte, så de fleste boede ikke hjemme i den første tid. Det blev en meget hyggelig og fornøjelig aften, ikke uden lidt barsk humor. En af de deltagende, kriminaloverbetient Nielsen, blev senere i krigens sidste dage illegal leder af politiet. Som sådan traf jeg ham, da også jeg var blevet underjordisk, ved et planlægningsmøde i Hammershøj kort før kapitulationen sammen med daværende politikommandør for Nordjylland, Platou, og der var stor gensynsglæde fra begge sider.

Det var omkring den 10. december 1944, at vi måtte lukke præstegården og gå under jorden, men inden den tid havde den også haft mange spændende dage.

125 års jubilæum hos firmaet C. J. Momme & Secher's Eftf. og A/S Otto Secher, Grenaa

Af Ove Secher

C. J. Momme var en fattig landsbydreng, født på Randersegnen i 1831. Han fik den undervisning, en landsbyskole dengang kunne yde, og i sin fritid tjente han lidt som vogterdreng.

I 1845 kom han som 14-årig i lære hos købmand Jacob Schou i Randers. Det var en god og lærerig plads, og efter seks års læretid samt fire år som kommis samme sted, besluttede Momme sig til at blive selvtændig. Han tog til Grenaa, og med meget beskedne sparepenge samt fine anbefalinger fra Jacob Schou nedsatte han sig som købmand den 1. september 1855. I starten måtte Momme dog drive forretning på dispensation, idet det krævedes, at man skulle være fyldt 25 år for at løse borgerskab, som han fik den 15. juli 1856.

Småt gik det i begyndelsen, men Momme stillede ikke store fordringer, og han var flittig og arbejdsom. Han var ikke bange for at indføre nye artikler og at drive forretning på en mere moderne måde, end man dengang var vant til - og end hans konkurrenter egentlig syntes om.

Et par år efter - i 1857 - giftede Momme sig med Martha Marie Jensen fra Randers, og i 1858 fik de deres eneste barn, en datter som fik navnet Anna Henninga.

I 1868 blev Theodor Secher, søn af godsejer Ancher Jørgen Secher på Vedø, handelselev, som det dengang hed, hos Momme, og samtidig med, at han giftede sig med Mommes datter, blev han i 1878 optaget som kompagnon i firmaet, som så førtes videre under navnet C.J. Momme og Secher. Nu gik det rask fremad, og snart var C.J. Momme & Secher's forretning ikke alene byens største, men også en af Jyl-

Købmand Mommes gård i 1860erne. Ejendommen blev nedbrudt og genopbygget i 1854 af forgængeren købmand J.C. Emborg. Til venstre på billedet ses rester af den ældste gård.

C. J. Momme 1831-1916.

Th. Secher 1853-1918.

Chr. Secher 1879-1951.
Overtog med sin broder Otto Secher, C.J. Momme & Sechers Eftf. 1913. Videreførte ved delingen 1928 C.J. Momme & Sechers Eftf. som kolonial en gros firma under samme navn.

Otto Secher 1887-1955.
Overtog med sin broder, Chr. Secher, C.J. Momme & Sechers Eftf. 1913. Videreførte ved delingen 1928 C.J. Momme & Sechers Eftf. under firmanavnet Otto Secher, som kolonial detail, korn og foderstoffer samt jern og stålforretning.

Erik Secher f. 1919.
Overtog C.J. Momme & Sechers Eftf. efter sin fader, Chr. Secher, 1949.

Ove Secher f. 1921.
Overtog Otto Secher efter sin fader, Otto Secher,1955. Firmaet omdannedes samme år til et aktieselskab under firmanavnet A/S Otto Secher.

Købmandsgårdens facade omkring 1936. Ejendommen var i begyndelsen af 80erne blevet forhøjet med en etage, der beboedes af Th. Secher, mens købmand Momme flyttede ned i ejendommen Søndergade 8, som han havde købt af byfoged C.G. Nyeborg 1876.
Søndergade 8 ses nederst på billedet med gavlen ud mod gaden.

lands største og mest ansete. I 1868 havde Momme købt et stykke af farver Jahnsens toft op Østergade. Dèr lod han opføre et stort pakhus (nu Østergade 20A). Det blev indrettet således, at det i givet fald kunne omdannes til beboelse, idet Momme allerede på det tidspunkt havde planer om til sin tid at indrette det til filantropisk formål. Allerede tidligere havde han ved havnen købt et stort pakhus, som nu er fjernet for at give plads for en autoforretning.

Firmaets tømmerplads var i en årrække på det søndre hjørne af Kannikegade/Søndergade.

Men forstod Momme at tjene penge, så havde han også vilje til af sin rigdom at støtte både privat og offentligt. Dengang lå hele strækningen vest og syd for byen hen som et sumpet, uopdyrket kær med spredte græstuer og benyttelse som græstning for byens køer

Søndergade 6, 1980.

Byens borgere og også byens vise råd havde øje for, at det ville være til gavn for byen, at det blev beplantet som en fortsættelse af »det gamle anlæg« nord for Randersvej, men byen fattedes penge. Momme tog tanken op, han gjorde begyndelsen ved i 1877 at skænke 2.000 kr. I en lang årrække derefter gav Momme med rund hånd tusinder af kroner til dette formål. Af andre store gaver til byen må nævnes Arbejderhjemmet (nu C.J. Mommes Stiftelse), som blev opført på en parcel af grunden, som hørte til pakhuset på Østergade. Det blev bygget i 1894 som fribolig til veltjente arbejdere og enligt stillede personer, og de fik desuden en lille årlig understøttelse.

For svigersønnen Theodor Secher har det nok ikke altid været let at være efterfølger af en ener som Momme. I 1895 overdrog Momme firmaet til Th. Secher - og i 1916 døde han i en alder af knap 85 år.

Theodor Secher var en flittig og ærekær mand, og hans ægteskab med Mommes datter Anna Heninga var forbilledligt. I ægteskabet var der 7 børn. Blandt dem var der den ældste, Christian, og den otte år yngre Otto, som begge fik en god og grundig uddannelse både i Danmark, England og Tyskland. Disse to sønner kom senere tilbage til Grenaa.

I 1911 mistede Theodor Secher sin elskede hustru, og det var en frygtelig sorg for alle. Hendes mor døde kort tid efter samme år, og hendes mand tabte fuldstændig livslysten og arbejdsglæden. Han betegnedes af sine børn som »meget vanskelig«.

I 1913 overlod han sine sønner Christian og Otto firmaet, der førtes videre under navnet C.J. Momme & Secher's Eftf. Samme år flyttede Theodor Secher til København med sine tre yngste børn. Han døde i Grenaa 1918 under et ferieophold her.

Den nye administrations- og lagerbygning, opført 1974.

De to sønner, Christian og Otto, overtog altså firmaet i 1913, og de første år gik det fint, men 1. verdenskrig og tiden derefter gav desværre nogle frygtelige tab, navnlig på korn- og foderstofhandelen, og helt havde man ikke overvundet skaderne, da pengekrisen sidst i tyverne og først i trediverne satte ind. De to brødre besluttede at dele firmaet imellem sig i 1928. Chr. Secher fik kolonial en gros og beholdt det gamle firmanavn C. J. Momme & Secher's Eftf., og Otto Secher fik detailafdelingen plus korn og foderstoffer og lidt handel med jern, som også hørte til dengang. Han gav firmaet sin eget navn: Otto Secher.

Begge brødre arbejdede flittigt med deres forretninger, men i 1938 fik Christian Secher en hjerneblødning; dette og så 2. verdenskrig satte sine spor i den gamle en gros-forretning. I 1945 kaldte Chr. Secher sin søn Erik hjem, og han rykkede så ind i firmaet, hvor han sammen med sin kone, der var kontoruddannet, fik rettet skuden op igen. Erik Secher havde fulgt familietraditionerne, han fik en grundig handelsuddannelse, eksamen fra handelshøjskolen i Århus, bogholder i Brædstrup og derpå afdelingsleder i HOKI indtil 1945.

I 1949 købte Erik Secher firmaet og beviste igen det gamle ord, om at flid og sparsommelighed er et godt fundament står til troende. Han vandt stor respekt og agtelse for sit arbejde og sine menneskelige egenskaber. I 1951 døde Christian Secher.

I Østergade 20A var pladsen efterhånden blevet for trang, og i 1972 indviedes C.J. Momme & Secher's Eftf.'s nye lokaler på Energivej. Ejendommen på Østergade solgtes til Sparekassen SDS.

C.J. Momme & Sechers Eftf. på Østergade, ca. 1928, kort efter indflytningen.

Ejendommen omkring 1951.

Sygdom kom igen i vejen for firmaet,og Erik Secher følte, at tiden var inde til at slippe roret. Fra 1. september 1980 overtog HOKI det gamle firma, som således på 125 års dagen gled ud af familiens eje.

Den anden forretning, Otto Secher, havde også svære økonomiske år, men han kom ind på jernhandelen og udbyggede denne afdeling mere og mere. Krigen 1940/45 satte delvis en stopper for denne side, men kolonialhandelen var der jo ved siden af.

I 1947 følte Otto Secher sig træt og kaldte sin søn Ove hjem. Han havde, ligesom så mange andre i familien, også en solid handelsuddannelse med eksamen fra handelshøjskolen i Århus og senere forskellige stillinger. Nu startede han som bogholder hos Otto Secher, hvis helbred blev svagere og svagere, og mere og mere blev lagt på sønnens skuldre. I 1955 døde Otto Secher, og hans enke, Meta Secher, stod nu som ejer af firmaet. Det blev i efteråret 1955 omdannet til et aktieselskab under navnet A/S Otto Secher med undertitlen: Grenaa Jern- og Stålforretning. Allerede i 1956 døde Meta Secher, aktieselskabets første direktør, hvorefter Ove og Henning Secher trådte til som ledere af firmaet.

I 1961 foretog man en større modernisering og ombygning af forretningen, og samtidig blev Ove Secher enedirektør. Jernhandelen blomstrede, og man havde udvidet med varme og sanitet i 1953. Kolonialforretningen havde også et vældigt opsving. Alligevel var Ove Secher betænkelig. Hvis kolonialforretningen skulle fortsætte, måtte det blive under helt andre forhold, og det krævede plads. Han valgte derfor at droppe den og få en moderne værktøjsforretning, og den blev indviet i

april 1970 i den gamle kolonialbutik. Det gjorde lidt ondt at skulle sige farvel til alt det gamle, efter at der havde været kolonialforretning her siden år 1700 - og i familiens eje siden 1855, altså 115 år, men man kan altså ikke leve af nostalgi.

I 1974 rykkede en ny generation ind i det gamle firma. Hans Chr. Rosenvinge var blevet gift med Ove Secher's datter, og han blev uddannet i den gamle gård, hvor han i dag med stor dygtighed leder værktøjsafdelingen.

I 1975 indviede man en ny moderne lager- og kontorbygning, hvor der i dag hersker travlhed og flid.

Ejendommen Østergade, ca. 1970.

C.J. Momme og Sechers Eftf. på Energivej 1980.

Achton Friis

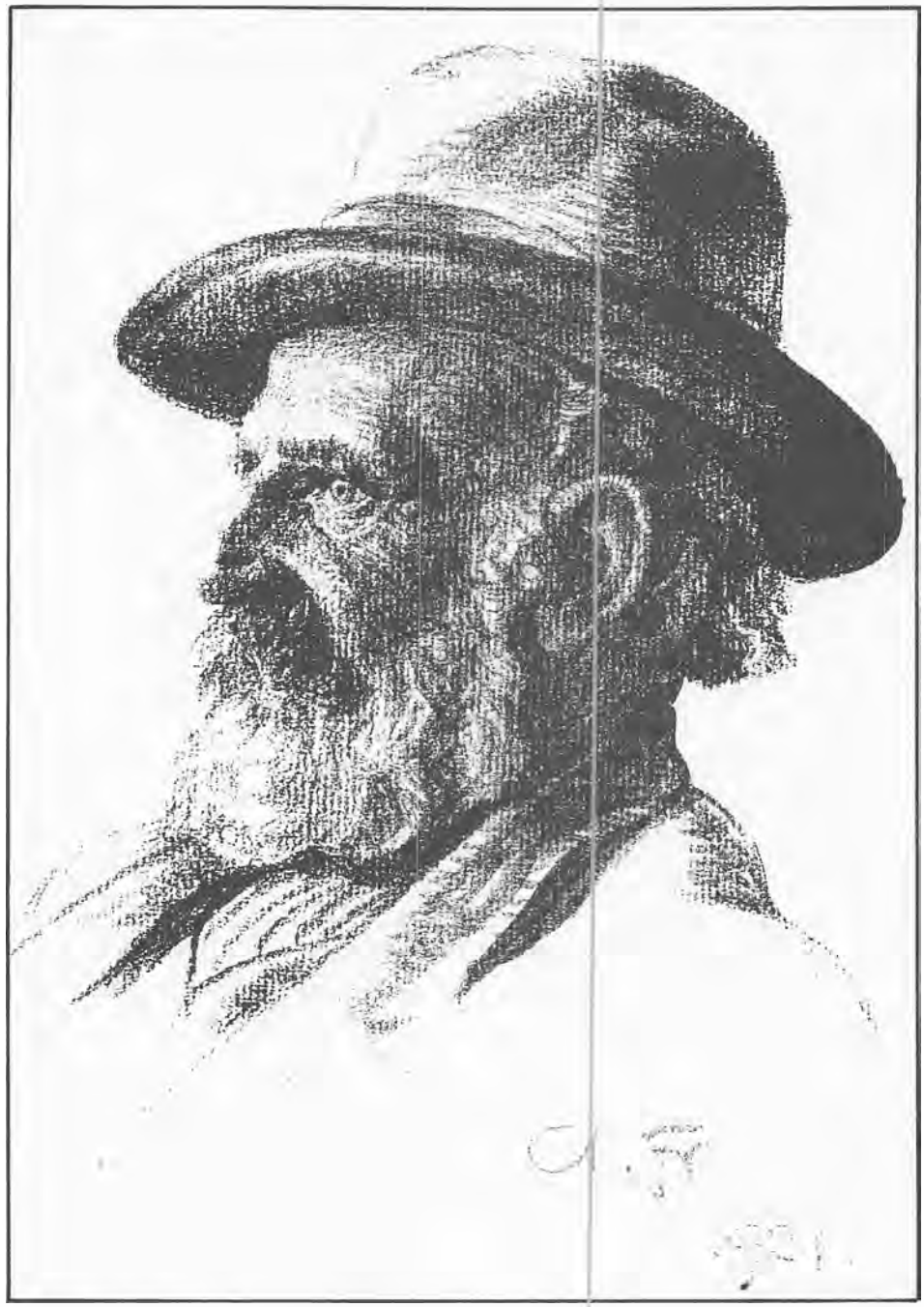
Af Bodil Rasmussen

Forfatteren Erik Aalbæk Jensen har påtaget sig i disse år at besøge samtlige 409 navngivne danske øer og beskrive dem i et værk på otte bind. Antallet 409 står for hans egen regning og er naturligvis korrekt, med det leder tanken hen på et replikskifte, der i 1913 fandt sted mellem de to forfatterkolleger Jeppe Aakjær og Achton Friis. Sidstnævnte havde i årene 1906-08 været med på ekspeditionsskibet »Danmark«s rejse til Grønlands nordøstkyst og ved hjemkomsten skrevet en bog derom i den omkomne Mylius-Erichsens sted. Nu gik Achton Friis og syslede med tanken om pány at rejse til Grønland. Han var kommet til at holde af det store kolde land, og ville gerne hente stof hjem til en ny bog, denne gang om den grønlandske vestkyst.

-»Hvorfor vil du gøre det, når vi har 527 øer herhjemme?«, sagde Jeppe Aakjær.

-»527! Hvor har du det utrolige tal fra?«, spurgte Achton Friis.

-»Det har I.C. Christensen nævnt under en forsvarsdebat, så det skal nok passe!« svarede Aakjær.

Strandfoged Laurentinus Sørensen, Grenaa Havn. Billedet er tegnet af Achton Friis 1931, hvor den gamle fisker var 73 år.

Laurentinus Sørensen er også omtalt i Svenstrups bøger, idet han i 1914 startede en bådfart mellem Sønderbro og Havnen med en lille motorbåd, men ophørte hurtigt på grund af for ringe tilslutning.

Denne samtale gik Achton Friis og tænkte over en tid, og pludselig slog den tanke ned i ham, at det kunne blive en stor og rig opgave for ham at beskrive Danmarks land, og han begyndte straks at arbejde med materialet. Der gik flere års biblioteksstudier forud for starten af bogværket. Men endelig i 1921 lagde han ud sammen med maleren Johannes Larsen. De købte en Kerteminde-båd og fik en Kertemindeskipper med, og så sejlede de i fire år rundt fra ø til ø og samlede stof til »De Danskes Øer«, I-III, som udkom i årene 1926-28. Siden fulgte »De Jyders Land«, I-II, som udkom 1932-33, og det afsluttende værk »Danmarks store Øer«, I-II, udkom i 1936-37.

Grønlands-ekspeditionen, som kostede Mylius-Erichsen, Hagen og Brøndlund livet, blev på sin vis også Achton Friis's skæbne, idet den skabte ham et gennembrud som forfatter. Det var ellers på grund af sin maleruddannelse, han var kommet med til Nordøstgrønland. Her skulle han sammen med kollegaen Aage Bertelsen fastholde indtryk fra den arktiske natur. Resultatet af de to kunstneres virksomhed blev da også en stor mængde billeder, malet under vanskelige klimatiske forhold, f.eks. stivnede malingen i tuberne, så de måtte opløses med benzin. Den hårde kulde gjorde det endvidere nødvendigt at arbejde med skindvanter på, og der gik mere end to måneder, førend de to mænd fandt på at bore et lille hul i vanten til penselen. Det blev da som nævnt til en lang række billeder. Omtrent hundrede af disse kom efter hjemkomsten fra Grønland med på »Den fri Udstilling«, og denne udstilling gæstede i de følgende år adskillige byer i Tyskland og England.

Det var meningen, at Mylius-Erichsen selv skulle have redigeret og skrevet bogen om Grønlandsekspeditionens oplevelser og resultater. Nu blev det Achton Friis, der af skibsbesætningen blev valgt til at løse opgaven. Bogen udkom i 1909, og den var overvejende blevet til på grundlag af kammeraternes og Achton Friis's egne breve, notater og dagbøger. Derved er den blevet et enestående historisk dokument. »Vil du tænde, må du brænde«, lyder et gammelt ord. Og Achton Friis kan den dag i dag tænde! Bogen om Grønland fortæller på en stemningsbevæget medrivende måde og med en vrimmel af småtræk om, hvordan livet formede sig for en flok forskellige mandfolk, der var tvunget til, ombord på samme skib, at dele sorger og glæder, besvær og farer med hinanden igennem to lange år. Hør blot et lille træk fra de første sider i Achton Friis' egen dagbog: »Trettende-Dagen efter Afrejsen fra København gaar Norges Kyst helt ud af Syne. Det gaar langsomt fremad, vi keder os jammerligt og bliver mere og mere utaalmodige for at naa frem.

Saa kan det stundom være ganske opløftende hen paa Eftermiddagsvagten at faa sig et lille Stykke Musik nede i Messen. Vi har nemlig ombord splejset til et Klaver, da vi laa i Frederikshavn. En Dag gik jeg ud på Dækket og mødte Knud, som i en Timestid forgæves havde søgt efter en Tønde Tjære nede i Lasten. Han stod og stirrede besk til Siden hen paa noget Tovværk, som nødvendigvis burde have en Omgang. Da jeg kom i Nærheden af ham, hørte jeg ham just eksplodere: »Her er kraftdeme hverken Tjære eller Olje - men Klaver!«

Achton Friis var født og opvokset her på Djursland, og han har givet sit folk en værdifuld arv, ikke blot gennem sine grønlandske beskrivelser og grønlandske malerier, men også gennem sine mesterlige tegninger af gamle, danske almuetyper, og gennem sine skildringer fra alle egne af Danmark.

Før han i 1906 rejste til Grønland, havde han haft et nært samarbejde med Jeppe Aakjær, og dette samarbejde udviklede sig til et venskab, der varede til Aakjærs død i 1930.

Med sigte på denne artikel spurgte jeg fornylig Aakjærs datter, Solveig Bjerre, om hun vidste noget om sin fars ven, Achton Friis, eller måske havde stof liggende, som jeg måtte låne? Hun skrev tilbage: »Achton Friis ville aldrig tale om sin barndom, han skammede sig over sin herkomst, hans mor var en ugift pige, hvilket han helst holdt hemmeligt. Ja, det er ikke noget pænt karaktertræk, men sådan var det. Ingen af hans venner vidste andet, end at han var født på Djursland - han omtalte aldrig sin mor, måske havde han slet ikke forbindelse med hende. Sammen med far kom han meget både på Jebjerg Mejeri hos oprindelig kun fars ven, men snart jo også Friis's og flere andres storartede ven, hvor de mange unge kunstnere havde det såre fornøjeligt. Her i huset var Achton Friis en kær gæst, han var den eneste jæger, der fik lov at skyde på Jenles marker, han var en meget human jæger! I lægeboligen i Sjørup, hvor far jo før Jenle-tiden ofte boede hos dr. Sigurd Rambusch og hans kone Johanne, blev Friis en ligeså kær gæst som far. De to foretog mange cykelture rundt i Fjends Herred omkring århundredskiftet hvilket jo satte spor i begges produktion. Ja, det er, hvad jeg kan sige - jeg har intet stof liggende om ham, og som sagt: Han har visket ud

efter sig med hensyn til opvækst og første ungdom, hvor den enlige mor nok har haft sin kamp for at klare tilværelsen.«

Såvidt Solveig Bjerre. Jeg vil dog straks rette formodningen om »den enlige mor, der nok har haft sin kamp for at klare tilværelsen«. Achton Friis's mor, Karen Friis, var ganske vist ugift, da sønnen blev født d. 5. september 1871, men hun var datter af en af de 10 ret store gårde, som landsbyen Trustrup dengang bestod af, og hun blev senere gift med en dygtig og fremsynet Trustrup-gårdmand, der kom til at betyde meget for sin egn, bl.a. var han med til at starte det stedlige mejeri, der blev særlig kendt for en fin osteproduktion.

Af foranstående vil det også fremgå, at når Achton Friis senere er blevet betegnet som »den fattige bondedreng, der skabte et storværk om Danmark«, så er dette ikke helt i overensstemmelse med de faktiske forhold. Jo, nok om storværket, men ikke om den fattige bondedreng. Glimtvis får man da også et kik ind i hans barndomshjem, bl.a. i beskrivelsen af gamle markedsviser. Heri hedder det: »Perlen blandt alle disse Viser er én, som en Ven af mig har reddet fra Undergang. Melodien, som jeg selv i mine Barneaar har hørt paa Djursland med en bedrøvelig, sorgtung Tekst, blev sunget af én af vore Piger.« I et andet glimt fortæller han om skoletiden: »Det er snart nogle Dage siden, jeg var Dreng, men jeg mindes klart, hvordan vi i en lille Landsbyskole en god Mils Vej fra Grenaa sang Blichers vemodig-stolte Sang om vor kære Landsmand Søren Kanne. De skarpe, klare Drengestemmer slog mod det lave Loft med Gny og Gjald: »Det blæste en Storm udi Kattegat, de Bølger de ginge saa høje«. Øjnene blev blanke af Ordenes Skønhed og Melodiens djærve, tunge Rytme, hele Skolestuen duvede i Takt med Sangens Dønning, vi gav os helt i dens Vold. For det var først og fremmest **vor** Egns Helt, vores egen Søren Kanne! I vore Lege skiftedes vi til at være Ole Jyde og hans Redningsmand, og ofte bjærgede vi hinanden flere Gange om Dagen...« Og Achton Friis slutter: »Livet jager rundt med én på mærkelig Vis. Først sent begynder man at valfarte til sine Helgeners Grave«.

Achton Friis døde den 17. december 1939, 68 år gammel, men hans værker lever stadig. Den djurslandske bondesøn gav sit land en uvurderlig arv.

I det følgende afsnit fra bogen »De Jyders Land«, fortæller Achton Friis om sit møde med fisker Laurentinus Sørensen i sommeren 1931.

Vi lader Achton Friis fortælle:

»Ved Grenaa havn, som er en af de morsomste og livligste små fiskerhavne, vi har, møder jeg hver dag min gamle ven Laurentinus Sørensen, forhenværende fisker og strandfoged og 73 år gammel. Laurentinus er ikke nogen ferskvandsmatros at se på; hår og skæg kan stå om hovedet på ham som et bål i blæsten, de hvasse øjne slår gnister mod én over den kraftige næse, under hvilken piben er stukket ind ligesom på må og få i skægvæksten. Huden er vejrbidt og barket, og han lugter af skibshund og stærk tobak. Stuen får slagside, når han fortæller om sine oplevelser fra søen gennem sit lange liv. I sine unge dage fór han på de lange rejser med alverdens sejlskibe, siden har han været skipper på mindre fartøjer i indenrigs fart, jagter og den slags. Og i mange Herrens år var han ansat ved redningsvæsenet her og har været med til lidt af hvert i den bestilling. Og han er det atten karats mandfolk den dag i dag, som han altid har været.

»La' mig se,« siger han, »det er vel en tredive år siden, at en norsk skonnert strandede her i en pivstorm fra nordøst. Det var ved vintertide, og det frøs, så alle kællinger gik med istapper under næsen. Skonnerten, der havde tolv mands besætning, drev ind og stødte på anden revle lige ud for Havknude Flak, hvor den stod fast. Herinde fra havnen så vi nok i kikkerten, at folkene satte bådene ud; men vi var jo klar over, at *den* skar ikke i *det* vejr. Og så gik vi ud med redningsbåden for at prøve å ta' dem op. Syv mand var vi. Det blev en rotur på en halv mils vej, og det var strandlangs i svær pålandssø, hele tiden med broddet på bagbords side. Nå, det gik jo, som det skulle - da vi var et par kabellængder fra skonnerten, gik båden rundt med kølen ret i vejret. Da det hændte, var nordmændene for resten også kæntret og lå og drev ind mod kysten sammen med deres båd, der også var vendt rundt.

De seks af vores redningsbåds folk kom op igen og slog kløerne i lønningen. Den syvende, det var Laurentinus Sørensen. Alle kammeraterne troede, jeg var gået væk; men jeg var bare kommet op *under* båden. Jeg var klar over, at det ikke var noget meget solidt opholdssted og gjorde mig umage for at slippe fra det; men *den* skar ikke! Til læ var bådens lønning for dybt under vandet, og til luvart brækkede søen hele tiden. Så blev jeg derinde. Men det varede hele femogtyve minutter, inden båden velbeholden drev ind i havstokken, og da de endelig fik mig

pillet ud, var jeg mere drownet, end jeg har været før eller siden. Og det vil ikke sige så lidt!«

Jeg spurgte Laurentinus, hvad han tænkte på i de femogtyve minutter, da han hang under båden.

»Tænkte!« sagde han. »Ja - hwa! Jeg tænkte vel på, at nu gjaldt det om at holde hovedet med næsen øverst og så så nær som muligt under kølen, hvor der var noget vejr å trække.«

Efter redningen blev han bragt ind i et hus i nærheden sammen med de mest forkomne nordmænd, der var blevet lagt til sengs. Med nordmændene var det gået omtrent som med de andre, deres båd kæntrede også, og kaptajnen og skibshunden var ligesom Laurentinus kommet op under båden, hvor hunden sad på en af tofterne, da den drev i land.

Laurentinus kunne ingenting sige lige straks, før han var blevet af med alt det havvand, han havde i sig. Men mens han brækkede sig, krøb han på alle fire hen til de halvdøde skibbrudne og gav sig til at rive og slide i deres lagner.

»Bønderne troede, jeg var blevet tosset, de tog fat i mig og ville ha' mig væk. Men endelig fik jeg dem til at forstå mig. Ser De, Friis, De har selv sejlet og sådan noget -- sådanne stivfrosne og forkomne mennesker kan aldrig tåle *lærred* op ad den bare krop, så får de koldbrand både her og dér. Jeg vidste dæleme nok, hvad jeg gjorde! Og så rettede de sig endelig efter mig.«

Laurentinus er født på Fjellerup Strand i en lille fattig, lerklinet hytte, hvor han groede op sammen med tretten søskende. Men han har oplevet mere end de fleste, »der farer rundt i bil og skindpels«, som han siger. Han færdes endnu bestandig i sin lille sejlbåd og driver fiskeri i det små, mest på torsk og hummer, som han omsætter i Grenaa. Han lader nødig en dag gå, uden at han er ude på havet, for han befinder sig bedst med piben i munden, en rorpind i den ene hånd og et skøde i den anden. Han ryger meget tobak, men stiller sig absolut afvisende over for enhver form for spiritus, som han ikke har nydt de sidste fyrretyve år.

Jeg inviterer ham til frokost, men han siger:

»Nej tak, min far! Jeg skal hjem og ha' rødspætter!« Da jeg ved, hvad for rødspætter fiskerne beholder for deres egen mund, og hvordan deres koner steger dem, med skindet på og naturligvis uden den fordærvelige rasp, så misunder jeg Laurentinus frokosten af mit ganske hjerte.

Uddrag fra Achton Friis:

De Jyders Land

Om egnens sprog skriver Achton Friis: Min fødeegns sprog, som jeg kan tale endnu, er uden tvivl Jyllands uskønneste dialekt. Det savner de to vokaler ø og y, som er erstattede med e og i, og konsonanterne er udviskede, især d, der så godt som altid er blødt som det engelske th i artiklen *the,* selv i begyndelsen af et ord. - *Håddo wår i Grenne?* = Har du været i Grenaa? - *Maddem Benn'lekk* = Madam Bønnelycke. - *A wel kir te benn'meed i Lembej* = Jeg vil køre til bønnemøde i Lyngby. - *De wa dæ, dæ lowed å lev i bejen få mæ, men do gjored jo illiwaller intes* = Det var dig, der lovede at løbe i byen for mig, men du gjorde det jo alligevel ikke. - Nåda! hedder *ih, noddeda!* - En ven af mig, som sammen med mig besøgte min fødeegn, blev heftig forskrækket, fordi konen i gården, hvor vi boede, bad ham om at hjælpe til med at »skid på dragkisten« - den skulle flyttes. Og konen ville endda tale fint ved den lejlighed; til sine bysbørn ville hun have sagt »skiwd«, hvad der jo ikke var nær så galt.

Uddrag fra Acton Friis:

De Jyders Land.

Om egnens originaler kan Achton Friis berette:

Jeg husker Gret' Pejtes, der som klog kone havde en stor praksis i min fødeby, hvor hun døde som gammel kone engang i 18-halvfjerdserne, og som var særlig berømt for at kunne »sæt i laww'«. Tysker-Lovise, der trissede rundt og solgte finbrød og blødbrød fra sin kurv, hvor det lå sammen med alt muligt ragelse, uhyre attråværdigt alt sammen, men uopnåeligt. Jeg stjal engang en pistol til 25 øre fra hende, men skød den af, inden hun gik, og blev grebet og skrålende tvunget til at udlevere byttet. Boël-Bens, heksen i Fugslev, hvis søn Ras Bens var spillemand i mange år. Det var på den tid, da man gned fiolen en hel nat for 8 skilling og en pægl brændevin, hvilket sidste udskænkedes så sent på natten som muligt for ikke at skabe »mislyd«. Men først og fremmest husker jeg den berømte vidtvandrende spillemand Ras Geworen, som endog havde været i »Kjevvenhavn« og spillet - vistnok endda for selve kongen! Det sagde han da selv. Han hed egentlig Rasmus Kristensen, var født i Allelev og døde i Hyllested Skovgårde. Slægtsnavnet »Geworen« må være kommet af geworben, en hvervet soldat.

Uddrag fra Achton Friis:

De Jyders Land

Barndomserindringer fra Lillegade

Af Ingeborg Lønskov

Går man i tiden før 1. Verdenskrig en tur gennem Lillegade i Grenaa, vil man en sommerdag finde mange børn uden for nr. 54. De leger muntert - nogle spiller med nipsenåle på varme trappesten, andre med flere bolde op ad murene, men helst spiller man langbold. Det kan sagtens lade sig gøre, der er ikke megen trafik, en enkelt hestevogn lader man passere. Det sker, at hesten sender en hilsen i form af pærer, de fejes hurtigt op og bringes om i haven, så fortsætter spillet. Går man ind ad en port, hvorover der står »Grenaa Avis, Kontor og Trykkeri«, finder man min far i sit kontor, hvis vindue vender ud til gård og have. Han har hjælp af en ung mand. Min far kom til Grenaa i 1909 efter nogle år som redaktør af Hjørring Avis, overtog Grenaa Avis og senere Djursland. Han var en umådelig flittig mand, som satte en ære i at lære sine børn at tale ordentlig dansk og levere en avis uden fejl. Skete det, at han ved gennemlæsning om aftenen fandt en, kunne man på avisens raslen høre, han var utilfreds med et eller andet. Af ydre kunne han virk barsk - jeg har i skolen oplevet, at en dreng spurgte mig, om jeg var bange for ham. Det var vi ikke. Han kunne en sjælden gang spille historisk firkort med os, så vi morede os, men han var ofte på arbejde om aftenen. Da vi blev større, lærte han os at spille skak. Han var en hyggelig visemager, versene kom let. Denne arv har flere i slægten fået. Han var meget musikalsk, spillede violin og ledede et mandskor i Grenaa. Musikken havde stor betydning for os alle, vi spillede og sang meget.

I sidebygningen finder vi trykkeriet, hvor faktor, typografer og avisdrenge er beskæftiget. Faktor Jens Anker Nielsen har fortalt mig, at han var blandt de avisdrenge, som havde ekstrajob med at gøre petroleumslamperne rene. I privaten var der gaslamper, undtagen i køkkenet.

Vi går videre ind til mor, som med kærlig hånd styrer 9 børn, piger og gæster, der dukkede op i alle ferier og til højtiderne. Vi havde god plads, og min mor havde en evne til at få alle til at føle sig godt tilpas. Når vi havde gæster om sommeren, hændte det, vi alle kørte i hestevogn til Gjerrild skov, store og små, familie og venner, med mad og drikkevarer. Underligt, at min mor holdt til det. Selvfølgelig hjalp vi alle, dog ikke de mandlige. Det brugte man ikke dengang, men morsomt var det. Og når gæsterne var rejst, hyggede vi os sammen med mor i hendes stue ved højtlæsning og håndarbejde, firkort og leg, ja, selv løvsavsarbejde var tilladt.

Uden for de hjemlige vægge huskes den blinde Johannes. Han boede i Nederstræde og var en slags klude- og bensamler. Var man heldig at finde nogle ben i hønsegården, solgte vi til ham for en ringe betaling. Når jeg tæn-

Familien Lønskov, ca. 1915
Personerne er bagerste række f.v.: Arnold Lønskov, fru Slemming (med hat), husass. Kirstine, Herluf Lønskov, Kirsten Lønskov, fætter Ernst, Karen Lønskov.
Forreste række f.v.: Otto Lønskov, ukendt, kusine Inger, Poul Lønskov, Ingeborg Lønskov, fru Jacoby Lønskov og redaktør Edmund Lønskov.
Udl. og tekst: Ingeborg Lønskov, Ebeltoft

ker derpå, kan jeg slet ikke forstå, vi tog mod betaling, men på den anden side var vore kontanter 2 øre om søndagen. For dem kunne man købe 1 stk. »Brosten« omme hos Udsen på Storegade, eller et bruspulver, som, opløst i vand, gav os en fornemmelse af at drikke sodavand.

Mælkemanden var altid en oplevelse. Han ringede med en klokke, og så kom pigerne løbende med krukker og kander, og han åbnede for hanerne på de store junger og tog det ikke så nøje, om der spildtes.

I det gamle anlæg holdtes 12 gange om året koncert, byen gav tilskud, og man kunne tegne sig til en plads ved de mange borde. Konditor Lassen sørgede for servering, og man hyggede sig ved den populære musik.

Haven syntes dengang stor, især når den skulle luges. Vi klatrede op i et stort valnøddetræ, lavede nogle siddepladser og nød at være højt oppe. Når efteråret kom, kom også fars tilbagevendende bemærkning »det er andet end naturens blade, der falder«. Sagen var, at vi alle altid havde læsestof i weekenden. Læseheste var vi. Dette træ og et Grev Molkte træ bar mange frugter hvert andet år. De blev i baljer bragt op på trykkeriets loft og lagt på aviser.

Min mors omsorg strakte videre end til familien. Far yndede at sige, at ingen kom til døren uden at få kaffe!

Mors omsorg gjaldt alle, som trængte til hjælp, navnlig inden for menighedplejen og børneforsorgen. Ingen kom forgæves.

Ved fødselsdage i hjemmet var hele personalet indbudt til chokolade, og med den flok gik det jo tit på. Det kunne lyde, som om alt var solskin. Det var det selvfølgelig ikke. Ingen kan altid være rar, og vi børn mærkede straks, når mor var utilfreds med os, for så tav hun, og det var det værste, vi vidste. Enden på det blev altid, at vi i sluttet trop bad om godt vejr, og tilgivelsen var aldrig langt borte. Jeg har altid syntes, at ingen havde en mor som min.

Grenaa Avis, Lillegade, ca. 1910.
Manden t.v. menes at være faktor Holm, husass. Kirstine, fru Jacoby Lønskov, tre fra trykkeriet, børnene foran, fra v. Poul, Kirsten, Karen og Ingeborg Lønskov.
Udl. og tekst: Ingeborg Lønskov, Ebeltoft.

Det var en oplevelse, troede vi, da vi første gang skulle køre i bil til Håndværkerforeningens juletræ. Men ak, det gik for hurtigt. Ved juletræet glædede vi os til den vante godtepose, men minsandten om ikke vi også i år skulle høre på historien om »søde Mette og skidte Mette«. Den hang mig langt ud af halsen.

Vi havde vores egen dejlige jul, og forventningens glæde var stor, mens far tændte træet, og vi kunne ane lysene gennem portierne.

Så myldrede vi ind og sang mors yndlingssalme »Velkommen igen, Guds engle små«, og jeg tror ikke, at nogen af os har holdt jul uden at tænke på alle de engle, min mor ventede.

Et kul- og koks-opmålingsapparat

Af J. A. Nielsen

Gasværksbestyrer Bostrup, Grenaa Gasværk, konstruerede 1901 en retortladekran til brug i gasværker. Apparatet fandt anvendelse både i Grenaa og andre steder.

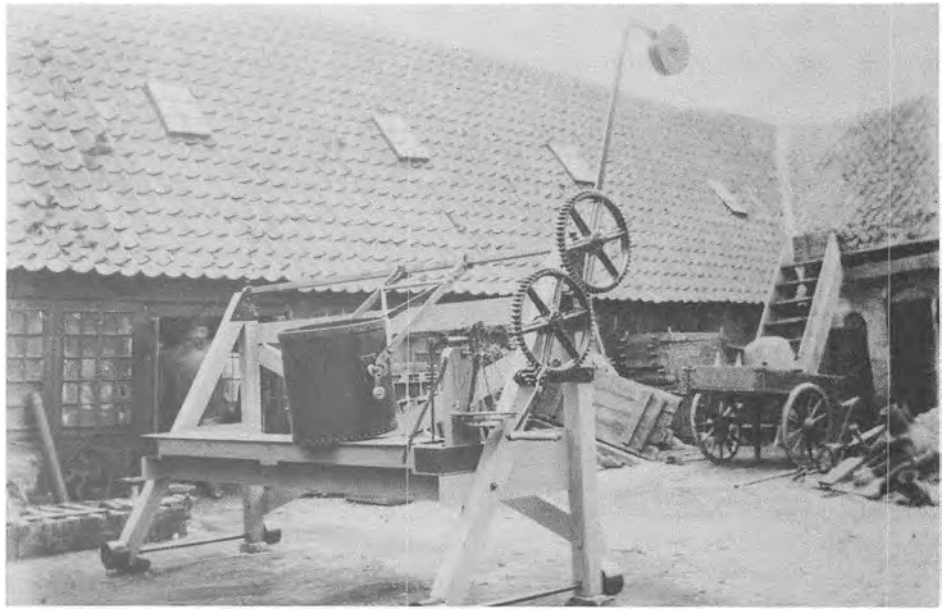
1913 konstruerede Bostrup et kul-og koksopmålingsapparat, og dette apparat kunne åbenbart betjenes af een mand. Det er omtalt med respekt i de gamle aviser, og et enkelt sted står der, at Bostrup har solgt 15 eksemplarer landet over. På et af billederne ser det ud til, at Grenaa Gasværk har anskaffet to!

På et af billederne er konstruktøren lige ved at komme med, men de to gasværksfolk kendes ikke. På et af billederne er et nyt apparat åbenbart klar til aflevering. Billedet antages at være fra Grenaa Jernstøberi, Torvet 6, og dette firma har altså stået for produktionen. Det ses, at apparatet kunne både måle og veje.

Grenaa Jernstøberi, ved fabrikant Hasselbalch, var en ret stor virksomhed, hvor en række senere velkendte maskinfolk fik deres uddannelse. Gården blev brudt ned 1926-27 og afløstes af »Engelsk Beklædnings Magasin« m.fl., nu »Boston«, »Flarups Læder« m.fl.

Før og nu

Bunkerne
ved Åstrupvej-Tulipanvej blev i oktober brudt op, og i den anledning bringer årbogen et par billeder. Det gamle postkort er fra før 1915 og viser til højre Pedersen Damgaards have på det sted, hvor de to bunkers lå i omtrent 40 år. Petersen Damgaard ejede jorden fra stedet her og langs »Markvejen«, den nuværende Tulipanvej, helt op til omkring fællesantennen på Møgelbjerg. Hans gård lå dér, hvor Kvickly nu ligger, og han havde en have i spidsen af trekanten. Hækken ses foran huset til højre. Langs med denne var der en sti Åstrupvej-Grønland. Nu bliver de to gader forbundet med hinanden igen. Det nye billede viser, hvor haven lå. Stien gik dog helt oppe ved stenhugger Petersens hus. - Det gamle billede kræver nok lidt forklaring: Kirkegårdsmuren gik ikke meget længere end her. Udenfor var der marker på fototidspunktet. De store træer og de mindre ved vejen blev ryddet, da bebyggelsen langs Åstrupvej begyndte for alvor omkring 1935. Den brede gangsti fra Nørregade til stedet her blev nedlagt, da vejen reguleredes i 1939, forøvrigt som et »nødhjælpsarbejde« i en arbejdsløshedsperiode. Et byrådsmedlem, der var ked af udgiften, sagde i byrådet, at Åstrupvej var en sekundær færdselsåre, der ikke ville få nogen trafikal betydning! Det tør nok siges, at det var en forkert spådom: Vejen har nu trafik nok! Under de store træer skimtes graverens lille hus, og for enden af de mindre træer ses hans bolig, det gamle bomhus. Graveren byggede nyt her i 1915, og huset ejes nu af inkassator Agner Rasmussen. Det lille billede viser bomhuset, efter at der er bygget et godt stykke til. De to huse i Nørregade for enden af trærækken til højre er fjernede af hensyn til trafikken. Nu kommer der snart trafiklys her.

Fra Grenaa Egnsarkiv

Af J. A. Nielsen

Grenaa Egnsarkiv modtager billeder fra privatpersoner og fra lokalhistoriske arkiver landet over. Der kommer selvfølgelig - ofte billeder til arkiverne, som hører hjemme andetsteds, men her har arkiverne et udmærket byttesystem. Forleden kom således dette billede fra arkivet i Hammel. Ingen vidste noget om det, men det var fotograferet af A. Jensen, der havde atelier i Kannikegade i Grenaa 1892-1903. Kender De det, er arkivet glad for at høre om det. Ring venligst til 32 18 42 eller besøg Åstrupvej 5, gerne efter aftale.

Samtidigt benytter arkivet lejligheden til at bede om, at man forsyner sine billeder med forklaring på, hvad og hvem de forestiller, ikke blot med »Tante Maren« eller »Onkel Peter«, men gerne med fulde navn og adresse og gerne fødsels- og dødsdage og i øvrigt alt, hvad der kan findes på om vedkommende. Sådanne oplysninger skulle gerne være så fyldige og korrekte som muligt. Ønsker man ikke oplysningerne offentliggjort, f.eks. i årbogen, kan de belægges med klausul for en længere eller kortere årrække. Den slags klausuler har arkivet allerede flere af.

Arkivet anmoder også om, at man ved dødsfald, hvor der jo altid skal ryddes op, husker på, at Grenaa Egnsarkiv gerne vil overtage de gamle slægtsbilleder og billeder af huse og gårde m.v. Vi ved da godt, det er nemmest at køre det hele ud på lossepladsen (herfra får vi sommetider guldfund!), men arkivet vil gerne være med til at kassere og eventuelt gemme. Det kan dreje sig om dokumenter af alle arter (arkivet har således enkelte ejendommes dokumenter fra flere hundrede år), skudsmålsbøger, dagbøger, udklipsbøger, specielle eller i al almindelighed, regninger, kontrabøger og meget andet.

Altsammen er det med til at fortælle eftertiden om det Grenaa (og omegn), der var engang, og arkivets få år har fortalt, at det er fast utroligt, hvad der er interesse for, og hvad der spørges om i det daglige. Slægtsforskning er mange menneskers store hobby, og fra hele landet kommer der til arkivet telefon, breve og besøg desangående. Sommetider kan der hjælpes, andre tider ikke, men jo mere materiale, arkivet får til rådighed, jo bedre kan det hjælpe. Vær derfor forsigtig med at brænde og kaste bort!

I det sidste års tid har arkivet forsøgt at komplettere flere sæt af byhistorien. Det er klart, at der på reolerne står en del hæfte-samlinger, der ikke er komplette. Hæfterne kan kun vanskeligt opdrives i boghandelen. Arkivet råder over et stort parti løse ark og hæfter og er gerne behjælpelig med eventuelt at komplettere. Bind B er det dog umuligt at hjælpe med! Har De liggende enkelte hæfter, De vil hjælpe liebhavere med til komplettering, medvirker arkivet gerne. Byhistorien kan ikke købes, og det vil være af stor værdi at få så mange sæt som muligt kompletteret. Benyt telefonen til en snak!

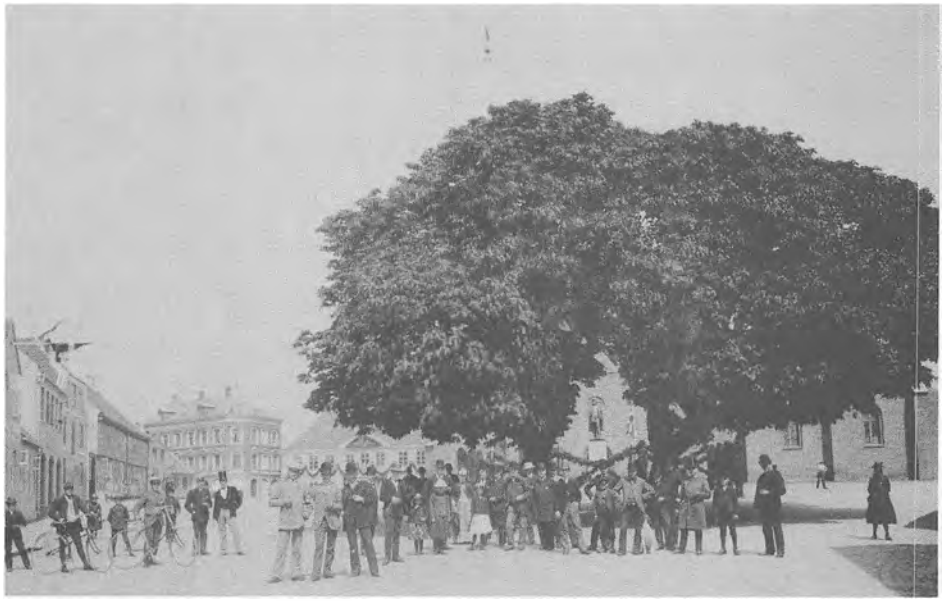

Hvem, hvornår, hvorfor???

Fra havneindvielsen i Grenaa 1933.
Et andet af Fredslund Andersens billeder fra indvielsen af Nordhavnen i Grenaa. Fiskeriinspektionsskibet »Argus« har lagt til kaj, og nu spiller musikken op til fællessang. Det var en stor begivenhed, og en mængde mennesker samlede sig. Kan De kende Dem selv? En hel del er let kendelige, men umulige at navngive i vrimmelen. Kun en enkelt: Manden i den lyse skjorte i nederste højre hjørne er senere taxavognmand Holger Jensen, nu Gigtplejehjemmet. Øverst ses fiskehandler Marius Olsen, der er kørt op med mor og datter (den sidste nu fru automekaniker Busk) og den lille, hvide hest. Til højre er et selskab damer rullet op med vognmand Peter Bilde og hans landauer. Læg mærke til musikanternes høje hatte!

Kopi: Thomas Pedersen og Poul Pedersen, Aarhus

Et af de klassiske motiver fra Grenaa: De store kastanietræer på Torvet, her i deres fulde pragt med Frederik den Syvendes statue i baggrunden. Der er trukket granguirlander omkring statuen, og det kan måske betyde, at der skal være grundlovsfest. Torvet var ved sådanne lejligheder stuvende fyldt med mennesker. Billedet er taget mellem 1884 og 1900, og der kan nok gøres studier i personernes klædedragter...

I 1949 så det sådan ud med kastanietræerne! Det ene var fjernet, og det andet her blev fældet straks efter rejsningen af Søren Kannes statue. Det var for farligt at have stående, men mange var kede af at skulle af med det. Der var plantet nye kastanier til afløsning.

I 1933 indviedes Grenaa Nordhavn ved en stor fest. Pressefotograf Aage Fredslund Andersen (senere restauratør i »Strandgården« ved Ebeltoft¾ var ude at fotografere for Aarhus Amtstidende, og mens han gik og ventede på fiskeriinspektionsskibet »Argus«, der skulle komme med statsminister Stauning, tog han en serie billeder fra havnen. En del af disse er 1980, efter Fredslund Andersens død, kommet til Grenaa Egnsarkiv, og årbogen bringer et par stykker af dem. - Billedet herover viser de arbejdsmænd og brolæggere, der arbejdede på stedet. Nogle af dem kendes. Fredslund har fået dem til at tage plads på en trolje.

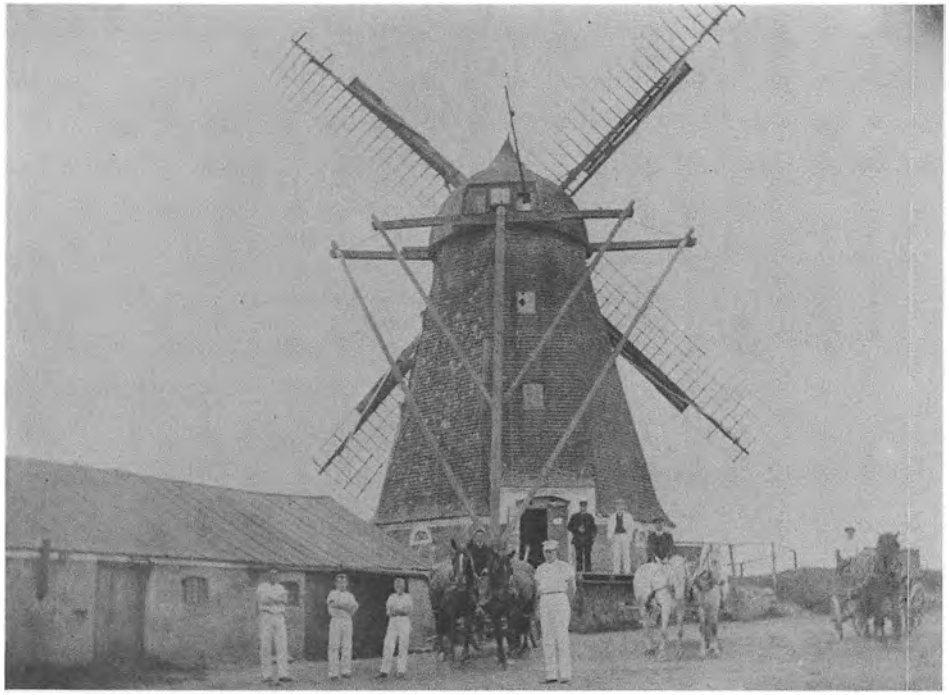
Fra venstre: 1. Emil Rasmussen (Sjællænder), 2. Karl Petersen (?), 3. Martinus Mikkelsen, 4. Gotfred Jensen, 5. Anders Peter Rasmussen, 6. Rasmus Lerche, 7. og 8. ukendt, 9. C. Rasmussen (?). Foran: bror til Rasmus Lerche.

Kopi: Thomas Pedersen og Poul Pedersen, Aarhus.

Præliminæreksamensholdet 1895 fra Grenaa Realskole (nu De gamles Hjem, Lillegade)
Stående fra venstre: Jacob Høilund, Høgholm, Hannibal Nielsen, Mesballe, Rasmus Hvitved, Rosmus, Ida Skivby, Grenaa.

Siddende fra venstre: Jens Marius Sørensen, Thorsø, Johan Krogh, Grenaa, Rasmus Sjørup Nielsen, Grenaa (billedets giver) og Hans Stenbuch.

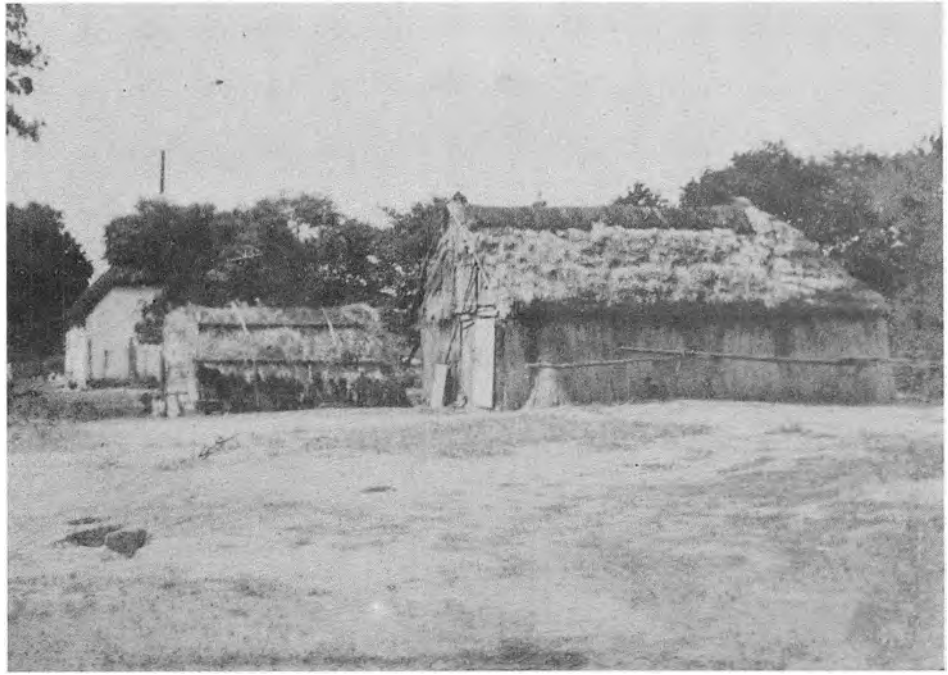

Aalsø Mølle, der forlængst er nedbrudt. Den lå på bakketoppen over for Mølleskolen og havde ved højre side af mølleriet et større bageri. Til højre ses to brødvogne, der kørte land og rige rundt med brød, og til venstre ses det spand heste, der hørte til landbruget. Manden i midten er møller Johannes Rasmussen. Manden på omgangen med piben er møllens opfører, J. P. Rasmussen. Den lave bygning er magasin og vognport for møllevognen.

»Fiskerhuset« ved Katholm Strand.
I nærheden af Annebjerg nær Katholm Strand lå i sin tid Katholms »Fiskerhuset«. Forpagteren eller lejeren af huset var både fisker og landbruger. Han skulle bl.a. levere fisk til Katholms køkken. Det overskydende kørte han rundt og solgte - i en lille gig. En tid opdrættede han fedekalve på en god græsgang nær huset, senere drev han på med fjerkræavl, høns, ænder og gæs. Tid efter anden opførte familien en serie primitive, »hjemmelavede« udhuse som dem på billedet, og komplekset så nok lidt uregelmenteret ud. Fiskeren hed i meget lang tid Klaus Undith. I følge de gamle aviser kom han til Katholm efter en annonce 1880. Han havde hidtil boet på Bredstrup mark. Efter hans død førte hans efterkommere bedriften videre, og man kunne ofte træffe en derudefra på gaden i Grenaa med en stor kurv på armen, når der skulle leveres fjerkræ. »Fiskerhuset« forfaldt og er forlængst nedbrudt.

På et tidspunkt forbød Katholms ejer færdsel af bade- og strandgæster lige ud for slottet. Her var ellers et meget yndet udflugtssted for egnens beboere, og selv fra Grenaa med den fine badestrand var det meget brugt at tage til Katholm Strand, når der var overfyldt på byens egen strand. Det var før, der for alvor badedes syd for Polderev. Badning og strandophold ved Katholm Strand henvistes til »Fiskerhuset«s strand, og her var der ofte stort besøg af stamgæster.

Billedet er taget af snedker, senere overpostbud Marius Jacobsen før 1910 og viser en såre afsides beliggende bolig - i en vidunderlig natur.

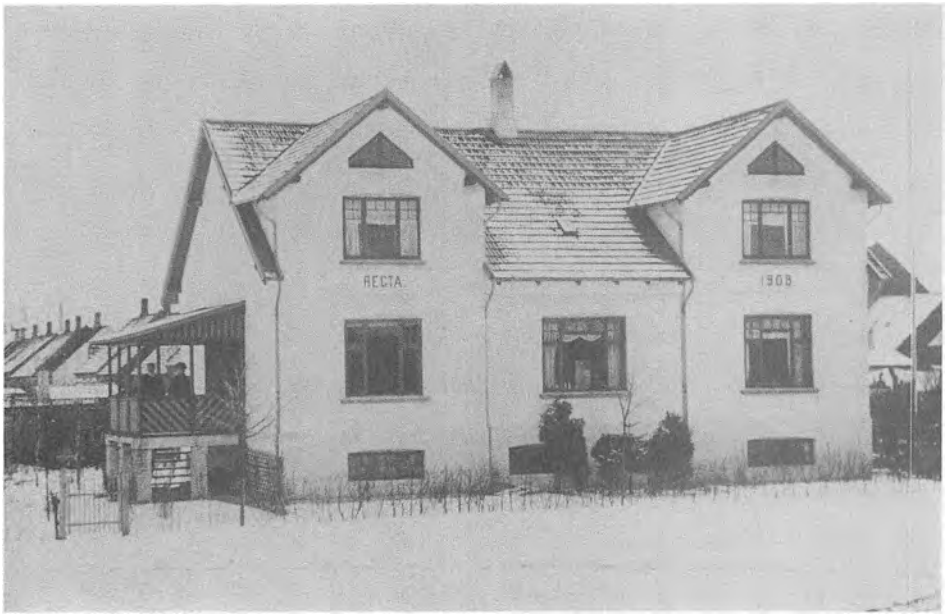

Opstilling til procession på Grenaa Torv.

Til venstre med høj hat: Sadelmager, trommeslager Helenius Jensen.

Ved fanen: Tekstilarbejder Gerhard Kolding. Den lyse herre: Aksel Andersen (»Den pæne væver»). Derefter: Forretter Viggo Nielsen, Georg Nielsen, væver (»Københavner-Georg«). Theodor Jensen, fisker, sognerådsformand i Gammelsogn. Med ryggen til: Fru Georg Nielsen.

Villa »Recta« Rosenvinges Plads.
I årbogen 1979 skrives om villaen på H. P. Rosenvinges Plads, at den solgtes af overlæge Klindt til dyrlæge Dyekjær i 1924. Dette årstal er taget fra »Grenaa Bys Historie«. Fru Vibeke Nyskov, Struer, oplyser imidlertid, at årstallet skal være 1934! Dette år var Vibeke nemlig udstationeret hos overlæge Klindts, mens hendes forældre, pastor Holms, flyttede fra Ørum til Grenaa. Carl Svenstrup har ellers store lister med rettelser i sine bøger, men denne her lille fejl har han overset, og den havde nok fået lov at stå i byhistorien til evig tid, hvis ikke Vibeke Nyskov havde gjort indsigelser!

Mindesten for befrielsen 1945.
Carl Svenstrup skrev meget sjældent tekster på sine billeder. Her er en undtagelse, thi på dette postkort fra Hellemann Nielsens Boghandel har han skrevet følgende: »Afsløret 23/6 1946. Udført af billedhuggerinde Elna Borch. Udgifterne afholdt af Grenaa Forskønnelsesforening og Grenaa Byraad med halvdelen hver«. -
Stenen anbragtes i Anlægget ved Randersvej, lige ned for sygehuset, en lidt mørk plads, hvor stenen ikke rigtigt kom til sin ret. Den flyttedes til Vestergade og fik en fortræffelig plads ved indgangen til Vestre Skole.

Nyt billede: Stenen ved Vestre Skole. Indskriften lyder: »5. maj 194 - Mod fremmed åg har folket stridt, ved fælles kamp blev landet frit«

Grenaa Forskønnelsesforening havde til formål at gøre byen kønnere, populært sagt. Foreningen fandt flere steder, hvor der kunne pyntes op, og den pustede til byrådet, når en lokalitet trængte til en opstrammer. Forskønnelsesforeningen virker ikke mere.

Kirkegårdens første gravsted.
Da Grenaa kirkegård indviedes ved Åstrupvej i 1822, skete det ved begravelsen af en af byens notabiliteter, generalkrigskommisær Christian de Fischer. Den første kirkegård var ikke ret stor og som et midtpunkt anlagdes en »runddel«, som ses på billedet. Stedet er stadig et midtpunkt for kirkegården, tæt ved hovedindgangen og lige ved kapellet. Som det ses, var gravstedet omgivet af et af de i sin tid populære jerngelændere, og det må jo siges, at der er en vis stil over tingene. Generalkrigskommissæren, der havde at gøre med udskrivningen af folk til militærtjeneste og blev en velstående mand derved, omtales i »Grenaa Bys Historie«, bind B, side 50-52, og er nok værd at stifte bekendtskab med. Jerngelænderne på kirkegården er nu omtrent borte, også det her omtalte. Den store sten står nu frit, og den er en af turistattraktionerne i Grenaa! Et utal af besøgende på kirkegården standser op ved stenen og læser den store indskrift.

I de senere år har indskriften dog været helt ulæselig, og det må påskønnes, at kirkegårdens ledelse - midt i alle de store projekter, der tumles med i øjeblikket - har sørget for, at indskriften på stenen er blevet pudset op, så den er til at læse. Stenen har en bemærkning om. at graven var den første på den nye kirkegård, og det må antages, at stenen får lov til at stå til evig tid...
Foto: Carl Svenstrup.

Billedet er dateret 1913, og det bærer påskriften: »Grenaa, taget af K. V. Hansen« - et af de klassiske motiver fra Grenaaen. Knud Hansen var ikke god til at fotografere, men dette er en fremragende optagelse. Leddet er ved vejen ind til havekolonien »Alfredsminde«, og i det fjerne skimtes på originalen et af de industrihuse, der i sin tid lå ved Gammelå. De hældende træer til højre dækker over farver Qvists skyllelad m.m.

Dette billede er indleveret 1979 af fru Gerda Køppen, Holstebro, en Grenaa-pige, der er rejst hjemmefra, men som omfatter barndomsbyen med stor interesse og årlig kommer flere gange hertil, ofte med besøg i arkivet. I 1979 har Gerda Køppen, der blev gift med politibetjent Ove Køppen og fik sit virke andre steder, indleveret et af de gamle billeder fra hjemmet: Moderens skolebillede fra Thorsø skole. Læreren hedder Korsager, og billedet er fra 1891. - Severine Jensen, fru Køppens moder, står som nr. 3 i bageste række (fra venstre), og hendes søster sidder som nr. 2 fra venstre i forreste række. Denne søster var for lille til at gå i skole, men hun fik lov at være med på billedet i den fine kjole!

Severine Jensen blev senere gift Meiniche. Hun blev tidligt enke og ernærede sig og sine tre børn ved bl.a. at malke nogle køer for sin husvært, vognmand Jens Nielsen. Senere blev fru Meiniche inkassator for Grenaa sygekasse, der opkrævede kontingent direkte hos medlemmerne dengang. Fru Meiniche vil være kendt af mange fra de dage, da hun på bestemte månedlige datoer kom og krævede ind - med en lille protokol ved hånden. Fru Meiniche var en bestemt dame, og hun så helst, at pengene var til stede. Hun gav sig ikke tid til megen snak: der var jo mange steder, hun skulle til.

Fru Meiniche giftede sig med former Rasmussen, en dengang kendt mand: Byrådsmedlem, forretningsfører for Arbejdernes Fællesbageri og bestyrer af arbejdsanvisningskontoret. Dette sidste kontors drift overtoges af fru Meiniche Rasmussen og var i Lillegade 35.

